

Vaderlandsche historie, vervattende de geschiedenissen der nu vereenigde Nederlanden, inzonderheid die van Holland, van de vroegste tijden af

<https://hdl.handle.net/1874/37239>

VADERLANDSCHE
HISTORIE.

DE TIENDE DEEL.

VADERLANDSCHE
HISTORIE,

VERVATTENDE DE
GESCHIEDENISSEN

DER NU
VEREENIGDE NEDERLANDEN,
INZONDERHEID DIE VAN
HOLLAND,

VAN DE VROEGSTE TYDEN AF:

Uit de geloofwaardigste Schryvers en egte
Gedenktukken samengesteld,

DOOR

JAN WAGENAAR.

Met Plaat en Kaarten.

DE TIENDE DEEL,

BEGINNENDE IN 'T JAAR 1660, EN EINDIGEN-
DE MET DE AANSTELLING VAN WILLEM
DEN DERDEN, PRINSE VAN ORANJE,
TOT KAPITEIN-GENERAAL, IN SPROK-
KELMAAND DES JAARS 1672.

TE AMSTERDAM, BY

JOHANNES ALLART.

M D C C X C I V.

*Met Privilegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten
van Holland en Westfriesland.*

VADERLANDSCHE HISTORIE.

NEGENENVEERTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. *Vershil tusfchen de Nederlandsche en Engelsche Oostindische Maatschappyyen vereffend.* II. *Herstelling van Karel den II. op den troon van Groot-Britanje. De Staaten begroeten hem. Hy beveelt hun den Prins van Oranje aan.* III. *Gezantschap naar Engeland, naar Frankryk, en naar Spanje.* IV. *Verdeeling der Landen van Overmaaze. Handeling met Portugal. Vrede.* V. *Handeling met Frankryk. Misnoegen van Mazarin. Twist met de Franschen over de Viscchery, het Vatgeld en de bezette Plaatsen.* VI. *Handeling in Spanje.* VII. *Vervolg der handeling in Frankryk. Verbond met dit Ryk. Misnoegen over het zelve, aan 't Engelsche Hof.* VIII. *Karel de II. zoekt den Prins van Oranje te beyorderen. Zeeland arbeidt hiertoe. De Akte van Uitsluiting vernietigd.* IX. *Verdere handeling over 's Prinsen bevordering. Dood der Koningklyke Prinsesse. Karel de II. is misnoegd op de Witt. Men zoekt Holland te beweegen, om voor 's Prinsen opvoeding te zorgen.* X. *Handeling over een Verbond met Groot-*
XIII. DEEL. A Bri-

*Britanje. Het wordt geflooten. Inhoud van het zelve. XI. Staat der Zweedsche en Deensche zaaken. XII. Vrede met Tunis en Algiers. Waldenzen in Piemont. XIII. Geschil tusschen de Regeering en eenige Predikanten, te Utrecht. XIV. Oorsprong der geschillen tusschen de Voetiaan en Coccejaanen. De Staaten van Holland houden den Coccejaanen de hand boven 't hoofd. Hunne gemaatigdheid misduid. XV. Orde op het openbaar bidden, in de Kerken van Holland. Friesland stelt 'er zig tegen. Ook andere Gewesten. Zeeland slaat een' middebweg voor, die Holland afwyst. Schadeloosstelling, den Leden van Holland beloofd. XVI. Onlusten in Groningen en de Ommelanden. Prins Willem Fredrik brengt Krygsvolk in de Stad, en legt de geschillen by. XVII. Klagten over 't kuipen en ontvangen van geschenken, in Friesland. XVIII. 't Bekragtigen en af kondigen der Vrede met Portugal wordt verwyld. Geschiedt eindelyk. XIX. Kochin en Kananoor veroverd. Formosa verlooren. XX. Geschillen met Spanje. XXI. Handeling met Brandenburg en Nieuwburg. XXII. Misnoegen tusschen den Bischoep van Munster en de Staaten. Twist over 't Slot Beyergerne. De Staaten mengen zig in 't geschil tusschen den Bischoep en de Stad. Rynsch Verbond. Munster raakt geheellyk in 's Bischoeps magt. XXIII. De Bischoep zoekt, van nieuws, geschil met de Staaten. XXIV. Schets der Oostfriesche zaaken, sedert de Munstersche Vrede. XXV. De Staaten herneemen de Eilerschans. XXVI. Ongelukkige dood van Prinsse Willem Fredrik, Stadhouder van Friesland en Groningen. Hen-
rik*

rik Kasimir volgt hem op. XXVII. Twist over 't bestellen der Wet, te Vlissingen en te Veere. XXVIII. Geschil met Zeeland, over Admiralliteits zaaken.

Terwyl de Regeering van Engeland, na den dood van den Protector Olivier Cromwel, door geduurige veranderingen, geschokt werdt, handelden de Staaten met den Resident van dit Gemeenebest, George Downing, over eenige nieuwe geschillen, onlangs in Indie ontstaan. De Nederlandische Oostindische Maatschappij hadt, in 't jaar 1645, een Verbond van Koophandel geslooten met den Koning van Bantam, welk, in 't jaar 1655, vernieuwd was. Sedert, gedoogde deeze Koning, dat een hoop Indiaanen een schip van zekeren burger van Batavia, ongeschaft, plonderde: waarop de bewindsman der Maatschappij, zig te Bantam niet langer veilig rekende, de wyk nam naar Batavia. De Koning van Bantam deedt, zelfs, in Zomermaand des jaars 1656, eenen inval in de Landen der Maatschappij omtrent Batavia, en stak den brand in het Suikerriet en de Suikermolens, aldaar. Hierop volgde het beleg van Bantam, waartoe de algemeene Landvoogd van Nederlandsch Indie elf schepen met Krygsvolk afzondt. Ten zelfden tyde, was de Koning van Bantam, met een magtig Leger, tot voor Batavia genaderd: waarop de manschap der Maatschappij bevel kreeg, om Bantam te verlaaten, en den vyand van Batavia te verdryven. De Vloot bleef echter nog voor Bantam. Het Opperhoofd der En-

1660.

I. Verschil tuschen de Nederlandische en Engelse Oostindische Maatschappijen vereffende

1660. Engelfchen, die hier ook hun Kantoor hadden, bedugt voorplondering by 't overgaander Stad, bergde zyne meeste goederen in een fchip, en voerde ze naar de kust van Koromandel, vanwaar hij, eerlang, met eene party buskruid te rug keerde, die hy den Bantammeren dagt te leveren; doch de Schipper, fchoon een Engelschman, weigerde zulks, en verkogt, of verruilde zijn buskruid, naderhand, op Batavia. De onzen, vernomen hebbende, dat de Engelfchen hunne busfchieters leenden aan den Koning van Bantam, namen drie hunner fchepen, die op de rivier lagen, in beflag, en verklaarden ze, federt, voor goeden prys. De Engelfchen weeken, hierop, uit Bantam: waarna de Vrede tusfchen den Koning en de Maatschappye getroffen werdt, in 't jaar 1653 (a). Doch zodra kwam de tyding van 't neemen der drie fchepen niet in Engeland, of Downing kreeg last, om ze te rug te vorderen; en de Maatschappye zag zig, eerlang, genoodzaakt, om de waarde deezer fchepen, die op vyftigduizend driehonderd vyfenzeventig ponden drie fchellingen fterlings berekend werdt, aan de Engelfchen te vergoeden (b). De Ambaffadeur Nieuwpoort bleef, midlerwyl, in Engeland, zonder een Verdrag van Zeevaart te kunnen fluiten. Hy hielt egter een waakend oog op de veranderingen, die, van tyd tot tyd, voorvielen, in het wankelend Gemeenebest, welk, in den Zomer deezes jaars, eindelyk, tot zynen eerften

(a) WICQUEFORT *Livr. X. p. 596.*

(b) *Secr. Refol. Holl. 17 Januar. 5 Febr. 1659. II. Deel, bl. 1, 4. AITZEMA IV. Deel, bl. 505, 506. DE WITT Briefven III. Deel, bl. 539. Rotol. van Confid. bl. 481.*

ften staat wederkeerde. 't Groot belang, welk de Staat der Vereenigde Gewesten hadt by deeze jongste verandering, verdient wel, dat wy de gelegenheid tot dezelve, kortelyk, ontvouden.

Karel de II. hadt zig, na 't uitbarsten van den oorlog tusfchen Spanje en den Proteftor, en na 't fluiten van een heimelyk Verdrag met den Aartshertoge Leopold, gemeenlyk, onthouden in Brabant en in Vlaanderen, van waar hy op de gelegenheid wagtte, om zyne herftelling te bevorderen, door bedekte en openbaare wegen. Hy handelde, onder anderen, met de Prinfesse van Oranje, zyne Zuster, die hem, zelfs al te vooren, te Keulen, was komen zien (c), en daarna tot in Parys volgde (d). Doch 't gene tusfchen hen voorviel, bleef een diep geheim. Ik vind wel, in fchriften van deezen tyd, dat de Prinfes voorgehad zou hebben, oorlog te verwekken tusfchen Engeland en Holland (e). Doch hierop is geen staat te maaken. Zy bleef weinig minder dan een jaar in Frankryk (f), en begaf zig toen naar Breda. Koning Karel fprak haar daar dikwils, en verzuimde ook niet, naar gelang dat de zaaken, in Engeland, ten zynen voordeele, veranderen, onder de hand, te raadpleegen met de Prinfesse Weduwe, en met eenige Leden der Regeeringe deezer Landen, die zynere zaake gunst toedroegen. Doch 't voornaamfte van 't gene

1660.
II.
Gelegenheid tot de herftelling van Karel den II. op den troon van Groot-Britanje

(c) THURLOE'S Papers, Vol. II. p. 550. Vol. IV. p. 38, 123, 144, 160.

(d) THURLOE'S Papers, Vol. VI. p. 412, 467.

(e) THURLOE'S Papers, Vol. IV. p. 506, 722.

(f) THURLOE'S Papers, Vol. V. p. 593, 712.

1660.

gene hy verrigtte, bleef bedekt: alzooy hy't niemant dan zig zelveu toebetrouwde (g). Hy kwam zelfs, nu en dan, onbekend, in Holland (h). In den Herfst des jaars 1658, was hy te Amsterdam geweest, en ook te Enkhuizen, vanwaar hy voorhadt, een' keer te doen naar Friesland, om een mondgesprek te houden met Prinsse Willem van Nassau. Doch de Resident Downing hadt 'er den Staaten kennis van gegeven, waarop de reis naar Friesland gestaakt werdt (i). Nogtans sprak Koning Karel Prins Willem en de Prinses Weduwe in den Haage. Sommigen hebben verzekerd, dat 'er, toen, over een Huwelyk tusschen den Koning en eene der Prinsessen van Oranje gehandeld werdt: 't zy dat zulks ernst ware, van 's Koningskant, 't zy dat hy, hierdoor, de Prinses Weduwe en Prins Willem, die zig, sedert eenigen tyd, sterk voor de tegenwoordige Regeering van Engeland verklaard hadden, op zyne zyde zocht te trekken: waardoor hy oordeelde, ook de meeste Vereenigde Gewesten en den Keurvorst van Brandenburg te zullen gewonnen hebben. Zeker is 't, dat de Prinses Weduwe zig, sedert, openlyk, voor Koning Karel verklaarde (k), en de verandering, die, eerlang, in Engeland, voorviel, maakte, dat hy, hier, spoedig, meer begunstigers kreeg. Het Parlement, oneens met het Leger, welk in Engeland was, of liever, met eenigen der voornaamste Oversten, schein nog eens met den Generaal

Monks
poogingen,
hiertoe.

(g) THURLOE'S PAPERS, Vol. VI. p. 136.

(h) THURLOE'S PAPERS, Vol. VII. p. 12, 278, 360, 361, 410.

(i) THURLOE'S PAPERS, Vol. VII. p. 310, 328, 329.

(k) THURLOE'S PAPERS, Vol. VII. p. 428, 444, 468.

raal Monk, die in Schotland geboodt. Doch Monk, heimelijk gewonnen door den Koning (l), trok, in den aanvang deezes jaars 1660, met het Leger, welk onder zyn bevel stondt, naar Engeland. Zyn oogmerk was den Koning te herstellen; doch hij gaf voor, de Regeering van 't Gemeenebest alleen op eenen beteren voet te willen brengen. Hy deedt, eerlang, een Parlement, welk te vooren vernietigd geweest was, wederom famenroepen. Ook bragt hy te wege, dat verscheiden' Leden, die, te vooren, uit dit Parlement, waren uitgeslooten, wederom zitting namen in het zelve: waarna het Parlement zig zelf floopte, en een nieuw beschreef; 't welk, voor een groot gedeelte, uit Koningsgezinden bestondt (m). Al dit geschiedde, terwyl Monk voorgaf, zig, met allen ernst, te willen kanten, tegen elk, die sprak van Karel Stuart te erkennen (n). Hy schreef zelfs, nog op den zesden van Bloemaand, aan de algemeene Staaten „ dat hy zyn best doen „ zou, om de twee Republyken naauwer te „ vereenigen (o).” Doch de doorzigtigsten zagen wel, waarop hy 't gemunt hadt (p). Ook werdt 'er den Geheimfchryver Thurloe, door eene onbekende hand, kennis van gegeven (q). Doch Thurloe zelf helde naar verandering, en boodt, eerlang, den Koning zynen dienst aan (r). Terwyl het Gemeenebest dus

wag-

- (l) THURLOE's Papers, Vol. VII. p. 761.
 (m) RAPIN Tom. IX. p. 132, 139, 140, 149, 150.
 (n) LUDLows Memoirs, Vol. II. p. 264, 307, 324, 332, 355.
 (o) THURLOE's Papers, Vol. VII. p. 909.
 (p) DE WITT Brieven, III. Deel, bl. 328.
 (q) THURLOE's Papers, Vol. VII. p. 861.
 (r) THURLOE's Papers, Vol. VII. p. 445, 855, 866, 887, 888, 897, 914.

1660. waggelde, verloor het al zyn aanzien buitens Lands; en in de Vereenigde Gewesten tot zo verre, dat de Witt, in Wynmaand des voorleeden jaars, aan Nieuwpoort gefchreeven hadt „ dat de tegenwoordige Regeering van „ Engeland niet in stand zou kunnen blyven, „ zo zy zig niet naauw verbonde met deezen „ Staat (s).” Doch nadat Monk in Engeland gekomen was, namen de zaaken zulk een' keer, dat elk zig fchikte, om Koning Karel in te haalen. Het Parlement met den Koning in onderhandeling getreden zynde door Gemagtigden, stemde eerst het Hoogerhuis, en daarna ook het Huis der Gemeenten, dat de Staat, voortaan, naar de oude wetten, geregeerd zou worden, onder een' Koning, een Hogerhuis, en een Huis der Gemeenten, en dat men Karel den II. voor Koning erkennen zou (t). Ook werdt hy, terftond hierna, in 't openbaar, uitgeroepen, op den agttienden van Bloei maand (u). Men zondt hem Gemagtigden toe te Breda, alwaar hy zig thans onthieldt (v), en Montaigne werdt, terftond, met eene Vloot, afgevaardigd naar Scheveningen, om hem af te haalen (w).

Het Par-
lement
stemt tot
de her-
stelling
van Karel
den II.

De Staa-
ten be-
groeten
hem.

Men verheugde zig, hier te Lande, in 't algemeen, over 's Konings herftelling. In Holland, oordeelden veelen, dat het, voor 't belang van den Koophandel deezer Landen, voordeeliger ware, dat Engeland, door een' Ko-

(s) THURLOE'S Papers, Pl. VII. p. 765.

(t) LUDLW'S Memoirs Vol. II. p. 381.

(u) RAPIN Tom. IX. p. 156.

(v) LUDLW'S Memoirs Vol. III. p. 2. 6, 12.

(w) RAPIN Tom. IX. p. 156, 157. AITZENA IV. Deel, 44
506, 507, 509, 575-585.

Koning, geregeerd werdt. En schoon zy, die thans het roer der Regeeringe in handen hadden, wel zagen, dat de herftelling van Karel den II. den weg baande tot de verheffing van den Prinfe van Oranje (*x*), deelden ze egter in de openbaare vreugde (*y*). De algemeene Staaten en de Staaten van Holland (*z*) en Zeeland (*a*) vaardigden, terftond, eenige Heeren af, om den Koning, te Breda, te begroeten. Hy toefde hier niet lang; maar verftaan hebbende, dat Montaigne, met de Vloot, reeds voor Scheveningen lag, begaf hy zig naar den Haage; daar hy, door de Staaten van Holland, ontvangen en onthaald werdt (*b*). De Witt deedt, by deeze gelegenheid, de aanspraak aan den Koning, die, in zyn antwoord, verklaarde, gezind te zijn, om een naauw Verbond te fluiten met den Staat. De Stad Amfterdam vondt geraaden, den Koning afzonderlyk te doen gelukwenschen. Voor zyn vertrek, begeerde hy gehoor van affcheid van de algemeene Staaten en van de Staaten van Holland; aan welke laaftten hy de Prinfe, zyne Zuster, en den Prins van Oranje, zynen Neef, ernftelyk, aanbeval, met verzoek, dat de Heeren Staaten hun gunftig wilden zyn, wanneer de Prinfe zulks, voor zig zelve, of voor den Prins, haaren Zoon, begeeren mogt. De Witt antwoordde hierop, uit den naam der Staaten, „ dat men niet nalaaten zou, hierin, te vol-
„ doen

1660.

Hy be-
veelt den
Prins
van O-
ranje den
Staaten
van Hol-
land aan.

(*x*) THURLOE'S PAPERS, Vol. III. p. 186, Vol. VII. p. 856, 376.
 (*y*) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 873.
 (*z*) Refol. Holl. 15 May. 1660. bl. 38.
 (*a*) Nouv. Zeel. 25 May 18 Juny 1660. bl. 73, 80.
 (*b*) Actol. Holl. 25 May 1660. bl. 41.

1660. „ doen aan de verwagting van [zyne Majesteit ;
 „ zo uit eerbiedenis voor zynen Perfoon, als
 „ uit erkentenis van de genegenheid der Prin-
 „ fesse, en als een uitwerkfel van de herinne-
 „ ring der verdienften van 's Prinzen voorou-
 „ deren (c).” De Staaten van Holland geleid-
 den den Koning in vollen getale, naar Sche-
 veningen, op den tweeden van Zomermaand :
 vanwaar hy, zonder uitstel, in zee ftak. Hy
 kwam, op den agtsten, te Londen, te gemoet
 gereden zynde, door den Generaal Monk,
 aan 't hoofd van de Lyfwagt en van vyf rege-
 menten Ruiterye, en tradt, terftond, zonder
 aan eenige voorwaarden verbonden te worden,
 in 't bewind der Regeeringe (d).

III. De algemeene Staaten, den gewoonlyken
 Buitengewoon Gezant-
 fchap naar En-
 geland, Gezant Nieuwpoort, die nu ten Hove niet aan-
 genaam kon zyn; op zyn verzoek (e), t'huis
 ontbooden hebbende (f), beslooten, terftond,
 op den voorflag van Holland, tot het afvaar-
 digen van een buitengewoon Gezantschap naar
 Engeland: welk bekleed werdt, door Lode-
 wyk van Nasfau, Heere van Beverweerd, *Si-
 mon van Hoorn*, Oud Burgemenster van Amster-
 dam, Michiel van Gogh, Rekenmeester der
 Staaten van Zeeland, en *Joachim Ripperda*, Heer
 van Farmsum. Zy hadden, in 't algemeen, last,
 om een naauw Verbond van Vriendfchap, on-
 derlinge befcherming en Zeevaart te fluiten
 met

(c) Secr. Refol. Holl. 26 May, 1, 2 Juny 1660. II. Deel, bl.
 253. 254, 258.

(d) RAPIN Tom. IX. p. 156, 157. AITZEMA IV. Deel, bl.
 585-605.

(e) DE WITT Brieven III. Deel, II, 880.

(f) AITZEMA IV. Deel, bl. 604.

met den Koning (g); doch vertrokken niet, voor het einde van Wynmaand. Wy zullen, hierna, gelegenheid hebben, om den uitflag hunner handeling te melden. 1660.

De verandering in Engeland, daar 't gemeen nu om Vrede met Spanje, en om oorlog met Frankryk riep, en daar sommigen het volk ook zогten te verbitteren tegen de Vereenigde Gewesten (h), hadt zoo veel invloed op de raadplegingen der algemeene Staaten, dat men, toen ze nog in de geboorte stondt, reeds beslooten hadt, om ook een buitengewoon Gezantschap te zenden naar Frankryk en naar Spanje (i). Men was, niet zonder reden, bedugt voor eene Vredebreuk met Groot Britanje. Karel de II., hoe zeer hy, by zyn vertrek uit den Haage, betuigd hadt, zig ten naauwste verbonden te houden aan den Staat, was heimelyk misnoegd op de tegenwoordige Regeering, met naame op de Staaten van Holland, die Cromwel, zyns oordeels, te zeer naar de oogen gezien, en hem niet naar behooren erkend noch geholpen hadden. Ook belgde hy 't zig hooglyk, dat men zynen jongen Neef, den Prins van Oranje, verfteken hadt van de waardigheden, die hem aangebooren scheenen. Men was, derhalve, bedugt, dat hy, om zig van Holland te wreken en de verheffing van den Prins van Oranje te bevorderen, besluiten mogt, den Staat den oorlog aan te doen, in welk geval, eene naauwer verbindtenis met Frankryk ten hoog-

(g) Zie de Inricht. by ALTZEMA IV. Deel, bl. 605. en Sect. Actol. Holl. 15. Juny 1660. II. Deel, bl. 260.

(h) DE WITT brieven III. Deel, bl. 174. IV. Deel, bl. 3.

(i) Sect. Resol. Holl. 78. Juny 1660. II. Deel, bl. 202.

1660. hoogste dienftig geoordeeld werdt. Men vondt, nogtans, geraaden, ten zelfden tyde, met Karel den II. te handelen, ten deele, om Frankryk gemakkelyker te maaken, ten deele, om te beproeven, of men, aan het Groot-Brittannifche Hof, het misnoegen zou konnen wegneemen. 't Zou zelfs den Staat aangenaam geweest zyn, een gemeen Verbond met Frankryk en Engeland te fluiten, zo men, hiertoe, aan 't Fransche Hof, eenige geneigdheid getoond hadt. Doch men befpeurde aldaar en in Engeland kleine blyken van deeze geneigdheid (*k*): waarom men van zulk een Verbond moest afzien (*l*). 't Vermoeden, welk men, daarenboven, hier te Lande, of hadt, of wel haast kreeg, dat de Koning van Frankryk, onaan gezien de Pyreneefche Vrede des voorleeden jaars, en onaan gezien den afftand der Koninginne van allen regt op de Landen haars Vaders, het oog hadt op de Spaanfche Nederlanden, deedt de Staaten in bedenking neemen, om zig naauwer met Spanje te verbinden, en daardoor, ware 't mogelyk, te voorkomen, dat Frankryk fterker werdt, naar den kant der Vereenigde Gewesten. In de verwagting, dat Spanje haast met Groot-Brittanje bevredigd zou zyn, was 't ook noodig, dat men voor 't belang van den Spaanfchen Koophandel zorgde, 't welk een van de oogmerken was van de handeling met Spanje (*m*). Don Estevan de Gamarra, Spaanfche Gezant in den Haage, wiens handelwyze, in 't eerst, weinig genoeg gaf, hadt
nog:

(*k*) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 339.

(*l*) Refol. Gener. Lunæ 21 Martii 1661. MS.

(*m*) Secr. Refol. Holl. 23 April 1660. II. Deel, bl. 229½

nogtans aan de Witt, meer dan eens, te verfaan gegeven, dat de Koning, zyn meester, niet ongenegen zou zyn, om een naauw Verbond van Vriendschap en Koophandel te sluiten met den Staat (n). De Ambassade naar Frankryk werdt bekleed, door de Heeren Joan van Gend, Heere van Oosterweede, Koenraad van Beuningen en *Justus de Huybert*, Pensionaris van Zierikzee, benevens der Staaten gewoonelyken Gezant, Boreel. Naar Spanje gingen de Heeren Jan van Merode, Baljuw van Kennemerland, *Godard Adriaan van Reede*, Heer van Amerongen, en *Filips van Humalda*, Heer van Ee en Juwswier. Beide deeze Gezantschappen namen ook de reize eerst aan in Wynmaand (o).

1660.

Doch terwyl men, in Spanje, handelde, over de vernieuwing en bevestiging der voo- rige Verdragen van Vrede, Koophandel en Zeevaart, deden de Spaansche Gezant in den Haage en de Gevolmagtigden der Staaten, met welken hy handelde, niet dan klaagen, over wederzydsche inbreuken op de Munster- sche Vrede (p). Ook was men geduurig bezig, over de verdeeling der Landen van Over- maaze (q). Eindelyk, maakte Gamarra eene verdeeling deezer Landen, van welke hy de keuze liet aan de Staaten, die egter niet koozen naar zynen zin, waarop hij voorwendde, dat de keuze geenen stand grypen kon (r). 't Liep

IV,
Verdee-
ling der
Landen
van O-
vermaaze
tusfchen
Spanje
en dee-
zen Staat.

1661.

(n) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 254. 265, 333. AITZEMA IV. Deel, bl. 800.

(o) AITZEMA IV. Deel, bl. 699, 707, 709.

(p) AITZEMA IV. Deel, bl. 124-127.

(q) AITZEMA IV. Deel, bl. 319-322, 703.

(r) AITZEMA IV. Deel, bl. 787-803.

1661 ——— toen nog tot aan het einde des jaars 1661, eer men overeenkwam „ dat de Stad en het Kas-
 „ teel van 's Hertogenrade aan den Koning ;
 „ en de Stad en het Kasteel van Valkenburg
 „ met de Stad en het Kasteel van Daalhem ,
 „ aan de Staaten zouden toebehooren.” Voor
 't overige , werden de Heerlykheden en Dor-
 pen der drie Landen van Valkenburg , Daal-
 hem en 's Hertogenrade tusschen den Koning
 en de Staaten gedeeld. Doch het duurde nog
 tot in Wynmaand des jaars 1662 , eer deeze
 overeenkomst , in Spanje , bekrachtigd werdt.
 Hier was 't , in Grasmaand te vooren , ge-
 geschied (s).

Hande- De oorlog met Portugal , in den jaare 1657
 ling met openlyk aangevangen , was , ter oorzaake van
 Portugal. de onlusten in 't Noorden , niet voortgezet ,
 van de zyde der Staaten. Men handelde , mid-
 lerwyl , over een Verdrag met den Portugee-
 schen Gezant in den Haage (t) ; die , in Gras-
 maand des jaars 1659 , heimelyk , van hier , en
 tot de zyde des Konings van Spanje overging
 (u) : waardoor de handeling , voor eene wyle ,
 gestremd werdt. Doch zy werdt hervat , zo-
 dra de Graaf van Miranda , uit Portugal , in
 den Haage was aangekomen. De verandering
 in Engeland , die hierop volgde , deedt de Staa-
 ten van Holland inzonderheid te sterker staan
 naar Vrede met Portugal. Zy ontwierpen een
 Verdrag (v) , welk zy den anderen Gewesten

zog-

(s) Zie Groot-Plakaatb. II. Deel , kol. 2778 , 2848 , 2847.
 AITZEMA IV. Deel , bl. 793-800 , 989-991.

(t) AITZEMA IV. Deel , bl. 268.

(u) AITZEMA IV. Deel , bl. 489.

(v) Secr. Refol. Holl. 19 , 20 Oct. 1659. 15 May 1660. II.
 Deel , bl. 143 , 236.

zogten smaakelyk te maaken. Doch Gelderland, Zeeland, Utrecht en Stad en Lande begeerden den oorlog voort te zetten, zo Brazyl niet te rug gegeven werdt. Men besloot eger, met vier Gewesten tegen drie, de handeling met den Portugeefchen Gezant te vervolgen; 't welk Zeeland niet toestondt dan onder voorwaarde, dat zulks hier te Lande geschieden zou. Ook drongen dit Gewest en Gelderland sterk, dat men, in allen geval, geene Vrede; maar alleenlyk Bestand met Portugal sluiten zou, terwyl Holland zeer op Vrede aanhieldt. De Graaf van Miranda floeg voor, dat de vyandlykheden, alomme, zelfs in Oostindie, zouden behooren op te houden, terstond nadat de bekrachtigingen van het Verdrag zouden uitgewisfeld zyn. Doch de Oostindische Maatschappy, bezig met het behaalen van merkelyke voordeelen op de Portugeezen in Oostindie, deedt hiertegen een Vertoog ter algemeene Staatsvergaderinge, beweerende, dat zy, den oorlog in Oostindie, niet uit eigen' beweeging, maar op ernstige vermaaning der Staaten, hebbende aangevangen, niet behoort te worden, tot het staaken der vyandlykheden, nu zy op den weg was, om den Portugeezen groote afbreuk te doen en den Specery-handel, die reeds in haare handen vervallen was, geheellyk te behouden. Dit Vertoog strekte, om den handel te stremmen: waartoe ook gerigt was de aanbieding van den Spaanschen Gezant, om al wat de Portugeezen den Staaten, sedert het jaar 1641, ontnomen hadden, te rug te zullen geeven, zo dra de Koning, zyn Meester, 't gebied over Portu-

1661. tugal zou herkreegen hebben. Van de andere zyde, deedt de Engelsche Gezant, Downing, zyn best, om de Vrede te bevorderen (w). Karel de II. handelde over een Huwelyk met eene Zuster des Konings van Portugal, en zocht dit Ryk in het gerust bezit van Brazil te bevestigen; waaruit de Engelsche Koopluiden zig merkelyke voordeelen beloofden. Hy riedt, hierom, tot Verdrag, den Staaten zelfs zyne bemiddeling aanbiedende, die men hier bezwaarlyk kon aanneemen, en egter niet durfde afslaan. Eindelyk, beslooten vyf Gewesten, op den drie-entwintigsten van Zomermaand, te sluiten met Portugal, zo men of Brazil, of eene merkelyke somme, in baaren gelde, daarvoor, bedingen kon. Doch Gelderland en Zeeland bleeven zig ten uiterste toe verklaaren tegen dit besluit (x). Beide deeze Gewesten hadden groot belang by de Westindische Maatschappye, en stemden hierom de Vredehandeling af, beweerende ook, dat men, volgens het negende Lid der Utrechtsche Unie, niet dan met eenpaarigheid van alle de Gewesten, tot Vrede besluiten mogt. De vyf Gewesten dedden egter, door hunne Gemagtigden, de handelingen voortzetten, en de Vrede werdt, eindelyk, op den zesden van Oogstmaand, geslooten en getekend. Gelderland en Zeeland dedden 'er verscheiden' aantekeningen tegen. Doch 't gevoelen der vyf Gewesten bleef gelden (y); hoewel de Staaten van Stad en Lande

De Vrede
wordt
getrof-
fen.

(w) Secr. Resol. Holl. 5 May 1661. H. Deel, bl. 26. De WITT Brieven I. Deel, bl. 39^b.

(x) DE WITT. Brieven I. Deel, bl. 394.

(y) AITZEMA IV. Deel, bl. 764-774, 781-787.

misnoegd waren op hunnen Afgevaardigde *Joan Schuilenburg*, die, tegen voorgaande Staatsbesluiten, tot de Vrede hadt helpen stemmen. Doch Schuilenburg zocht en vondt heul aan Holland, voor eenen tyd. 't Verdrag werdt, ter wederzyde, eerst na verloop van eenen geruimen tyd, bekragtigd, en behelsde „ dat de Koning en het Ryk van Portugal den Staaten vier millioenen Kruzaaden of agt millioenen Hollandfche guldens betaalen zouden, in geld of in waaren, ten gewoonlyken pryze gerekend, mids 't geene 'er aan ontbreken mogt, uit 's Konings tollén, zou mogen worden voldaan. Alle verschillen tusfchen Portugal en deezen Staat zouden hiermede vereffend gerekend worden. Over den prys van 't Zour, welk de ingezetenen van den Staat, te S. Ubes, zouden mogen komen koopen, zou men elkanderen, jaarlyks, verftaan. De handel op Brazil, in allerlei waaren, behalven in Braziliën-hout, zou vry ftaan. De vyandykheden zouden, twee maanden na de tekening van dit Verdrag, ophouden in Europa; en in andere Gewesten, twee maanden na de afkondiging. De ingezetenen der Vereenigde Gewesten zouden allerlei goederen, zelfs krygsbehoeften, mogen voeren van waar en werwaards zy wilden, mids zy geene krygsbehoeften haalden uit Portugal, omze den vyanden van Portugal te leveren. Ook zouden de Nederlanders in Portugal hunnen Godsdienst, vryelyk, in hunne huizen en fchepen, mogen oef-

1661.

Inhoud
van het
Verdrag.

1661. „nen (s).” ’t Verdrag behelsde nog andere byzonderheden, welken wij, korthedshalve, voorbyflaan. Omtrent de uitvoering van het zelve, dedden zig, eerlang, eenige zwaarigheden op, die, niet dan met moeite, werden weggenomen (t).

V. Midlerwyl, werden de handelingen met Frankryk en met Groot-Britanje voortgezet. ’t Liep eenen geruimen tyd aan, eer de Staatfche Gezanten, aan ’t Hof van Frankryk, in onderhandeling konden treden: ’t welk toegeschreeven werd tot aan de onpafelykheid van den Kardinaal Mazarin, die nog ’t voornaam beleid der Regeeringe hadt. Zy fpraken, midlerwyl, met eenige andere Staatsdienaars, welke niet ongenegen vonden, om de oude Verbonden tusfchen Frankryk en deezen Staat te vernieuwen. Doch zy toonden zig minder gezind, om het Vatgeld op de fchepen te niet te doen. Men hielt hun voor, dat de Staaten, van hunne zyde, de Fransche stoffen en gewafsen zouden kunnen verbieden, of zwaar belaften, waardoor de handel der onderzaaten van zyne Majesteit merkelyk gedrukt zou worden: vooral, zouden ze, zeide men, door het verminderen of affchaffen der regten en belastingen op de Rynfche Wynen, de Fransche Wynen, eene Koopmanfchap daar jaarlyks agt millioenen of meer in befteed werdt (u), tot eenen infstal kunnen maaken, zo Frankryk niet naliet, den Koophandel hun-

(s) Zie ’t Tract. by AITZEMA IV. Deel, bl. 774 enz. en Secr. Retol. Holl. 5 Aug. 1661. II. Deel, bl. 309.

(t) Secr. Refol. Holl. 14, 19 July 1662. II. Deel, bl. 389. 394. AITZEMA V. Deel, bl. 334-342.

(u) DE WIT Brieven I. Deel, bl. 349.

hunner ingezetenen te drukken; gelyk, onder anderen, door de nieuwigheid van 't Vatgeld en door het verbod van den invoer der vreemde Traan, geschiedde (v). De Kardinaal, midleryl, een weinig gebeterd zynde, verleende den Gezanten een byzonder gehoor: waarin hy zig nog zeer beklaagde, over het sluiten van een afzonderlyk Verdrag te Munster: 't welk hy nogtans niet toefchreef aan de Regeering in 't gemeen, of aan wylen den Prinfe van Oranje; maar flegts aan twee Perfoonen, die, zeide hy, uit byzondere inzigten, dit werk hadden weeten te bekuipen. Voorts, vorderde hy, dat men, een Verbond willende sluiten met zyne Majesteit van Frankryk, hem verzekering gawe, dat het beter dan de voorigen, zou onderhouden worden. Doch de Gezanten verwierpen deezen laatften voorflag t'eenemaal, rondelyk verklaarende „dat de Staaten geene andere verzekering geeven zouden dan hun woord en „zegel, waarop zy verdienden geloofd te worden, zo goed als eenig Vorst ter weereld.” Zy voegden 'er by „dat het hun onmogelyk „zyn zou met den Koning te handelen, zo zyne „ne Majesteit ftaan bleeve op andere verzekering, dan hy zelf begeerde te geeven.” Wegens het werk van Munster, zeiden ze, noch onderregt noch gelast te zyn: waarom zy verzogten, dat het vergeten mogt worden, endat men, ten fpoedigfte, in onderhandeling trade over de vernieuwing der voorige Verbonden.

De

1661.

De Kardinaal Mazarin klaagt nog over 't sluiten der Munstersche Vrede, en eischt verzekering van de Staaten: die rondelyk geweigerd wordt.

(v) Notul. Zeel. 23, 24 Sept. 2, 9. Dec. 1659. bl. 167, 170. 196, 215. DE WITT Brieven I. Deel, bl. 339, 347, 362.

1661. De Kardinaal gaf hiertoe, eindelyk, hoop (w). Doch hy overleedt, kort na dit gesprek, op den vyfden van Lentemaand (x). Sedert, traden de Gezanten met 's Konings Gemagtigden in onderhandeling over een verdedigend Verbond, het voornaam oogmerk des Gezantschaps. De Gezanten hadden een ontwerp van zulk een Verbond mede, welk, van punt tot punt, overwoogen en beredeneerd werdt. De Franfche Staatsdienaars vonden verfcheiden' zwaarigheden in dit ontwerp: over de meesten van welken, men haast eens werdt. Doch drie punten bleeven 'er overig, die 't fluiten van 't Verbond lang tegen hielden. Frankryk maakte zwaarigheid, om de Staaten te handhaaven in 't bezit der Plaatsen, in welken zy alleenlyk bezetting hielden, met naame, in dat van Rynberk en Ravestein. Ook begeerde de Koning het Vatgeld niet af te fchaffen. Maar vooral, toonde men zig ongezind, om de Staaten te helpen tegen elk, die hun de Vifchery zou willen beletten (y). Men handelde, over deeze punten, tot in den aanvang des volgenden jaars, zonder elkanderen te konnen verftaan. Het Franfche Hof kon niet besluiten, de Staaten te handhaaven, in 't bezit van zulke Plaatsen, die zy alleen bezet hielden, fchoon ze 'er geen regt van opperfte magt overbeweerden te hebben; om dat de Koning verbonden was met ee-

Drie
voorna-
me zwa-
righeden, in 't
fluiten
van een
Verbond
met
Frank-
ryk,

(w) Brief. van den Amb. de Huybert van 24 Dec. 1660. en 12 Jan. 1661. Verbaal der Amb. naar Frankryk in de jaaren 1660. 1661 en 1662. M. S.

(x) AITZEMA IV. Deel, bl. 730. DE WITT Brieven I. Deel, bl. 379.

(y) Refol. Gener. Merc. 1 Febr. 1662. in de Notul. Zeele 17 Maart 1662. bl. 95.

eenige Duitfche Vorften, welken deeze Plaatsen toekwamen, en die ze gaarne van Staatfche bezetting zouden hebben willen ontledigd zien. Ook hadt men, veelligt, in Frankryk, nu reeds het oog op eenigen deezer Plaatsen, die, eenige jaaren laater, door 's Konings Leger, werden aangetast en veroverd. 't Affchaffen of verminderen van 't Vatgeld zou, dagt men, 's Konings inkomsten te zeer verminderen; behalve dat het ftrekken zou ten voordeele des Nederlandfchen Koophandels, dien men, ten deezen tyde, in Frankryk, boven den handel der Franschen zelve beoogde te belasten, op dat men deezen, die, in den langdaurigen oorlog met Spanje, veel geleeden hadt, wederom mogt doen herleeven (z). De handhaving der vrye Vifcherye ftiet den Koning van Groot-Britanje geweldig. Hy verklaarde den Graave d'Estrades, die, omtrent deezen tyd, van Frankryks wege, aan 't Engelsche Hof handelde „ dat hy zig zeer gehoond zou agten, zo „ Frankryk den Staaten toeftondt, 't gene zy, „ in dit opzigt, begeerden (a).” De Koning van Frankryk aarzelde dan lang, eer hy den Staatfchen Gezanten hierin te wille was. Hy gaf zelfs te verftaan, dat de handeling, om dit eene woord, *Pêche* [Vifchery], ftiondt afgebroken te worden, konnende hy, zo hy zeide, niet besluiten, de beflifing op zig te neemen van een gefchil, welk de Staaten hadden met den Koning van Groot-Britanje, met wien hy vriendschap onderhieldt, en gezind was te onderhou-

(z) DE WITT Brieven I. *Dell.*, bl. 378, 395, 396, 442, 454.
 (a) D'ESTRADES *Tom.* I, p. 261.

1661. houden (b). De Gezanten deden, derhalve, hun best, om de zwaarigheden over de drie genoemde punten weg te neemen. Omtrent het punt der Visfcherye, weezen ze aan „ dat „ men, met volken, die aan zee lagen, geen „ verdedigend Verbond kon aangaan, zonder „ hen, onder anderen, te handhaaven in hun „ regt tot de Visfcherye; dat de Vereenigde „ Gewesten, eeuwen lang, in 't bezit der Visfcherye geweest waren, en, zonder onregtvaardigheid, daarvan niet konden beroofd worden; dat Frankryk zelf, in het ontwerp van een Verbond, in 't jaar 1654 overgeleverd, erkend hadt, dat de Visfchery ook behoorde onder de geregtigheden der Staaten, die men zig verbondt te handhaaven. Dat men, in Engeland, zig niet kon flooten aan het bloote woord *Visfchery*; om dat, daarmede, niet op de Visfchery omtrent de kusten van Groot-Britanje in 't byzonder; maar op de geheele Visfchery der Vereenigde Gewesten gezien werdt. Dat dit zelfde woord, gevoegd in twee overeenkomsten met Zweden, in de jaaren 1640 en 1656 gemaakt, geen' aanstoot hadt gegeven in Engeland. Dat Frankryk, zwaarigheid maakende om zig te verbinden tot het handhaaven der Visfcherye, het ongegrond voorgeeven der Engelschen, dat hun een uitfluitend regt over de zee en de visfchery in dezelve toekwame, zou schynen te billyken: 't welk zo wel nadeelig zou zyn voor Frankryk, als voor de Staaten. Dat men, onlangs, in 't

La-

(b) D'ESTRADES *Tors.* I. p. 275.

„ Laagerhuis van Engeland, voegeflaagen 1661:
 „ hadt, elk het visfchen te beletten, tot optien
 „ mylen van de uiterfte ftranden des Ryks ;
 „ dat deeze voorflag verworpen was ; doch
 „ ligter ingang vinden , en veelligt tot twintig
 „ of dertig mylen gebragt worden zou , zo
 „ Frankryk zig agterlyk toonde , in het hand-
 „ haaven der Visfcherye , durvende fommige
 „ Engelschen wel zeggen , dat hun gebied ter
 „ zee zig tot tegen de Franfche kusten uit-
 „ ftrekte. Dat het niet genoeg was , dat de
 „ Koning , gelyk men , van zynent wege , te
 „ verftaan gegeven hadt , beloofde te willen
 „ handhaaven , 't gene de Staaten met den Ko-
 „ ning van Groot-Britanje , wegens de Vis-
 „ fchery , zouden fluiten , alzo zy regt tot vis-
 „ fchen hadden , zonder dat zy 't van den Ko-
 „ ning van Groot-Britanje behoefden te be-
 „ dingen , en nimmer befluiten zouden te vis-
 „ fchen , uit kragte eener vergunninge , aan 't
 „ Engelsche Hof te verkrygen. Dat men 't
 „ aldaar wel anders inzag ; doch dat het ver-
 „ fchillend begrip hieromtrent niet belet hadt ,
 „ dat 'er verfcheiden' naauwe Verbonden ge-
 „ flooten waren , tufchen Engeland en de Staa-
 „ ten. Dat men nog niet bekommerd was voor
 „ eenen oorlog met Groot-Britanje , over 't
 „ punt der vrye Visfcherye , ten ware de zwaa-
 „ righeid , die Frankryk maakte , om de Staa-
 „ ten in het regt daartoe te handhaaven , de
 „ Engelschen aanmoedigde , om iet voor te
 „ neemen , waaraan zy anders niet gedagt zou-
 „ den hebben. Dat men , eindelyk , om alle
 „ deeze redenen , oordeelde , dat Frankryk niet
 „ bleef weigeren de Visfchery te handhaaven ,

1661. „ om dat men 'er waarlyk zwaarigheid in zag,
 „ maar, rond gesproken, alleenlyk om het toe-
 „ staan hiervan, als eene byzondere gunst, te
 „ doen agten by de Staaten.”

het Vat-
 geld,

„ Omtrent het punt van 't Vatgeld, werde
 „ aangemerkt „ dat Spanje, met de Vereenigde
 „ Gewesten vrede maakende, geene zwaarig-
 „ heid gevonden hadt, in het toestaan cener
 „ eenpaarige belastinge der wederzydsche on-
 „ derzaaten; dat Frankryk niet minder be-
 „ hoorde te doen, by 't sluiten van een naauw
 „ Verbond van vriendschap en onderlinge be-
 „ fcherming. Dat de Staaten, van hunnen kant,
 „ aanboden, de Franschen niet hooger dan
 „ hunne eigen' onderzaaten te belasten. Dat
 „ de nieuwigheid van 't Vatgeld niet flegts
 „ voor de handeldryvende ingezetenen der
 „ Vereenigde Gewesten; maar ook voor
 „ Frankryk nadeelig was, 't zy men 't aan-
 „ merkte, als eene inkomst van de Kroon, of
 „ als een middel om de vreemden te verdrin-
 „ gen uit de Vaart op Frankryk. Dat de be-
 „ lasting van vyftig ftuivers op ieder vat of
 „ half last, welk de fchepen voeren konden,
 „ eigenlyk gedraagen werdt door de laading,
 „ die, fomtyds, uit fyne, fomtyds uit grove
 „ waaren bestondt; en in het laatste geval veel
 „ te hoog was; 't welk veroorzaaken moest,
 „ dat het Zout en de Wynen, voor een groot
 „ gedeelte, onverkogt zouden blyven in
 „ Frankryk, tot groot nadeel van den Koning
 „ en van de ingezetenen: zullende zyne Ma-
 „ jesteit veel meer verliezen aan zyne gewoo-
 „ ne tollen, dan hy aan 't Vatgeld zou konnen
 „ winnen, waarom 'er geene reden was, om

„ het

„ het Vatgeld, als eene inkomst van de Kroon,
 „ te blyven vorderen. Dat ook de Vaart op
 „ Frankryk zo veel winst niet gaf aan de Ree-
 „ ders in de Vereenigde Gewesten, dat men-
 „ ze hun behoefde te benyden; behalve dat
 „ Frankryk niet genoeg voorzien was van
 „ schepen, om den handel, die thans door
 „ vreemden gedreeven werdt, zelf te dryven.
 „ Dat de Staaten, zo men 't Vatgeld bleeve
 „ vorderen, genoodzaakt zouden zyn, de
 „ Fransche waaren ook, naar gelang, hooger
 „ te belasten, 't welk de vertiering derzelve
 „ stremmen zou. Dat de geringe belasting,
 „ door de Staaten, op de Fransche waaren ge-
 „ legd, den trek in dezelve, sedert eenige
 „ jaaren, sterk hadt doen toeneemen, tot zo
 „ verre zelfs, dat de trek in de Wynen, waar-
 „ aan, door de ingezetenen der Vereenigde
 „ Gewesten, jaarlyks, tien millioenen besteed
 „ werden, van één tot twee, was aangewasfen.
 „ Dat men deezen handel niet zou kunnen
 „ overbrengen op de Franschen, omdat deezen
 „ zig niet zouden willen of kunnen vergenoe-
 „ gen met zulke geringe vragten, als de Neder-
 „ landsche Schippers verdienden, behalve, dat
 „ zy ook niet bekwaamlyk op de Oostzee zou-
 „ den kunnen handelen, ter oorzaake van den
 „ verschillenden aart en taale der volken, en
 „ om dat zy veele waaren, die de Nederland-
 „ ders van daar te rug bragten, niet zo noodig
 „ hadden, en gevolglyk niet zo wel zouden
 „ kunnen betaalen. Dat de vreemden, wie zy
 „ ook waren, 't Vatgeld moettende betaalen,
 „ de Fransche goederen en gewasfen, met ge-
 „ lyke belasting, bezwaaren zouden, gelyk

1661. „ men , in Engeland , reeds gedaan hadt , en
 „ in de Vereenigde Gewesten wel haast zou
 „ moeten doen. Dat 'er , na 't opgeeven der
 „ Fransche Koopluiden , voor veertig millioe-
 „ nen in 't jaar , aan Fransche stoffen en gewas-
 „ sen , in Engeland en in de Nederlanden , doch
 „ meest in de Nederlanden , gesleeten werden ,
 „ waarvan men 't grootste gedeelte niet noo-
 „ dig hadt , welk , derhalve , zelfs ten beste der
 „ ingezetenen , zou kunnen verboden wor-
 „ den , behalve , dat men de belasting op de
 „ Rynsche Wynen zou kunnen verminderen ,
 „ en zig , wegens de tollén op den Ryn , indier-
 „ voege verdraagen met de Duitsehe Vorsten ,
 „ dat de trek der Fransche Wynen , daardoor ,
 „ merkelyk afneemen zou. Om alle welke re-
 „ denen , men besloot , dat het Vatgeld , noch
 „ voor den Koning , noch voor zyne onderdaa-
 „ nen , voordeelig zynde , behoorde te worden
 „ afgeschafft.”

en het
 handhaa-
 ven der
 Staaten
 in de be-
 zetten
 Plaatsen.

De Franschen zwaarigheid maakende om
 de Staaten te handhaaven in 't bezetten van
 Rynberk , om dat zy deeze Stad , in 't eerst ,
 niet op de Spaanschen veroverd hadden , maar
 op den Keurvorst van Keulen , die thans met
 Frankryk in verbond stondt ; antwoordden de
 Gezanten „ dat Rynberk den Staaten eerst in
 „ handen gesteld was , door den Heere Truch-
 „ ses , in der tyd , Keurvorst van Keulen ; doch ,
 „ ter gelegenheid van een huwelyk , uit het
 „ Aartsbisdom , verjaagd naar het gebied der
 „ Vereenigde Staaten. Dat de Staaten , hier-
 „ door regt verkreegen hebbende , om bezet-
 „ ting in Rynberk te leggen , de Stad , federt ,
 „ bewaard hadden , zonder dat zy immer we-
 „ der-

„derom in de handen der volgende Keurvor-
 „sten geweest was. Dat zy ze, naderhand, op
 „hunne vyanden veroverd, en met groote
 „kosten versterkt hadden. Dat zy, sedert, in
 „'t bezit gebleeven waren, om deeze Stad te
 „bezetten, 't welk hun, door den Keizer of
 „het Ryk, niet kwalyk kon afgenomen wor-
 „den, om dat 'er de Keurvorst niet door ver-
 „ongelykt werdt. Dat zy niet behoorlyk on-
 „derregt waren van 't gene 'er, boven het be-
 „zetten der Stad, door de Staaten, in 't be-
 „stellen der Wethouderschap, mogt onderno-
 „men zyn; doch dat men, desaangaande, ze-
 „kerlyk, de reden plaats zou geeven. Dat,
 „eindelyk, Frankryk, hebbende konnen goed-
 „vinden, om, geduurende den oorlog, in het
 „Aartsbisdom van Keulen te rukken, ook
 „niet vreemd agten moest, dat de Staaten, om
 „zig te beter tegen den gemeenen vyand te
 „beschermen, iets diergelyks gedaan hadden;
 „en geene zwaarigheid maaken, om hen in
 „het regt om Rynberk te bezetten te hand-
 „haaven; zonder hierin wederhouden te wor-
 „den, door eenig Verbond met den Keurvorst,
 „welk geagt moest worden alleen op Duitsch-
 „land opzigt te hebben (c).”

De Fransche Gemagtigden lieten zig niet
 voldoen, door alle deeze redenen. „De Ko-
 „ning hadt, zeiden ze, nimmer te vooren,
 „uitdrukkelyk beloofd, de Vischery te hand-
 „haaven, schoon hy 'er zig toe verbonden ge-
 „rekend hadt: 't was, derhalve, niet billyk,
 „dat

(c) Verbaal der Ambass. naar Frankryk in 1660-1662. MS.
 AITZEMA IV. Deel, bl. 735, 736.

1661. „ dat men hem vergde, nu, door het gebrui-
 „ ken van het woord *Pêche* of *Vischery*, den
 „ Koning van Groot-Britanje ongenoen te
 „ geeven. 't Vatgeld was ook, reeds eenige
 „ jaaren, geheeven geweest, zonder dat 'er de
 „ ongemakken uit volgden, waarvan de Staat-
 „ sphen gewaagd hadden. Het bragt den Ko-
 „ ning agthonderdduizend guldens op, van
 „ welk inkomen hy zig zo ligt niet beroovert
 „ kon. Ook zou hy, in 't stuk der belastinge op
 „ de Scheepvaart, de ingezetenen der Veree-
 „ nigde Gewesten gelykstellende met zyne on-
 „ derzaaten, inderdaad den eersten al het voor-
 „ deel van dezelve toevoegen, alzo zy veel be-
 „ ter koop vaaren konden dan de Franschen,
 „ die grooter schepen en meer manschap ge-
 „ bruikten, en minder spaarzaam waren binnen
 „ scheepsboord. 't Vatgeld kon, derhalve, zo
 „ min vernietigd worden, als het Oktroi der
 „ nieuwe Traan-Maatschappy. Ook behoor-
 „ den de Staaten Rynberk, dat hun, na 't slui-
 „ ten der Vrede, maar kosten veroorzaakte,
 „ zonder hun dienst te doen, te rug te geeven
 „ aan den Keurvorst van Keulen: Ravestein,
 „ te gelyk, den Hertoge van Nieuwburg in
 „ handen stellende." Behalve deezen, vorder-
 „ den de Franschen nog eenige andere punten,
 „ waardoor 't sluiten van 't Verbond eenen gerui-
 „ men tyd vertraagd werdt. De Staatsphen dedden
 „ hun best, om alle de eischen der Franschen te we-
 „ derleggen (d); doch deezen scheenen de hande-
 „ ling te willen rekken, om, midlerwyl, te zien,
 „ hoe 't zig, in Spanje en in Engeland, schikte.

Het

(d) Verhaal der Ambass. naar Frankryk in 1660-1662, MS.

Het buitengewoon Gezantschap der Staaten naar Spanje was, reeds in Wintermaand des voorleeden jaars, aangekomen te Madrid, en terstond daarna, in onderhandeling getreden (e). Men klaagde, in de eerste plaats, over eenige inbreuken op het Verdrag van Zeevaart van den jaare 1650. Ook vorderde men den Koning betaaling af van 't gene hy den Prinsse van Oranje nog schuldig was. Doch wegens een naauw Verbond met Spanje, waartoe Philips de IV. sterk neigde, hadden de Staaten nog niet kunnen besluiten. Zy wisten, dat zulk een Verbond, welk op de behoudenis der Spaansche Nederlanden zou moeten zien, Lodewyk den XIV. zeer zou mishagen. Ook zagen zy de handeling met Frankryk, eerlang, op zulk een' goeden voet gebragt, dat zy 't Verbond met Spanje, vooreerst, uit den zin stelden. De buitengewoone Gezanten verlieten het Hof van Madrid in Bloei maand, latende het vereffenen der openstaande geschillen der Staaten gewoonlyken Gezant, *Henrik van Reede van Renswoude*, aanbevolen (f).

De handeling in Engeland werdt, zo wel als de handeling in Frankryk, sleepende gehouden. De Staaten beslooten, hierom, hunnen Gezanten, in Frankryk, in Wyn maand, naderen last te geeven, om, ware 't mogelyk, eerst met Frankryk te sluiten (g). De Voogden van den Prinsse van Oranje verzogten, ten

1661.
VI.
Handeling in Spanje.

VII.
Vervolg der handeling in Frankryk.

(e) AITZEMA IV. Deel, bl. 107-719.
(f) AITZEMA IV. Deel, bl. 807-808.
(g) SELI. Resol. Holl. 23, 24 Juny. 17 Sept. 1661. II. Deel, bl. 306, 326. Resol. Gener. Sabb. 1 Octob. 1661. MS. AITZEMA IV. Deel, bl. 727, 738.

1661. deezen tyde, de Staaten, dat zy te wege wil-
den brengen, dat hun het Prinsdom Oranje,
welk de Koning, onlangs, ten behoeve van
den onmondigen Prinse, zo 't heette, in bezit
genomen hadt, wederom in handen werdt ge-
steld (*h*). Hierover werdt, derhalve, ook ge-
handeld aan 't Fransche Hof. En de Koning
beloofde, eerlang, 't Kasteel en de Stad Oran-
je van bezetting te zullen ontledigen (*i*). De
Staaten, eindelyk, beslooten hebbende, om-
trent het Vatgeld, een weinig toe te geeven
(*k*), haperde het voltrekken van 't Verbond
genoegzaam eniglyk aan de handhaving der
Vischerye; 't welk de Franschen volständig-
lyk weigerden, en de onzen niet nalieten te
vorderen (*l*). 't Scheen, in Sprokkelmaand des
jaars 1662, dat de handeling hierop zou afge-
broken geweest zyn. Doch de Koning, bedugt,
dat de Staaten, in zulk een geval, het oog we-
derom naar Spanje zouden wenden (*m*), be-
flood, eindelyk; hun hierin te wille te zyn. Hy
oordeelde, gelyk hy, kort hierna, aan d'Estra-
des, in Engeland, schreef „ dat hy zyn byzon-
„ der belang niet behoorde op te offeren, aan
„ de bloote verkiezing van Koning Karel den
„ II., die zig ftiet aan het woord *Vischery*;
„ schoon hy met geene reden ter weerd kon
„ beweeren, dat Lodewyk de XIV, zig met
De

(*h*) AITZEMA IV. Deel, bl. 620-632.

(*i*) Ve bazil der Ambassade naar Frankr. van 1660-1662. MS.
AITZEMA IV. Deel, bl. 851.

(*k*) AITZEMA IV Deel, bl. 741. Secr. Refol. Holl. 26 Nov.
1, 2 Dec 1661. 10, 11 Maart 1662. II. Deel, bl. 338-341.

(*l*) Secr. Refol. Holl. 15 Maart 1662. II. Deel, bl. 350.
DE WITT Brieven I. Deel, bl. 514.

(*m*) D'ESTRADES Tom. I. p. 277.

„ de Staaten verbindende, niet gehouden wa- 1662.
 „ re, hen, in de vrye Visfchery, te handhaa-
 „ ven, al werdt zulks niet byzonderlyk uitge-
 „ drukt in 't Verdrag (n).” Toen men 't, over
 „ dit punt, eens was, haperde 'er weinig meer aan
 „ 't voltrekken van 't Verbond, welk, eindelyk,
 „ op den zeventwintigften van Grasmaand,
 „ getekend werdt. De voornaamfte punten lie-
 „ pen op deezen zin: „ De handelende Mogend-
 „ heden beloofden, elkanderen te zullen hand-
 „ haaven, in 't bezit der Landen, goederen
 „ en geregtigheden, welken zy wederzyds be-
 „ zaten, of, by Verdrag, verkreegen hadden,
 „ en zouden verkrygen; doch alleen binnen
 „ Europa, daaronder ook zouden begreepen
 „ zyn de Plaatfen, in welken de algemeene
 „ Staaten bezetting hielden. Ook zou de ver-
 „ pligting, om elkanders geregtigheden te
 „ verdedigen, zig uitftrekken, tot den Koop-
 „ handel, Scheepvaart en Visfchery. In geval
 „ een der Bondgenooten openlyk beoorloogd
 „ werdt, zou de andere den aanvaller, vier
 „ maanden daarna, den oorlog moeten ver-
 „ klaaren: waarna men, niet dan met gemeen
 „ goedvinden, vrede zou mogen maaken. Zo
 „ de Bondgenooten, onverhoopt, famen in
 „ oorlog mogten raaken, zouden de weder-
 „ zydfche onderzaaten zes maanden tyds heb-
 „ ben, om met hunne goederen te vertrekken.
 „ Men zou niet gedoogen, dat de wederzyd-
 „ fche onderzaaten, van eenige vreemde
 „ Mogendheid, verlof verwierven, om op el-
 „ kanderen te kaapen. De Koophandel zou

„t Ver-
bond
wordt
gefloo-
ten.

Inhoud
van het
zelve.

„ we-

(n) D'ESTRADES Tom. I. p. 274, 275.

1662.

„wederzyds vryflaan. Alleenlyk, zou het den
 „ingezetenen der Vereenigde Gewesten niet
 „toegelaaten zyn, Traan in Frankryk te bren-
 „gen, zo lang het Oktroi der Traan-Maat-
 „fchappye duurde. In *contrebande* goederen,
 „beftaande alleen in Krygs-, niet in mondbe-
 „hoeften, zou de handel verboden zyn:
 „doch men zou ook geene mondbehoeften
 „mogen voeren naar Plaatfen, door een' der
 „Bondgenooten, belegerd of berend. Goede-
 „ren van een der Bondgenooten, gelaaden in
 „fchepen van vyanden des anderen Bondge-
 „noots, zouden verbeurd; doch vyanden
 „goed, in fchepen van een' der Bondgenoo-
 „ten, vry zyn, mids geene *contrebande* zyn-
 „de. De Bondgenooten verklaarden, geene
 „Verdragen gemaakt te hebben, frydig met
 „den inhoud van dit Verbond, welk, van den
 „dag der tekening af, vyfentwintig jaaren
 „duuren zou." Voorts, was men, in eenige
 „geheime punten, overeengekomen „ dat de
 „Koning de Staaten, des noods, met twaalf-
 „duizend, en de Staaten den Koning met zes-
 „duizend knechten zouden byftaan, in man-
 „fchap of in geld: in welk laafte geval, dui-
 „zend knechten op tienduizend *Livres*, ter loo-
 „pende maand, zouden gerekend worden.
 „Dat de Koning niet gehouden zou zyn, de
 „Staaten te handhaaven in 't bezit van Ryn-
 „berk of Ravestein, zo deeze Plaatfen, door
 „den Keurvorst van Keulen en den Hertoge
 „van Nieuwburg, met hunne eigen' magt
 „alleen, mogten worden aangetast. Dat de
 „vyftig fluivers van ieder vat van de ingeze-
 „tenen der Vereenigde Gewesten maar eens
 „ zou:

„ zouden gevorderd worden , niet op 't inkommen , maar op 't uitgaan uit Frankryk , en dat de fchepen , die Zout kwamen laaden , met vyfentwintig fluivers , zouden volftaan kunnen ; boven welke belastingen , de Staaten ook de Franschen , in hun gebied , niet zouden mogen bezwaaren (o).” Terftond na 't fluiten van dit Verbond , werdt de Ambafadeur de Thou te rug ontbooden uit den Haag , en eerlang , door den Graave d' Estrades , opgevolgd (p). Karel de II. hadt niet kunnen nalaten , zyn ongenoegen aan deezen te kennen te geeven , over 't fluiten van 't Verbond tufchen Frankryk en deezen Staat , onder anderen zeggende „ dat hem niets dieper ter herbe te ging , dan dat men , in Frankryk , de Witt en deszelfs aanftang hooger geagt hadt dan hem (q).” De handeling tufchen Frankryk en Groot-Britanje over den koop van Duinkerken , die , kort hierna , werdt aangevangen , veroorzaakte , dat het bekrachtigen van het Verbond tufchen Frankryk en deezen Staat , tot in 't volgende jaar , verfchooven werdt van 's Konings zyde ; ten deele , om Karel den II. te ligter tot fluiten te beweegen , ten deele , om de Staaten te verpligten , om den Koning , ook in 't bezit van Duinkerken , te handhaaven ; waartoe zy , ongaarne , beflooten. 't Verbond werdt , derhalve , niet voor Bloei maand des jaars 1663 , bekrachtigd (r). In 't jaar 1664 , werdt ,

1662.

Misnoegen van Karel de II. over dit Verbond.

(o) Zie het Traft. in de Notul, Zeel. 1662. bl. 167. en by AITZEMA IV. Deel, bl. 263 enz.

(p) AITZEMA IV. Deel, bl. 880 enz.

(q) D'ESTRADES Tom. I. p. 303. Zie ook DE WITT Brieven I. Deel, bl. 590.

(r) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 592, 596, 639. AITZEMA IV. Deel, bl. 890.

1662. werdt, in Frankryk, eene nieuwe * Lyst van regten op de Koopwaaren opgesteld: waarnaar
 * *Tarif.* de ingezetenen der Vereenigde Gewesten zig, onder anderen, ook hadden te regelen: doch, in 't jaar 1667, werdt 'er eenige verandering in gemaakt, ten hunnen nadeele. 't Leedt nog eenige maanden na het tekenen van 't Verbond met Frankryk, eer de handeling van Groot-Britanje tot een besluit gebragt werdt. Doch om 't beloop derzelve wel te verstaan, moeten wy de zaaken van wat hooger ophaalen.

VIII.
 Karel de II. zoekt den Prins van Oranje te bevoor-
 den.
 ren.

Wy hebben, reeds meer dan eens, aangemerkt, dat Karel de II., terstond na zyne herstelling op den troon van Groot-Britanje, zyne gedagten liet gaan op de bevordering van zynen jongen Neeve, den Prinse van Oranje; door middel van welken, hy zig meende te kunnen verzekeren van de vriendschap van deezen Staat, op welke hy niet gerust zyn kon, zo lang de *aanhang van de Wuit*, gelyk hy goedvondt te spreken, het roer der Regeeringe in handen, en den Prins van Oranje buiten bewindt hieldt. Ook hadt hy reden om te vertrouwen, dat zyne aanpryzyng van den Prinse, na zyne herstelling, veel weegen zou by de meerderheid der Staaten: waarom hy hem, voor zyn vertrek van hier, den algemeenen Staaten en den Staaten van Holland, ernstelyk, hadt aanbevolen. Hierop nu was gevolgd, dat de Koningklyke Prinse haaren Zoon den algemeenen Staaten en den Staaten van Holland hadt voorgedraagen, tot bekleeding der bekende hooge waardigheden (s): waarna de Staaten van
 Zec-

(s) Resol. Holl. 30 July 1660. bl. 47. Notul. Zeel. 2 Sept. 1660. bl. 147.

Zeeland, op den zevenden van Oogstmaand des jaars 1660, beslooten, den jongen Prins tot Kapitein-Generaal en tot Stadhouder van Holland en Zeeland te bevorderen (t): van welk besluit zy, terstond, kennis gaven in den Haage, het zelve, in Herfstmaand daarna, in vollen getale, ter Vergaderinge van Holland, ernstelyk, aandringerende (u). Zy en de Staaten van Gelderland en Friesland verftonden nogtans, dat de Prins niet in 't bewind behoorde te treden, voor dat hy volle agttien jaaren zou hebben bereikt. Friesland meende, dat men hem, met zyne zestien jaaren, zitting in den Raad van Staate behoorde te geeven: waarmede Overysfel overeenstemde. De beide Prinsessen vervoegden zig ook aan de Staaten van Holland, met verzoek, dat hunne Edele Groot-Mogendheden zig de zorg voor de opvoeding van den Prinse geliefden aan te trekken. Elk haarer benoemde eenige Heeren, welken zy begeerden, dat de Staaten aanstelden, om voor 's Prinsens opvoeding te zorgen. En de verandering in Engeland hadt zo veel invloed op de raadpleegingen der Vergaderinge van Holland, dat zy, op den vyfentwintigsten van Herfstmaand des gemelden jaars, besloot, de zorg voor 's Prinsens opvoeding ter hand te nemen „ op dat hy, dus luidde 't besluit, be- „ kwaam mogt worden tot bedieninge der hooge „ Ampten, by zyne voorzaaten bekleed.” Vier dagen daarna, werdt de Akte van Uitsluiting, in 't jaar 1654, aan Kromwel verleend, dood en

1652.

Zeeland
arbeidt
hiertoe.

Holland
draagt
zorg
voor 's
Prinses
opvoe-
ding.

De Akte
van Se-
clusie
wórdt

(t) Notul. Zeel. 9 Aug. 1660. bl. 135.

(u) Resol. Holl. 10 11 Sept. 1660. bl. 11, 12.

1662.
—
vernietigd.

en te niet verklaard (y). Men deed, sedert, verscheiden' poogingen, om deeze Akte uit Engeland te rug te hebben. Doch men konze, aldaar, onder de papieren van Kromwel, niet vinden, en ik twyfel, ofze immer wederom gekomen is. De Raadpensionaris verzogt, ten zelfden tyde, eene verklaring van 's Konings hand, dat hem was gebleeken, dat deeze Akte niet eerst van hier aangeboden, maar door Kromwel, uit eigen' beweging, gevorderd was. Doch de Koning antwoordde, dat hy geene genoegzaame kennis hadt van 't gene, omtrent het vorderen en verleenen der Akte, voorgewallen ware, om desaangaande iet te kunnen bevestigen (w). D' Estrades schryft egter „ dat „ de Koning hem, naderhand, verklaard heeft, „ dat hy de stukken in handen hadt, waarmede „ hy bewyzen kon, dat de Witt, *Ambassadeur „ der Staaten by Kromwel*, deezen, uit den naam „ zyner meesteren, geduuriglyk, hadt opge- „ stookt tegen het Huis van Oranje (x).” Doch op dit schryven is te minder staat te maaken, om dat 'er verkeerdelyk in gesteld wordt, dat de Witt in gezantschap aan Kromwel gezonden is geweest: 't welk nooit gebeurd is.

IX.
Verdere
hande-
ling,
over 't
bevorde-
ren des

't Besluit der Staaten van Holland ten behoeve des Prinsen van Oranje was genomen, eer het buitengewoon Gezantschap naar Londen vertrok. De Heer van Beverweerd alleen, die zeer veel ingang hadt by de Koninkly-

(y) Resol. Holl. 25, 28, 29 Sept. 1660. bl. 27, 28, 30. Resol. van Confid. bl. 505. Notul. Zeel. 26 Noy. 1660. bl. 197. AUTZEMA IV. Deel. bl. 634, 649, 655.

(w) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 27, 30, 32, 36, 37, 39, 40, 73, 101, 112.

(x) D'ESTRADES Tom. I. p. 138, 139.

lyke Prinfesfe (y), en diep in de gunst ftondt van Karel den II. was vooruit gereisd, en, in 't begin van Hooimaand, te Londen aangekomen. De Witt verzuimde niet, hem kennis te geeven van 't gene 'er, van tyd tot tyd, tot bevordering van den Prinse beflooten werdt (z), zig verzekerd houdende, dat zulks den Koning aangenaam zyn zou, schoon men hem, nog hier zynde, reeds beduid hadt, dat men den Prins niet tot Stadhouder of Kapitein-Generaal verkiezen moest, eer hy bekwaame jaaren verkreegen hadt; om dat de andere Gewesten, anders, Prins Willem van Nasfau tot zynen Luitenant zouden willen aanstellen: 't welk met het belang des jongen Prinzen ftrydig was (a). De Koningklyke Prinse hadt, nogtans, fterk op de benoeming haars Zoons gedrongen, zynde zy zelfs naar Amftterdam gereisd, om de Vroedschap aldaar hiertoe te beweegen. Doch de meeste Steden van Holland bleeven van verftand, dat men hierom voor als nog niet denken moest (b). De Heer van Wimmenum alleen hadt het Lid der Edelen bewoogen, om voor de benoeming van den Prins van Oranje te ftemmen, waarby zig Leiden en Enkhuizen gevoegd hadden. Doch de Witt haalde, eerlang, de Leden over tot het befluit omtrent de opvoeding, waarvan wy zo even gewaagd hebben: waarin nogtans de Koningklyke Prinse, opgeftookt, zo men meende, door den

1662:
Prinzen
van
Oranje.

Hee-

(y) THURLOE'S Papers, Vol. V. p. 701.

(z) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 15, 20, 23, 32.

(a) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 7.

(b) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 10, 12, 14. AITZINGA V. Deel, bl. 633.

1662. Heere van Sommelsdyk, geen genoeg genomen hadt. Maar de Prinses Weduwe hielt 'er zig volkomen mede te vrede. De Koninglyke Prinses, federt, naar Engeland verreisd, liet zig ook, eerlang, het besluit der Staaten van Holland beter gevallen (c). Men was hierop voortgegaan tot het benoemen van enige Heeren, die opzigt op 's Prinsen opvoeding zouden hebben; en tot het begrooten en vinden der kosten, hiertoe vereischt (d). Doch eer 't werk in orde gebragt ware, overleede de Koninglyke Prinses, Moeder des jongen Prins van Oranje, te Londen, den derden van Louwmaand des jaars 1661, na eene ziekte van vyf of zes dagen (e). By haaren uitersten wil (f), welks uitvoering zy den Hertoge van Jork, haaren Broeder, den *Graave van S. Albans*, en *Nikolaas Oudart*, haaren Geheimschryver, hadt aanvertrouwd, verzogt zy den Koning en de Koninginne, de zorg voor haaren jongen Zoon op zig te willen neemen. Den Koning in 't byzonder badt zy, haaren Zoon en deszelfs belangen, door zyne Koninglyke magt en invloed, te willen beschermen: 't welk hy aannam. Dit sterfgeval bragt eenige verandering in de zaaken des Prins van Oranje (g): waarin Karel de II. nu nog meer zeggens kreeg, dan hy te vooren gehad hadt. Ook verdroeg hy zig, in Bloei maand hierna, met den Keurvorst van Brandenburg en met de Prinses Wedu-

Dood
der Ko-
ningkly-
ke Prin-
sesse.

Haar
uiterste
wille.

(c) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 23, 29, 30, 34.

(d) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 32, 34, 35, 38.

(e) AITZEMA IV. Deel, bl. 619. 742.

(f) Zie den zelven in DE WITT'S Brieven IV. Deel, bl. 73.

by AITZEMA IV. Deel, bl. 619.

(g) Notul. Zeel. 23 Maart 1661, bl. 54.

duwe, indiervoege, dat zy allen drie beschermers zyn zouden van den jongen Prins; doch dat de prinses de Wethouders bestellen, en alle andere zaaken verrigten zou, uit den naam van den Koning en den Keurvorst, en uit haare eigen naam, mids zy, voor 't begeeven van voornaame Ampten, gelyk Drosfaardschappen en diergelyken, eerst zyne Majesteit kende (*h*). De dood der Koningklyke Prinsesse was, meenden sommigen, nadeelig voor haaren Zoon. Men voorzag, dat hy nu uit de handen der Engelschen getrokken zou worden (*i*): gelyk, eerlang, gebeurde.

Midderwyl, hadden de Gemagtigden van Holland om zorg te draagen voor 's Prinses opvoedig zig, terstond na 't overlyden der Koningklyke Prinsesse, meester gemaakt van eene yzeren kist met geheime papieren, 't Huis van Oranje betreffende, welke zy in bewaaring van 's Prinses Domeinen-Raad in den Haage gelaaten hadt. De Prinses Weduwe, de Keurvorst van Brandenburg en de Koning van Groot-Britanje zelf klaagden, over 't vervoeren deezer kiste; doch de Staaten van Holland deedenze in de Charter-kamer plaatfen, en vergenoegden zig met toe te zien, dat 'er niets uit vervreemd of verdonkerd werdt (*k*). Maar de nieuwe schikking, tusfchen den Koning, den Keurvorst en de Prinses Weduwe beraamd, waarby, onder anderen, goedgevonden was,

De Staaten van Holland neemen eene yzeren kist met papieren 't Huis van Oranje betreffende in bewaaring.

(*h*) Zie 't *Accoord by AITZEMA IV Deel, bl. 749. en in DE WITTS Brieven IV. Deel, bl. 151.*

(*i*) Brief van den Ambass. de Huybert in dato 14 January 1661. *MS.*

(*k*) Resol. Holl. 9 Maart 1 April 1661. *bl. 31, 108. AITZEMA IV. Deel, bl. 742, 743, 744. DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 91, 94, 100.*

1662. de Staaten van Holland te verzoeken, om eene geduurige Vergadering over de zaaken des Prinzen van Oranje te magtigen, bragt te wege, dat de Gemagtigden, hiertoe, te vooren, gesteld, buiten bewind raakten (l), en dat men besloot, op nieuws, te raadpeegen, op het gene hierin, van der Staaten wege, behoorde gedaan te worden. 't Liep egter nog eenen geruimen tyd aan, eer 'er iet anders over vastgesteld werdt. Leiden sloeg, in Slagtmaand, voor, dat men 's Prinzen opvoeding by der hand behoorde te neemen. Doch de Leden kwamen tot geen besluit (m). Karel de II. nam zo veel deel in 't gene den Prinse van Oranje betref, dat het een voornaam onderwerp werdt der handeling van 't buitengewoon Gezantschap, welk, in Slagtmaand des jaars 1660, te Londen

Karel de II. is mis-
woegd op
de Witt.

aangekomen was (n). De Koning klaagde hun, in Lentemaand des volgenden jaars, „ dat de Staaten van Holland, opgezet door de Heeren van Noordwyk en de Witt, hem en den Keurvorst zогten uit te sluiten van de Voogdye; dat men 't werk der opvoedinge slegts aangevat hadt, om den Prins van Oranje te bederven; dat men nog niets goeds voor hem gedaan, en hem, onlangs, zelfs belet hadt, een verhemelte te plaatfen in zyne kamer (o).” De Kanselier voegde hierby „ dat de Witt den Koning, in den Haage, ande-
„ te

(l) Resol. Holl. 20 Septemb. 1661. bl. 35. Secr. Resol. Holl. 23, 30 Sept. 1661. II. Deel, bl. 329, 330. Resol. van Confid. bl. 563. DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 162. D'ESTRADES Tum. I. p. 138.

(m) Resol. Holl. 29 Nov. 1661. bl. 20.

(n) ARIZEMA IV. Deel, bl. 616.

(o) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 166.

„ re verzekeringen gedaan hadt, op welke ver-
 „ zekeringen zyne Majesteit het gebeurde wel
 „ hadt willen over 't hoofd zien.” De Witt was
 „ zeer gevoelig over deeze klagten. „ Dat ik,
 „ schreef hy, aan de Heeren van Beverweerd en
 „ van Hoorn „ aldaar den naam draag, altyd het
 „ * belang van den Heere Prinse van Oranje
 „ tegengewest te zyn, komt my niet vreemd
 „ voor, aangezien ik het zelve altyd † gesteld
 „ heb na het belang van den Staat; -- maar dat
 „ de Heer van Noordwyk mede met die hui-
 „ ke, als men zegt, moet ter kerke gaan, die
 „ ook, somwylen, naar 't oordeel van veelen,
 „ het belang van zyne Hoogheid voor dat van
 „ den Staat § gesteld heeft, doet my niet duis-
 „ terlyk gevoelen, van wat kant, die * indruk-
 „ fels aan den Koning van Groot-Britanje ge-
 „ geven zyn.” Voorts, ontkende de Raadpen-
 „ sionaris, den Koning, in den Haage, ict meer
 „ omtrent den Prinse verklaard te hebben, dan
 „ dat de Regenten en ingezetenen hem derwyze
 „ genegen waren, dat hem, meerderjaarg ge-
 „ worden zynde, 't bewind over 's Lands Krygs-
 „ magt van zelf in handen zou vallen. Ook vondt
 „ hy wat aanftootelyk het zeggen van den Kan-
 „ selier, dat de Koning, op eenige zogenoemde
 „ verzekeringen, het gebeurde wel hadt willen
 „ over 't hoofd zien, even of de Heer van Noord-
 „ wyk en hy zyner Majesteit eenige verschoo-
 „ ning waren komen afbidden „ die wy, schreef
 „ hy, Gode lof, niet noodig hebben (p).”
 „ De Koning bleef, sedert, in 't begrip, dat de
 „ Witt den Prinse van Oranje een kwaad hert

1662.

*Interest.

† gepost-
pouerd.§ gepre-
fereerd.
* impres-
sien.

toe-

1662. toedroeg (q). Ook werdt hy, naar men de Witt berigt hadt, van wege den Keurvorst van Brandenburg, opgehitst, om, zelfs door 't bekommeren der Vischerye, Holland te noodzaaken, om den Prins te voorschikken, tot de bekende hooge Ampten (r). Op 't einde des jaars 1660, was reeds in 't Laagerhuis geraadpleegd, om den vreemden de Vischery, tot digter dan tien mylen van de kusten van Groot-Britanje, te beletten (s). Doch de Staatfche Gezanten bragten te wege, dat hierop geen besluit viel (t). Het Verdrag tusfchen den Koning, den Keurvorst en de Prinfesse Weduwe, wegens de opvoeding, welk hierop gevolgd was, strekte eeniglyk, om 's Prinfsen belang, gelykerhand, te bevorderen, en stondt hierom den Staaten van Holland, die zig niet gaarne de wet lieten stellen, zeer kwalyk aan (u). Vooral, vonden zy vreemd, dat de gantfche klem der Voogdye der Prinfesse Weduwe in handen gesteld, en hun benomen was (v). Maar Karel de II. meende maatregels beraamd te hebben, om 's Prinfsen belang zekerlyk te bevorderen in Holland. Hy hielt zelfs aan by den Koning van Frankryk, om deezen te bewegen, dat hy 't, door zyne voorspraak, voorstonde (w). Doch Lodewyk de XIV. begreep zyn eigen belang te wel, om zig hiertoe te laaten over-

(q) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 116. D'ESTRADES Tom. I p. 178.

(r) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 121.

(s) AITZEMA IV. Deel, bl. 618.

(t) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 351.

(u) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 448. IV. Deel, bl. 162.

D'ESTRAD Tom. I. p. 144, 180.

(v) D'ESTRAD. Tom. I. p. 157.

(w) D'ESTRAD. Tom. I. p. 158, 194.

verhaalen. Ook droeg de Witt zorg, dat van Beuningen den Franschen Staatsdienaaren alle poogingen ten deezen einde ontriedt (x). 1662.

Ondertusfchen, kwam het den Huize van Oranje ongelegen, dat de Staaten van Holland zig, federt het Verdrag tusfchen den Koning van Groot-Britanje, den Keurvorst van Brandenburg en de Prinfesfe Weduwe, het werk der opvoedinge t'eenemaal onttrokken, en niets droegen in de kosten, tot dezelve vereischt. De vrienden van dit Huis zogten hierin, derhalve, eenige verandering te doen maaken (y): waartoe Leiden den eerften voorflag gedaan hadt (z), gelyk wy reeds gemeld hebben. Ook wil men, dat de Witt, federt, heimelyk handelde met de Prinfesfe Weduwe (a), en haar, eindelyk, overhaalde tot zyn gevoelen, welk was, dat men 's Prinfsen bevordering behoorde uit te stellen, tot dathy volle agttien jaaren bereikt zou hebben. Immers haare Hoogheid leverde, in Hooimaand deezes jaars 1662, een Vertoog ter Vergaderinge van Holland over (b), waarby zy begeerde, dat de Staaten zig, volgens de voorgaande besluiten, de opvoeding des jongen Prinfsen wederom aantrokken. De Prinfsen en de Koning van Groot-Britanje vernieuwden dit verzoek, in de Lente des volgende jaars (c). Doch de Staaten bleeven zig van

Men zoekt Holland te beweegen, om, op nieuws voor 's Prinfsen opvoeding te zorgen.

(x) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 431, 440, 462.

(y) Zie AITZEMA IV. Deel, bl. 759. en vooral Refol. Holl. 20 July 1662. bl. 31.

(z) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 194.

(a) D'ESTRAD. Tom. I. p. 262.

(b) Zie het by AITZEMA V. Deel, bl. 905.

(c) Zie Refol. Holl. 21 Maert 27 April 1663. bl. 99, 32. AITZEMA. IV. Deel, bl. 1111.

1662. van de opvoeding onthouden (*d*), om dat men 'er hun, tot nog toe, te weinig zeggens in begerde te laten. In Herfstmaand, kwamen zy overeen met de Staaten van Zeeland, dat men den Prins van Oranje niet tot Stadhouder van Holland en Zeeland aanstellen of voorschikken zou, dan met gemeen goedvinden der Staaten van beide de Gewesten. Ook beloofden zy, met de Staaten van Zeeland, in allen broederlyk vertrouwen, te zullen handelen, wanneer zy, na deezen, mogten goedvinden, de oppervoogdyfchap over den Prinse te aanvaarden (*e*). Doch eer 't hier toe kwame, verliepen 'er nog eenige jaaren, waarom 't noodig zal zyn, hier, 't verhaal der zaaken, die 's Prinzen verdere bevordering voorgingen en te wege bragten, vooraf te laten gaan.

X. **Handeling over een Verbond met Groot-Britanje.** Uit het verhaalde, is reeds gebleeken, hoe zeer Karel de II. op 's Prinzen bevordering gesteld was. Het verwylen derzelve door de Staaten van Holland, stemde de handeling over een Verbond tusfchen Groot-Britanje en deezen Staat, waarmede het buitengewoon Gezantschap in Engeland belast was. De punten, die de Visfchery, Scheepvaart en Koophandel betroffen, fcheenen de meeste zwaarigheid te maaken (*f*); doch weinigen twyfelden, of 's Prinzen bevordering zou deeze zwaarigheid mer-

(*d*) Resol. Holl. 2 May 1663. bl. 54. Notul. Zeel. 6 Sept. 1662. bl. 254.

(*e*) Notul. Zeel. 19, 23 Maart 1662. bl. 70, 97. Secr. Resol. Holl. 23. Nov. 1661. 18, 22 Sept. 1662. II. Deel, bl. 334, 374, 373. Resol. van Conlid. bl. 615, 626, 618. Zie ook AITZEMA IV. Deel. bl. 965, enz.

(*f*) Zie Secr. Resol. Holl. 24 Maart 5 May 15 Sept. 1661. II. Deel, bl. 281, 286, 321. AITZEMA IV. Deel, bl. 745 enz. 763.

merkelyk hebben opgeligt. Karel de II. hadt, terftond na de aankomst der Gezanten, de gunst des Heeren van Beverweerd gezogt te winnen, door zynen Zoon, den *Heere van Odyk*, een Ampt van veertien- of vyftienduizend guldens 's jaars op te draagen. Doch Beverweerd maakte zwaarigheid om zig met de zaaken des Gezantschap te moeijen, tot dat men hem, van hier, daartoe, op nieuws, gelast, en eenigszins ontslaagen hadt van den eed, waarby de Gezanten zig verbinden moesten, geene giften, ampten of gunsten, voor hun of de hunnen, van uitheemfche Mogendheden te zullen ontvangen (g). Doch sommigen, en de Heer van Beuningen zelf, keurden dit ontslag niet goed. De Ambafadeur de Huybert fchreef ook uit Frankryk „ dat de Heer van Beverweerd een der beste kinderen van Holland „ was, waarom men hem wel van zynen eed „ ontslaan mogt, als 't tot zyn voordeel ftrekte, zynde Holland gezind om de kinderen van den Huize, gelyk men ze noemde, alle „ voordeelen, 't zy ze met den eed overeenkwamen of ftreeden, toe te voegen (h).” De handel werdt, federt, traaglyk, voortgezet, inzonderheid, om dat men, in Engeland, zien wilde, wat keer de handeling in Frankryk neemen zou. De Staaten voorzagen hunne Gezanten, van tyd tot tyd, van naderen last, om de handeling ten einde te brengen, of, zo zulks niet gelukken wilde, gevoeglyk af te bree-

(g) Refol. Holl. 9 Dec. 1660. bl. 39. DE WITT brieven I. Deel, bl. 335. IV. Deel, bl. 50, 57, 59, 96. AITZEMA IV. Deel, bl. 616, 619. 745. Refol. van Confil. bl. 511.

(h) Brief van J. de Huybert van 24 Dec. 1660. M. S.

1662.

Drie
Regters
van Karel
den I. in
Holland
gevat.

breeken (*i*). Doch de Engelschen scheenen ongezind, beide tot sluiten en tot afbreeken der handeling. Verscheiden' oude gefchillen werden opgehaald, zelfs, 't geene den Staaten zeer haatelyk scheen, het werk van Amboina (*k*), welk, reeds ten tyde van Kromwel, vereffend was. De Staaten waren egter zo zeer geneigd tot een Verbond met Groot-Britanje, dat zy Karel den II, in veele opzigten, te gemeet gingen. In Lentemaand deezesjaars 1662, gedoogden de Staaten van Holland zelve, dat drie Regters van Koning Karel den I. *Miles Corbet*, *John Okei* en *John Barkstead*, die zig, eenen tyd lang, in Holland onthouden hadden, te Delft gevat, aan den Resident Downing overgeleverd (*l*), en naar Engeland gevoerd werden; daar zy allen drie ter dood werden gebragt. Men verwonderde zig zeer over der Staaten toegeevenheid, die veelen laf en onredelyk noemden. Ook werdt de yver van Downing, in 't algemeen, veroordeeld, om dat hy, die, maar even voor 's Konings herstelling, van party gewisfeld was (*m*), nu Okei, een' der drie ongelukkigen, dien hy, in vroeger' tyd, Predikant zynde, voor Kapellaan gediend hadt, in lyden bragt (*n*). Hy hadt, reeds te vooren, verlot van de Staaten verworven, om diergelyke luiden te ligten (*o*). Doch de

(*i*) Secr. Resol. Holl. 1 Oct. 1661. 10, 11, 17 Maart 1662. II. Deel, bl. 331, 341, 351. DE WITT Brieven I. Deel, bl. 380. AITZEMA IV. Deel, bl. 893, 899, 903.

(*k*) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 159.

(*l*) Resol. Holl. 16, 17, 21 Maart 1662. bl. 64, 65, 83.

(*m*) THURLOW'S Papers. Vol. VII. p. 445.

(*n*) LUDLOW'S Memoirs Vol. III. p. 82, 93. AITZEMA IV. Deel, bl. 8, 6.

(*o*) Secr. Resol. Holl. 6 Aug. 1661. II. Deel, bl. 320.

de toegeevendheid der Staaten, in eene zaak van zo veel gewigt, schoon zy gaarne gezien zouden hebben, dat de drie regters by 't leeven gespaard geweest waren (*p*), maakte de Engelschen niet veel gereeder, om het Verbond, waarover men handelde, te sluiten. Zy veranderden eerst van gedagten, na dat het Verbond met Frankryk getroffen was. Men verstondt elkanderen toen, veel ligter dan te vooren, over de meeste zwaarigheden (*q*). 't Liepegter nog aan tot in Herfstmaand, eer men sluiten kon. De Staaten toen hunnen uitersten last gegeven hebbende aan de Gezanten, met bevel, om terstond naar huis te keeren, zo zy dien niet konden ter uitvoeringe brengen (*r*); vondt de Koning geraaden een einde van zaaken te maaken. 't Verbond werdt getekend op den veertienden van Herfstmaand, en behelsde, onder anderen „ eene belofte, om elkanders wederfpanningen geenen bystand of schuilplaats te zullen verleenen. Over inbreuken op dit Verbond, begaan aan deeze zyde de „ Kaap de goede Hoop, zou, binnen 't jaar, „ en verder, binnen agttien maanden na dat „ het verzogt was, regt gedaan worden. Oorlogs- en andere schepen der Staaten, eenig „ Engelsch schip van oorloge, in de Britannische zeeën, ontmoetende, zouden de vlag „ van den top van de mast moeten stryken en „ het marszeil laten vallen; gelyk voor dezen gebruikelijk geweest was. De Staaten „ zou-

't Verbond met Groot-Britanje wordt geslooten. Inhoud van het zelve.

(*p*) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 225, 227.

(*q*) Secr. Resol. Holl. 12. July 1662. II. Deel, bl. 361.

(*r*) Secr. Resol. Holl. 5. Sept. 1662. II. Deel, bl. 370. DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 296.

1662. „ zouden den Koning in 't bezit doen stellen
 „ van het Eiland Pouleron. De overige open-
 „ staande geschillen, tusfchen de Oostindifche
 „ Maatfchappyen, federt den aanvang des jaars
 „ 1659, ontfiaan, zouden, door Gemagtig-
 „ den; de twist wegens twee fchepen, *Bonne*
 „ *Aventure* en *Bonne Esperance*, in den jaare
 „ 1660, door den Kapitein *Enno Doedeszoon*
 „ *Star*, genomen (s), voor den gewoonlyken
 „ Regter, afgedaan worden. 't Verbond zou
 „ beëdigd moeten worden, van der Staaten
 „ zyde, door de Kapiteinen-Generaal'en Stad-
 „ houders in der tyd." In een afzonderlyk
 „ punt, werdt bedongen „ dat de Staaten, eeni-
 „ gen Huisraad, juweelen of kostelykheden,
 „ den Koning toebehoorende, ontdekkende
 „ binnen hun gebied, dezelve terftond zou-
 „ den doen overleveren. Ook zouden zy allen,
 „ die zig fchuldig gemaakt hadden aan den
 „ *verfoelyken moord* van Koning Karel den I.
 „ en zig in hun gebied onthielden, zo dra zy
 „ 'er kennis van kreegen, doen vatten en naar
 „ Engeland voeren (t)." Voorts, behelsde het
 „ Verbond weinig byzonders. Het werdt, voor-
 „ al van de Engelsche zyde, geflooten, met klei-
 „ ne gezindheid om het te houden. Ook hadt
 „ men 'er, hier te Lande, geringe verwagting
 „ van. Karel de II. bleef misnoegd, om dat zyn
 „ Neef, de Prins van Oranje, niet bevorderd
 „ werdt; en in Holland zocht men deeze bevoor-
 „ ring

(s) Zie Notul. Zeel. 3 July 6 Sept. 1662. bl. 214, 253.
 AITZEMA IV. Deel, bl. 891.

(t) Zie 't Verd. in 't Hollandsch en in 't Latyn by AITZEMA IV. Deel, bl. 908, 915. See also LUDLOWS Memoirs Vol. II. p. 9.

ring zo lang te verwylen als mogelyk ware, of veelligt wel geheellyk te voorkomen (u). De vriendschap kon, derhalve niet bestendig zyn, tusfchen de pas verbonden' Mogendheden. 't Leedt ook niet lang, of zy werdt t'eenemaal verbroken, gelyk wy, wel haast, zien zullen. De Koningin van Boheeme, Dogter van Jakob den I., Koning van Groot-Britanje, die zig, tot na de herftelling van haaren Neeve, hier te Lande, opgehouden en zwaare fchulden gemaakt hadt (v), was, in den Zomer des voorleeden jaars, naar Engeland vertrokken, daar zy niet zeer welkom was (w). Ook overleedt zy 'er, aan de teering, des nagts na den drieentwintigften van Sprokkelmaand deezes jaars 1662, hebbende, meer dan veertig jaaren agtereen, in ballingschap herom gezworven (x).

1662

Dood der Koninginne van Boheeme.

Na 't herftellen van de Vrede in 't Noorden, hielden de Staaten bewindsluiden in Zweeden en in Deenemarke, om hunne belangen, aldaar, waar te neemen. *Nikolaas Heins*, Sekretaris van Amftterdam, toog, als Resident naar Stokholm. Vogelzank bleef ook nog eenigen tyd te Koppenhaagen; doch hy werdt, eerlang, door den Resident *Jakob le Maire*, opgevolgd. Met Zweeden, was eenig verfchil ontftaan, ter gelegenheid, dat de Westindifche Maatschappy een fchip der Zweedfche Afrikaanfche Maatschappye genomen, en de Sterkte op Cabo Cors in Guinea overmeesterd hadt (y).

XI.
Staat des Zweedfche en Deenfche zaaken.

Van

(u) D'ESTRAN. Tom. I. p. 177.

(v) AITZEMA III. Deel, bl. 916.

(w) AITZEMA IV. Deel, bl. 749.

(x) AITZEMA IV. Deel, bl. 895.

(y) Secr. Refol. Holl. 16 July 1664. II. Deel, bl. 423.

1662.

Van den Koning van Deenemarke hadden de Staaten vergoeding gevorderd van de penningen, hem, boven 't gene zy by Verdrag gehouden waren, verstrekt. Fredrik de III. klaagde, daarentegen, dat men, van hier, den handel zyner Afrikaanfche Maatschappye, in Westindie, belemmerde, en zig van zyne Sterkten in Guinea meester maakte. Beide de Noordsche Ryken lieten zig niet veel gelegen zyn aan de vriendschap der Staaten, inzonderheid Zweeden niet, welk zig, in 't voorleeden jaar, beide met Frankryk en met Groot-Britanje, verbonden hadt. Ook hadt de Koning van Deenemarke, ten zelfden tyde, een Verbond geflooten met Karel den II. (z). De Staaten handelden met beide de Ryken eenen geruimen tyd, eer men zig, over de openstaande geschillen, verdraagen kon (a).

XII.
Verdrag
van Vrede
met
Tunis en
Algiers.

Terwyl men met Frankryk en Groot-Britanje in onderhandeling was, waren de Staaten te raade geworden, de Ruiter, met eene Vloot, te zenden naar de Middellandsche zee, om de Scheepvaart der Vereenigde Gewesten, tegen de Turksche vyandlykheden, te beveiligen. De Vice-Admiraal was, in Bloei maand des jaars 1661, in zee geloopen, kruisfende, het gantsche jaar, zonder meer dan één Turksch Rooffchip te veroveren. Doch in Sprokkel maand deezer jaars, dwong hy twee diergelyke schepen tot de overgaave. Midlerwyl, tot voor Tunis genaderd, floot hy eenen stillstand van wapenen met de Regeering deezer Stad, die,

(z) AITZEMA IV. Deel, bl. 8:8-847. 951-956.

(a) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 634, 636. AITZEMA IV. Deel, bl. 1062 enz.

die, den zevenden van Lentemaand, aanvan-
gen, en zes maanden duuren zou. Ook kwam
men, wegens de wisfeling der gevangenen,
overeen. De Ruitcr, van hier naar Algiers ge-
zeild, trof aldaar ook eenen stillstand van wa-
penen; waarna men in onderhandeling tradt
over eene vrede, die nogthans, niet voor den
zestienden van Slagtmaand, geslooten werdt (b).
Gedurende de handeling, was de Ruitcr naar
Tunis gekeerd, en hadt daar de Vrede getrof-
fen, op den dertigften van Oogstmaand (c).
Doch met de Regeering van Tripoli hadt hy
zig niet kunnen verdraagen. Na zyne terug-
komst in 't Vaderland, in Grasmaand des jaars
1663, vernam men, dat die van Algiers het
Verdrag, op nieuws, geschonden hadden. Hy
werdt dan, in 't jaar 1664, wederom derwaards
gezonden. De Consul, *Joan Bertram de Mon-
taine*, en de Fiskaal der Vloote, *Mr. Gilbert
van Viane*, die de reis, ten zelfden tyde, dee-
den, hadden byzonderen last mede; om met die
van Algiers, over 't herstellen der Vrede, te
handelen (d). Doch eer zy deezen last voltrek-
ken konden, kreeg de Ruitcr ander bevel van
de Staaten (e): 't welk gelegenheid gaf, dat
de vyandlykheden der Algierynen, nog eenige
jaaren, bleeven duuren.

De algemeene Staaten schreeven, op aan-
houden der Protestantsche Zwitserfche Kan-
tons, wederom verscheiden Brieven aan den
Her-
De Staaten
schryven
voor de
Walden-

(b) Zie 't Tract. by AITZEMA IV. Deel, bl. 943, 949.

(c) Zie 't Tract. by AITZEMA IV. Deel, bl. 946, 947.

(d) Secr. Resol. Holl. 13 Sept. 1663. II. Deel, bl. 401.

(e) BRANDT de Ruitcr, bl. 221-295. AITZEMA IV. Deel,
bl. 1071, 1072, 1078, 1119, 1135.

1662. Hertoge van Savoje, ten behoeve der Waldenzen in Piemont, die nog al over verdrukkingen klaagden. De Hertog beweerde, van zyne zyde, dat de Waldenzen zig niet hielden aan de voorwaarden, waarop hun, in 't jaar 1655, hun opstand vergeeven was, en dat zy, niet om den Godsdienst, maar om hunne wederfpanningheid, vervolgd werden (f). De Staaten, geene gelegenheid hebbende, om hunne Geloofsgenooten in Piemont, kragtvaardiglyk, te ondersteunen; moesten zig met diergelyk antwoord, laten vergenoegen.

zen aan
den Her-
toge van
Savoie.

XIII.
Geschil
te U
trecht
auschen
de Re-
geering
en de
Predi-
kanten.

Van de
Velde en
Teeling
wordt de
Stad en 't
Gewest
ontzeid.

Te Utrecht, was, sedert eenigen tyd, merkelyk misnoegen ontstaan, tusfchen de Regeering en sommige Predikanten. De laaften hadden wederom opgehaald het oud geschil over de geestelyke goederen, welken zy dreeven, ten onregte, door het eerste Lid der Staaten, en door de Stad, bezeten te worden, en der Kerke toe te komen. Zy ontzagen zig niet, de Regenten, in de Kerkenraaden en van den Predikstoel, vinnig door te ftryken: 't welk de Wethouders besluiten deedt, om twee Gemagtigden te zenden in den Kerkenraad, dat, te Utrecht, in geene zeventig jaaren, geschied was. Aan twee Predikanten, *Abraham van de Velde* en *Joannes Teeling*, werdt, in Hooimaand des jaars 1660, de Stad en 't Gewest ontzeid. Ook beslooten de Staaten van Utrecht alle Predikanten, voortaan, te doen belooven „ dat zy „ zig, in 't leeren, zouden houden aan 't geene, „ zo omtrent de Leere als Kerkenorde, in de „ jaaren 1618 en 1619, by de Synode van Dor- „ drecht,

(f) AITZEMA IV. Deel, bl. 359, 360, 389, 1146, 1150.

„drecht, vastgefteld was, in 't byzonder, raakende 't ftuk van den Sabbath of Zondag, en dat zy zig zouden wagten van zaaken, de Regeering, of den Staat der Kapittelen of derzelve goederen betreffende, te berispen of te veroordeelen.” Elk, die deeze beloften weigerde te doen, zou, terftond, geweerd worden van den dienst; en elk, die ze overtradt, zou, naar bevindtenis van zaaken, geftraft worden. Van de Velde werdt, federt, te Medenblik, beroepen. Doch de Wethouders, voor zynen onrustigen aart bedugt, bragten, by de Staaten, te wege, dat hy hunne Stad niet alleen, maar gansch Holland ruimen moest (g). Eer hy uit Medenblik vertrok, waren de Staaten genoodzaakt geweest, drie vendels knegten derwaards te fchikken, om de Gemeente in rust te houden (h). Hy begaf zig toen naar Zeeland en werdt eerlang Predikant te Middelburg (i), daar hy zig, inzonderheid, by de voorftanders van het Huis van Oranje, zeer bemind wist te maaken, en niet fchroomde, de Staaten van Holland, van den Prediktoel, door te ftryken, als verbondbreekers (k). 't Gene hy en Teeling wegens de Kerkelyke goederen gedreeven hadden werdt naderhand ook door Mathias Nethenus, Profefor der Godgeleerdheid te Utrecht, in openbaaren druk, beweerd. Doch men befloot, in Grasmaand deezes jaars 1662, ook deezen te verlaaten van zyn ampt (l).

1662.

De

- (g) Refol. Holl. 3. 12 Maart 1661, bl. 11, 38.
 (h) Refol. Holl. 11 Maart 1661. bl. 36.
 (i) AITZEMA IV. Deel, bl. 683-688.
 (k) Refol. Holl. 28 Sept. 1662. bl. 47.
 (l) AITZEMA IV. Deel, bl. 970.

1662.

XIV.
Oor-
sprong
der ge-
schillen,
tuschen
de Voe-
tiaanen
en Coc-
cejaanen.

De Hervormde Kerk in Holland werdt, om- trent deezen tyd, ook eenigszins ontrust, door verschillende begrippen over eenige punten der Leere en der Kerkenorde, waaruit sommigen eene beroerte te gemoet zagen, gelyk aan die, welke men, voor ruim veertig jaaren, be- proefd hadt, hoewel zy, door 't voorzigtig be- leid der Regeeringe, voorkomen werdt. 't Zal niet ondienstig zyn, hier een kort berigt te geeven van den oorsprong deezer geschillen, die, ook met Staatkundige inzigten (*m*), of gevoed, of bedwongen werden, naar tyds ge- legenheid; en die, tot heden toe, in de open- baare Kerke, gebleeven zyn, zonder nogtans de eenigheid gebroken te hebben.

De Filozooifche schriften van *Renatus Des- cartes*, die zig eenigen tyd te Egmond binnen opgehouden hadt, en, in 't jaar 1650, in Zwee- den, overleden was, waren, inzonderheid na zynen dood, zeer bekend geworden hier te Lande, en vooral op de hooge Schoolen te Leiden en te Utrecht; daar zy, van sommige Hoogleeraars, beide in de Godgeleerdheid en Filozoofie, met goedkeuring, gelezen; van an- deren, afgekeurd en veroordeeld werden. Onder de laatsten, was *Gysbert Voetius*, Hooglee- raar der Godgeleerdheid te Utrecht: onder de eersten, *Joannes Coccejus*, die, in 't jaar 1650, van Breemen, tot Hoogleeraar in dezelfde we- tenschap, te Leiden, beroepen was. Voetius hadt de vermaarde Sinode te Dordrecht byge- woond, en veelen, die 't met hem hielden, wil-

(*m*) *Voiez Entret, sur les Method. des Cocceiens & Voc- ceiens. p. 24.*

wilden gaan voor uitsteekende vrienden van 't Huis van Oranje. Ook waren 't deezen, die, beide in 't Stigt en in Holland, scherpst uitvoeren tegen de tegenwoordige Regeering. Coccejus, daarentegen, omtrent den tyd der veranderinge, herwaards gekomen, stampte zynen Leerlingen, ernstelijk, in, dat men der Overheid gehoorzaam zyn, haar gezag erkennen, en zig wagten moest van tegen haar uit te vaaren van den Predikstoel. Hierdoor wonnen hy en de zijnen de gunst der tegenwoordige Regenten van Holland, die niet gedoogen wilden, dat zy, door de Voetiaanen, verdrukt werden. De Voetiaanen, daarentegen, ver het grootste getal uitmaakende, arbeidden sterk, om hante partyen, by 't gemeen en by de Overheid, in kleinagting te brengen, en van gevaarlyke stellingen, zelfs van de gehaatte leere der Socinijanen, waartegen, in den jaare 1653 en sedert, verscheiden' Plakaaten waren uitgekomen, verdagt te maaken (n). De Staaten van Holland en de Raadpensionaris de Witt begunstigden egter de Coccejaanen, onder de hand en openlyk, en vonden 'er luiden aan, die hunner Regeeringe meer toegedaan waren, dan veele Voetiaanen. Om het groot getal deezer lasten, nogtans, niet te zeer te ontsteeken, hadden zy, op het aanhouden der Klassis van 's Graavenhaage (o), in den jaare 1656, belast, „ dat geschilstukken, de Filozooſie betref-
 „ fende, voortaan onderscheiden zouden bly-
 „ ven van de Godgeleerde geschilstukken; dat

1662.

De Staaten van Holland houden den Coccejaanen de hand boven 't hoofd.

(n) R. BEKKER Vervolg op HORNIIUS Kerk. Hist. bl. 30 Zie ook HEIDANUS Consideration.

(o) Resol. Holl. 14, 25 July 1656. bl. 140, 163.

1662.

„ men de aanftootlyke ftellingen van Des-
 „ cartes zou nalaaten voort te zetten; dat men
 „ de vryheid van *filofofeeren*, welke de Staa-
 „ ten niet wilden wegneemen, niet zou heb-
 „ ben te misbruiken, en dat men elkanderen
 „ geene naamen van partyfchap zou hebben
 „ te geeven, op dat dus zelfs alle fchyn van
 „ verdeeldheid gemyd werdt (*p*).” De Leid-
 „ ſche Hoogefchool bleef, federt, in tamelyke
 „ rust. Doch de hevigheid der Voetiaanfche en
 „ Coccejaanfche Predikanten ſcheen eer toe dan
 „ af te neemen. Onder anderen, kwam het ge-
 „ ſchil over den Sabbath of Zondag op de baan,
 „ tot het vieren van welken, de Voetiaanen ſter-
 „ ker verpligting ftelden, dan de Coccejaanen
 „ (*q*). De Staaten van Holland, alles, zo veel
 „ mogelyk ware, in rust willende houden, gaven
 „ bevel, om zig, in dit ſtuk, te gedraagen, naar
 „ t geene, by de Nationaale Sinode van Dor-
 „ drecht, beraamd was, zonder, deswege, van
 „ nieuws, te raadpleegen op de Provinciaale Si-
 „ noden (*r*). Wy hebben boven gezien, dat de
 „ Staaten van Utrecht, naderhand, diergelyk
 „ een beſluit namen. Doch deeze gemaatigdheid
 „ werdt der Overheid kwalyk genomen, door
 „ veelen. Men ontzag zig niet, de Staaten en de
 „ Wethouders over te haalen, als meenden ze t
 „ niet ernſtig met den Godsdienst. Voornaame
 „ Amptenaars werden van ſchadelyke gevoelens
 „ verdagt gemaakt. Binnen Amſterdam, welk
 „ gehouden werdt, het roer der zaaken in Hol-
 „ land,

Zy raan-
 den tot
 gemaat-
 igtigheid,

t welk
 veelen
 kwalyk
 neemen.

(*p*) Reſol. Holl. 30 Sept. 1656 bl. 241.

(*q*) LEIDSEKER Vervoeg op HORNIUS. bl. 10.

(*r*) Reſol. Holl. 7 Aug. 1659. bl. 147. en in de Reſol. van
 Conſid. bl. 491, 494.

land, voornaamlyk, te bestieren, werden, zo fommigen schryven durfden, ten deezen tyde, niet boven drie of vier waare Protestanten gevonden onder de Regenten, de overigen waren, zeide men, Papisten in hun hert, of Vrygeesten en Atheïsten (s). Doch zulke kwaade naamen waren, ook in vroeger' tyd, Regenten, die tot gemaatigdheid rieden, naar 't hoofd gesneeten (t), zonder dat men reden heeft, om te denken, dat ze hun voegden. De bitterheid der partyfchap duurde eenen geruimen tyd, en zou nadeelige gevolgen gehad hebben voor de Coccejaanen, zo deezen de hand niet boven 't hoofd gehouden was, door 's Lands Staaten, aan welken zy, van hunnen kant; daarentegen, meer eerbiedenis en stip-ter gehoorzaamheid beweezen dan eenigen onder de Voetiaanen. Men zag hiervan, omtrent deezen tyd, een merkwaardig voorbeeld.

In fommige Gewesten, en in Friesland inzonderheid, was, sedert, eenige jaaren, in gebruik geweest, in de openbaare Kerken, te bidden voor den Prins van Oranje. Dit geschiedde ook in Holland, door veele Predikanten, die Voetius zyde hielden. Doch de Staaten van dit gewest, den Prins thans aanmerkende, als een' byzonder' Persoon, die de hooge ampten zyner voorzaaten nog niet bekleedde, en veel-licht nimmer bekleeden zou, oordeelden, dat hem deeze uitsteekende eer niet toekwam, dan in de Kerken zyner byzondere Heerlykheden hier te Lande, daar hy ze, met andere hooge-

1662.

XV.
De Staaten van Holland stellen orde op het openbaar bidden, in de Kerken.

(s) THORLOE'S PAPERS, fol. V. n. 662.
(t) VII. Deel, bl. 219. X. Deel. bl. 5, 88.

1662.

en Ambagts-heeren, gemeen hadt. In de gemeene Voorfchriften der gebeden, die in de openbaare Kerkboeken, gedrukt waren, en, doorgaans, door de Predikanten, gevolgd werden, hadt men ook eenige andere wanvoeglykheden ontdekt, die verbetering behoefden: inzonderheid, werdt, volgens dezelve, in de eerste plaats, gebeden, voor de algemeene Staaten, als de hooge Overheid deezer Landen, daer men nu, in Holland, verftondt, dat de Staaten van Holland en Westfriesland alleen de wetige hooge Overheid waren van dit Gewest. Om deeze en diergelyke ongeregeldeheden te weeren, hadden hunne Edele Groot-Mogendheden, al in den jaare 1657, eenige Leden der Vergaderinge gemagtigd, om de Voorfchriften der openbaare gebeden naar te zien, en den Staaten te dienen van den besten raad, om de Predikanten aan de Voorfchriften verbonden te houden (u). Doch 't liep aan, tot op het einde deezes jaars 1662, eer deeze Gemagtigden verflag deden van 't gene zy gevonden hadden (y). De Staaten, door de Witt bewoogen (w), namen, hierop, in Lentemaand des volgenden jaars, een besluit, om den Predikanten, alomme, te belasten, dat zy, in de eerste plaats zouden hebben te bidden „ voor „ hunne Edele Groot-Mogendheden, of de „ Ridderfchap, Edelen en Sieden van Holland „ en Westfriesland, als zynde den ontwyfelbaaren *Souyerain*, en, naast God, de eenige „ hooge Overheid deezer Provincie; daarna

„ VOOR

(u) Refol. Holl. 13 Decemb. 1657. bl. 444.

(y) Refol. Holl. 3, 9, Decemb. 1662. bl. 28.

(w) D'ESTRADES *Tom. II. p. 166.*

1663.

” voor de Staaten der andere Vereenigde Ge-
 ” westen, derzelver Bondgenooten, en voor
 ” derzelver gezamentlyke Afgevaardigden,
 ” ter algemeene Staatsvergaderinge en in den
 ” Raad van Staate: voorts, binnen 's Graa-
 ” venhaage alleen, voor de Gekommitteerde
 ” Raaden, voor de twee hooge Geregtshoven,
 ” en voor de Kamer van Rekening, en,
 ” eindelyk, overal, voor de Wethouderschap
 ” en Regeerders der Stad of Plaatse (x).” Van
 dit besluit werdt den Predikanten, alomme,
 kennis gegeven (y), met byvoeging, dat men,
 in de hooge en Ambagtsheerlykheden, ook
 voor de Heeren, in rang onmiddelyk voor de
 Wethouderschap, zou hebben te bidden. De
 Staaten van Friesland, die, ten deezen tyde,
 verstonden, dat de algemeene Staaten de hoo-
 ge Overheid deezer Landen waren, slictten zig
 zeer aan de nieuwigheid, die Holland dagt in
 te voeren, en beweerden, dat men zig in 't
 bidden, schikken moest naar de Voorfchrif-
 ten, agter de gemeene Bybels en gebedeboe-
 ken gedrukt, en alomme verspreid (z). Die
 van Holland weezen, daarentegen, aan, dat
 deeze Voorfchriften merkelyk verschilden; en
 dat sommigen, in de eerste plaats, voor den
 Keizer en voor den Koning van Spanje leerden
 bidden: anderen, in Leicesters tyd, naar 't
 schynt, uitgegeven, ook, met naame, voor
 onze genadigste Koningin van Engeland: an-
 deren, voor den Stadhouder, in rang voor de
 Staaten van den Lande; veelen, eindelyk, voor
 de

Friesland
 neemt die
 kwalyk,
 en verzet
 'er zig
 tegen.

(x) Resol. van Confil. ter tijde van DE WIT, bl. 653.

(y) Resol. als boven, bl. 661, 662.

(z) ALZEMA IV. Deel, bl. 226.

1663. de algemeene Staaten, in de eerste plaatse. Zy voegden hierby, dat de wijze van bidden binnen Holland stondt aan de beschikkinge der Staaten van 't Gewest, geenzins aan de Staaten der andere Gewesten (a). Doch die van Friesland, opgezet, zo sommigen schryven, door Prinsse Willem van Nassau, die, van Breda, derwaards vertrokken was, zonder den Haage aan te doen (b), lieten zig niet genoegen met deeze redenen (c). Zy bragten te wege, dat de Correspondent der Friesche Sinode de Leden der Zuidhollandfche, die, in Hooimaand, binnen 's Gravenhaage, zat, vermaande, tot het aanwenden van ernstige poogingen by de Staaten, om 't nieuwe Voorschrift van 't openbaar Gebed wederom in te trekken. Maar dit gedrag van Friesland werdt by de Staaten van Holland zo euvel genomen, dat zy 'er voldoening voor begeerden van de Friezen (d). Voorts, droegen zy zorg, dat 'er, op de volgende Noordhollandfche Sinode, die te Haarlem gehouden werdt, geen diergelyk voorstel gedaan werdt, door den Correspondent der Friesche Sinode (e). De Coccejaanfche Predikanten waren, op de Noordhollandfche Sinode, de gereedsten, om het nieuwe Voorschrift aan te neemen: wordende zy eger van de meeste anderen ingevolgd. De Sinode besloot, derhalve, het Voorschrift te agtervolgen, in vertrouwen, dat het niet strekte

(a) AITZEMA IV. Deel, bl. 1096 1004.

(b) D'ESTRADES Tom. II. p. 300.

(c) AITZEMA IV. Deel, bl. 1009 enz.

(d) Resol. Holl 17 July 1663. bl. 25.

(e) Resol. van Confid. ten tyde van DE WITT, bl. 676 677.

te tot benadeeling van 't gene, by de Synode van Dordrecht, in de jaaren 1618 en 1619, be- raamd was, gelyk sommige *onrustige en kwaad- willige geesten*, zo alsze genoemd werden, ja byna alle gezindheden deezer Landen gedree- ven hadden (f). De Staaten verklaarden, sedert, dat zy niet beoogd hadden, met hun Voorfschrift, de Dordrechtsche Synode te be- nadeelen (g). Midlerwyl, hadden de Staaten van Gelderland, Zeeland, Overysfel en Stad en Lande zig ook verklaard tegen het Voor- fschrift, door Holland vastgesteld, dryvende, dat het niet kon aangemerkt worden, als by- zonderlyk behoorende tot de huishoudinge van Holland, alzo 'er de rang der algemeene Staa- ten in bepaald werdt, tegen de oude gewoon- te: 't welk te vreemder werdt gevonden, om dat Zeeland ook verstondt, dat de byzondere Staaten, elk in hun Gewest, de hooge Over- heid waren. De Staaten van Zeeland sloegen eene foort van een' middelweg voor (h), be- weerende, dat de Predikanten zig, in 't bid- den, bedienen zouden van deeze uitdrukkin- gen: *wy bidden u voor de genen die gy over ons in Hoogheid en 's Lands Regeeringe gesteld hebt: wy bidden u voor de Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, en voor de Staaten van, zynde onze wettige hooge of Souverai- ne Overheid (i)*. Doch de Staaten van Hol- land, geen genoeg vinden in deezen voor-

1664;

Vier Ge-
westen
voegen
zig by
Fries-
land.

Zeeland
staat een
middel-
weg
voor,

die Hol-
land niet
behaagt,

slag,

(f) Extr. uit de Acta Synod. Noordholl. by AITZEMA IV. Deel, bl. 1016.

(g) Resol. van Confid. bl. 711.

(h) Notul. Zeel. 27 Juny 20 Sept. 1663. bl. 160, 191, 28 April 1664. bl. 175.

(i) AITZEMA IV. Deel, bl. 1015, 1016-1021, 1035f

1663. slag, die inderdaad duister was en 't verschil onbesslist liet, schreeven eenen wydluftigen Brief aan alle de Gewesten, waarin zy de redelykheid van hun Voorschrift verdedigden (*k*). Ook bleeven zy zorgen, dat niemand der Correspondenten, tegen het zelve, eenigen voorslag deedt, op de Hollandfche Sinoden (*l*). Door alle deeze middelen, raakte, eindelyk, het nieuwe Voorschrift, in Holland, in gemeen gebruik. Weinigen waren 'er maar, die 't overtraden; doch zy veranderden van gedrag, na dat de Staaten, in Wynmaand des jaars 1666, beslooten hadden de wedden van elk, die zig niet slijpt aan 't Voorschrift hieldt, in te houden (*m*). Te vooren, hadden zy reeds ernstige besluiten genomen, tegen zulke Predikanten, die uitheemsche briefwisseling hielden, en zaaken van Regeeringe op den Predikstoel bragten, gelyk, nu en dan, nog door eenige Predikanten geschiedde; onder anderen, verklaarende „ dat zy, die de raadpleegingen en besluiten der Regeeringe van den Predikstoel „ doorstreeken, en de Overheid by de onderdaanen zогten verdagt te maaken, terstond, „ van hunnen dienst zouden worden verlaaten, zonder immer daartoe wederom aangenomen te worden (*n*):” naar welke besluiten, eenige Voetiaanen zig ongaarne voegden. De Coccejaanen schikten 'er zig, daarentegen, gereedelyk naar, en wonnen, daardoor, meer

(*k*) Resol. van Confid. bl. 718. AITZEMA IV. Deel, bl. 1021, 1022.

(*l*) Resol. van Confid. bl. 772.

(*m*) Resol. van Confid. bl. 791.

(*n*) Resol. van Confid. bl. 787.

meer en meer, de gunst der Staaten en der Wet-
houderen in de Steden. Zy werden voorzien met
de beste Plaatsen, en namen, derhalve, van
tyd tot tyd, toe in getal: waardoor de Staaten
van Holland eenen steun kreegen aan de Ker-
kelyken, dien zy, te vooren, niet gehad hadden.

Doch terwyl de zaak van 't openbaar Gebed
en diergelyken ter Vergaderinge van Holland
verhandeld werden, ondervondt men, dat
sommige Leden met zo veele vrymoedigheid
stemden, dat men bedugt werdt, of zy niet,
mogelyk, by verandering van tyden, deswe-
ge, eenig nadeel konden te wagten hebben.
Men nam, derhalve, na ryp beraad onder de
Edelen en in de Voedschappen der Steden,
een eenpaarig besluit, om alle zulke Leden der
Vergaderinge, welken, in vervolg van tyd, ter
oorzaake van de voorlagen, vertoogen, raad
of besluiten, tot handhaavinge der tegenwoor-
dige Regeeringe en behoudenis der Vryheid,
eenig nadeel, in lyf, goed ampt of eere, mogt
overkomen, schadeloos te houden, en hun of
hunnen erfgenaamen vergoeding te doen uit
's Lands middelen (o). Elk kreeg, vervolgens
eene Akte van *indemniteit* of schadelooshouding
overeenkomstig met dit besluit, met naame ook
de Raadpensionaris de Witt, die, ten deezen
zelfden tyde, wederom voor vyf jaaren, tot
het gewigte ampt, welk hy nu tien jaaren be-
kleed hadt, aangenomen werdt (p).

In Groningen en de Ommelanden, was se-
dert eenigen tyd, wederom, uit verscheiden

1663.

De Ver-
gadering
van Hol-
land be-
looft.
haare Le-
den scha-
deloos te
houden;
wegens 't
gene zy
stemmen,
raaden
of beslui-
ten.

De Witt,
wordt, op
nieuws,
voor vyf
jaaren,
tot Raad-
pension-
aris
aangenomen.
XVI.
Onlusten
in Gro-

(o) Resol. van Confid. bl. 696. AITZEMA IV. Deel, bl. 1039.

(p) Resol. van Confid. bl. 710.

1663. oorzaaken, oneenigheid ontstaan, die, in deez-
 en jaare, bygelegd werdt. 't Getal dergenen,
 welken, uit de Ommelanden, op de Landſchaps
 Vergaderingen, verſcheenen, beliep, ten deez-
 en tyde, wel honderd of meer, hebbende elk,
 die dertig graazen Lands, agt guldens in de
 Verpondinge doende, bezat, régt om ten Land-
 dage te verſchynen. Doch eenige Ommelan-
 der Heeren, hun aanzien merkelyk ziende ver-
 minderd, door zo groot een getal van ſtem-
 mende mede leden, tegen niet meer dan zes-
 tien Perſoonen, van wege de Stad, die nogtans
 zo veel zeggens, ten Landdage, hadden, als
 zy met hun allen; vervoegden zig, zonder de
 Stad gekend te hebben, in den aanvang des
 jaars 1662, by de algemeene Staaten, in den
 Haage. De Stad, de lugt van hunnen toeleg
 gekreegen hebbende, deedt, inſgelyks, eene be-
 zending herwaards, die den algemeenen Staa-
 ten voorhieldt „ dat de Ommelanden niet be-
 „ voegd waren, om een groot deel van de op-
 „ gezetenen ten platte lande te berooven van
 „ het régt, om ten landdage te zitten; dat,
 „ hierdoor, de Landeryen meer dan een der-
 „ de in waarde zouden afflaan: 't welk ſtrek-
 „ ken zou tot merkelyk nadeel van de Stad,
 „ welker ingezetenen ook ten platten lande
 „ gegoed waren.” De algemeene Staaten be-
 flooten de zaak nader te doen onderzoeken;
 doch eer zy hiermede gedaan hadden, ont-
 ſtondt 'er eene merkelyke beroerte in de Stad.
 Joan Schuilenburg, voor deezen Afgevaardig-
 de van wege Stad en Lande ter algemeene
 Staatsvergaderinge, was, federt dat hy, tegen
 laſt in de Vrede met Portugal bewilligd hadt,

ningen
 en de
 Omme-
 landen.

Oproer
 in de
 Stad.

vant

van zyne ampten verlaaten. Doch, zig kwalik genoegende aan een bedryveloos leeven, hadt hy, door kuipery, beloften en gefchenken, by verscheiden' Burgemeesters en Raaden der Stad, zyn best gedaan, om hersteld te worden; en toen 't hem, langs deezen weg, mislukt was, zyne toevlugt genomen tot de burgery, met naame tot de Bouwmeesters en Oldermans der agttien Gilden, welken hy 't hoofd vulde met klagten, over 't onregt hem aangedaan, te gelyk gewaagende van verscheiden' gebreken in de Regeeringe, die herstelling behoefden: al 't welk van zulk een gevolg was, dat het gemeen, in Hooimaand des gemelden jaars, op de been raakte, en, met een Verzoekschrift, by Burgemeesteren en Raad, om herstelling van eenige misbruiken aanhieldt. De Regeering was, in 't eerst, ongeezind, om aan 't verzoek der menigte te voldoen; doch bevroedende dat de bezetting, welke zy op haare hand hadt, naauwlyks zeshonderd man sterk was, en dat de burgery, in veel grooter getal, de wapenen hadt opgevat, besloot zy toe te geeven „ dat, gelyk „ men begeerd hadt, de gezworenen' Gemeente of Vroedschap, voortaan, in geduuringen dienst blyven, en tot geene andere „ ampten benoemd worden zou.” De Akte, waardoor Schuilenburg onbekwaam verklaard was, om eenig ampt te bekleeden, werdt, zo veel de Stad aanging, wederom ingetrokken, waardoor hy hoop kreeg, om eerlang in zyne waardigheden hersteld te

1663.

De Regeering
geeft toe

1663. worden. Eenigen uit de gezworenen' Gemeente, om de Ampten, welken zy, daarbenevens, bezaten, te behouden, stonden af van het Gezworenschap; in welker plaats, terstond, anderen benoemd werden. Alles bleef toen in rust, voor eenen tyd. Doch sommigen uit de Regeeringe verzuimden niet, op hunne beurt, onder de hand, te arbeiden, om de burgery te winnen; haar vertoonende, dat het den aanleggeren der jongste beroerte niet te doen geweest was, om den welstand der burgeren te bevorderen; maar om zelve op 't kusfen te raaken; 't welk, by de meesten, doorgaans gereed genoeg om te gelooven, 't gene hun, ten nadeele der Overheid, in de ooren geblaazen werdt, zo veel ingang vondt, dat de oude Taalmannen en gezworenen' Gemeente, eindelijk, in Herfstmaand, een Vertoog inleverden aan Burgemeesteren en Raad, waarby zy de jongste keuze onwettig verklaarden, en eene nieuwe begeerden. Den Gilden, die ook ter gehoor waren toegelaaten, werdt aangezeid, dat zy zig, voortaan, niet zouden hebben te steeken in zaaken van Regeeringe. Men tradt tot eene nieuwe keuze van Gezworens, en de gantsche Regeering, oude en nieuwe, verbondt zig, tot onderlinge handhaavinge. De Bouwmeesters en Gemagtigden uit de Gilden, nogtans, niet konnende rusten, riepen de Gildebroeders byeen, van zins om zig te sterken tegen de Wethouderfchap. Doch deeze, de bezetting in de wapenen gebragt hebbende, deedt de twee

Zy zoekt de burgery te winnen.

Zy herneemt haar gezag.

Bouw-

Bouwmeesters , zonder uitsfel , gyzelen. Zy werden niet geslaakt , voor zy en alle de Oudermans zig verbonden hadden , om zig voortaan alleen met Gildenzaaken , niet met zaaken van Regeeringe te zullen moeijen. De Wethouderschap , midlerwyl , om 't gemeen genoeg te geeven , de belastingen op eenige eetwaaren een weinig verminderd hebbende , kondigde eene soort van vergiffenis af van 't voorgevallene. Doch de Ommelanden verklaarden zig tegen deeze vermindering der belastingen , om dat de Stad nog niet bewilligd hadt , in 't stellen van Regteren over Schuilenburg , op wien zy zeer gebeten waren , en die , van wege de Stad , sedert eenigen tyd , door twee soldaaten , in zyn huis , bewaard werdt. Doch de vrees voor nieuwe opschudding hadt de Wethouderschap belet strenger met hem te handelen. Prins Willem van Nasfau , Stadhouder van 't Gewest , sedert , in Groningen gekomen zynde , werdt men te raade , de bezetting te versterken : gelyk geschiedde. Op den dertigsten van Slagtmaand , terwyl de gewoonlyke bezetting , met Prins Willem aan 't hoofd , in de wapenen gebragt was , werden , op 't onverwagtst , veertien vendelen knegten en twee kornetten paarden ter Stad in gelaaten , die zig , in een oogenblik , van de markt en de wagthuizen meester maakten. Terstond hierop , werden eenige oproerigen in hegtenis genomen. Doch Schuilenburg was in vrouwenkleedinge ontsnapt , en eerst naar Bremen , en van daar naar Munster geweeken ,

1663.

Prins
Willent
van
Nasfau
brengt
meer
Krygs-
volk in
de Stad.

1663.

Vonnis
tegen
Schuilen-
burg,

alwaar hy zig eenen geruimen tyd onthieldt ,
wordende door den Bifchop in befcherming
en dienst genomen. Men tradt, voorts, tot
het aantellen van agttien Gemagtigde Reg-
ters uit de Stad en de Ommelanden, die, ten
overftaan van Prinfe Willem, over Schuilen-
burg en de anderen, moesten vonniften. Men
hoorde, tegen Schuilenburg, verfcieden
getuigeniften van Regeeringsperfoonen, en,
in zyn vonnis, den dertigften van Winter-
maand getekend, werdt hem te lafte gelegd,
„ dat hy oorzaak geweest was van den op-
„ loop, plondering en onwettelyke veran-
„ dering der Regeeringe in den jaare 1657,
„ en daarvoor eene groote fomme gelds ge-
„ trokken hadt; dat hy 'sLands penningen
„ verkort, en giften en gaaven genooten hadt,
„ tegen zynen eed; dat hy, in den handel
„ met Portugal, aangegaan was tegen zynen
„ laft, ten nadeele van den Staat en van de
„ Westindifche Maatschappye; en door zyne
„ drift om te befluiten, fchoon 'er twee aan-
„ zienlyke Gewesten tegen ftenden, zo veel
„ in hem was, de heilzaame eendragt van
„ den Staat gezogt hadt te verbreeken; dat
„ hy het voorftel van Holland, wegens het
„ Portugeefche werk, hadt doen drukken en
„ verfpreden, en de Staaten van Stad en
„ Lande, in zekere zyne gedrukte Verhan-
„ deling, fchamperlyk hadt doorgestreeken;
„ dat hy, laaftelyk, met de Bouwmeesters
„ en eenige Gemagtigden uit de Gilden,
„ hadt famengefpannen, en den Raad, door
„ oproer, gedwongen, om hem te herftel-
„ len,

„len, snoevende zelfs, dat hy het leeven van
 „eenige Heeren in zyne hand hadt.” Om ^{1663.}
 alle welke misdaden, hy veroordeeld werdt,
 om onthalsd te worden, zo dra men hem be-
 komen kon, wordende, te gelyk, alle zyne
 goederen verbeurd verklaard. *Gerrit Harmans*
Warendorp, gewezen Bouwmeester der agt-
 tien Gilden, werdt, wegens den jongsten
 oproer, in 't begin deezes jaars 1663, met
 den zwaarde geregt. Doktor *Lukas Harkens*
 Advokaat, en *Gerard Udink*, gewezen Older-
 man van 't Kleermaakers Gilde, die men oor-
 deelde gelyke straf verdiend te hebben, wer-
 den, nogtans, uit genade, gebannen uit de
 Vereenigde Gewesten en uit Oostfriesland,
 volgens verzoek, hiertoe, aan de Staaten der
 andere Gewesten (g), aan de algemeene Staa-
 ten, en aan den Graave van Oostfriesland
 te doen. De vergiffenis, te vooren, door de
 Stad, verleend, schein bezwaarlyk met deeze
 vonnissen te kunnen bestaan. Doch men oor-
 deelde, dat de Stad, op zig zelve de opper-
 ste magt niet hebbende, zulk eene vergiffe-
 nis niet hadt mogen verleenen; waarom men
 ze niet liet gelden. De algemeene Staaten
 en de Staaten van Holland zelyven betoonden
 groot genoeg, over den yver van die van
 Stad en Lande, in het straffen der oproeri-
 gen: hun zelfs meerder Krygsvolk aanbie-
 dende, zo zy 't noodig mogten oordeelen.
 Doch ik meen niet, dat deeze aanbieding
 aangenomen werdt. Prins Willem van Nas-
 fau, Prins Willem

(g) Notul. Zael. 13 Febr. 1663, bl. 24.

1663. **fau**, de rust in Groningen hersteld hebbende, arbeidde, terstond, aan het byleggen der gereezen' geschillen, tusfchen de Stad en de Ommelanden. Hy en de Gemagtigden der Ommelanden beraamden een Reglement, waarby die van de jaaren 1610 en 1659, in de voornaamfte opzigten, bevestigd werden. Voorts werdt 'er een voet in vastgesteld, volgens welken, de Ampten der Provincie, voortaan, zouden begeven worden. De algemeene Staaten bekrachtigden dit Reglement, op den twee-entwintigften van Sprokkelmaand. Wat later, gaven zy, ten overvloede, hunne goedkeuring, op een Reglement, door de Regeering van Groningen, op hunnen raad, en voornaamlyk door bewerking van Holland, gemaakt tot betooming van de Gilden, die, federt, geene algemeene Vergaderingen mogten houden, gelyk zy, tot hiertoe, hadden mogen doen, en niet, dan by een Gilde tevens, met voorkennisfe van Burgemeesteren, byeenkomen. Ook werdt het Ampt van Bouwmeesteren vernietigd (*r*). Door alle welke fchikkingen, de rust in Groningen en de Ommelanden, voor eenige jaaren, hersteld werdt.

XVII.
Klachten
in Friesland,
over 't
kuipen
en ont-
vangen
van ge-
fchen-
ken,

Maar in Friesland, hadt elk ook, federt eenigen tyd, den mond vol gehad van klachten, over 't kuipen om Ampten, en over 't geeven en ontvangen van gefchenken, om in de Regeeringe te komen. Zo hoog liep het misnoegen, hierover, dat men voor opfchud-
ding

(*r*) AITZEMA IV, *Deel*, bl. 932-939, 1041-1056.

1663.

ding onder 't gemeen bedugt was. 't Hof moest 'er, derhalve, kennis van neemen, en zorgdraagen, dat de wetten, tegen deeze misbruiken gemaakt, beter werden uitgevoerd. Ook stelden 'er de Staaten nieuwe orde tegen, elken Amptenaar eene eed van zuivering opleggende, en honderd gouden ryders beloovende aan ieder, die eenen overtreeder wist aan te wyzen (s). Over 't regt van stemmen, in Lands- deels-, dyks en andere zaken, was ook verschil gereezen, welk, door een Reglement der Staaten van den eenentwintigsten van Slagtmaand deezes jaars 1663, geregeld werdt (t).

De Vrede met Portugal, in 't jaar 1661 geslooten, nog niet naar behooren bekrachtigd zyn- de door den Koning, namen de wederzydsche onderzaaten hieruit gelegenheid om de vyandlykheden te doen duuren. De Zeeuwen kaapten, op Spaansche bestellingen, op de Portugeezen: die, van hunnen kant, ook verscheiden' Hollandsche en Zeeuwsche schepen namen, en in Engeland opbragten. In Zeeland, wist men 't zeevaarend volk aan geen weêrwerk te helpen, en zou hierom gaarne gezien hebben, dat de Vrede met Portugal niet bekrachtigd geworden was, wanneer men 't kaapen zynen gang zou hebben laten gaan. Doch den Portugeeschen Gezant, in Hooimaand des jaars 1662, te kennen gegeven hebbende, dat hy de bekrachtiging van den

XVIII.
'tBekrag-
tigen en
afkondig-
gen der
Vrede
met Por-
tugal
wordt
verwyld.

Ko-

(s) AITZEMA IV. Deel, bl. 968-977.

(t) AITZEMA IV. Deel, bl. 1056-1059.

1663. Koning zynen meester, in orde, ontvangen hadt, en gereed was, om ze, tegen die der Staaten, uittewisfelen, raadpleegde men, hierop, ter algemeene Staatsvergaderinge. Vier Gewesten waren gereed, tot het bekragtigen der Vrede. Doch Gelderland, Zeeland en Stad en Lande bleeven weigerig. In Slagtmaand, boodt Zeeland, eindelyk, aan, de Vrede te zullen bekragtigen, mids 1. de scep-pen, die, voortaan, op Brazil zouden handelen, de gewoone regten betaalden aan de Westindische Maatschappye; dat 'er 2. een middel bedagt werdt, om het Verdrag, by 't overgeeven van Brazil gemaakt, sfipt te doen naarkomen; dat 3. de bedongen agt millioenen aan de Westindische Maatschappyy werden uitgekeerd, en dat 4. de algemeene Staaten beloofden, het Oktroi der Maatschappye, tegen dat het ten einde liep, te zullen vernieuwen. De algemeene Staaten stonden het *derde* punt toe aan die van Zeeland, beloofden, aan het *zweede* de hand te zullen houden, en de andere twee, door Gemagtigden, te zullen doen onderzoeken. Hierop werdt de Vrede bekragtigd (*u*); schoon 'er Gelderland en Stad en Lande, volftandiglyk, tegen stemden. De uitwisfeling van 't bekragtigde verdrag geschiedde, op den vyftienden van Wintermaand. Doch de Vrede werdt, hier te Lande, niet voor den veertienden van Lentemaand des jaars 1663, afgekondigd (*v*).

Doch geschiedt eindelyk.

't Ver-

(*u*) Notul. Zeel. 2 Dec. 1662. bl. 356. 27 Jan. 1663. bl. 8.
 (*v*) AITZEMA IV. Deel, bl. 939-942, 781.

't Verwylen deezer afkondiging en 't uitsellen van de bekendmaking der geslooten Vrede, in Oost en Westindie, begunstigde de onderneemingen der beide Maatschappyen. De Westindische Maatschappy hadt zig, in 't begin des jaars 1662, reeds meester gemaakt van 't Eiland Annobon, in Afrika (w). Doch in Louwmaand deezes jaars 1663, hadt de Oostindische Maatschappy Kochin, en, op den vyftienden van Sprockelmaand daaraan, de sterke Vesting Kananor, benoorden Kochin, op de Portugeezen, veroverd, waardoor zy van de gantsche kust van Malabaar, tot aan Goa, toe, meester geworden was (x). De Graaf van Miranda en *Diego Lopes de Ulhoa*, die, na hem, de zaaken van Portugal, eenen tyd lang, waarnam, beweerden, dat deeze twee Steden, tegen den inhoud der Vrede, bemagtigd waren, en terstond wederom behoorden gegeven te worden. Doch de Oostindische Maatschappy hielt het tegendeel staande. De Portugeezen vestigden zig, voornaamelyk, op één der punten van 't Verdrag, waarby vastgesteld was, dat de Vrede, drie maanden na de bekräftiging, zou afgekondigd worden, en dat de vyandelykheden, twee maanden na de afkondiging, zouden ophouden buiten Europa. De bekräftiging nu was, huns oordeels, geschied, in Hooimaand des jaars 1662, wanneer zy verklaard hadden, daar-

1663.

XIX.
De Oostindische Maatschappy. veroverd Kochin en Kananor.

(w) AITZEMA IV. Deel, bl. 940.

(x) AITZEMA IV. Deel, bl. 1080.

1663. daartoe gereed te zyn, waaruit volgde, dat de vyandlykheden op de kust van Malabaar met de Vrede streden. Maar de Oostindische Maatschappy verstondt, dat de bekräftiging niet kon gerekend worden geschied te zyn, voor dat de bekräftigde Verdragen waren uitgewisfeld, dat is, niet voor den vyftienden van Wintermaand des gemelden jaars, waaruit volgde, dat het overmeesteren van Kochin en Kananor, in Louw- en Sprokkelmaand der jaars 1663, niet aanliep tegen het Verdrag (y). Na 't vertrek van Ulhoa, zondt de Koning van Portugal *Francisco Ferreira Rebello* herwaards, die ook op 't herleveren van Kochin en Kananor aanstondt. Doch men bleef, hier, van oordeel, dat de Maatschappy deeze Plaatsen wetiglyk bezat. Rebello hadt, daarenboven, last, om de Staaten om onderftand te verzoeken tegen Spanje. De Spaansche Gezant *Gamarra* kreeg hiervan zo dra de lugt niet, of hy verklaarde den Staaten, dat de Koning, zyn meester, het onderfteunen van het wederftannig Portugal voor eene Vredebreuk houden zou. Doch deeze verklaring was oertollig. De Staaten hadden, te vooren reeds, beslooten, 't verzoek van den Portugeeschen Gezant af te slaan, gelyk zy dedden: waarop hy, terftond, zyn afscheid nam (z).

Portugal
verzoekt
hulp van
de Staa-
ten tegen
Spanje.

Verlies
van 't Ei-

't Veroveren van Kochin en Kananor boete een weinig de schade, die de Oostindische Maat-

(y) AITZEMA IV. Deel, bl. 1157, 1161, 1165, 1166, 1168, 1173. V Deel, bl. 197.

(z) AITZEMA IV. Deel, bl. 1171-1173.

Maatschappy, in 't voorleeden jaar, geleeden hadt, door 't verliezen van het Eiland Formosa, vanwaar zy sterken handel dreef op China en Japan. De Maatschappy hadt dit Eiland eenige jaaren bezeten, uit hoofde van een Verdrag met de Chineezen, die haar Formosa afstonden, mids zy de Piscadores, nader aan China gelegen, ruimde, gelyk zy gedaan hadt. Doch *Coxinga*, een Chinees, federt veele jaaren, de wapenen gevoerd hebbende tegen de Tartaren, die China bemagtigd hadden, hadt, al voorlang, toeleg gemaakt, om Formosa te overvallen, en van dit Eiland, welk vol gevlugte Chineezen stak, den zetel zyns gebieds te maaken. De Chineezen, die op Formosa woonden, waren, reeds een en andermaal, opgestaan tegen den Bevelhebber der Maatschappy; doch hunne bewegingen werden, by gebrek van wapenen, gesmoord in de geboorte. Maar in Grasmaand des jaars 1661, deedt *Coxinga*, met twee- of driehonderd vaartuigen, die vyfentwintigduizend man voerden, een landing op Formosa, daar hem zyne landsluiden, terstond, toevielen. Twee of drie schepen lagen 'er toen slegts aan 't Eiland, een van welken, in gevegt geraakt met omtrent zestig Chineesche Jonken, door zyn eigen buskruid, in de lugt sprong. Een hoop van tweehonderd vyftig soldaaten onder *Pedel*, slaags geraakt met vierduizend Chineezen, werdt op de vlugt gejaagd. Toen tastte *Coxinga* de Sterkten *Provincia* en *Zee-landia*, ieder op eene zandplaat voor 't Eiland gelegen, de eene na de andere, aan.

De

1663.

—
land Formosa.

1663. De eerste gaf zig, in Blocimaand, over, by verdrag: de andere stondt het beleg door, tot in Sprokkelmaand des jaars 1662, wanneer zy, insgelyks by verdrag, overging. De bezetting bedong de gewoone krygseer, en begaf zig, nevens de Nederlanders, die op Formosa waren, naar Batavia, van waar men verzuimd hadt, of niet in staat geweest was, de belegerden te ondersteunen, naar behooren. De Bevelhebber van Formosa *Coyet* werdt, te Batavia, gevonnist tot eene altoosduurende ballingschap, op een onbewoond Eiland. Hy kreeg egter, in 't jaar 1674, verlof, om zyne dagen, in een der Vereenigde Gewesten, te komen eindigen. Op deeze wyze, raakte de Maatschappy Formosa kwyt (a), welk zy, naderhand, nimmer wederom magtig heeft kunnen worden. Haare Vloot onder *Borth* raakte, in deezen jaare 1663, tot tweemaal toe, slaags met *Coxinga*, die, de tweede reize, volkomenlyk overwonnen en zo zwaar gekwetst werdt, dat hy cerlang, overleedt, aan zyne wonden. Zyn Zoon, die 't gebied na hem aanvaardde, wist nochtans, door magt en beleid, de onderneemingen der Maatschappye op Formosa, geduuriglyk, te veydelen (b).

XX. Sedert de Vrede met Portugal, was 'er, tusschen Spanje en deezen Staat, eenig misnoegen gereezen, doordien men, van hier, zo van de Spaansche zyde voorgegeven werdt, den

(a) Zie 't Verwaarloosd Formosa en H. v. QUELLENBURG tegen TAVERNIER Cap. II. bl. 17 enz.

(b) ALIZEMA V. Decl, bl. 196.

den Portugeezen *contrebande* goederen toevoerde. Onder dit voorwendfel, werden verscheiden' Nederlandfche Koopvaardyſchepen door de Spaanfche Commiffievaarders, onderzocht, aangehouden en opgebracht: 't welk men van onzen kant, hielt te ſhyden met het Verdrag van Zeevaart van den jaare 1650. Men fleet veel tyds in den Haage, met het onderzoek van den ſtaat deezer geſchillen. Ook viel 'er nog veel te vereffenen, raakende de Landen van Overmaaze en de wederzydfche grenzen in Brabant (c). 't Misnoegen, welk, ter oorzaake van alle deeze geſchillen, ontſtondt, ſtoorde egter de Vrede niet, tuſſchen de twee Mogendheden, die, door het wederzydsch belang, langs hoe nauwer verbonden werden aan elkanderen. Philips de IV. gaf den Staaten, zynen *zeer lieven en grooten Vrienden*, in Grasmaand deezes jaars, ſchriftelyk kennis van het geſlooten Huwelyk zyner Dogter, *Margareet*, met Keizer Leopold (d); welk, in laater' tyd, gelegenheid tot eenen bloedigen oorlog gegeven heeft.

1663:

Huwelyk
tuſſchen
den Kei-
zer en de
Infante.

Tuſſchen den Keurvorſt van Brandenburg en den Hertog van Nieuwburg, waren, ten deezen tyde, wederom eenige geſchillen gereezen, over de vrye oefening van den Roomſchen en Onroomſchen Godsdienst, die, door tuſſchenſpraak der algemeene Staaten, werden bygelegd. Men handelde, tegenwoordig, ook over eene vernieuwing des Ver-

XXI.
Hande-
ling met
den
Keur-
vorſt van
Branden-
burg en
den Her-
toge van
Nieuw-
burg.

(c) AITZEMA IV. Deel, bl. 1071, 1094-1111.
(d) AITZEMA IV. Deel, bl. 1096.

1653. Verbond met Brandenburg, waartoe de meeste gewesten neigden; doch Holland verklaarde, daarin niet te kunnen bewilligen, zo de andere Gewesten niet toetstonden, dat 'er geene verandering gemaakt werdt, in de oude schuld ten laste van den Keurvorst, spuitende uit eene somme van honderdduizend Ryksdaalers, door den Ontvanger *Hoefjzer*, in den jaare 1616, hier te Lande, op 't geloove van Holland, opgenomen, en met de intrest en intrest van intrest, geweldiglyk, opgelopen; van welke schuld de Keurvorst een gedeelte begeerde af te trekken: waartoe Holland niet verstaan kon. De vernieuwing van 't Verbond met den Keurvorst bleef, derhalve, agter (*d*). Met den Paltsgraave Philips Willem, Hertoge van Nieuwburg, hadt men ook nog verschil, over 't bezetten van Ravestein. De Hertog hadt zig, daarenboven, sedert eenigen tyd, meester gemaakt van het Huis te Leuth, uit kragte van een Keizerlyk bevel, welk onderstelde, dat de Heerlykheid van Leuth eene vrye Ryks-Heerlykheid ware. Doch de Staaten, deeze Heerlykheid aanmerkende als een Leen van Valkenburg, een der Landen van Overmaaze, hadden de Nieuwburgsche bezetting verdreeven van het Huis, en zig met geweld, gesteld in 't bezit van het zelve (*e*). De Paltsgraaf begeerde, deswege, vergoeding, in de Lente deezes jaars. Ook boodt hy aan, Ra-

(*d*) AITZEMA IV. *Deel*, bl. 824, 829, 968, 1037, 1176, 1180, 1181. V. *Deel*, bl. 321-332.

(*e*) AITZEMA IV. *Deel*, bl. 956-960.

vestein te willen afftaan tegen een gedeelte van 't Land van Overmaaze. Doch zyn verzoek vondt geen ingang by de Staaten, die, met reden, oordeelden, dat Maastricht minder gedekt zyn zou, zo zy zig van een gedeelte van het Land van Overmaaze ontdeeden (f). 1663.

Tusfchen *Christoffel Bernard van Galen*, XXII. Bifchop van Munfter, en de Vereenigde Nederlanden, fineulde een oud misnoegen, welk eerlang uitborst tot eenen openbaaren oorlog: waarom het, hier, in zynen oorfprong, verdiend opgehaald te worden. Oor-
fprong
van het
onge-
noegen
tusfchen
den Bis-
fchop
van Mun-
fter en de
Staaten.
Verschil
over 't
Slot Be-
vergerne, af-
gedaan.

De Zweeden, in 't jaar 1633, het Slot Bevergerne, behoorende aan den Bifchop van Munfter, bemagtigd hebbende, hadden 't, in 't volgende jaar, afgestaan aan Fredrik Henrik, Prinse van Oranje, wien het diende, tot dekkkinge van zyn Graaffchap Lingen. Zyn Zoon en Opvolger bleef, federt, in 't bezit van dit Slot, onaangezien de Keurvorst van Keulen, die toen Bifchop van Munfter was, van tyd tot tyd, om herlevering van het zelve aanhieldt (g). Doch na 't overlyden van Willem den II., Prinse van Oranje, lieten de Voogden over den minderjaarigen Prinse, Willem Henrik, zig overhaalen, om het Slot en Vlek Bevergerne, in den jaare 1659, af te ftaan aan Christoffel Bernard, die, eenige jaaren te vooren, tot Bifchop van Munfter, verkooren was (h), en zig verbondt,

(f) AITZEMA IV. Deel, bl. 1130.

(g) AITZEMA II. Deel, bl. 383, 385, 410.

(h) WICQUEFORT Livr. VI. p. 370. AITZEMA III. Deel, bl. 426.

1663. bondt, om honderd en vyftienduizend Ryksdaalers te betaalen aan 't Sterfhuis (i). 't Verschil over Bevergerne was hiermede afgedaan. Doch kort na dat de Bisfchop verkooren was, hadt hy gefchil gekreegen met de Stad Munfter, en met den Deken en 't Kapittel der Hoofdkerke, waarin de Staaten, insgelyks, gemengd werden.

Twist
tufchen
den Bis-
fchop en
de Stad
Munfter.

De Stad plag, van ouds, in 't weerdlyke zo wel als in 't Geestelyke, te ftaan onder den Bisfchop; doch genoot, desonaangezien, verfcheiden' vryheden en voorregten, even als de andere Hanze-Steden in Duitschland. Onder anderen, beweerde de Wethouderfchap regt te hebben, om bezetting in de Stad te leggen, om de Poorten te bewaaren, en om het Wagtwoord te geeven. De Bisfchop, die 't anders verftondt, hadt zig, in 't jaar 1655, met eenig Krygsvolk, naar de Stad begeven, en toen een Verdrag geflooten met de Wethouderfchap, waar by, onder anderen, beraamd was, dat Munfter bezet zou blyven, door den Bisfchop, tot dat de Stenden des Lands geoordeeld zouden hebben, of zulks behoorlyk ware, of niet. De Stenden deden, federt, uitspraak, dat de Bisfchoplyke bezetting de Stad behoorde te ruimen. Doch de Keizer, aangezigt door de Stad, om haar, in haare voorregten, te befchermen, oordeelde, dat dezelve eerst nader beweezen moesten worden; waartoe hy haar zes maanden tyds gaf. De Stad, bedugt, dat de Bisfchop haar, na verloop deezer zes

maan-

(i) Zie het Tract. by AITZEMA IV. Deel, bl. 449.

maanden , op nieuws , kwellen zou , zegt , 1663:
 door voorpraak der Hanze-Steden , Lubek ,
 Breemen en Hamburg , begreepen te worden ,
 in het Verbond , welk deezen , in den jaare
 1646 , met de Staaten der Vereenigde Gewes-
 ten , geflooten hadden. Zy deedt , ten deezert
 einde , eene bezending herwaards , in Bloei-
 maand des jaars 1657. De Staaten gaven
 voor bescheid „ dat zy den voorflag van die
 „ van Munster ter overweeginge der byzon-
 „ dere Gewesten verzonden hadden , en
 „ midlerwyl alles aanwenden zouden , wat
 „ in hun vermogen was , om goed verstand
 „ met de Stad te onderhouden.” Maar de
 Bisfchop , wel bewust , dat de raadpleegin- De Stad
 gen der byzondere Gewesten , doorgaans , wordt
 van langen nasleep zyn , hadt , ondertusfchen , bele-
 ‚t beleg geflaagen voor de Stad , ftaat maa- gerd.
 kende , om dezelve te bemagtigen , eer zy ,
 door de Staaten , zou konnen ondersteund
 worden. De Ryksfedehouders (want Kei-
 zer Ferdinand de III. was , kort te vooren ,
 overleeden) vermaanden hem tot het op-
 breeken van ‚t beleg : doch hy hadt ‚er gee-
 ne ooren naar. De Staaten der Vereenigde De Staa-
 Gewesten , ongaarne ziende , dat de Duit- ten zoe-
 fche Vorften zig van de groote Steden op ken den
 de grenzen van hun gebied meester maakten twist te
 (k) , booden zig aan , om het gefchil be mid-
 tusfchen den Bisfchop en de Stad , door hunne delen.
 tusfchenpraak , te bemiddelen. De Stad nam
 deezen voorflag , geredelyk , aan. Doch
 de

(k) DE WITT Brieven III. Deel , W. 425.

1663. de Bisfchop, dryvende, dat het gefchil enkel huisfelyk ware, wees dien van de hand. De Staaten deeden egter eene bezending naar den Bisfchop en de Stad, die, door *Henrik van den Kapelle van Rysfel*, *Abraham van Beveren*, Heere van Barendrecht, en den *Heere van Borfelen van der Hooge*, bekleedt werdt. Te gelyk deeden zy eenig Krygsvolk trekken naar de Grenssteden, aan den kant van Munfter, verklaarende egter, dat hun oogmerk geenszins was, de rust des Ryks te ftooren; maar de vyandykheden, welken, aldaar begonnen waren, en ligtelyk tot de nabuuren zouden kunnen overflaan, te doen ophouden. Zy beoogden, door deeze Verklaaring, te voorkomen, dat de Onderhandelingen over een verdedigend Verbond, met de drie Kerkelyke Keurvorften, van Ments, van Trier en van Keulen, den Bisfchop van Munfter en den Hertoge van Nieuwburg, die federt eenigen tyd in den Haage begonnen waren (1), werden afgebroken: gelyk nogtans, eerlang, gefchiedde, zeer tegen den zin en tot merkelyk nadeel der Staaten; alzo de drie Kerkelyke Keurvorften, de Bisfchop van Munfter, de Hertog van Nieuwburg, de Koning van Zweeden, als Vorst van Breemen en Verden, Hertog van Pomeran en Heer van Wismar; Augustus, Hertog van Bronswyk-Wolfenbittel, en Willem, Landgraaf van Hefen-Kafel, in Oogstmaand des jaars 1658, het Rynsch Verbond floo-

Rynsch
Ver-
bond.

(1) AITZEMA IV. Deel, bl. 118 enz.

flooten : welk vierkant aanliep , tegen de belangen van deezen Staat. Ook verbonden eenigen van deeze Vorften zig , naderhand , met Frankrijk , waardoor de onderneeming van Lodewyk den XIV. op de Spaanfche Nederlanden , in den jaare 1667 , merkelyk bevorderd werdt. De Staaten zonden den Bifchop en der Stad brieven toe met eenen Trompetter , waarby zy aan beiden kennis gaven van hun oogmerk. Doch de Bifchop nam den Trompetter de brieven af , welken hy aan de Stad brengen moest , en gedoogde niet , dat hy derwaards ging. De brieven werden hem egter , na datze gelezen waren , te rug gegeven. De Afgevaardigden der Staaten werden , beleefdelyk , ontvangen door den Bifchop , die egter hunne bemiddeling , volftandiglyk , aflloeg , beweerende , geduuriglyk , dat zyn gefchil met de Stad Munfter een louter huisfelyk gefchil was , en niet dan door de Stenden des Lands en de Vorften des Duitfchen Ryks kon bemiddeld worden. Doch hoe beleefd hy de Afgevaardigden ook bejegenen mogt , hy wilde niet gedoogen , dat zy naar de Stad toogen. De Staaten namen hem dit zo kwalyk , dat Holland , zo dra men 'er tyding van kreeg , met meerderheid van ftemmen , en tegen 't gevoelen van Dordrecht , Schiedam en Briele , maar vooral van Amftterdam , vastfelde , de Stad met de wapenen te onderfteunen (*m*). De algemeene

1663.

De Bifchop
wyst der
Staaten
bemiddeling van
de hand.

Staa-

(*m*) Secr. Refol. Holl. 17, 18, 19 Octob. 1657. I. Deel, bl. 560, 563. DE WITT Brieven, III. Deel, bl. 434. V. Deel, bl. 514.

1663. Staaten beslooten, overeenkomstig met de meerderheid der Staaten van Holland, op den twintigsten van Wynmaand „ dat de Af-
 „ gevaardigden nieuwe poogingen zouden
 „ aanwenden, om den Bisfchop te beweegen
 „ tot het ftaaken der vyandlykheden, en tot
 „ het aanvaarden van der Staaten bemidde-
 „ ling; dat zy gelyke poogingen zouden doen
 „ in de Stad: en op dat men hun niet ver-
 „ hinderde, zig derwaards te begeeven, zou-
 „ denze geleid worden, door een aanzienlyk
 „ getal van knegten en ruiters,“ over welk
 „ het bevel opgedraagen werdt aan Fredrik
 „ Magnus, Ryngraave en Bevelhebber van
 „ Maastricht, die egter geen last hadt, om de
 „ vyandlykheden te beginnen; maar alleen om
 „ geweld met geweld te keeren. De Staaten
 „ vertrouwden hem deezen togt, onaangezien
 „ sommigen meenden, dat hy wat te naauw ge-
 „ hegt was aan den Koning van Frankrijk, in
 „ wiens dienst zyne Zoonen waren (n), en met
 „ wien de Bisfchop van Munfter zig, eerlang,
 „ verbondt. Men nam het besluit om Munfter
 „ te ondersteunen, met zo veel fpoed, en 't
 „ werdt zo vaardig uitgevoerd, dat men aan
 „ den uitflag niet twyfelde, en ftaat maakte,
 „ om voor Munfter te zyn, eer 'er de Bisfchop
 „ op verdagt was. Doch 't viel anders uit.
 „ De Bisfchop hieldt heimelyk verftand in den
 „ Haage met iemant (i), die hem van de ge-
 „ wig-

Zy beslui-
 ten tot
 eene be-
 zending
 met ge-
 leide van
 Krygs-
 volk.

(n) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 427.

(i) Ik meen dat deeze *Joan Hesfing* was, en dat hy de geheime besluiten ontving van *Willem van Belle*,

wigtigste besluiten der Staaten, terstond, kennis gaf. Uit deezen, vernam hy, op den een-entwintigsten, wat men, op den twintigsten, beslooten hadt. Hy deedt, derhalve, de onderhandeling met de Stad voortzetten, die, sedert enige dagen, aangevangen was. In 't eerst, hadt hy harde voorwaarden gevorderd; doch de vrees voor de Staatfche troepen deedt hem veel toegeeven.

1663.

De Stad verdroeg zig met hem, op den zelfden eenentwintigsten van Wynmaand des jaars 1657, eer zy tyding hebben kon van 't gene, 'sdaags te vooren, by de Staaten, beslooten was. Men kwam overeen, dat de

De Stad verdraagt zig met den Bisfchop.

„ bezetting gedeeltelyk uit Stads-, gedeeltelyk uit Bisfchoplyk Krygsvolk bestaan zou; dat de Bevelhebber ook aan de Stad den eed zou doen, en dat het woord gegeven zou worden door den Bisfchop, als hy in de Stad was, anders door Burgemeesteren en Raad.” De Afgevaardigden der Staaten, voor Munfter gekomen, vonden alles afgedaan, en keerden, eerlang, naar den Haage terug. De Bisfchop behieldt, nogtans, merkelyke gevoeligheid tegen de Staaten, die hem belet hadden, de Stad, geheellyk, onder zyn bedwang te krygen (o). De Stad deedt, sedert, nieuwe poogingen, om te gree-

(o) AITZEMA IV. Deel, bl. 69-72. WICQUERORT Livr. X. p. 552-556. DE WIRT Brieven II. Deel, bl. 437.

Belle, Klerk van den Griffier der algemeene Staaten, die 'er, eerlang, over gebannen werdt. Zie AITZEMA IV. Deel, bl. 243.

1663. greepen te worden in 't Verbond tusfchen de Staaten en de Hanze-Steden; maar de Staaten, inzonderheid die van Holland, verflonden, dat Lubek, Hamburg en Breemen zig, deswege, eerst behoorden te verklaaren. Doch deeze Steden maakten 'er zwaarrigheid in. Ook deden de Bifchop, de Keurvorften van Ments, Trier en Keulen, en Keizer Leopold zelf alle weer, om de Staaten en de Stad af te houden van zulk een Verbond (*p*). De onlusten tusfchen den Bifchop en de Stad duurden, ondertusfchen, en ftonden, in den jaare 1659, op nieuwe vyandlykheden uit te loopen. De Bifchop, eene uitspraak in zyn voordeel verworven hebbende ten Keizerlyken Hove, wapende zig andermaal, om de Stad met geweld te bedwingen. Zy zegt ook andermaal haar heul by de Vereenigde Staaten. Friesland drong fterk op het ontzetten van Munfter; doch Holland, toen zwaar belast met de uitrusting naar 't Noorden, hadt geenzen zin om zig diep te fteeken in de Munfterfche zaaken. Sommigen dreeven, dat men zig van de gelegenheid bedienen moest, om bezetting te brengen in Munfter, en deeze Stad, daardoor, gelyk Embden, meer of min afhankelijk te maaken van den Vereenigden Staat. Doch men vreesde het Duitfche Ryk tot argwaan te verwekken. Ook zou Lodewyk de XIV, als waarborg der Westfaalfche Vrede, hieruit, yeelligt, ftrof tot misnoegen tegen de Staa-

Zy
wordt, op
nieuws,
belegerd.

(*p*) ALTZEMA IV. *Deel*, *W.* 243 - 248.

Staatē hebben opgevat. 't Ontzet van Munster bleef dan agter (q). Alleenlyk leende men der Stad, in 't jaar 1660, tienduizend Ryksdaalers: 't welk de Bisfchop zo euvel nam, dat hy 'er eenen fcherpen brief over fchreef aan de Staatē. Sedert, handelde hy met de Stad over een Verdrag, door bemiddeling van den Keizerlyken Gezant, *Friquet*, die een ontwerp hadt opgefteld, welk, zelfs door de Afgevaardigden der Staatē, der Stad werdt aangepreezen. Doch de Stad hadt zo weinig trek, om zig genoegzaam geheellyk onder den Bisfchop te begeeven, dat zy, in Herftmaand des gemelden jaars, verklaarde, *liever alles wat de Bisfchop vorderde aan de Staatē te willen afstaan, ja den Staatē liever de geheele hand dan den Bisfchop eenen vinger te willen geeven*. Zy ftelde ook een ander ontwerp op. Doch dit behaagde den Bisfchop niet. Friesland, en daarna Zeeland drongen fterk op het ontzetten der Stad. Gelderland, Overyffel en Stad en Lande verfchilden niet veel van deeze Gewesten. Doch Holland hieldt het befluit tegen. De Bisfchop was, zo wel als andere Ryksvorften, onlangs, met Frankryk in verbond getreden. Holland vreesde, derhalve, voor Frankryk, als men den Bisfchop den oorlog aandeedt. Men verklaarde, eindelyk, met ronde woorden, dat Munster geen' onderftand van de Staatē te wagten hadt, zo de Stad niet bewilligde in het

1663.

De Staatē onderftuunen haar, met eenig geld.

(q) AITZEMA IV. Deel, bl. 451-455. WICQUEFORT Livr. 2. p. 556.

1663. het ontwerp, haar aangepreezen door de Staaten (*r*). De Stad, toen van den nood eene deugd maakende, stelde haare belangen geheel-lyk in de handen van hunne Hoog-Mogendheden, zig, ondertusfchen, zeer beklagende, dat men haare schoone en oude Privilegien offeren wilde aan de heerschzugt van den Bisfchop (*s*). Ook was zy, in Lentemaand des jaars 1661, tot zulk een uiterfte gebragt, dat zy zig met den Bisfchop verzoende, beloovende nu noch immer naar uitheemsche hulpe te zullen uitzien, en behoudende zo veel van haare Privilegien, als de Bisfchop haar, uit genade, wilde toestaan (*t*).

—
Zy raakt
geheel-
lyk in de
magt
des Bis-
fchops.

't Gezag des Bisfchops rees geweldig, federt dat hy Munfter bedwongen hadt. Sommigen hebben gefchreeven, dat Amfterdam het ondersteunen deezer Stad zo fterk tegenhieldt, door aandryven van den Heere van Beuningen, wien zy 't verlies van Munfter eeniglyk wyttten (*u*). Doch ik twyfel, of zy de waarheid getroffen hebben. Immers, van Beuningen was, ten deezen tyde, in Frankryk, en ik vind, in de Brieven tusfchen den Raadpensionaris de Witt en hem, gewisfeld, geen fpoor altoos, dat hy zig byzonderlyk aan de Munfterfche zaaken hebbe laaten gelegen zyn.

XXIII. 't Gedrag, welk de Staaten, geduurende
De Bis- den loop deezer onlusten, gehouden hadden,
fchop ftak,

(*r*) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 338.

(*s*) AITZEMA IV. Deel, bl. 657-675.

(*t*) AITZEMA IV. Deel, bl. 813-815.

(*u*) BURNETS History of his own Time, Vol. I. p. 330.

ftak, ondertusfchen, den Bifchop zo zeer in den krop, dat hy de Stad zo dra niet in zyne magt hadt, of hy fcheen naar gelegenheid te zoeken, om hun verdriet aan te doen. Hy floot, in deezen jaare 1663, een verdrag met *George Christiaan*, Vorst van Oostfriesland, en maakte zig meester van de Eilerfchanfe (y). Ten zelfden tyde, vorderde hy de Heerlykheid Borkelo te rug, die zynen Voorzaaten, in den jaare 1616 (w), onrechtvaardiglyk, zo hy voorgaf, door de wapenen van den Staat, afhandig gemaakt was. De Franfche Ambafadeur onderfteunde deezen zynen eifch. De Afgevaardigden van Gelderland verftonden, dat de zaak tot hun gewest in 't byzonder behoorde, en den algemeenen Staaten niet aanging. De andere Afgevaardigden namen den voorflag van den Bifchoplyken Gezant, blootelyk, over. Doch daar verliep een geruime tyd, eer 'er antwoord op kwam (x). Wy zullen hierna zien, welke gewigtige gevolgen deeze zaak naar zig gefleept hebbe.

't Bemagtigen der Eilerfchanfe, waarvan wy terftond fpraken, brengt ons de Ooffriefche zaaken in gedagten. Wy hebben 'er niet of naauwlyks van gewaagd, na het einde van het drie-enveertigfte Boek, alwaar wy de gefchiedeniffen van Oostfriesland bragten, tot omtrent den tyd van het fluiten der Munfter-

1663.
—
zoekt gefchil met de Staaten.

(y) AITZEMA IV. Deel, bl. 1086, 1093.

(w) Zie X. Deel, bl. 94.

(x) AITZEMA IV. Deel, bl. 1132. V. Deel, bl. 319, 320

1663. fterfche Vrede. Ook was 't onnoodig en wanvoeglyk, den loop der andere gefchiedenissen, geduuriglyk, door een verhaal van deezzen, te breeken; zo, om dat zy doorgaans geen invloed hebben op den algemeenen toestand der Vereenigde Gewesten, als, om dat zy beter begreepen worden, wanneer men ze, schetswyze aaneengefchakeld, te boek gefield vindt. Wy zullen ons, hierom, tegenwoordig, van de gelegenheid bedienen, om den draad der Oostfriefche zaaken wederom aan te hegten, daar wy dien afgebroken hebben.

XXIV. De twist tusschen den Graave en de Stenden des Lands, ontfteken ter gelegenheid van de inlegering der Hesfische troepen, werdt, kort na het treffen der Munsterfche Vrede, naar gewoonte door bemiddeling van Gemagtigden der algemeene Staaten, wederom bygelegd, door een Verdrag, waarin men, wegens het invorderen der belastingen, het afdanken der nieuwlings geworvenⁿ knechten en de Regtsoefening, overeenkwam (y). Doch dit Verdrag was, zo wel als de voorgigen, van korten duur. De Graaf, op 't einde des jaars 1648, overleeden zynde, werdt, door zynen minderjaarigen Zoon, *Enno Lodewyk*, opgevolgd; over wien, onder anderen, Willem de II, Prins van Oranje, tot Voogd gefield werdt, zynde de algemeene Staaten verklaard, tot uitvoerders van 's Graaven uiterften wil (z). Doch de Stad
Emb.

(y) AITZEMA III. *Deel*, bl. 271, 286.

(z) AITZEMA III. *Deel*, bl. 391.

Embden en eenige Stenden weigerden, den jongen Enno voor Graave te erkennen. Men moest dan wederom naar den Haage: daar de Staaten, in Wintermaand des jaars 1650, uitspraak deden, dat de Stenden den Graaf zouden hebben in te huldigen; die, van zynen kant, 's Lands Privilegien bevestigen, en Embden de vrye Raadsbestelling laten zou (*a*). De onlusten bleeven egter duuren. De Graaf en de Stenden begeerden niet te draagen, tot het onderhoud van zeshonderd man in Embden, daar de Stad zig niet alleen mede belasten wilde. Ook waren 'er nog andere geschillen ontstaan, ter gelegenheid van de Regtsoefening over den adel, en van het afdoen der gemeene schulden. De Staaten moesten, derhalve, al wederom Gemagtigden schikken naar Oostfriesland (*b*): ook kwamen 'er Gemagtigden van beide de partyen in den Haage (*c*); doch 't liep aan tot in Grasmaand des jaars 1655, eer de Staaten eene nieuwe uitspraak deden (*d*). Embden verzogt herziening van deeze uitspraak; waardoor zy voor eerst geene kragt had. Midlerwyl, was het voor lang geslooten Huwelyk, tusfchen den tegenwoordigen Graave en de Prinfesse Henrietta van Nasfau, afgeeraakt, konnende de Prinfes, zo men voorgaf, geene genegenheid krygen voor den Graave (*e*); hoewel hieronder, vermoedelyk,

ook

(*a*) AITZEMA III. Deel, bl. 414, 487.

(*b*) AITZEMA III. Deel, bl. 651, 767, 769, 770, 771.

(*c*) AITZEMA III. Deel, bl. 874, 1102, 1103, 1224.

(*d*) Zie dezelve by AITZEMA III. Deel, bl. 1225.

(*e*) AITZEMA III. Deel, bl. 874, 1228, 1318. IV. Deel, bl. 43.

1663. ook ftaatkundige inzigten liepen. Zy trouwde, in 't jaar 1659, met *Joan George*, Prinfe van Anhalt (*f*). De Graaf, nu tot Ryksvorst verheeven (*g*), befpeurde haast, dat de algemeene Staaten hem minder gunftig waren, dan by 't leeven van Willem, Prinfe van Oranje, die zyn Voogd geweest was. De nieuwe uitspraak, welke zy, in 't jaar 1657, deden (*h*), was, derhalve, van zo weinig kragt als de voorigen. De gefchillen bleeven duuren, zo wel als het klaagen over elkanderen, in den Haage. Ook gaf nieuwe ftof tot misnoegen, dat de Graaf van Oldenburg, die zig, geduurende de Mansfeldfche inlegering, omtrent den jaare 1623, meester gemaakt hadt van de Heerlykheid In- en Kniphuizen in Oostfriesland, zyn aandeel weigerde te draagen, in 't gene de Stenden aan deezen Staaten fchuldig waren: waartoe hy, nogtans, naar 't oordeel der algemeene Staaten, gehouden was (*i*). De oorlog in 't Noorden gaf den Vorst, in 't jaar 1659, gelegenheid, om te dringen op werving; waartoe de Stenden niet verftaan konden. Ook oordeelde men, in den Haage, dat de Vorst ligt te magtig zou worden, zo hy een aanzienlyk getal van Krygsvolk op de been hieldt. De werving bleef, derhalve, agter. De Admiraliteit van Friesland, federt eenigen tyd, een nieuw regt hebbende doen heffen te Lieroord, begeerde de Vorst, dat zulks

112-

(*f*) AITZEMA IV. Deel, bl. 471.(*g*) AITZEMA III. Deel, bl. 1108.(*h*) AITZEMA IV. Deel, bl. 43-46.(*i*) AITZEMA IV. Deel, bl. 308-316.

nagelaaten werdt (*k*). Doch eer men deswege overeenkwam, overleedt de Vorst, op den vierentwintigsten van Grasmaand des jaar 1660, wordende, door zynen Broeder, George Christiaan, opgevolgd. 't Gefchil, te vooren ontstaan, over 't invorderen der schattingen, 't welk de Vorstelyke Amptenaars den Stenden beletten wilden, borst, ten deezen tyde, tot hevige daadelykheden uit. De algemeene Staaten verstonden, op 't einde des genoemden jaars, dat de knegten, welken men wederzydsch, aangenomen hadt, zouden afgedankt worden, en beraamden eenen voet op het heffen der schattingen, waaruit zy betaald moesten worden (*l*). In 't volgende jaar, moest men komen tot eene nieuwe uitspraak wegens dit stuk, welke men egter den Vorst niet kon doen goedvinden. Partyen werden, hierop, beschreeven in den Haage (*m*): daar zy, tegen elkanderen, gehoord werden. In Zomermaand des jaars 1662, oordeelden de Gemagtigden der Staaten, dat 'er een Landdag gehouden moest worden, te Embden. Dit geschiedde, federt: doch men kon elkanderen, op den zelve, niet verstaan (*n*). De Vorst beschreef, daarna, de Stenden te Aurik; maar zy, zig aldaar niet veilig rekenende, weigerden te verschynen. Midlerwyl, hadt de Vorst het Verdrag, waarvan wij boven gewaagde, gemaakt met den Bisshop van Munster, die zig door den Keizer, hadt doen mag-

(*k*) AITZEMA IV. Deel, bl. 455-459.

(*l*) AITZEMA IV. Deel, bl. 675-677.

(*m*) AITZEMA IV. Deel, bl. 803-812.

(*n*) AITZEMA IV. Deel, bl. 961-963.

1563 magtigen, om zekere fomme, welke de Vorst aan den Prinse van Ligtenstein, wegens geleerde manschap, schuldig was, in te verdienen. De Bischof zou gaarne gezien hebben, dat men hem Reiderland in betaaling hadt afgestaan; doch men kwam, op 't einde deezes jaars 1663, overeen, dat de Vorst de schuld, op zekere termynen, zou afdoen; waarvoor hy ook de Stenden van Oostfriesland verbondt. Maar deezen verklaarden 'er zig ongehouden toe. Door tusschenpraak van gemagtigden der algemeene Staaten, werden zy egter bewoogen, om hem driehonderdduizend guldens te belooven. De Staaten leenden hem, daarenboven, honderd en vyftigduizend Ryksdaalers, waarvoor hy zyne Heerlykheden Ezens, Stedesdorp en Witmond verbondt, hun te gelyk toestaande, bezetting te leggen in de Eilerschanse en de Jemmingerdwinger. Doch wegens dit laatste maakte hy, sedert, zwaarigheid, bedugt, dat de Staaten, deeze Sterkten eens ingenomen hebbende, zig niet zouden laten beweegen, om ze wederom te ruimen. De Staaten flooten, hierop, de hand, en hielden de beloofde penningen in: 't welk den Vorst buiten staat stelde, om de Ligtensteinsche schuld af te doen. De Bischof van Munster, ziende dat de penningen niet inkwamen op hunnen tyd, en eenig Krygsvolk verzameld hebbende, rukte, nog voor 't einde des jaars, naar de Eilerschanse, en maakte 'er zig, zonder slag of stoot, meester van (o).

De

(o) AITZEMA IV. *Desl.*, bl. 1083-1094.

De Vereenigde Staaten, hiervan tyding bekende, schreeven, terstond, aan de Stenden van Oostfriesland, dat zy de penningen, den Vorst beloofd, aan den Prinse van Ligtenstein behoorden te betaalen, op dat de Munsterschen bewoogen mogten worden, tot het ruimen der Eilerschanse. Ten zelfden tyde, zonden zy de Heeren Beverningk, van Haren en *Gerlacius* naar Oostfriesland, om hier toe te arbeiden. Doch de Stenden waren ongenegen, tot het opbrengen der beloofde penningen, konnende zy zig, noch onderling, noch met den Vorst, verstaan, over de voorwaarden, waarop deeze penningen zouden geschooten worden. De Afgevaardigden der Staaten, lang en dikwils, te vergeefs, met den Vorst en met de Stenden, in onderhandeling geweest zynde, keerden, eindelyk, genoegzaam onverrigter zaake, in Lentemaand des jaars 1664, te rug naar den Haage, de penningen, die de Staaten beloofd hadden te schieten, en die, door hen, waren medegebragt, in goede verzekering, op 't Huis te Lieroord, gelaaten hebbende. Kort voor hun vertrek, hadden de Stenden beslooten, de beloofde driemaalhonderdduizend guldens te voldoen, zo de Vereenigde Staaten dezelve voor hunne rekening hier te Lande wilden opneemen: waartoe, cerlang, beslooten werdt. Midlerwyl, leeden de Oostfriezen veel overlast van de Munsterschen, die in de Eilerschanse lagen. Ook zagen de Vereenigde Staaten hen zo ongaarne op de grenzen, dat zy beslooten, eenig Krygsvolk

1664.

 XXV.
 De Staaten herneemen de Eilerschans.

by

1664.

byeen te brengen, onder Prinse Willem van Nasfau, en de Munsterfchen te verdryven uit de fchanfe. De Bifchop kreeg haast kennis van dit befluit. Hy boodt aan, de fchans den Vorst van Oostfriesland in handen te willen ftellen, zo dra hem de verſcheene termyn van de Ligtenſteinfche ſchuld voldaan was. Doch de Staaten verftonden, dat de fchans hun behoorde overgeleverd te worden, tot verzekering voor hun verſchot. De Bifchop niet flegts, maar Keizer Leopold ook nam dit zeer kwalyk. De Keizerlyke Gezant Friquet klaagde 'er over, in den Haage. Doch de Staaten voeren voort, met de uitvoering van hun befluit. Terwyl 't Leger te Ootmarfum bycentrok, verdroeg de Bifchop zig met den Vorst, onder voorwaarden, welken de Staaten niet kwalyk aanftonden. Maar 't beleg der fchanfe was, ondertuſſchen, begonnen. Prins Willem vertoonde zig voor dezelve, op den twintigften van Bloeimaand: de Bevelhebber der fchanfe, *Elverveld*, weigerde ze op te geeven; waarop de naderniſſen begonnen werden. Doch op de tyding van 't ontworpen Verdrag, floot men, eerlang, eenen ſtilftand van wapenen. Maar alzo men elkanderen niet verftaan kon wegens een Verdrag, werdt het ſchieten op de Vesting wederom aangevangen. Op den vierden van Zomermaand, roerden die van binnen de trom, om in gefprek te komen. De fchans ging, ten zelfden dage, over by verdrag, waarin den Munsterfchen gegund werdt, te vertrekken met het gene zy medegebragt hadden. De
Prins

Prins van Nassau voorzag haar, terstond, van Staatse bezetting, zonder dat de Staaten zig stoorden aan het misnoegen van den Keizerlyken Gezant Friquet, die 't zeer kwalyk nam, dat men eene Vesting, op den Ryksbodem gelegen, hadt durven aantasten en inneemen. Nogtans verdedigden de Staaten hun gedrag, in eenen wydluftigen Brief aan Keizer Leopold (p). Zy bleeven, sedert, de Schans inhouden: 't welk niet weinig hielp, om den Bisshop van Munster tegen hen te verbitteren. De Vorst van Oostfriesland verdroeg zig, in Grasmaand des volgenden jaars, met Prinse *Hartman van Ligenstein*, wegens 't betaalen der oude schuld. Doch hy leefde niet lang genoeg, om aan dit Verdrag te voidoen. Weinig minder dan dertig jaaren oud zynde, overleed: hy, op den zesden van Zomermaand des jaars 1665, wordende opgevolgd, door zynen Zoon, *Edzard Ferdinand*, die, eerst na 's Vaders dood, ter weereld gekomen was (q).

Eenige maanden te vooren, was Prins Willem van Nassau, Stadhouders van Friesland en Groningen, ongelukkiger, aan zyn einde geraakt. In Wynmaand des jaars 1664, voorhebbende naar de grenzen van Westfaale te reizen, was hy, op eenen morgen, in zyne Kamer, te Leeuwaarden, bezig, met het beproeven van een zinkroer of zadelpistool, welk hy dacht mede te neemen. 't Pistool weigerende af te gaan, trok hy 'er den stempel uit, om te zien, wat 'er aan haperde. Doch,

1664

XXVI.
Ongelukkige dood van Prinse Willem Fredrik, Stadhouders van Friesland en Stad en Lande.

in

(p) AITZEMA V. Deel, bl. 6—38.

(q) AITZEMA V. Deel, bl. 674.

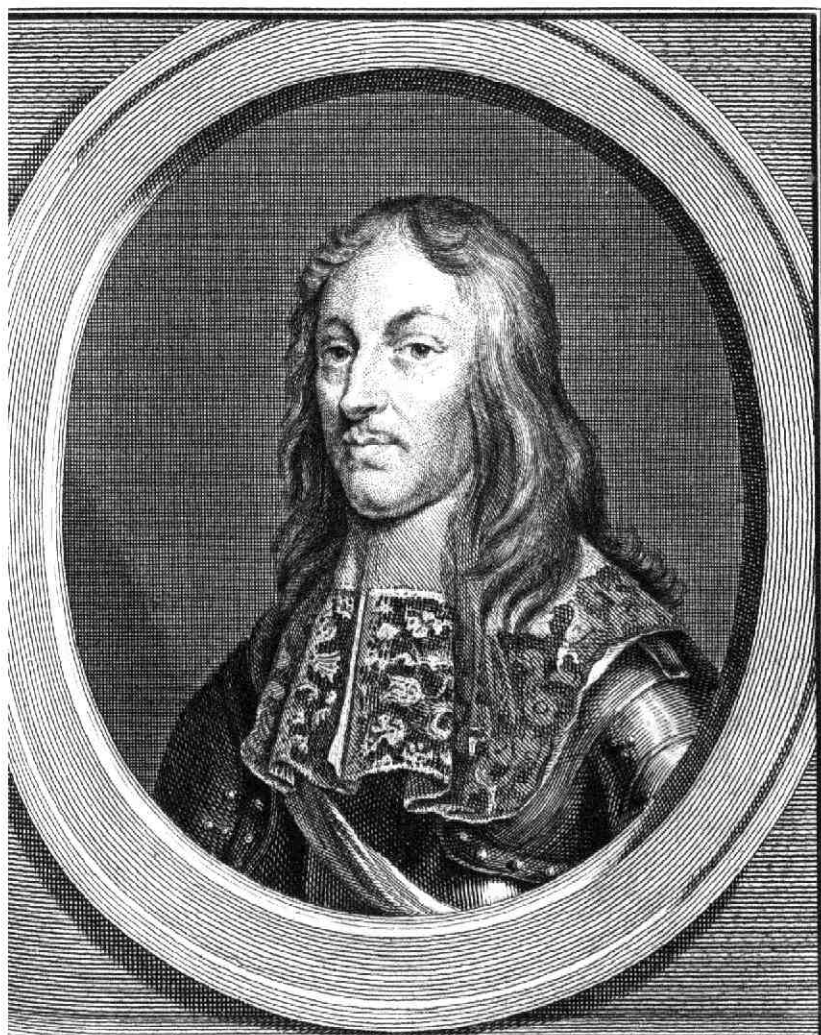
1664.

Zyn
Zoon
Hendrik
Kasimir
volgt
hem op

in dit oogenblik, sprong 't Pistool los: de kogel trof hem, van onderen, in de kin, boven by de neus wederom uitkomende. De kin en de beide kaakebeenen gebroken zynde door den schoot, werdt hem 't spreekken en zwelgen onmogelyk gemaakt. Men bragt hem, door zeker werktuig, eenig vleeschnat in de maage, en hadt, in 't eerst, nog tamelyke hoop op zyne geneezing (r). Doch de koorts, die zig, eerlang, verhief, verzwakte den Prins derwyze, dat hy, zeven dagen na 't ontvangen der wonde, op den eenendertigften van Wynmaand, overleedt. 's Daags te vooren hadt hy zyne Gemaalin, de Prinses Albertina van Oranje, tot Voogdes over de nablyvende onmondige Kinderen aangesteld, en het bedroefde Huisgezin den Staaten van Friesland, schriftelyk, aanbevolen. De oudste Zoon van Prins Willem, *Henrik Kasimir van Nassau*, volgde hem op in 't Stadhouderfchap van Friesland en Groningen, waarvan hem, reeds in 't jaar 1659, verzekering gedaan was. De Staaten van Friesland verleenden den jongen Vorst, terstond, Lastbrief en Berigtchrift, verklaarende, dat hy in 't Stadhouderlyk bewind treden zou, zo dra hy twintig jaaren bereikt zou hebben. De Prinses Weduwe behieldt het regt tot de bestellinge der Wet- houderfchap in de Steden, geduurende 's Prin- sen minderjaargheid (s). Prins Willem hadt, kort voor zyn overlyden, zynen Zoon ook den Staaten van Holland aanbevolen, om hem,

(r) Resol. Holl. 28 Octob. 1664. bl. 100. Notul. Zool. 10.
28 Dec. 1664. bl. 268, 278.

(s) AITERMA V. Deel, bl. 33-53.

WILLEM FREDRIK,
Prins van Nassau enz.
Stadhouder van Friesland en Groningen.

A. Scheeman del.

J. Houbraken fecit.

hem, in de ampten, die ter begeevinge van dit Gewest stonden, op te volgen. De Staaten van Friesland ondersteunden, federt, zyn verzoek. Doch men hieldt zig, hier, aan het besluit, te vooren genomen, om geene Krygsampten te geeven aan zulken, die ze niet in persoon bedienen konden (t). De Predikant *Gellius Boëtius* gaf, eerlang, een verhaal van 's Prinses affterven in 't licht, waarin, zyne Godsvrugt en milddadigheid, hooglyk, geroemd werden (u). Zyn Lyk werdt, met de gewoonlyke staatsie, in 't begin des volgenden jaars, te Leeuwaarden, begraven. Prinsse Joan Maurits het Lyk verzeld hebbende, en in 't wederkeeren, met eenen merkelyken stoet, te Franeker, over eene brug rydende, zonk dezelve, aan de eene zyde, waardoor de Prins en vyf anderen in 't water raakten, met de paarden. De vyf werden terstond gered; doch de Prins niet dan na verloop van eenen geruimen tyd, hebbende lang onder zyn eigen paard gelegen, welk hem ook merkelyk bezeerd hadt op de borst. Hy werdt, eindelyk, by de beenen om hoog gehaald, en bekwam, allengskens, zyne voorige gezondheid weder (v).

1664

Gevaar-
lyke val
van Prin-
se Joan
Maurits.

Omtrent deezen tyd, was 'er merkelyk misnoegen ontstaan in Zeeland, over de wyze van 't bestellen der Wet te Vlissingen en te Veere, 't welk nu geschiedde, door de Prinsesse Weduwe van Oranje, uit eene benoeming der twee Steden. Doch om kuipery en

XXVII.
Twist
over 't
bestellen
der Wet
te Vlis-
singen en
te Veere.

(t) Resol. Holl. 4, 5, 6, Nov. 1664. bl. 118, 7.

(u) AITZEMA V. Deel, bl. 53 en 2.

(v) AITZEMA V. Deel, bl. 436.

1664. onrust te voorkomen, was haare Hoogheid, onlangs, te raade geworden, een Reglement in te voeren, waarnaar men zig, in dit stuk, voortaan, zou hebben te voegen. Die tegenwoordig op 't kusen zaten hadden geen'zin in dit Reglement, schoon 't door de laage party en door de Staaten zelve, was goedgekeurd. Maar men verstondt, te Veece, dat de goedkeuring der Staaten, door loos beleid van den Raadpensionaris Adriaan Veth, verkreegen was. *Joan Casper de Mauregnault*, Baljuw van Veece, yverde byzonderlyk tegens het Reglement; doch gaf 'er der Prinsesse zo veel ongenoegen mede, dat zy hem beval, stil te staan met het waarneemen van zyn Ampt, tot dat hy haare Hoogheid voldaan zou hebben. De Staaten hielden hem egter de hand boven 't hoofd, en men verstond, eerlang, elkanderen (y), zonder dat my klaar genoeg gebleeken is, op welk eene wyze (x).

XXVIII. **Gefchil met Zeeland over Admiraliteitszaaken.** Tuschen de andere Gewesten en Zeeland, herleeftede wederom het oud geschil over 't verbodemen der Koopmanschappen, gaande naar, of komende van Brabant en Vlaanderen: in de Vloote te Lillo (y); over 't behooryk zuiveren der Binnenlandsche Paspooten, en over 't weeren der sluikeryen, te Breda, te Ber-

(y) Notul. Zeel. 28 Juny 1662. bl. 211. 12, 14, 15 Maart. 19. 25 Sept. 1664. bl. 100, 104, 105, 107, 237, 255. AITZEMA V. Deel. bl. 164-175.

(x) Zie Notul Zeel. 25 Febr. 15, 16 Maart 22, 26 May 1666. bl. 79, 103, 100, 160, 167. Bylag. bl. 53, 141, 412. 16, 19 Maart 16, 18, 19 April 14 Sept. 1667. bl. 25, 29, 50, 54, 55, 56 124. Bylag. 83, 95, 97.

(y) Notul. Zeel. 16 Nov 1643. bl. 323, 18, 21 Maart 1653. bl. 89, 94. 27 Nov. 1654. bl. 329. 1 Dec 1657. bl. 169, 23 Sept. 1657. bl. 165, 21 Jan. 1662. bl. 14.

Bergen op Zoom, en in Plaatsen van diegerlyke gelegenheid; alwaar de goederen met wagens in- en uitgebragt werden, terwyl de gewoonlyke Beurt- en Veerscheperen, die van 't haalen van Binnenlandsche Paspoorten vry waren, zig gebruiken lieten, om zulke goederen aan te brengen en af te haalen. De algemeene Staaten deden ook, in Herfstmaand, eene bezending naar Zeeland, om de Staaten te beweegeu tot bewilliging in een Plakaat op de zuivering der Binnenlandsche Paspoorten, te vooren, met toestemming van zes Gewesten, gemaakt. Volgens dit Plakaat, moest van goederen, die binnenslands vervoerd werden, het uitgaande regt worden uitgeschooten door den koopman; die 't naderhand wederom ontvangen zou, wanneer hy, by herlevering van 't Paspoort, blyken deedt, dat de goederen, inderdaad, binnenslands waren opgeslaagen. Voorst, moest men Zeeland ook zoeken over te haalen, tot bewilliging in een' nieuwe lyst der inkomende en uitgaande Regten, die, door de andere Gewesten, goedgekeurd was. De Staaten van Zeeland, der bezendinge gehoor verleend hebbende, verklaarden, eindelyk, op den twee-entwintigsten van Herfstmaand „ dat „ hun niets aangenaamer was, dan dat de „ Gelei- en Verlofgelden, behooryk, geregeld, en van alle bedrog, ontrouw en sluikeryen bevryd werden; dat zy hierom bewilligden in de Plakaaten, op de verhooging der genoemde middelen, en op de zuivering der Binnenlandsche Paspoorten, by de

1664. „ andere Gewesten , vastgesteld , mids het
 „ verbodemen voor Lillo wederom inge-
 „ voerd , de sluikery , te Breda en te Bergen
 „ op Zoom , kragtdaadiglyk , geweed wierdt ,
 „ en de byzondere Admiraliteiten , in den
 „ ophef der gemeene middelen , geene oog-
 „ luiking gebruikten . Ook bewilligdenze in
 „ de nieuwe Lyst der Gelci- en Verlofgel-
 „ den , onder beding , dat de goederen , langs
 „ de Rivieren gevoerd wordende , niet hoo-
 „ ger dan tegenwoordig bezwaard wierden ;
 „ vertrouwende zy van de billykheid hun-
 „ ner Hoog-Mogendheden , dat men zo wel
 „ voor 't belang der handelaaren langs de rij-
 „ vieren , daar Zeeland en die van de Maaze
 „ zo veel deel aan hadden , zou willen zor-
 „ gen , als voor 't belang der Oosterfche han-
 „ delaaren , waarvoor by de gemelde lyst
 „ zo merkelyk gezorgd was (z).” Doch de
 „ andere Gewesten , met naame Holland , von-
 „ den hunne rekening niet by de voorwaarden ,
 „ welken Zeeland hadt willen bedingen : waar-
 „ om men 't niet volkomen eens werdt . Ook
 „ was de oorlog met Groot-Britanje , die kort
 „ hierna opkwam , oorzaak , dat men deeze en
 „ andere byzondere geschillen onder de Gewes-
 „ ten , voor eenen tyd , moest laten rusten .

(z) AITZEMA V. Deel , bk. 182-190.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

VYFTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. Gelegenheid tot den oorlog tusſchen Groot-Britanje en de Staaten. Toeleg van Frankryk op de Spaanſche Nederlanden. II. De Witt vangt eene heimelyke handeling aan, met het Franſche Hof. Lodewyk de XIV. zoekt hem om te koopen. Voorſlag, om de Spaanſche Nederlanden te verdeelen. III. Gronden van Frankryks regt op dezelve. Fransch Ontwerp. Handeling met Spanje. Misnoegen van Koning Lodewyk. IV. Engelsche vyandlykheden buiten Europa. Heimelyke togt van de Ruiter naar Kabo Verde. Hy zeilt naar Guinea. V. De Engelschen neemen veele Nederlandsche ſchepen. Zy tasten de Smirnaſche Vloot aan. VI. Handeling van Van Beuningen in Frankryk. Lodewyk de XIV. is agterlyk, in 't be- looven van byſtand. VII. Zyne bekommering. De Engelschen zoeken hem van der Staaten zyde af te trekken. D'Eftrades ziet hierin ge- vaar. VIII. Handeling met Zweeden en met Deenemarke. IX. Grensſcheiding van Vlaan-
G 4 deres

deren geregeld. Pestziekte in Holland. X. De Staaten brengen eene Vloot in zee. Karel de II. verklaart hun den oorlog. Aanmerkingen op zyne oorlogsverklaaring. XI. Zeeslag by Lestoffe. De Heer van Wasenaar sneuvelt. Pligtverzuim van eenige Kapiteinen gestraft. XII. De Ruiters bedryf op de kust van Guinea. Hy keert te rug. XIII. Beginsels van oproerigheid in Holland. Voorslag om den Prins van Oranje te bevorderen. Vrees hiervoor in Frankryk. De Ruiter wordt Luitenant-Admiraal-Generaal. XIV. Bededag tegen 't oogmerk der Regeeringe gebruikt. 's Lands Vloot raakt verstrooid, door storm. XV. Frankryks voorslag tot vrede, van de hand gewezen. Van Beuningen dringt Lodewyk den XIV. tot belofte van bystand. XVI. Karel de II. zoekt vrede, door bemiddeling van Spanje. Downings Sekretaris geyat. De Engelschen geeven voor, niet te oorloogen om den Prins van Oranje te bevorderen. XVII. Heimelyke handel van de Witt en anderen, om eenen opstand te verwekken in Engeland. Toeleg op het leeven van de Witt. XVIII. Oorlog tuschen den Bisschop van Munster en de Staaten. Verdrag met de Hertogen van Brunswyk-Lunenbourg. Borkelo, Lochem, Oldenzeel en andere Plaatsen verlooren. XIX. 't Gemeen roept om de bevordering des Prinszen van Oranje. De Witt gescholden. Frankryk zendt den Staaten hulp. Lochem herwonnen. XX. Filips de IV, Koning van Spanje, sterft. Karel, zyn Zoon, volgt hem op. Ontwerp van d'Estrades, om zig te verzekeren van Friesland en Groningen.

XXI. *Handeling met den Keurvorst van Brandenburg. Verdragen met hem gesloten.* XXII. *Gezantschap naar Zweeden en naar Deenemarke. Zeyen Verdragen met Deenemarke gemaakt.* XXIII. *Handeling om den Prins van Oranje, tot Kapitein Generaal, of tot Generaal der Ruiterye te doen verheffen. Holland gaat hem voorby, in 't begeeyen der hooge Krygsampten.* XXIV. *Onderhandelingen tusschen Holland en Zeeland, over 't bevorderen van den Prinse.* XXV. *De Staaten van Holland neemen hem aan tot een Kind van Staat. Zy veranderen zyne Hofhouding.* XXVI. *Krygsbedryven der Munsterschen. De Vrede met den Bisshop wordt getroffen, te Kleeve.* XXVII. *Frankryk verklaart Engeland den oorlog. De Vlooten loopen uit. Zeestryd van vier dagen. De Engelschen wyken.* XXVIII. *De Vlooten raaken andermaal slaags. De Ruiter wykt. Tromp wordt van zyn ampt verlaaten.* XXIX. *Buat wordt in hegtenis genomen. Regtspleeging over hem, en over Kievit en van der Horst. Hy wordt onthalsd. Zeeland is 'er misnoegd over.* XXX. *'s Lands vloot raakt wederom in zee. Wordt van eenen storm beloopt, en valt in.* XXXI. *Orde op het beschryven van nieuwe Edelen, in 't Lid der Ridderfchap.*

Het sluiten van een Verbond met Frankryk en met Groot-Britanje, 't welk, na veel handelens, in den jaare 1662, gelukt was, benam den Staaten der Vereenigde Gewesten de zorg niet voor eene vredebreuk

1664.

I.
Gelegenheid tot den oorlog tusschen

1664. met beide deeze Mogendheden, of met ééne van beiden. Ook bleek, eerlang, dat deeze zorg niet ydel geweest was. Karel de II. deedt den Staaten, nog voor 't einde deezes jaars 1664, openlyk, den oorlog aan, zonder eenig redelyk voorwendfel. Elk besloot hieruit, dat de voornaamfte oorzaak van deezen oorlog bedekt gehouden werdt. 't zal, derhalve, niet ondienftig zyn, dat wy, hier, zo klaar en naauwkeurig als ons mogelyk zy, ontvouwen, welken men, volgens de egtfte berigten, voor de waarfchynlykfte oorzaaken van deezen oorlog hebbe te houden.

Toeleg
van
Frankryk
op de
Spaan-
fche Ne-
derlanden.

Wy hebben, te vooren (a), gemeld, dat de Infante van Spanje, Maria Theresia, in Huwelyk tredende met Lodewyk den XIV, Koning van Frankryk, afftand gedaan hadt van allen eisch op de Staaten, Landen en Heerlykheden van den Koning, haaren Vader. Doch deeze afftand verhinderde niet, dat men zig, in Frankryk, niet lang na 't voltrekken van het Huwelyk, openlyk, liet verluiden, dat de Koning het regt zyner Gemalinne op de Spaanfche bezittingen vervolgen zou, wanneer Filips de IV, die reeds hoog bejaard was, en deszelfs Zoon Prins Karel, een zwak geftel, overleeden zouden zyn (b). Ondertusfchen, begreep men, aan 't Fransche Hof, ligtelyk, dat de Staaten der Vereenigde Gewesten ongaarne zouden gedoogen, dat Frankryk zig verder uitbreid-

(a) XII. Deel. II. 475.

(b) Brief van den Ambafad. de Huybert in dato 16 July 1661. MS. DE WITT Brieven I. Deel, bl. 457.

de in de Nederlanden. D'Estrades, derhalve, op 't einde des jaars 1662, naar Holland gezonden, arbeidde zeer, om de Staaten, deswege, alle agterdocht te beneemen. Doch hy hadt, te gelyk, last, om eenige punten te verwerven, die de agterdocht deden toeneemen. 't Was hem, onlangs, gelukt, den Koning van Groot-Britanje Duinkerken af te koopen voor zyne Majesteit van Frankryk, en hy begeerde, dat de Staaten zig verbonden, om den Koning, in 't bezit deezzer Vestinge, te handhaaven. Zy zagen, ligtelyk, hoe veel nadeels hun uit de haven van Duinkerken zou kunnen toegebracht worden, zo men, onverhoopt, met Frankryk in oorlog mogt raaken. Ook kon Lodewyk de XIV, langs deeze haven, zyne Legers voorzien, indien hy de wapenen mogt willen voeren in de Spaansche Nederlanden. De Staaten maakten, derhalve, merkelyke zwaarigheid, om Frankryk te handhaaven in 't bezit van Duinkerken. De Spaanschen dedden hun best ook, om hun agterdocht in te boezemen tegen Frankryk. *Richard*, Geheimschryver van den Gezant Gamarra, doorreisde, ten deezzen einde, de Hollandfche Steden (c). Gamarra zelf was, te vooren reeds, te Dordrecht geweest, daar hy de Vroedschap of Oud-Raad, in welken hem gehoor verleend was, gezogt hadt over te haalen, om te bewilligen in een verdedigend Verbond, tusfchen den Koning, zynen meester, en deezzen

(c) D'ESTRADES T. III. II. p. 37.

1564.

zen Staat (*d*): waarop de Staaten van Holland, in Slagtmaand des jaars 1662, beslooten hadden, dat men geenen uitheemschen Gezanten, voortaan, over zaaken van Staat, zou hebben te hooren in de Vroedschappen der Steden (*e*). Den Koning van Frankryk, sedert verklaard hebbende, dat hy 't Verbond met deezen Staat niet zou bekrachtigen, ten ware Duinkerken begreepen werdt onder de Plaatsen, in 't bezit van welken, men hem beloofde te zullen handhaaven (*f*); zagen de Staaten zig, eindelyk, genoodzaakt, om hem hierin te wille te zyn. De bekrachtigingen van 't Verbond werden, wederzyds, uitgewisfeld (*g*). Doch d'Estrades deedt andere voorlagen, die den Staaten onaangenaam waren. Hy vorderde, dat Rynberk ontmanteld en den Keurvorst van Keulen te rug gegeven werdt. Hy drong op de herlevering van Leuth en Ravestein aan den Hertoge van Nieuwburg. Hy ondersteunde den eisch des Bischops van Munster op Borkelo, en hy begeerde, dat de Ridder-orde van Maltha herfeldt werdt in het bezit haarer goederen hier te Lande (*h*). Alle deeze voorlagen strekten, om Mogendheden te begunstigen, met welken de Koning, zyn meester, verbonden was (*i*); doch de

(*d*) Resol. Holl. 10, 11, 15 Maart 1662. bl. 35, 57.

(*e*) Resol. Holl. 27 Sept. 28 Nov. 1662. bl. 35, 10. Resol. van Confl. bl. 643.

(*f*) D'ESTRADES Tom. II. p. 29, 91.

(*g*) D'ESTRAD. Tom. II. p. 134, 205. AITZEMA IV. Deel, bl. 1133.

(*h*) D'ESTRAD. Tom. II. p. 63, 137, 138, 139, 141, 167, 191, 215, 337, 407, 411. AITZEMA IV. Deel, bl. 1122-1132. V. Deel. bl. 268-274, 286.

(*i*) Zie AITZEMA IV. Deel, bl. 1155.

de Staaten konden ze niet inwilligen, zonder 1664.
 zig zelven merkelyk te benadeelen, en Frankryk beter gelegenheid te geeven, tot het voeren der wapenen in de Spaanfche Nederlanden, een' toeleg, die, meer dan eenige andere, ter herte genoomen werdt, aan't Franfche Hof.

Lodewyk de XIV, wel bewust, dat de Vereenigde Staaten hem meest hinderlyk konden zyn, in het uitvoeren van deezen toeleg, hadt gezogt hun de handen te binden, door het verdedigend Verbond van den jaare 1662. Doch met reden bedugt, dat de Staaten middel vinden zouden, om dit Verbond kragteloos te maaken, wanneer hy iet in de Spaanfche Nederlanden onderneemen mogt; was hy, federt eenigen tyd, in onderhandeling getreden met Karel den II. dien hy, zo fommingen willen, zogt op te hitten tegen de Staaten, op dat deezen te minder bekwaam zyn mogten, om hem in zyne oogmerken te dwarsboomen (*k*). De Staaten, overtuigd, dat zy op de vriendschap van Groot-Brittanje geen en flaat altoos konden maaken, hadden, daarentegen, het Verbond met Frankryk geflooten, om zig, door het zelve, te verzekeren tegen Karel den II. En, naar gelang, dat zig de toeleg op de Spaanfche Nederlanden openbaarde, zogten zy Lodewyk den XIV. in te wikkelen in eene heimelyke handeling, waardoor deeze toeleg,

II.
 Lode-
 wyk de
 XIV.
 hitst, zo
 fommingen
 willen, Ka-
 rel den II.
 op tegen
 de Ver-
 eenigde
 Gewes-
 ten.

(*k*) BORNERS Hist. of his own Time. Vol. I. 2. 193, 199.
 DE WITTE Brieven I. Deel, bl. 68.

1664. leg, zo niet te leur gesteld, ten minste verschooven mogt worden, voor een' tyd. De Raadpensionaris de Witt, die 't eerste ontwerp deezer handeling gemaakt hadt, hadt 'er ook 't gantsche beleid van. En d'Estrades, die hem geheellyk meende gewonnen te hebben, werdt, door hem, verscheiden' jaaren agtereen, behendiglyk, om den tuin geleid.

Lode- De Koning van Frankryk hadt d'Estrades
wyk de gelast, om de voornaamste Leden van dee-
XIV. zen Staat, met naame de Witt, te winnen,
zoekt, door geschenken (l), op dat zy geene ooren
vergeefs, leenen mogten naar het Verboud, welk Ga-
hem om marra voorsloeg, en niets beslooten, welk
te koo- tegen zyne belangen streedt. Ook gaf d'Es-
pen. trades voor, dat hy, in 't uitvoeren van dee-
zen zynen last, omtrent verscheiden' luiden,
wel geslaagd was (m). De Witt weigerde
nogtans iet te ontvangen, zeggende, wan-
neer d'Estrades, hierover, uit 's Konings
naam, klaagde „ dat hy zig, voor de dien-
„ sten, welken hy zynere Majesteit immer
„ zou kunnen doen, dubbel beloond reken-
„ de, door de vriendschap en het vertrou-
„ wen, waarmede de Koning hem vereer-
„ de (n).” Ook was het dit vertrouwen,
welk hem bekwaam maakte, om de geheimen
van 't Fransche Hof te doorgronden.

Voorflag van de Witt, om de Spaan- Hy hieldt, ten deezen einde, d'Estrades, al in Sprokkelmaand des jaars 1663, voor, dat de

(l) D'ESTRADES Tom. II p. 54, 53, 145, 194, 198.

(m) D'ESTRADES Tom. II p. 208, 272, 281.

(n) D'ESTRADES Tom. II p. 194, 198.

de Staaten niet ongenegen zouden zyn, om 1664.
 zig, in geval de Koning van Spanje over-
 leedt, naauwer te verbinden met Frankryk. sche Ne-
 Daarna, fchynende zig verder te openen, derlan-
 sprak hy van eene heimelyke overeenkomst, den te
 tusfchen Frankryk en de Staaten van Holland verdee-
 in 't byzonder, waarby men de Spaanfche len.
 Nederlanden, onderling, verdeelen zou. Hy
 voegde 'er by, dat hy kans zag, om de ande-
 re Gewesten te doen bewilligen in deeze
 overeenkomst, zo wel als men ze hadt doen
 bewilligen in de ondersteuning van Deene-
 marke tegen Zweeden, 'en in het Verdrag
 met Kromwel (o). Sommigen hebben ge-
 meend, dat deeze voorflag den Raadpenfio-
 naris ernst ware; doch anderen oordeelen,
 met meer grond, naar 't fchynt, dat hy dien
 alleen deedt, om Frankryks oogmerken te
 ontdekken: 't welk gewistelyk best gefchie-
 den kon, als hy toonde zo weinig agterdocht
 op Frankryks nabuurfchap te hebben, dat hy
 den Koning gaarne een goed deel der Spaan-
 fche Nederlanden wilde toewyzen. Wat 'er
 van zy; de voorflag kon Frankryk niet vreemd
 voorkomen, om dat men reeds diergelyke o-
 vereenkomst, ten tyde van Fredrik Henrik,
 gemaakt hadt (p). Ook opende d'Estrades
 zig, allengskens, nader (q). Eindelyk, floeg
 de Witt voor „ of 't niet geraaden zou zyn,
 „ dat men, van nu af, de Spaanfche Neder-
 „ landen zocht te beweegen, om zig te ver-
 „ klaa-

(o) D'ESTRADES *Tom. II. p. 87, 213.*(p) *Zie XI. Deel, bl. 197.*(q) D'ESTRAD. *Tom. II. p. 220, 226, 230, 238, 239, 240, 263.*

1664.

„ klaaren voor een vry Gemeenebest : in
 „ welk geval , Frankryk en de Staaten hun
 „ van onderftand verzekeren moesten. Doch
 „ zo dit niet mogt konnen gefchieden by 't
 „ leeven des Konings van Spanje , zou men
 „ 't moeten ter uitvoeringe brengen , na 's
 „ Konings overlyden , al leefde de Erfprins
 „ nog ; zonder dat men egter dan de wape-
 „ nen nog zou mogen voeren in de gemelde
 „ Nederlanden. Na 's Prinfs dood , zou
 „ men dezelve eerst , met geweld , noodzaa-
 „ ken , om zig vry te verklaaren ; en alzo zy
 „ bezwaarlyk in ftaat zouden zyn , om hunne
 „ grenzen te befchermen , zou men zyn best
 „ doen , om Kameryk , S. Omer , Aire , Nieuw-
 „ poort , Veurne , Bergen en Link te doen
 „ ftellen in de handen des Konings van Frank-
 „ ryk ; en Oostende , Plasfendale , Brugge ,
 „ Damme , Blankenberg , het gene Spanje
 „ tegenwoordig bezat in Gelderland en in de
 „ Landen van Overmaaze , nevens de Kaste-
 „ len van Navagne en Argenteau , in de magt
 „ der Vereenigde Staaten : alle welke Plaat-
 „ fen men wederzyds moest zoeken magtig
 „ te worden , 't zy dat de Spaanfche Neder-
 „ landen zig , voor , of na 's Konings over-
 „ lyden , voor een vry Gemeenebest verklaar-
 „ den (r).” Men vindt dit ontwerp niet
 vreemd aan 't Fransche Hof : alleenlyk , meen-
 de d'Estrades , dat men Mechelen by 's Ko-
 nings aandeel behoorde te voegen , als waar-
 door hy toegang tot het gebied der Staaten
 heb-

(r) *Voyez D'ESTRADES Tom. II. p. 269.*

hebben zou, zo't gebeurde, dat hy, met hen, in oorlog raakte (s): doch de Witt gaf, al- lengskens, te kennen, dat zyn Ontwep al- leenlyk steunde op de onderstelling, dat de Koningin van Frankryk, onaangezien haaren afftand, regt behieldt op de Spaansche Ne- derlanden, na den dood van den Koning en van den Erfprins van Spanje. Hy wenschte, hierom, nader onderregt te zyn, aangaande de gronden van dit regt, op dat hy 't Ont- werp te smaakelyker mogt kunnen maaken aan eenige Leden van Holland, die anders ligtelyk kwalyk gevoelen zouden van 's Ko- nings oogmerken.

1664

D'Estades, den Raadpensionaris niets args toevertrouwende, zeide hem, sedert, op 's Konings last „ dat het regt der Konin- „ ginne op drie gronden steunde: 1. de afge- „ perste afftand was, in zig zelve, srydig „ met het natuurlyk Regt, volgens welk „ het der Koninginne niet vrygestaan hadt, „ zig zelve of haare kinderen, door den zel- „ ven, te benadeelen. 2. de afftand was, in „ allen geval, geschied onder voorwaarde „ dat de bruidschat van vyfhonderdduizend „ gouden kroonen, binnen zekeren bepaalden „ tyd, betaald zou worden; 't welk niet ge- „ volgd was. 3. de afftand was, noch door „ den Koning, noch door de Koninginne, be- „ kragtigd (t).” Te gelyk, vertoonde d'Es- trades een ander Ontwerp, hierin onderschei- den

III.
Gronden
van het
regt der
Konin-
ginne
van
Frankryk
op de-
zelve.

Fransch
Ontwerp
wegens

(s) D'ESTRADES Tom. II. p. 232.

(t) D'ESTRADES Tom. II. p. 274, 275, 287, 291.

1664. den van dat van de Witt, dat 'er niet in bepaald werdt, of men de Spaansche Nederlanden zig zou doen vry verklaaren, na 's Konings dood, of na den dood van den Koning en van den Erfprins beide. Ook was 'er eenige verandering gemaakt, in de Plaatsen van verzekering. Eindelyk, werdt 'er niet zo duidelyk in gezeid, dat men zig van de wapenen bedienen zou, om de Nederlanden naar zyne hand te zetten (*u*); also men, aan 't Fransche Hof, beweerde, dat zulks te openlyk streedt met de Vrede, die beide Frankryk en de Vereenigde Staaten met Spanje geslooten hadden. *Daar zyn*, schreef de Koning van Frankryk aan d'Estrades, ter deezer gelegenheid, *zekere dingen, die goed zyn om gedaan, maar kwaad om geschreeven te worden* (*v*). Doch de Witt vondt zwaarigheid in 't Fransch Ontwerp. Hy besloot, uit de algemeene uitdrukkingen, welken men verkooren hadt, dat Lodewyk de XIV. toeleg maakte, om in de Nederlanden te vallen, zo dra Filips de IV. overleeden zou zyn, daar hy den oorlog, tot na den dood van den Erfprins, hadt gescheenen te willen verwylen. Hierdoor werdt het sluiten van een Verdrag, volgens een der twee Ontwerpen, verschooven (*w*). Maar de Witt, nu volkomen onderregt van Frankryks oogmerk, hadt de Staaten van Holland, in Wynmaand des jaars 1663, een besluit doen neemen, overeenkomstig met zyn

Handeling met Spanje over de bescherming der wederzydsche Nederlanden.

(*u*) *Volez D'ESTRADES Tom. II. p. 292.*

(*v*) *D'ESTRADES Tom. II. p. 288.*

(*w*) *D'ESTRADES Tom. II. p. 313, 332, 344.*

1664.

zyn Ontwerp (x). Ook deed hy, federt, zyn best, om d'Estrades in dit Ontwerp te doen bewilligen (y). Hiertoe scheen veel te moeten helpen, dat men den Spaanschen Gezant Gamarra, niet lang daarna, gehoor gaf over een Verbond, tot behoudenis en bescherming der wederzydsche Nederlanden (z). Doch Lodewyk de XIV. nam deezen aanvang eener handeling met Spanje zo kwalijk, dat hy zig, deswege, in éénen zynen Brieven aan d'Estrades, dus uitliet: „ Zo de al-

„ gemeene Staaten, na dat zy, een jaar lang,
 „ myne vriendschap, myn bondgenootschap
 „ en myne bescherming gezogt, en, met zo
 „ veel voordeels voor hun, verkreegen heb-
 „ ben, in staat waren, om my zulk een on-
 „ gelyk aan te doen, in eenen tyd, waarin
 „ ik, om hun genoeg te geeven, en uit
 „ eene belangeloosheid, waarvan men wei-
 „ nige voorbeelden heeft, my wel, ter goe-
 „ der trouwe, aan hun verbinden wil, dat
 „ een groot Land, welk my en mynen Zoon,
 „ t'eenigen tyde, wettiglyk, zou kunnen toe-
 „ behooren, vry worde; zou 't met deeze
 „ zaak, niet gaan, als met de Munstersche.
 „ 't Minst, waardoor ik myne gevoeligheid
 „ zou toonen, over zulk een onheusch be-
 „ dryf, zou zyn het verbreeken van het
 „ laast geslooten Verbond. Ik zou hunnen
 „ schepen den handel in myn Kouingryk

Merk-
 waardig
 schryven
 van den
 Koning
 van
 Frank-
 ryk-

„ ver-

(x) Secr. Resol. Holl. 3 Oct. 1661. II. Deel, bl. 413.

(y) Secr. Resol. Holl. 14 Dec. 1663. II. Deel, bl. 414.

(z) Secr. Resol. Holl. 8 May 1664. II. Deel, bl. 420. D'Es-
 TRADES Tom. II. p. 346.

1664.

„ verbieden, my ten naauwſte met Enge-
„ land verbinden, gelyk ik alle dagen doen
„ kan, en den Engelfchen in handen ſtellen
„ al den Koophandel, dien myne onderdaa-
„ nen, by mangel van een genoegzaam ge-
„ tal van ſchepen, nog niet dryven kunnen.
„ Doch gy moet niets laaten blyken van 't
„ gene ik u hier melde, voor ik het u nader
„ beveele, in gevolge der berigten, die my
„ omtrent dit verdedigend Verbond [met
„ Spanje], zullen gegeven worden. En, om
„ ter zaak te komen, ik herhaal, dat myn oog-
„ merk, in het Verdrag, waarover gy han-
„ delt, goed en opregt is, en zo als de Hee-
„ ren Staaten het, naar reden, zouden kon-
„ nen begeeren. Zo ik andere gedagten hadt,
„ zou ik ze immers openleggen, voor een'
„ perfoon, als gy zyt, dien ik, voorwaar,
„ wel grooter geheimen zou willen vertrou-
„ wen. Maar ik wil niet hebben, dat de
„ Heer de Witt my, door de vrees voor dit
„ Verbond, ſleept waarheetien hy wil, en
„ op zulk een' tyd, als hy wil. Myne zaaken
„ ſtaan hier gewiſfelyk niet naar. Ik weet
„ en gevoel, wie ik ben. Myne vriendschap
„ is begeerlyk, en nuttiger voor hun, die ze
„ genieten, dan de hunne voor my is - - Zo
„ ik, voor 't overige, had willen luiffteren
„ naar de voorſlagen, door Don Louis de
„ Haro, aan wylen mynen Neeve, den Kar-
„ dinaal Mazarin, in 't Pyreneefche geberg-
„ te, gedaan, in eenen tyd zelfs, wanneer ik
„ geen Verbond hadt met de Staaten, en
„ wanneer ik diep gevoelig was, over hun-
„ nen

nen afval te Munster; zoudenze nu niet in 1664
 staat zyn, om te denken aan een Verbond
 met Spanje tegen my; also hy my toen
 drong tot een Verbond, om de Staaten te
 onder te brengen, my aanbiedende een ge-
 deelte der Spaanfche Nederlanden, tegen
 de Plaatsen, welken wy, gezamenlyk, op
 den Staat der Vereenigde Gewesten ver-
 overen zouden (a).

D'Estrades liet, ondertusfchen, overeen- De han-
 komftig met 's Konings oogmerken, niet na deling
 te arbeiden tegen het Verbond met Spanje. over de
 De Koning meende, dat hy hiertoe te meer Spaan-
 kans hebben zou, om dat Gamarra geen' flui- fche Ne-
 ver ontvangen hadt, om zig daarmede vrien- derlan-
 den te maaken, hier te Lande. Ook oor- den
 deelde hy, dat d'Estrades genoeg deedt, als wordt
 hy 't Verbond met Spanje maar voorkwam, fleepen-
 al werdt het Ontwerp, waarover hy nu, ee- de ge-
 nigen tyd, gehandeld hadt, op de lange baan houden.
 gefchooven: gelyk sedert gefchiedde (b). De
 handeling met Spanje werdt, ondertusfchen,
 aangehouden, zonder dat de Staaten konden
 bewilligen, in het Verbond, waarop Gamarra
 drong.

De Koning van Frankryk fcheen traager
 om met de Staaten te fluiten, sedert dat hy, in
 Engeland handelende (c), ontdekt hadt, dat
 Karel de II. stof tot misnoegen hadt opgeno-
 men tegen deezen Staat. Hy befloot hieruit,
 dat de Staaten, met Groot-Britanje in oor-
 log

(a) D'ESTRADES Tom. II. p. 347.

(b) D'ESTRADES Tom. II. p. 394, 419, 421, 443.

(c) D'ESTRADES Tom. II. p. 72, 254, 335.

1664. log raakende, wel genoodzaakt zouden zyn hem aan te zoeken, en hem, in allen geval, niet hinderlyk zouden kunnen zyn, wanneer hy iet in de Spaanfche Nederlanden onderneemen mogt. 't Was, derhalve, zyn belang, dat het misnoegen tusfchen Groot-Britanje en deezen Staat bleef duuren en gevoed werdt. Ook verzekert men, dat hy hiervan heimelyk zyn werk maakte, beide te Londen en in den Haage; fchoon hy, terftond na 't uitberften van 't ongenoegen, zyne bemiddeling aanbodt, tot voorkoming van den kryg, en tot bylegging der gefchillen (*d*). Doch deeze aanbieding hadt geen gevolg. De oorlog met Groot-Britanje werdt, wel haast, onvermydelyk.

IV.
Aanvang
der En-
gelfche
vyand-
lykhe-
den,
buiten
Europa.

't Is ten hoogfte waarfchynlyk, dat Karel de II, al kort na zyne herftelling, vastgefteld hadt, de Staaten te beoorloogen, en dat hy flegts op bekwaame gelegenheid wagtte. *Robert Holmes* was, reeds in 't jaar 1661, door de Engelfche Maatschappy, gezonden naar de Afrikaanfche kust, welke de Engelfchen zig, tot aan de Kaap de goede Hoop, geheellyk, toeëigenden; en hy hadt toen *Hendrik Willemzoon Kap* of *Kops*, bewindsman der Nederlandfche Westindifche Maatschappye op *Kabo Verde*, willen noodzaaken, om van daar te vertrekken (*e*): 't welk egter niet gefchied was. Doch in 't jaar 1663, hadt de Hertog van Jork, 's Konings Broeder, als
Op-

(*d*) D'ESTRADES Tom. II. p. 434, 459, 461, 486, 491.

(*e*) AITZEMA IV. Deel, bl. 756. V. Deel, bl. 122.

1664.

Opper-bewindhebber der Koningklyke Maatschappye, hem wederom derwaards gezonden. Hy nam toen verscheiden' Nederland-sche schepen. Op den eersten van Sprokkelmaand deezes jaars 1664, veroverde hy eene Sterkte der onzen, op het Eiland Goereede. In Grasmaand, maakte hy zig, stormerhand, meester van de Sterkte Takorari. Daarna vertoonde hy zig voor St. George del Mina, alwaar hem elf schepen in handen vielen. Vervolgens, beschoot hy Kabo Kors, en overmeesterde deeze Sterkte, insgelyks (f). Toen, voortgezeild naar Nieuw Nederland, bemagtigde hy de Stad Nieuw Amsterdam, die de Westindische Maatschappye, by de vyftig jaaren, vredig bezeten hadt, op den zeventwintigsten van Oogstmaand; zig, voorts, gantsch Nieuw Nederland onderwerpente (g). Het Eiland Tabago, of nieuw Walcheren, den Zeeuwfchen Koopluiden, *Adriaan en Kornelis Lampfins*, toebehoorende (h), viel, nevens het Eiland S. Eustatius, den Engelfchen, insgelyks, in handen: doch beide deeze Eilanden werden hun, daarna, ontweldigd, door de Franschen.

Zo dra kreeg men hier geene tyding van deeze vyandlykheden, of men viel 'er den Koning van Groot-Britanje klagtig over; die, zig gelaatende, als of hy geene kennis hadt

VRIE

(f) Notul. Zeel. 26, 30 May, 20 Dec. 1664. bl. 191, 208, 295. BRANDT de Ruiter, bl. 290, 291. AITZEMA V. Deel, bl. 135.

(g) Resol. Holl. 25 Octob. 1664. bl. 96.

(h) Notul. Zeel. 12, 24 Sept. 1664. bl. 219, 252. [21 Jan. 1666. bl. 16, 51.

1664. van 't bedryf van Holmes, welk enkelyk op rekening des Hertogs van Jork en der Koningklyke Maatschappy gesteld werdt (*i*), antwoordde, dat hy 'er onderzoek op doen zou. Midlerwyl, hadt het Huis der Gemeenten, reeds in Grasmaand, begeerd „ dat zy „ ne Majesteit kragtdaadiger middelen in 't „ werk stelde, om de geweldenaaryen te be „ letten, welken de ingezetenen der Veree „ nigde Gewesten den Engelschen aande „ den.” Doch waarin deeze geweldenaaryen bestonden werdt niet behoorlyk beweezen (*k*). Ook wist men, hier te Lande, niet, dat 'er thans eenig geschil van belang (*l*), tuschen de Engelschen en de onzen, onafgedaan hing, dan dat over de twee schepen, *Bonne Avonture* en *Bonne Esperance*, welk, by 't Verbond van den jaare 1662, naar men 't hier begreep (*m*), aan den gewoonlyken Regter verbleeven was. Men besloot, derhalve, dat Karel de II. oorlog zocht, en men werdt in deeze gedagten bevestigd, door de sterke uitrustingen ter zee, die deezen gantschen Zomer, in Engeland geschieden (*n*), hoewel de Koning bleef beweezen, dat hy de vriendschap met deezen Staat dagt te onderhouden (*o*).

De

(*i*) RAPIN Tom. IX. p. 227.

(*k*) Zie AITZEMA V. Deel, bl. 70.

(*l*) Zie Secr. Resol. Holl. 23, 24 May 1664. II Deel, bl. 420, 421. AITZEMA V. Deel, bl. 78-84, 87, 92, 106 enz.

(*m*) Zie AITZEMA V. Deel, bl. 72, 74, 95.

(*n*) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 681. IV. Deel, bl. 306, 308, 320, 337. AITZEMA V. Deel, bl. 179.

(*o*) D'ESTRADES Tom. II. p. 454, 459, 478.

De Staaten, derhalve, klein vertrouwen stellende op 's Konings verklaaringen, beflooten, op den voorflag van die van Holland (*p*), der Westindifche Maatschappye twaalf kloeke fchepen van oorloge by te zetten, tot herftelling van 't gene op de Afrikaanfche kust, door de Engelfchen, ondernomen was. Men kreeg, aan 't Groot-Britannifche Hof, haast kennis van dit befluit, en fommigen verklaarden aan den Heere van Gogh, die, onlangs, tot der Staaten gewoonlyken Ambafadeur aldaar was aangefield (*q*), dat het zenden van fchepen naar Guinea gewifelyk oorlog veroorzaaken zou (*r*). Doch men ftoorde zig, hier, luttel aan deeze verklaaring. Sommigen, en onder deezen de Raadpenfionaris de Witt, floegen zelfs voor, dat de twaalf fchepen, tot hulp der Westindifche Maatschappye toegestaan, niet fpoedig genoeg gereed zouden kunnen zyn, waarom 't geraaden was, een vaardiger middel uit te vinden. De Staaten van Holland beflooten, hierop, heimelyk (*s*), dat men, in alleryl en op de bedekfte wyze, laft zenden zou aan den Vice-Admiraal de Ruiters, om zig, met de twaalf fchepen, welken hy by zig hadt, te begeeven naar Kabo Verde, en aldaar de Sterkte of Sterkten te herneemen, welken, door de Engelfchen, onder Holmes, veroverd waren. Doch 't vereifchte vry wat behendigheid,

1664.

De Staaten zenden de Ruiters naar Kabo Verde.

Behendigheid gebruikt.

(*p*) Secr. Refol. Holl. 6 Aug. 1664. II. Deel, bl. 426.

(*q*) Zie zyne Instructie by AITZEMA V. Deel, bl. 73.

(*r*) De WITT Brieven IV. Deel, bl. 343.

(*s*) Secr. Refol. Holl. 7 Aug. 1664. II. Deel, bl. 426.

1664, heid, om dit besluit, ter algemeene Staatsvergaderinge, te doen vaststellen, zonder dat het rugtbaar werdt. De Witt en eenige andere Gemagtigden wisten egter 't stuk derwyze te beleiden, dat 'er eenige Leden der Vergaderinge, wien dit geheim niet betrouwd was, onkundig van bleeven. Terwyl 't besluit op de uitrusting van twaalf oorlogschepen in nadere overweeing genomen werdt, hieldt men eenige Heeren, aan 't venster en elders, aan de praat: anderen bragt men, onder 't een of 't ander voorwendfel, uit de Vergadering. Ondertusfchen, werdt de voorflag om de Ruiters naar Kabo Verde te zenden, als ware dezelve flegts een aanhangfel van 't gemelde besluit geweest, zo ras gelezen, dat zelfs de Heer, die toen voorzat, en, midlerwyl, meent men, met iemand in gefprek geraakt was, den regten inhoud niet merkte (*t*). 't Besluit om twaalf fchepen uit te rusten, dus, met deezen voorflag, verbreed zynde (*u*), werdt, twee dagen daarna, door eenen anderen Prefident, getekend, zonder, gelyk meermaalen gebeurt, te worden overgelezen; waarna het in het geheim Register te boek gefield zynde door den Griffier, den Vice-Admiraal werdt toegezonden, langs drie verfcheiden' wegen, en onder een' omflag, waarby hem gelast werdt, de ingefloottenen, niet dan alleen, te openen en te leezen, en den inhoud derzelven, voor eerst, geheim te

(*t*) WICQUEFORT by BRANDT de Ruiters, bl. 293. 294.

(*u*) Relol. Geuer. Sabbathi 9 Aug. 1664. by BRANDT de Ruiters, bl. 294.

te houden, zelfs voor de bevelhebbers der Vloote. 1664.

Wy hebben, te vooren (v), verhaald, dat de Ruitcr, ten deezen tyde, kruiste, in de Middellandsche zee. Hy kwam, eerlang, voor Mallaga, en ontving, aldaar, op den eersten van Herfstmaand, den geheimen last der Staaten. Elk was benieuwd naar den inhoud; te meer, om dat 'er, onder de Koopluiden en Schippers, een gerugt ontstaan was, dat men oorlog hadt met Engeland. Doch de Ruitcr antwoordde, voorzigtiglyk, *dat de brieven van hunne Hoog-Mogendheden hiervan geene melding maakten, en dat men nog hoopte, de gereezen geschillen, in der minne, by te leggen.* Hy zeilde, kort hierop, naar Alikante, om de Vloot te voorzien: van daar wederom naar Mallaga, en toen naar Kadix, daar hy lang opgehouden werdt. Op den vyfden van Wynmaand, van Kadix vertrokken zynde met 's Lands Vloote, ontdekte hy, eerst na twee dagen zeilens, den last der Staaten aan de andere Hoofden en Kapiteinen, en op den tweentwintigsten, kwam hy voor 't Eiland Goereede aan Kabo Verde: welk hem, met de Sterkten Oranje en Nasfau, terstond, by verdrag, overgegeven werdt. Voorts, maakte hy zig meester van eenige goederen en schepen der Engelsche Afrikaansche Maatschappye, latende een Engelsch Oorlogschip en eenige schepen van byzondere Perfoonen, onverhinderd, vertrekken. Daarna orde gesteld

De Ruitcr herwindt de Sterkten op Kabo Verde.

(v) XLIX. Boek, bl. 51.

1664. steld hebbende op de bewaaring van het Eiland, zeilde hy, in Slagtmaand, naar Guinea, om aldaar, insgelyks, te herwinnen, 't gene de Engelschen der Westindische Maatschappye ontnomen hadden (w).

Hy zeilt naar Guinea.

Gesprek over zynen togt, tusfschen de Witt en Downing.

Ondertusfschen, hadt men in Engeland, iet gegist of vernomen van de Ruiters togt (x). De twaalf Oorlogfchepen, die, onder 't bevel van den Kapitein *Jan van Kampen*, naar Guinea zouden gaan (y), vertrokken niet: 't welk Karel den II. deedt vermoeden, dat de Ruiter derwaards gezeild was. Downing, wien men, hierover, meer dan eens, gefchreeven hadt, hadt nogtans, altoos verzekerd, dat 'er niets aan was, konnende, zo hy waande, zulk een besluit niet genomen worden ter algemeene Staatsvergaderinge, zonder dat het hem, door de vrienden, welken hy daar hadt, ontdekt werdt. Op nieuwen last van den Koning, verftoutte hy zig egter, den Raadpenfionaris de Witt af te vraagen, *of de Ruiter, gelyk het gerugt liep, last hadt, om naar de kust van Afrika te zeilen?* Doch de Witt, gefleepen op het beantwoorden van diergelyke vraagen, gaf voor befcheid „dat de Staaten van Holland aan de „Ruiter geen last gegeven hadden, waar „over de Koning, zyn meester, ongerust „behoefde te zyn.” *En wat*, vervolgde hy, *ders*

(w) BRANDT de Ruiter, bl. 301-318. AITZEMA V. Deel, bl. 161.

(x) DE WITT Brieven IV. Deel. bl. 379, 388.

(y) Zie Secr. Refol. Holl. 26, 27 Sept. 17 Oct. 1664. II. Deel, bl. 428, 432, 438.

den algemeenen Staaten aangaat, daaryan behoef ik u niet te zeggen; gaande daar niets om, 't gene gy niet uitvorscht, zo dat gy 't, uit my, niet behoeft te hooren. Downing verzekerde, op dit zeggen, den Koning, zynen meester, wederom, dat de Ruiters niet naar Guinea was (z). Doch 't bleek haast anders.

1664:

Karel den II. midlerwyl, een Vloot in zee gebragt hebbende onder den Hertoge van York, zag men, terstond hierna, in alle de Engelsche havens, een groot getal van Nederlandsche schepen opbrengen, terwyl men, in Engeland, bleef beweeren, dat men niet anders beoogde dan vergoeding van de schade, door de onzen, den Engelschen, te vooren, aangedaan. In Slagtmaand, werden wel honderd en dertig Koopvaardyschepen genomen, uit eene Vloote, die, met Wynen en Brandewynen, van Bourdeaux herwaards kwam (a). Ook werdt toen beslag gelegd op alle de Nederlandsche schepen, die zig in Engeland bevonden: van welk beslag de Koning geene andere reden gaf, dan dat hy verstaan hadt, dat de Ruiters naar Guinea gezonden was, om den Engelschen afbreuk te doen. Te gelyk, erkende hy nu, dat het bedryf der Engelschen, op Kabo Kors en in Nieuw Nederland, met zyne kennis en op zynen last, geschied was (b). De Ambassadeur van Gogh liet niet af van klaagen, over deeze vyandlyk-

V.
De-Engelschen
neemen
een
groot getal
van
Nederlandsche
schepen.

(z) WICQUEFORT by BRANDT de Ruiters, bl. 318.

(a) Notul. Zeel. 20 Dec. 1664. bl. 295. RAPIN Ton. IX. p. 227.

(b) DE WITT Brieven IV. Diel, bl. 387, 411, 413.

1664. lykheden. Doch men voerde hem, eindelyk, te gemoet „ dat hy zig te vergeefs affloofde; dat de verwydering tusfchen de twee „ Volkeren te groot geworden was, om, zonder openbaaren oorlog, te kunnen weggenomen worden (c).” Nogtans vondt Karel de II. nog niet geraaden, den onzen den oorlog te verklaaren, of zelfs eenige brieven van fchâverhaaling uit te geeven (d). Van Gogh fchreef, den twee - entwintigften van Wintermaand, aan de Witt, dat 'er gerugten liepen, hoe de Koning bevel gegeven hadt, om op de rykgelaaden' Smirnafche Vloot, die onder weg was naar Holland, te pafsen (e). Doch dit berigt kwam te laat, om 'er voordeel mede te doen. De Engelsche Bevelhebber, *Thomas Allen*, die zeven Oorlogfchepen onder zig hadt, tastte, op den negenentwintigften, deeze Vloot, onverhoeds, aan, voor de baai van Kadix. Zy werdt begeleid door drie Staatsche Oorlogfchepen, onder bevel van den Kapitein *Pieter van Brakel*, die, in 't begin van 't gevegt, doodgefchooten werdt. Nogtans weerden zig de onzen zo dapperlyk, dat 'er flegts twee Koopvaardyfchepen veroverd werden, door de Engelschen. *Jan Reijfszoon* van Hoorn, voerende 't Koopvaardyfchip den Koning Salomon, verdedigde zig, eenen geruimen tyd, alleen, tegen vier Engelsche Oorlogfchepen, tot dat hy, geheel reddeloos gefchooten, door één der Engelsche Fregat-

Zy tasten de Smirnafche Vloot voor Kadix aan.

(c) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 420.

(d) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 435.

(e) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 422.

gatten, aan boord geklampt werdt, waarna zyn fchip, terftond, te gronde ging. Jan Reilofs-
zoon, die zig, tot op het uiterfte, van den over-
loop, geweed hadt, fprong, toen hem 't fchip
ontzok, in de floep, daar hy, door de Engel-
fchen, gevangen genomen werdt (*f*). Zulk
eene blykbaare vyandlykheid binnen Europa
kon, met geen en fchyn, gefield worden op
rekening der Afrikaanfche Maatfchappye;
gelyk de vyandlykheden van Holmes, in A-
frika en in Amerika, te vooren, gedaan wa-
ren. De togt van de Ruiters, van welks oog-
merk en uitflag men egter nog geene zekere
kennis hadt (*g*), was het eenige, waarmede
men, federt, deeze openbaare vredebreuk
pogde te verſchoonen.

1664.

De Staaten, nu klaarlyk voorziende, dat
de oorlog naby en onvermydelyk was, be-
flooten, in 't begin van Wintermaand, van
Beuningen naar Frankryk te zenden, om den
Koning te beweegen, tot het voldoen aan 't
Verbond van den jaare 1662, in geval zy,
door den Koning van Groot-Britanje, werden
aangetast. Te gelyk, werdt beflooten, eene
bezending, ten zelfden einde, te doen naar
Zweeden en Deenemarke, met welke twee
Ryken, de Staaten, inſgelyks, in verbond ſton-
den (*h*). Van Beuningen vertrok zonder uitſtel,
en hadt, den agtentwintigſten, zyn eerſte ge-
hoor by den Koning, wien hy vertoonde,
„ dat

VI.

De Staan-
ten zen-
den van
Beunin-
gen naar
Frank-
ryk, om
den Kon-
ing tot
hulp te-
gen
Groot-
Britanje
te ver-
zoeken.

(*f*) BRANDT de Ruiters, bl. 376.

(*g*) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 434.

(*h*) Secr. Refol. Holl. 29 Novemb. 2 Decemb. 1664. II.
Deel, bl. 453, 456.

1664. „ dat de Staaten, zyne meesters, zyner Ma-
 „ jesteit grooten dank schuldig waren, voor
 Zyne „ de poogingen, aangewend, om den Ko-
 hande- „ ning van Groot-Britanje met hen te be-
 ling aan 't „ vredigen: doch dat hun wee deedt, dat
 Franfche „ deeze poogingen, tot hiertoe, vrugteloos
 Hof. „ waren geweest; dat de vyandlykheden der
 „ Engelfchen waren toegenomen, zo wel in,
 „ als buiten Europa, onaan gezien de Staa-
 „ ten, op verzoek des Konings van Frank-
 „ ryk, hunne Vloot, die reeds byeen ge-
 „ bragt was, wederom hadden doen schei-
 „ den, en in 's Lands havens invallen (*i*).
 „ Dat de Engelfchen geene andere reden
 „ van deeze vyandlykheden gaven, dan dat
 „ men twee hunner fchepen, in Oostindie,
 „ en drie, op de kust van Guinea, belet hadt,
 „ te komen in vyandlyke havens en Plaatsen,
 „ die de onzen, op dien tyd, belegerd hiel-
 „ den, fchoon de Staaten zelfs hiertoe gee-
 „ nen last gegeven hadden. Dat men den
 „ Engelfchen vergoeding van fchade aange-
 „ booden hadt, zonder dat zy hadden wil-
 „ len luisteren naar een Verdrag, noch ook,
 „ wegens 't ftuk der Zeevaart, eene nadere
 „ overeenkomst fluiten, waarop men, van
 „ der Staaten zyde, dikwils, hadt aangehou-
 „ den (*k*). Dat zy, daarenboven, klaagden
 „ over 't neemen der twee fchepen, *Bonne*
 „ *Avonture* en *Bonne Esperance*, waarover een
 „ regtsgeding begonnen was, welk, volgens
 „ het

(*i*) Zie AUTZEMA V. Deel, bl. 85, 86, 207.

(*k*) Zie Secr. Refol. Holl. 23 Oef. 1664. II. Deel, bl. 449.

„ het Verbond van den jaare 1662, zou mo-
 „ gen vervolgd worden; schoon zy nu be- 1664
 „ geerden, dat dit gefchil, niet door den
 „ gewoonlyken Regter, maar door de Staa-
 „ ten, zou worden afgedaan. Dat de andere
 „ oorzaken van klagten, of ongegrond, of
 „ zeer oud, en derhalve, by het jongfte Ver-
 „ bond, te niet gedaan waren, en dat men,
 „ desonaangezien, den Staaten eene Sterkte
 „ op Kabo Verde en twee op de kust van Gui-
 „ nea afgenomen hadt, in volle vrede; welke
 „ vyandykheden men, te vergeefs, op re-
 „ kening van byzondere perfoonen, zegt te
 „ ftellen, alzo dezelve, door gantsche Vloo-
 „ ten, en door 's Konings eigen Krygsvolk,
 „ gepleegd waren. Dat ook de Koning gee-
 „ ne zwaarigheid maakte, om te erkennen,
 „ dat de Sterkten op Kabo Kors, in Guinea
 „ en in Nieuw Nederland, op zynen last, wa-
 „ ren ingenomen. Dat uit dit alles bleek, dat
 „ de Engelfchen de Vrede en Vriendfchap tus-
 „ fchen de twee Volken gebroken hadden;
 „ waarom de Staaten zyne Majesteit van Frank-
 „ ryk verzogten, te willen voldoen aan het
 „ Verbond, onlangs, met hem geflooten, en
 „ behoorlyk bekrachtigd, hun byftaande met
 „ twaalfduizend man, zo zyne poógingen,
 „ binnen vier maanden, de Vrede niet mog-
 „ ten kunnen herftellen; en van zyn besluit
 „ hiertoe eerst den Koning van Groot-Britan-
 „ je, en voorts ook den Koningen van Zwee-
 „ den en Deenemarke kennis te willen gee-
 „ ven (1).” Doch

(1) AITZEMA V. Deel, bl. 288-297.

1664.
 De Koning is agterlyk in 't be-
 looven van by-
 stand.

Merk-
 waardig
 gezeg-
 van de
 Lionne.

Doch op deezen voorflag, kwam niet dan algemeen en uitftellend antwoord (m). De Franfche Staatsdienaars gaven voor „ dat „ de Koning, zo hy nu den Staaten byftondt, „ veelligt, morgen, als hy zynen eifch op de „ Spaanfche Nederlanden zou doen gelden, „ hen ten vyand hebben zou.” Voorts vor-
 derden zy, dat men zyne Majesteit, hierom-
 trent, gerust ftelde, zo men hem beweegen
 wilde, om de Staaten te helpen tegen Groot-
 Britanje (n). De Geheimschryver van Staat,
 de Lionne, liet zig, wat laater, tegen van Beu-
 ningen, in deeze woorden, uit: *Vreemd is 't,*
dat wy, om u by te staan, het Verbod, welk wy
met Engeland hebben, breeken zullen; daar wy
te verwagten hebben, dat Engeland en de Vereenigde Gewesten ons morgen den oorlog zullen aandoen. De verkeerde Staatkunde, dat 'er een Voormuur tufchen de Vereenigde Gewesten en Frankryk noodig is, bederft alles. De Koning denkt, misfchien, niet om de Spaanfche Nederlanden; maar 't is jammer, dat men zulke gevoelens heeft onder zyne Bondgenooten. Ik weet daarvan en van 't gene men desaangaande openlyk fpreekt in de Vereenigde Gewesten meer dan ik u zeggen wil (o). De Marfchalk de Turenne zeide hem ook, dat de toeleg op de Spaanfche Nederlanden wat verre zag; doch dat de Koning nog wel met eenige Grensfteden, vooral met Kameryk, diende geholpen te worden. Alle deeze gefprekken dienden, om van Beuningen

on-

(m) AITZEMA V. Deel, bl. 292.

(n) DE WITT Brieven II. Deel, bl. 19.

(o) DE WITT Brieven II. Deel, bl. 23.

onzeker te houden, wegens 's Konings oogmerk. Ook geliet zig deeze schrandere Staatsman, als of hy 'er niets van vastfelde, midlerwyl, niet verzuimende, geduuriglyk, te dringen, op de naarkoming van 't Verbond van den jaare 1662, waarna men, zeide hy, voorflaan kon, 't gene men goeddagt. Voorts maakte hy, onder de hand, zwaarigheden tegen den toeleg op de Spaanfche Nederlanden, ontleend van 't gene andere Mogendheden daartegeni onderneemen zouden, alfchoon 'er de Staaten zig niet aan flooren mogten (p). Maar men hielt zig, in Frankryk, genoegzaam verzekerd, dat de Koning, in zulk een' toeleg, de Staaten, zo zeer als iemand anders, tegen zou hebben (q).

Ondertusfchen, bevondt Lodewyk de XIV. VII.
Bekom-
mering
van Lo-
dewyk
den XIV. zig in geene kleine bekommering. Hy zag zig, aan den eenen kant, verpligt, om het Verbond van den jaare 1662 naar te komen, en hy begreep, aan den anderen, dat hy, de Staaten ondersteunende, hen bekwaamer maakte, om hem in den weg te zyn, als hy zyne verreziende oogmerken in de Spaanfche Nederlanden uitvoeren zou. Daarenboven, werdt hy fterk aangezagt door Karel den II; die hem open' kaart aanbodt, in alles, wat hy, omtrent de Nederlanden, wenfchen kon, zonder zelfs aldaar een' voet lands voor zig zelve te begeeren; mids hy afftand deede van 't Verbond met de Staaten, en een naamw
Ver-

(p) DE WITT Brieven II. Deel, bl. 27.

(q) D'ESTRADES Tom. II. p. 566, 573.

1654. Verbond met hem aanging; hem, daarbenevens, verklaarende, dat hy, zo zyn voorflag van de hand gewezen werdt, zig ten naauwste verbinden zou met Spanje: waartoe hem schoone gelegenheid voorkwam (r).

De Engelschen zoeken hem te beduiden, dat hy niet verplicht is, de Staaten te helpen,

Voorts, hieldt de Engelsche Ambassadeur *Fitz-Harding* den Koning van Frankryk verscheiden' redenen voor, om welken hy zig, met cere, zou mogen ontlagen rekenen van de verplichting, om de Staaten by te staan; hierop uitkomende: „ dat de Staaten de aanvallers waren geweest, en zig, het eerst gewapend hadden; dat de Koning van Groot-Britanje regt hadt op de Sterkten in Guinea, die de Staaten, te vooren, hadden ingenomen; dat zy van een verschil tusschen de twee Maatschappyen een verschil tusschen de twee volken gemaakt hadden; dat de Koning van Frankryk, in allen geval, niet verbonden was, de Staaten buiten Europa te helpen; dat de vyandlykheden buiten Europa begonnen waren, en dat, schoon zy, naderhand, in Europa waren overgebracht, zulks slegts was aan te merken, als een gevolg van het hoofdschil, met welk gevolg de Koning van Frankryk zig niet te moeijen hadt, om dat hy niet gehouden was, zig in het hoofdschil te steeken (s).” Alle deeze redenen werkten sterk op Koning Lodewyk, die ze d'Estrades overichreef, om 'er deszelfs gedag-

(r) D'ESTRADES Tom. II. p. 567.

(s) D'ESTRADES Tom. II. p. 576, 586.

dagten over te verstaan ; zig , onder anderen , 1664.
 bedienende van deeze woorden : *Ik neem nu
 nog niet in aanmerking den trek , dien my de
 Staaten te Munster speelden ; waardoor zy zig
 zelyen in groot gevaar gebragt zouden hebben , zo
 ik alleen geene magt genoeg gehad hadt , om , ge-
 duurende hunne invendige beweegingen , het Huis
 van Oostenryk het hoofd te bieden (t).*

Midlerwyl , vertelde en verspreidde Dow-
 ning in Holland „ dat de Koning van Frank-
 „ ryk den Engelschen Gezant Fitz - Harding
 „ verzekering gedaan hadt , dat hy de Veree-
 „ nigde Gewesten niet bystaan zou ; dat 'er
 „ een beschadigend en verdedigend Ver-
 „ bond geslooten was , tusschen Frankryk en
 „ Groot-Britanje , en dat 'er , in Engeland ,
 „ niets gedaan werdt , dan met overleg van
 „ Frankryk (u).” Doch 't bleek , eerlang ,
 dat deeze gerugten geenen grond hadden ,
 D'Estrades riedt den Koning egter , ernstelyk ,
 tot het Verbond met Groot-Britanje ; welk ,
 dagt hy , voordecliger was , dan een dierge-
 lyk met de Staaten zou kunnen zyn , om dat
 Karel de II. niets van de Spaansche Neder-
 landen begeerde ; daar de Staaten zig , des-
 wege , nimmer in handeling zouden willen
 inlaaten , zonder 'er hun aandeel van te be-
 dingen (v). Alleenlyk vindt hy 'er deeze
 zwaarigheid in „ dat het verlaaten der Staa-
 „ ten en het fluiten van een Verbond met de
 „ Engelschen zou te wege brengen , dat de
 „ Witt

Dow-
 ning vers-
 preidt
 onge-
 gronde
 rydingen
 in Hol-
 land.

D' Estrades
 stelt
 Lode-
 wyk den
 XIV. ee-
 ne zwaar-

(t) D'ESTRADES Tom. II. p. 568.

(u) D'ESTRADES Tom. II. p. 561 . 578.

(v) D'ESTRADES Tom. II. p. 575.

1664.
 ———
 figheid
 voor, in
 't verlaa-
 ten van
 de Staa-
 ten.

„ Witt en deszelfs aanhang (dus fchreef hy)
 „ overweldigd en bedorven zouden worden,
 „ door den aanhang des Konings van Enge-
 „ land, die, zo veel gezags verkreegen heb-
 „ bende in den Staat, zynen Neef, den Prins
 „ van Oranje, in deszelfs waardigheden,
 „ herftellen zou; voorts, meester blyven in
 „ deeze Gewesten, in zo verre, dat zyne
 „ Majesteit van Frankryk, aldaar, geen meer
 „ aanzien hebben zou, dan de Koning van
 „ Engeland hem wel zou willen gunnen (w).⁷⁹
 En deeze zwaarigheid fchynt zo veel gewoo-
 gen te hebben by den Koning van Frankryk,
 dat hy zig, tegenwoordig, niet heeft wil-
 len laten beweegen, tot een Verbond met
 Karel den II. Sommigen verhaalen, dat de
 Witt, ten deezen tyde, door d' Estrades,
 onderzocht zou hebben, of Lodewyk de XIV.
 ook geraaden zou vinden, dat men den Prins
 van Oranje deede vertrekken uit den Veree-
 nigden Staat, en dat de Koning deezen voor-
 slag zou verworpen hebben (x). Doch voor
 de waarheid van dit verhaal zou ik niet dur-
 ven inftaan. De Staaten kreegen egter, in
 eenen geruimen tyd, geene verzekering, dat
 Frankryk zig aan het Verbond van den jaare
 1662 houden zou. Van Beuningen werdt,
 met goede woorden en uitftellen, opgehou-
 den.

VIII.
 Hande-
 ling met

De handeling met Zweeden en Deenemar-
 ke was, midlerwyl, ook aangevangen, door
 de

(w) D^e STRADES *Tom. II. p. 579.*

(x) *Memoir. de GUILCHE Inrud. p. 45.*

de gewoonlyke Gezanten der Staaten, in beide deeze Ryken, welken men zegt te beweegen, om de zyde der Vereenigde Gewesten te houden tegen Karel den II: waartoe menze beide verplicht rekende, uit kragte der jongste Verbonden. De Koning van Zweeden verklaarde zig geneigd, om vriendschap te houden, beide met Groot-Britanje en met deezen Staat; doch hy vorderde, by deeze gelegenheid, vernietiging of nader verklaring van het verdrag, waarby het Elbingfche opgehelderd was. Ook eischte hy de onderftandgelden, die hem, by het Elbingfche Verdrag, beloofd en niet voldaan waren. Eindelyk, moest hem, dreef hy, regt gedaan worden, wegens het nadeel, zynen onderdaanen, door die van de Nederlandfche Westindifche Maatfchappye, op de Zuidrivier van Florida in Amerika en elders aangedaan. Ik fpreek niet van eenige punten van minder belang, die, tusfchen Zweeden en deezen Staat, in gefchil ftonden. De Staaten beweerden, hiertegen, dat het Verdrag, waarby het Elbingfche opgehelderd was, niet dan na ryp beraad opgefteld zynde, geene nadere verklaring behoefde, en dat zy niet bevonden, den Koning, uit hoofde van het Elbingfche Verdrag, eenige onderftandgelden fchuldig te zyn. Doch wat de fchade betrof, die de Westindifche Maatfchappye den Zweeden zou mogen aangedaan hebben; deswege, zouden zy zig laten onderregten, en, naar bekomen' kennis, befluiten, zo als zy zouden bevinden te behooren. Doch Karel de XI.

1664:

Zweeden.

1664. was niet voldaan met dit antwoord. 't Welk eene der redenen was, waarom hy zig agterlyk hieldt, om de Staaten, tegen Groot-Britanje, te ondersteunen (y).

Hande-
ling; met
Deene-
marke.

Met Deenemarke, werdt ook niet voor-
spoediglyk gehandeld. De klagten, welken
men hier, insgelyks, deedt, over 't bedryf,
der Westindische Maatschappye op de kust
van Guinea, waren 'er oorzaak van. De Ko-
ning beweerde, dat men den Koophandel zy-
ner onderdaanen op deeze kust belemmerde,
hem de Sterkten aan Kabo Kors, op Tako-
rari, Anemobon en elders afhandig gemaakt,
verscheiden' schepen genomen, en de woeste
Afrikaansche volken tegen de Deenen opge-
hitst hadt. Doch de Westindische Maat-
schappye, hierop gehoord wordende, bragt
diergelyke klagten in tegen de Deenen, be-
weerende, onder anderen, dat deezen, ko-
mende handelen op Plaatsen, daar de onzen
Logien en Sterkten hadden, zig zelve de
vyandlykheden, over welken zy zig vreemd
hielden, op den hals hadden gehaald. Over
't voldoen eeniger agterfallen, die Deene-
marke den Staaten schuldig was, was, insge-
lyks, verschil ontstaan. De Koning begeer-
de, tegen dezelve, af te rekenen de kosten,
geloopen op de tweede uitrusting van twintig
Oorlogschepen, op eenen tyd, dat de Staa-
ten op 't punt stonden, om de Vrede met
Kromwel te sluiten: waarin de Staaten niet
konden bewilligen. Alle deeze verschillen en

an

(y) AITZEMA IV. Deel, bl. 239-250.

anderen fremden de handeling over de ondersteuning der Staaten tegen Groot-Britanje, waarop de Resident le Maire niet naliet, sterk aan te houden. Karel de II. verzuimde ondertusfchen ook niet, door zyne Gezanten, in Zweeden en in Deenemarke, te bearbeiten, dat deeze Ryken zig niet voor de Staaten verklaarden. Hy bediende zig, hiertoe, van dezelfde redenen, welken hy, ook in Frankryk, zegt te doen gelden, sterk dryvende, dat de vyandlykheden, van der Staaten zyde, begonnen waren: waaruit volgde, dat de Noordfche Koningen, door de Verbonden van verdediging, met de Staaten gemaakt, niet konden verplicht geagt worden, om hun by te staan (z).

1664.

De grenzen in Vlaanderen, waarover men lang oneenig geweest was met Spanje, werden, eindelyk, in Herfstmaand deezes jaars, geregeld (a). Kort te vooren, hadt Filips de IV. de Landvoogdy zynen Nederlanden opgedraagen aan *Don Francisco de Moura en Corte Real*, *Markgraaf van Kastel-Rodrigo*, die, terftond, merkelyke verandering maakte, in verfcheiden' der voornaamfte Raaden en Ampテナaren (b).

XI.
Grens-
fchei-
ding van
Vlaande-
ren gere-
geld.

De oorlog, die, tusfchen Keizer Leopold en den Grooten Heer, ontftaan was, hadt den eerften bewoogen, om in de Lente deezes jaars, den Graaf van Sinzendorf herwaards

Keizer
Leopold
verzoekt
de Staa-
ten om
byftand
tegen de

(z) AITZEMA V. Deel, bl. 210-236.

(a) Zie Reisl. Holl. 13 Maart 1665. bl. 45. AITZEMA V. Deel, bl. 307.

(b) AITZEMA V. Deel, bl. 309 euz.

1664. waards te zenden, met last, om by de Staaten aan te houden om onderstand, tegen den Turken: ouden en algemeenen vyand der Christenheid. die ge- Doch de tegenwoordige toestand der zaaken weigerd wordt. drong de Staaten, om 's Keizers verzoek, beleefdelyk, van de hand te wyzen. Men verklaarde den Gezant, dat de Staaten gaarne genegen zouden geweest zyn, om, nevens den Koning van Groot-Britanje, te deelen in den roem, gelegen in het fluiten van het geweld der Turken. Doch dat zy, tegenwoordig, de handen vol werks hadden, om zig zelve, onder anderen ook tegen de Turkische roovers in de Middellandsche zee, te beschermen (c).

Pestziekte in Holland. In Holland, waren, reeds in 't voorleedten najaar, beginfels bespeurd eener befinettelyke ziekte, die, in den Zomer deezes jaars, zo sterk toenam, dat de Gekommitteerde Raaden, na 't inneemen van 't gevoelen der Hoogleeraaren en eeniger Doktoren in de Geneeskunde, eenige middelen voorschreeven, om den voortgang der Pestkoortse te fluiten, en de krankten niet hulpeloos te laten (d). Deeze zwaare bezoeking sleepte, dagelyks, een ongewoon groot getal van menschen weg: welk egter, buitenslands, nog breeder uitgemee- ten werdt, dan waar was. Te Amsterdam, schynt de sterfte, naar gelang, grootst geweest te zyn. De handel werdt 'er zeer door belemmerd, also men, in Frankryk, in Span-
je,

(c) Refol. Holl. 22 July 1664. bl. 30. AITZEMA V. Deel, bl. 212-391.

(d) Refol. Holl. 8 Aug. 1663. bl. 62.

je, in Engeland (*e*), en zelfs in Zweeden, zwaarigheid maakte, om Hollandsche schepen toe te laten, dan nadat zy veertig dagen buiten de havens gelegen hadden, zonder dat men 'er blyken van besmettinge in gewaar geworden was. Men oordeelde, in 't gemeen, dat de besmetting niet uit eene ongesteldheid in de lugt ontstaan, maar door besmette personen of goederen, van buiten 's Lands, herwaards gebragt was (*f*). Doch omtrent het einde des jaars, was de sterfte in zo verre verminderd, dat de algemeene Staaten, tegen den eenentwintigsten van Louwmaand des volgenden jaars, deswege, eenen plegtigen dankdag uitschreeven (*g*).

De algemeene Staaten, nog geene kennis hebbende van den uitslag der onderneeminge van de Ruiters op Kabo Verde en in Guinea, hadden, om te toonen, hoe zeer zy de Vrede zогten te bewaaren, den Koning van Groot-Britanje, in Wintermaand, aangeboden en voorgeslaagen „ dat men elkanderen „ alles zou wedergeeven wat men elkanderen „ ontnomen hadt, of het wederzyds behouden, ter keure des Konings. Doch deeze voorslag werdt van de hand gewezen (*h*). Ook hadden zy, op 't aanhouden van den Koning van Frankryk, de Vloot, welke zy, met veele moeite en niet zonder verscheiden

Ge-

1664.

X.

De Staaten befluiten den Engelschen, ook in Europa, afbreuk te doen.

(*e*) Resol. Holl. 20 Maart, 5 April 1664. bl. 22, 83.

(*f*) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 633. AITZEMA IV. Deel, bl. 1153. V. Deel, bl. 141-143, 190, 234, 284. Holl. Merc. van 't jaar 1664 bl. 134, 193, 194.

(*g*) Resol. Holl. 17 Dec. 1664. bl. 42.

(*h*) Zie BRANDT de Ruiters, bl. 276.

1664. Gewesten te bezenden, om hen te verplichten, tot het opbrengen van hun aandeel in de kosten (i), onder den Heere van Wasfenaar, in zee gebragt hadden, op het einde des jaars, wederom opgelegd: 't welk, meende men, den Engelschen gelegenheid gegeven hadt, tot het aantasten der Smirnasche Koopvaardvloote (k). Doch toen men hier tyding kreeg deezer jongste vyandlykheid, beslootten de algemeene Staaten, op den eenentwintigsten van Louwmaand, den Engelschen, zo wel binnen als buiten Europa, ook alle mogelyke afbreuk te doen. Men viel, terftond, aan het uitrusten eener magtige Vloote, over welke, door de Staaten van Holland, meerder en agtbaarder Hoofden gesteld werden, on-aangezien die van Zeeland beweerden, dat zulks, niet dan met eenpaarige bewilliging van alle de Gewesten, geschieden mogt. Men verkoor, in gevolge van het genomen besluit, drie Luitenants - Admiraalen, *Egbert Meeuwszoon Kortenaar*, onder het Kollegie ter Admiraliteit op de Maaze, *Michiel Adriaanszoon de Rui-ter*, onder dat te Amsterdam, en *Jan Korne-liszoon Meppel*, onder dat van Westfriesland en 't Noorderkwartier (l). De Luitenant-Admiraal, Heer van Wasfenaar, kreeg het opperbevel over de gantsche Vloote, onder den titel van *Luitenant-Admiraal-Generaal*. De Staaten ook, om meer volks tot de Vloot te kon-

(i) AITZEMA V. Deel, bl. 197, 199-207.

(k) Secr. Refol. Holl. 27 Nov. 1664. II. Deel, bl. 452.

DE WITT Brieven II. Deel, bl. 5.

(l) Refol. Holl. 24, 29 Jan. 1665. bl. 15, 26.

konnen bekomen, verboden, ten deezen tyde, alle Vaart, met naame ook de groote en kleine Vischery en de Walvischvangst. Men stelde, op 't veroveren van Engelsche schepen, en op 't afhaalen der vlaggen, grooter belooningen dan immer te vooren. Ook werden zulken, die in 's Lands dienst te water verminkt mogten worden, merkelyke sommen gelds toegelegd. Men verboodt den invoer van Engelsche waaren, en stelde orde, omtrent den handel op Engelsche havens, door Bondgenooten en onzydigen (*m*).

De Koning van Groot-Britanje, die, op 't einde des voorleeden jaars, voor 't eerste, zynen onderzaaten, openlyk, verlof gegeven hadt, om hunne schade te verhaalen, aan de schepen en goederen der ingezetenen van deezen Staat, hadt, in Louwmaand deezes jaars, zo dra geenen merkelyken onderstand bekomen van 't Parlement, of hy deedt arbeiden aan 't opstellen eener Oorlogsverklaaringe tegen de Vereenigde Gewesten (*n*), die egter, niet voor den veertienden van Lentemaand, in de voornaamste straaten van Londen en Westmunster, plegtiglyk, afgekondigd werdt. Zy behelsde „dat men, in plaats „van vergoeding te geeven, wegens den „hoon, de beledigingen en nadeelen, den „Engelschen, door de Oost- en Westindische „Maatschappyen en andere ingezetenen der „Vereenigde Gewesten, aangedaan, last ge-

1665

Karel de
II. ver-
klaart
den Staa-
ten den
oorlog.

„ ZON-

(*m*) Groot-Plakaatb. III. *Deel*, bl. 223, 226, 263, 264, 291, 292, 293, 295. AITZEMA V. *Deel*, bl. 429.

(*n*) RAPIN *Tom.* IX. p. 230, 231.

1665. » zonden hadt aan de Ruitcr, tot het plee-
 » gen van nieuwe vyandlykheden in Afrika;
 » dat de Koning, hierop, de Nederlandfche
 » fchepen hadt doen beflaan; doch geene
 » Brieven van Schâverhaalinge uitgegeven,
 » noch tegen de beflaagen' fchepen doen
 » voortpleiten hadt, voordat hem onweder-
 » fpreekelyk gebleeken was, dat de Ruitcr
 » den ontvangen last in 't werk gefield, en
 » verfcheiden' fchepen en goederen zyner
 » onderzaaten in beflag genomen hadt. Dat
 » hy nu, verneemende, dat men zig, in de
 » Vereenigde Gewesten, fterk ten oorloge
 » uitrustte, en zelfs Brieven van Schâverhaa-
 » linge tegen 's Konings onderzaaten hadt
 » uitgegeven, bevonden hadt, dat men zig,
 » door de wapenen, zocht te handhaaven in
 » 't bezit van 't gene men, onregtvaardiglyk,
 » hadt verkreegen; waarom hy goedvondt,
 » aan de ganfche weerd te verklaaren, dat
 » de Staaten de aanvallers waren, en hierom,
 » door zyne Vlooten en Oorlogfchepen, en
 » door alle anderen, die Brieven van Schâ-
 » verhaalinge van zynen Broeder, den Her-
 » toge van Jork, bekomen hadden, wettig-
 » lyk, mogten beoorloogd worden; zullende
 » alle de fchepen en goederen hunner onder-
 » zaaten voor goeden prys gehouden wor-
 » den, en aan elk, Engelschen en vreemden,
 » op verbeurte van fchepen en goed, verbood-
 » den zyn, hun eenige krygsbehoeften toe te
 » voeren (o).»

Men

(i) Zie AITZEMA V. Deel, bl. 363.

Men ziet, uit deeze Verklaaring, dat 's Konings voornaamste oogmerk was, de Staaten te doen doorgaan voor aanvallers in deezē kryg, op dat de Koning van Frankryk en anderen hunner Bondgenooten, buiten de verpligting, gesteld zouden worden, om hun by te staan. 't Bewys deezer onderstellinge was de last, aan de Ruiters gegeven, en het uitvoeren van dien last, in het beslaan van eenige Engelsche schepen en goederen. Doch 't was onbetwistbaar, dat de Ruiters geen last bekomen hadt, om iet tegen de Engelschen te onderneemen, dan na dat men onderregt geworden was van de vyandlykheden, door Holmes gepleegd. 't Is waar, dat de Koning Holmes bedryf, in 't eerst, geheellyk, wilde doen stelen op rekening der Engelsche Afrikaansche Maatschappye. Doch, met even zo veele redē, kon de Ruiters onderneeming aan de Nederlandsche Westindische Maatschappye, aan welken de herwonnen' Plaatsen toekwamen, worden toegeschreeven. Hierom zwygt de Koning ook van de herwonnen' Plaatsen op Kabo Verde; want van 't gene in Guinea geschied was kon men nog geene kennis hebben; en hy brengt de geheele vyandlykheid, door de Ruiters gepleegd, tot het beslaan van eenige Engelsche schepen en goederen. Doch wy hebben te voren (p) gezien, dat hy zig alleenlyk meester gemaakt hadt van 't gene der Engelsche Afrikaansche Maatschappye toekwam; latende de andere Engelsche schepen, schoon ze

1665.

Aanmerkingen
over deezē Oorlogsverklaring.

VOOR

1665. voor eenen tyd in beslag gehouden waren, daarna, onverhinderd, vertrekken. Behalve, dat het bellaan eeniger schepen voor geen en aanvang van oorlog kon gehouden worden, of de Koning, die 't eer dan de Ruiters hadt gedaan, moest zelf voor den aanvaller in deez en kryg doorgaan. In allen geval, was 't gene de Ruiters verrigt hadt buiten Europa geschied, en Karel de II. veroorloofde zig, hierop, het aanvagen der vyandlykheden in Europa; alwaar de Staaten, door Frankryk en door hunne andere Bondgenooten, moesten ondersteund worden. 't Was, derhalve, voor onpartydigen niet moeilyk te zien, wie voor den aanvaller gehouden moest worden, Groot-Britanje, of de Staaten. Voor 't overige, hang ik 'er niet veel gewigts aan, dat Karel de II. de vyandlykheden begon, door het neemen van verscheiden' schepen, en door het aantasten der Smirnasche Vloote, lang voor dat hy den oorlog verklaard hadt; om dat sommigen, onlangs, met schynbaare redenen, getoond hebben, dat zulk eene verklaring, voor 't be ginnen der vyandlykheden, niet noodzaakelyk behoort, tot het wezen van eenen regtvaardigen oorlog (q).

XI.
Lands
Vloot
loopt in
zee.

De Staaten hadden zo dra de Engelsche Verklaring niet in handen gekreegen, of zy zonden ze aan alle vreemde Hoven, nevens eenen beredeneerden Brief, strekkende om te toonen, dat de Koning van Groot-Britanje de gemeene vryheid des Koophandels

(q) Vid. C. v. BYNERSHOEK Quest. Jur. publ. Libr. I. Cap. II. p. 5.

JACOB, BAANDER-HEER VAN EN TOT WASSENAER,
Heer van Obdam enz.
Luitenant-Admiraal-Generaal der
Vereenigde Nederlanden, enz.

A. Schreuman del. naar de Original-Schildery van Nanneman by H. W. Groef van Wiffenaar. Naer van Obdam. In d'blad enz. J. Hendrickson fecit.

dels zocht te krenken; waarby alle Mogendheden belang hadden (r). Voorts, lieten ze niet na, door den Ambassadeur van Gogh, onder bemiddeling van Frankryk, te Londen te doen handelen over de herstelling der Vrede (s); doch zonder vrugt (t). De Engelsche Vloot, onder den Hertoge van Jork, sterk omtrent honderd schepen van oorloge, raakte, in Blocimaand, in zee. De Nederlandfche, onder den Heere van Wasfenaar, liep ook nog uit, voor 't einde der genoemde maand. Zy was ten minste zo sterk als de Engelsche (u). Op den dertienden van Zommermaand, raakten de Vlooten aan elkanderen, omtrent tien Duitfche mylen Noord-oost- ten Noorden van de Stad Lestoffe. Men wil, dat de onzen, twee dagen te vooren, den wind op de Engelschen gewonnen hadden, zonder zig van dit voordeel gediend te hebben (v). Nu hadden de Engelschen de loef van hun, zynde de wind Zuidelyk. 't Gevegt begon, met het aanbreeken van den dag, en duurde tot over den middag. Eenige Staatfche Kapiteinen kweeten zig wakkerlyk; maar anderen hielden zig buiten den ftryd; fchietende flegts van verre. Doch omtrent twee uren na den middag, fprong de Luitenant - Admiraal - Generaal Heer van Wasfenaar, met zyn fchip de Eendragt, vier en

1665.

De Heer
van Was-
fenaar
fneuvelt.

(r) Zie AITZEMA V. Deel, bl. 371.

(s) AITZEMA V. Deel, bl. 372 373.

(t) DE WITT Brieven II. Deel, bl. 98.

(u) Zie AITZEMA V. Deel, bl. 443, 444.

(v) Zie AITZEMA V. Deel, bl. 448.

1665. entagtig stukken gefchuts voerende, ongelukkiglyk, in de lugt, door zyn eigen buskruid; zonder dat men zekerlyk weet, of 'er, door verzuim van de zynen, of, door 't fchieten des vyands, de brand in geraakt was. De Luitenant-Admiraal Kortenaar was, reeds in 't begin van 't gevegt, des morgens omtrent vyf uren, doodgeschooten. Doch het ontydig omkomen des Heeren van Wassenaar veroorzaakte zo veel wanorde in 's Lands Vloote, dat velen naar een goed heenkomen zогten: ook eenigen, die zig, te voeren, dapperlyk geweed hadden, en onder deezem, de Luitenant-Admiraal Jan Evertsen, die, met eenige anderen, de Maaze inliep. In den Briele aan land gestapt zynde, werdt hy, door 't graauw, welk hem van lafhartigheid beschuldigde, aangetast en in 't water gesmeeten; daar hy gesmoord zou hebben, was hy niet, door eenige soldaaten, en in 't byzonder, door eenen Franschen Kapitein, *La Salle* genoemd (*), gered geworden. Doch daarna verantwoordde hy zig zo wel, in den Haage, en voor den Krygsraad op Texel, dat men zig genoodzaakt vondt, zyne kloekmoedigheid en zyn beleid te pryzen. Omtrent zestig schepen waren naar Texel geweeken, zeventien of agtien naar 't Vlie, twaalf of dertien naar de Wielingen, Goereede en de Maaze; eenigen waren den Engelschen in handen gevallen: drie, aan elkanderen vast geraakt zynde, door hen, verbrand.

Nederlaag en vlugt der onzen.

(*) Memoir. de GUICHE Libr. I. p. 72.

EGBERT MEELUWSZON KORTENAAR.
Luitenant-Admiraal
van Holland en Westfriesland.

H. van der Helst pinxit.

J. Houbraken fecit.

brand. Op den vyand werdt flegts één schip veroverd, door Kapitein *Joan de Haan*, welk in Texel werdt opgebragt. Doch de Engelschen verlooren ook den Vice - Admiraal *John Lawfon*, den Schout by nagt *Sansum* en eenige andere voornaame luiden. Daarentegen waren, aan onzen kant, gefneuveld, behalve den Heer van Wasfenaar en Kortenaar, *Auke Stellingwerf*, Luitenant-Admiraal van Friesland, de Kapitein *Joan Bankert* en eenige anderen. De nederlaag was, volkomenlyk, aan de zyde der onzen (x), die 't meest geleeden hadden, en den ftryd ontweeken waren (y). Sommigen vonden 't, ondertusfchen, vreemd, dat de Engelschen hun voordeel, en de wykende Nederlanders niet vervolgd hadden. Doch men heeft, naderhand, gefchreeven, dat het hun aan branders mangelde (z): ook, dat de Hertog van Jork, op den raad van *Pen*, die hem vertoonde, dat de Nederlanders nimmer hardnekkiger freedden, dan wanneer zy in den uiterften nood gebragt waren, beflooten hadt, den ftryd niet te hervatten, en de onzen, flegts met klein zeil te vervolgen (a); waardoor de meeste fchepen in behouden haven raakten. 't Ontydig wyken en 't verder pligtverzuim van eenige Bevelliebbere werdt, federt, onderzocht en geftraft. Drie Kapiteinen, *Jan* Straffe
Pie- over

(x) Refol. Holl. 13, 14, 16, 17, 24 *Jany*, 23, 25 *July*, 1 *Aug.* 1665. bl. 41, 44, 49, 52, 68, 76, 29, 34, 37, 60. AITZEMA V. Deel, bl. 379, 382, 446, 447, 449, 450, 453.

(y) DE WITT Brieven II. Deel, bl. 101.

(z) Memoir. de GUICHÉ Livr. I. p. 70.

(a) BURNET Hist. of his own Time. Vol. I. p. 219.

1665. *Pieterszoon Onklaar*, *Antoni Evertszoon de Marre* en *Jakob Bruining*, werden, ter oorzaak van verfaagdheid, ter dood verweezen, en met musketten doorschooten. Drie anderen, *Willem Codde van der Burg*, *Jan van der Marsche* en *Apollonius Pool*, werd de degen, door beuls handen, voor de voeten, gebroken, en zy eerloos en onbekwaam verklaard, om 't Land verder te dienen: twee, *Samuel Huisman* en *Jakob van der Kamme*, werden van hunnen dienst verlaaten. *Ate Intes Stinsfra*, Kortenaars Opperstuurman, die, na deszelfs dood, 't schip van den vyand hadt laten afdryven, moest, met den strop om den hals, de straf der anderen aanschouwen, en werdt, voorts, eerloos verklaard, en gebannen. Midlerwyl, verzuimden de Staaten geen tyd, om 's Lands Vloot, spoedig, wederom in staat te stellen, om zee te kiezen. De Engelschen bleeven zee houden; 't welk het vaardig verzamelen van 's Lands schepen noodzaakelyker maakte (b). Ter gedagtenisse van den Heere van Wasenaar, werdt, sedert, op 's Lands kosten, in de groote Kerke in den Haage, eene pragtige Grafftede opgerecht, waarop hy, overeinde en in 't harnas, levensgrootte, werdt afgebeeld. Voor Kortenaar werdt, insgelyks, eene aanzienlyke Grafftede gestigt, in de groote Kerke, te Rotterdam.

XII. De Ruiters ver- De ongelukkige uitflag van 't jongste zeegevegt veroorzaakte merkelyke verflaagenheid,

(b) Sentent. over eenige Scheeps-Kapit. en Offic. gedruckt 1665. AITZEMA V. Deel, bl. 459, 460-466.

hield, onder 't gemeen. Doch men fchiep wederom moed, op het berigt, ^{1665.} welk men, —————
 kort hierna, ontving van de voordeelen, ^{rigtingen}
 door de Ruiters, behaald op de Engelschen. ^{op de}
 Hy was, in den aanvang deezes jaars, op de ^{kust van}
 Guineefche goudkust gekomen, en hadt, ter- ^{Guinea.}
 ftondt, het Kasteel Takorari of Witsen aan-
 getast en veroverd. Kort hierop, werdt dit
 Kasteel geflegt. Voorts, naar S. George del
 Mina gezeild zynde, ontving hy, daar, na-
 deren last uit het Vaderland, om de Engel-
 fche fchepen en goederen aan te tasten. Se-
 dert, nam hy verſcheiden' ſchepen. In Sprok-
 kelmaand, met groot gevaar, omtrent het
 Kasteel Kormantyn, welk de Engelschen, on-
 der *François Schwyn*, bezet hielden, geland
 zynde, veroverde hy dit Kasteel, ſtormen-
 derhand, op den agtſten. Wat laater ont-
 ving hy, hiertoe, byzonder bevel van de al-
 gemeene Staaten, en te gelyk, om den En-
 gelfchen buiten Europa alle mogelyke af-
 breuk te doen. Hy zeilde toen naar de Bar-
 bados, een der Karibiſche Eilanden, daar
 vier- of zesendertig Engelfche ſchepen lagen,
 op welken hy egter geen voordeel behaalen
 kon. Daarna, deedt hy ook de andere En-
 gelfche Eilanden in deezen oord aan, zig al-
 daar en onder weg van verſcheiden' Engel-
 fche ſchepen meester maakende. Doch mid-
 lerwyl bevel bekomen hebbende, om naar 't
 Vaderland te keeren, nam hy, in Zomer-
 maand, de reis derwaards aan (c). Verwit-
 tigd

(c) BRANDT de Ruiters, bl. 525-374.

1665. tijd van den openbaaren oorlog met de Engelschen, zelde hy tusfchen Hitland en Noorwegen door, een Vlaamsch vaartuig onderweg bewilligd hebbende, om voor uit te ftevenen op kondfchap. De Engelsche Vloot onthieldt zig, ten deezen tyde, voor Bergen in Noorwegen; doch 't gelukte de Ruiters, haar ongemerkt voorby te flippen, 't welk men aan het mistig weder en aan 't waalen der winden toefchreef, niet zonder hierin 's Hemels gunftige voorzorg te erkennen. Op den zesden van Oogftmaand, liep hy behouden de Wester-Eems in, en kwam, voor Delfzyl, ten anker (d).

Hy komt te rug en op de Eems.

XIII. Weinige weeken te vooren, hadt men wederom beginsels van oproer befpeurd, in fommige Steden. Te Amsterdam zelfs, begon men te morren, over de tegenwoordige Regeeringe. Te Leiden, werdt wederom, gelyk, voor eenige jaaren, in andere Steden, gefchied was, een Tromflaager in 't water gefmeeten, om dat hy volk wierf, op den naam der Staaten; roepende 't graauw, *dat men voor den Prinse van Oranje, niet voor verraadens werven moest.* Ook voegden zig eenige Scheeps-Kapiteinen en matroozen byeen, openlyk verklaarende, dat zy niet wederom in zee dagten te gaan, dan onder 's Prinzen vlagge (e). Op 't fchip van Tromp, in Texel leggende, wilden de matroozen het anker niet opwinden, dan in den naam des Prinzen

van
(d) BRANDT de Ruiters, bl. 385-389. AITZEMA V. Deel, bl. 469 enz.

(e) D'ESTRADES Tom. III. p. 232.

van Oranje (*f*). Doch de Raadpensionaris de Witt vindt middel, om deezen bewegingen te stillen. Men leest ook, dat sommige Steden, kort na het ongelukkig zeegevegt, ter Vergaderinge van Holland, voorfloegen, dat men op de beste wyze mogelyk, met Groot-Britanje, moest zoeken te verdraagen, en den Prins van Oranje in de waardigheden zynrer Voorouderen herstellen. Doch de meesten en vooral de Witt hadden geoordeeld, dat men hiermede, nog behoorde te wagen, en eerst te zien, wat 'er van Frankryk te hopen ware (*g*). De Raadpensionaris moedigde de Leden, sedert, sterk aan, om de Vloot wederom in staat te stellen. Hy begaf zig zelfs, in perfoon, naar Texel, om de uitrusting te bevorderen (*h*). Men wil, dat hy, inzonderheid voor dat de Ruitser behouden in de Eems gekomen was, zeer vreesde voor hem, voor de Smirnasche Vloot, die nog te Kadix lag, en voor de schepen, die uit Oostindie verwacht werden; zig verzekerd houdende, dat het verlies van eene of twee deezer Vlooten eenen opstand in de Steden verwekken zou, en 't volk doen roepen om vrede met Groot-Britanje, om herstelling van den Prinse van Oranje, en om eene geheele verandering der tegenwoordige Regeeringe (*i*). Men voegt 'er by, dat deeze vrees hem deedt besluiten, om in perfoon op de Vloot

1665.
Voorslag
om den
Prins van
Oranje
te bevor-
deren.

Bekom-
mering
van de
Witt.

- (*f*) AITZEMA V. *Dacl.* bl. 477.
 (*g*) D'ESTRADES *Tom.* III. p. 215.
 (*h*) D'ESTRADES *Tom.* III. p. 218, 232.
 (*i*) D'ESTRADES *Tom.* III. p. 243.

1665. Vrees in Frankryk, voor eene verandering in de Regeering der Vereenigde Nederlanden.

Vloot te gaan, op hoop van zyn wankelend gezag, door een gelukkiger zeegevegt, te herstellen en te bevestigen (*k*). D'Estrades schreef deeze dingen, als uit den mond van de Witt, over aan 't Fransche Hof, daar zy zo veel indruk maakten, dat van Beuningen, omtrent deezen tyd, aan den Raadpensionaris meldde „hoe men aldaar bedugt was, dat „de Koning van Engeland zou mogen willen woelen met den naam van den Prinse van Oranje; doch dat de Regeering, in „zulk een geval, zo veel hy verneemen kon, „heul hebben zou aan den Koning van „Frankryk (*l*).” Koning Lodewyk zelf beval d'Estrades, hem te melden, welke redenen 'er waren, om eene omkeering in de Regeering te vreezen, ten welken einde, hy onderzoeken moest „welke Steden, in elk Gewest, den Prinse of den Raadpensionaris „waren toegedaan; hoe veel magts elke party, in ieder deezer Steden, hadt, en door „wie zy ondersteund wierdt, door de Wet- „houderschap of door de Gemeente; op dat „men met te meer grond mogt kunnen oordeelen over de waarschyndykheid der gevreesde omkeeringe, in geval de Ruiters, of „eene der twee andere Vlooten den Engelsen in handen mogten vallen (*m*).” Doch of, en op welk eene wyze, d'Estrades aan 's Konings last voldaan hebbe, vind ik nergens gemeld. Ook bragt de aankomst van de

(*k*) D'ESTRADES Tom. III. p. 252, 258, 274, 277, 315.

(*l*) DE WITT Brieven II. Deel, bl. 102. Verg. bl. 92.

(*m*) D'ESTRADES Tom. III. p. 278.

de Ruiters de zaaken, terftond, in eene andere gedaante. 1663.

De Staaten hadden, na 't fneuvelen des Heeren van Wafenaar, geraadpleegd, wien zy 't opperbewind over 's Lands Vloote, in zyne ftede, zouden opdraagen. Veelelen fpraken van den Vice-Admiraal *Kornelis Tromp*, aan wiens kloekmoedigheid niemant twyfelde, en die zeer bemind was by 't Scheepsvolk. Doch tufchen deezen en de Gemagtigden der Staaten was eenig misnoegen ontftaan, ter gelegenheid dat hy geweigerd hadt, als regter te zitten over Kapiteinen, die, wegens pligtverzuim in 't laafte zeegevegt, op zyn eigen aandryven, in hegtenis genomen waren (*n*). Ook melden fomnigen, dat hy, op Texel aan land tredende, verklaard zou hebben, zyn ampt te zullen nederleggen, om dat 'er naauwlyks twaalf Kapiteinen geweest waren, die hunnen pligt tegen de Engelfchen betragt hadden (*o*). Doch de voornaamfte reden, waarom fomnigen hem tegen waren, was zyne bekende geneegenheid tot den Prince van Oranje (*p*). Men verftondt, nogtans, in 't gemeen, dat men hem, ten minften in naam, over de Vloot behoorde te ftellen. Doch tot maatiging van zyn gezag, werdt goedgevonden, drie Gevolmagtigden der algemeene Staaten af te vaardigen op 's Lands Vloote, waartoe, eerlang, Rutgers Huigens, wegens Gelderland, zit-

Raadpleegingen, op de aanftelling van eenen Lieutenant-Admiraal-Generaal;

(*n*) AITZEMA V. Deel, bl. 454, 457.

(*o*) D'ESTRADES Tom. III. p. 214.

(*p*) BRANDT de Ruiters, bl. 384.

1665. zitting hebbende ter algemeene Staatsvergaderinge, de Raadpensionaris de Witt en *Joan Boreel*, Burgemeester van Middelburg (*q*), benoemd werden. Tromp was, reeds te vooren, tot Luitenant-Admiraal, onder het Kollegie ter Admiraliteit op de Maaze, verheeven geweest (*r*). Doch de Ruiters aankomst maakte eenige verandering in deeze schikking. De Stad Amsterdan sloeg eerst voor, of men de Ruiter niet, in de plaats van den Heere van Wasfenaar, behoorde te vereeren met het bevel over 's Lands Vloote onder de Gevolmagtigden der Staaten; waartoe, eerst door de Staaten van Holland, en terstond daarna, ook door de algemeene Staaten, beslooten werdt (*s*). Tromp was ten hoogste misnoegd over deeze verandering, tot zo verre zelfs, dat hy weigerde, onder de Ruiter, naar zee te gaan. Nogtans bedagt hy zig, sedert, en bleef in 's Lands dienst.

waartoe
de Ruiter
verkooren
wordt.

XIV. De Vloot, in Oogstmaand, zeilreede zyn-
's Lands de, in Texel, haperde het aan gunstige ge-
Vloot legenheid, om in zee te loopen; 't welk men,
loopt, andermaal, niet dan op
in zee. tien strecken van 't kompas te kunnen ge-
schieden. Doch de Witt, na naauwkeurig
onderzoek, bevonden hebbende, dat 'er wel
agtentwintig onderscheiden³ strecken aanlei-
ding

(*q*) Notul. Zeel. 1 Aug. 1665. bl. 165. Memoir. de GURCHE Livr. 1. p. 79, 82.

(*r*) AITZEMA V. Deel, bl. 468.

(*s*) Resol. Gener. Mart. 11 Aug. 1665. by BRANDT de Ruiter, bl. 393. Resol. Holl. 11 Aug. 1665. bl. 33.

ding toe gaven, nam zelf het lood in de hand, peilde het Spanjaards gat, en bragt, op den veertienden van Oogstmaand, met een' Zuiden en Zuidwesten wind, alle de schepen, door het zelve, gelukkiglyk, in zee. De gantsche Vloot bestondt uit drie-ennegentig Fregatten van oorloge, benevens etlyke branders, jagten, galjoets en ander klein vaartuig. Het oogmerk der Vloote was de Oostindische en andere Koopvaardyschepen veilig naar de havens deezer Landen te geleiden, en de Engelsche scheepsmagt, die haar hierin zou mogen willen hinderlyk zyn, te vernielen of uit de zee te slaan. Doch weinige dagen na dat zy in zee geraakt was, schreeven de algemeene Staaten eenen bededag uit, die, door sommige Predikanten, tegen het oogmerk der Regeeringe, gebruikt werdt. Men vondt 'er verscheiden, die, verstaande, dat de zaaken niet wel konden gaan, ten ware men den Prins van Oranje in 't hoog bewind stelde, zig, deswege, uitlieten van den Predikstoel. *Jakobus Sceperus*, Predikant te Gouda, bestondt de Regeering, met haatlyke woorden en vergelykingen, gelyk men 't noemde, over te haalen: 't welk geoordeeld werdt, tot ontrusting der Gemeente en kleinagting der Regeeringe, te strekken, waarom de Wethouderichap besloot, die gaadje, welke hy van de Stad trok, by voorraad, in te houden (t). Te vooren, hadden de Staaten van Holland, om diergelyke oorzaak, hun mis-

1665.

Bededag
tegen 't
oogmerk
der Re-
geerin-
ge, ge-
bruikt,
door
sommige
Predi-
kanten,

(t) AITZEMA V. Deel, II. 483.

1665. misnoegen getoond tegen *Franciskus Ridderus*, Predikant te Rotterdam (*u*), en, wat laater noodzaakten ze, op gelyke wyze, *Thaddeus de Landman*, Predikant in den Haag, die vinnig tegen 't Verbond met Frankryk uitgevaaren hadt (*y*), om te belooven, dat hy zig voortaan sjipter voegen zou naar de inzigten der hooge Regeeringe (*w*). De Haagfche Predikant, *Simon Simonides*, hadt, omtrent den zelfden tyd, van den predikstoel geklaagd, dat men ondankbaar was, tegen 't Huis van Oranje (*x*). Voor 't einde des jaars werdt, gelyk wy, reeds op eene andere plaats, in 't voorbygaan, gemeld hebben, ter deezer gelegenheid, by de Staaten van Holland, beslooten „ dat de Predikanten „ zig zouden hebben te onthouden van alle „ verstandhouding buitens Lands over zaaken „ van Staat; dat ze ook over Kerkelyke „ zaaken geen verstand buitens Lands houden „ zouden, dan met kennisfe en volgens orde „ der Regeeringe; dat ze zig onthouden „ zouden van zaaken der Regeeringe, in „ hunne predikaatsien of gebeden, op den „ predikstoel, te brengen: alles onder „ bedreiging, dat zy, het tegendeel doende, „ terftond en voor altoos, van den predik- „ dienst geweerd zouden worden (*y*). „

Wel

- (*u*) Resol. Holl. 24 Jan. 1665. bl. 14.
 (*y*) AITZEMA V. Deel, bl. 483, 502-504. D'ESTRADES
 Tom. III. p. 527.
 (*w*) Resol. Holl. 5, 6, 7, 13 Nov. 1, 4 Dec. 1665. bl.
 144, 148, 150, 159, 13, 22.
 (*x*) AITZEMA V. Deel, bl. 504.
 (*y*) Resol. Holl. 15 Juny, 7 Nov. 5. Decemb. 1665. bl. 48,
 152, 25.

Orde der
 Staaten,
 tot be-
 tuige-
 ling der
 Predi-
 kanten.

Welke befluiten van zo veele kragt waren , dat de meeste Predikanten zig , federt , ftill hielden. 1665.

's Lands Vloot , nu in zee gefteken , werdt , door verfcheiden' onverhoedsche toevallen , verhinderd , iet uit te voeren van belang. Stilte en tegenwind belette haar , eerst , de Engelfche Vloot , die nu onder bevel van den *Graave van Sandwich* ftondt , op te zoeken. De Vlooten zeilden elkanderen dicht voorby , zonder elkanderen gezien te hebben. *Sandwich* paste op de *Smirnasche* en *Oos:indifche* fchepen , die , agter *Hitland* om , naar 't *Vaderland* komende , uit vreeze voor de Engelfchen , te *Bergen* in *Noorwegen* , waren ingelooopen (z). De Engelfche Gezant aan 't Hof van *Deenemarke* zocht den Koning te beweegen , om zig van deeze fchepen meester te maaken , en den buit te deelen met den Koning van *Groot-Britanje*. Men wil , dat *Fredrik de III.* luisterde naar deezen voorflag (a). De *Graaf van Sandwich* kreeg last , om de *Koopvaarders* , in de haven van *Bergen* , aan te tasten. Doch de *Bevelhebber* van *Bergen* , niet tydig genoeg onderregt van de gezindheid zyns Konings , was met de *Koopvaarders* in onderhandeling getreden , om hen te befchermen tegen de Engelfchen , die hen , met veertien fchepen , onder *Thomas Tiddyman* , reeds in de haven , hadden aangeast ; doch met verlies afgeslaagen waren. Kort hierna , kwam 's Lands Vloot onder de

Bewee-
gingen
en bedry-
ven van
's Lands
Vloote.

Rui-

(z) *Memoir. de GOICHE Livr. I. p. 98.*

(a) *BURNET Hist. of his own Time, Vol. I. p. 222.*

1665.

Zy raakt
ver.
strooid
door
storm.

Ruiter voor Bergen. De Oostindische en andere Koopvaardyschepen voegden zig, in 't begin van Herfstmaand, by 's Lands Vloote. Men belloot toen, bedugt voor de Herfststormen, en geen en vyand vernemende op de Noordfche kusten, te rug te keeren naar 't Vaderland. Doch op den negenden, ontstak 'er zo hevig een storm uit den Noordwesten, dat de gantsche Vloot verstrooid raakte, en zwaar beschadigd werdt. De Engelsche Vloot, die zig omtrent het Doggerszand bevondt, hadt minder geleden. De Ruiter, slegts negenendertig schepen onder de vlagge hebbende, besloot, nogtans, den vyand op te zoeken; doch hy kon hem niet te zien krygen. Daarna, vondt men raadzaam tusfchen Texel en 't Vlie te gaan leggen, daar de verstrooide schepen, allengskens, byeenkwamen. Ook raakten de meeste Koopvaarders in behouden haven. Doch eenige Oostindische en vier Oorlogsfchepen waren den Engelschen in handen gevallen. De Vice-Admiraal, *Aart van Nes*, dertien Oorlogsfchepen en eenige Koopvaarders by zig hebbende, was ook in een fcherp gevegt geraakt met twaalf Konings schepen, welken hy hadt doen afhouden. De storm veroorzaakte dus, dat 's Lands Vloot niets kon onderneemen tegen de Engelschen, hoewel men, onder 't gemeen, verspreidde, dat het den Gevolmagtigden der Algemeene Staaten aan kennis en beleid haperde. Ook geloofden veelen, dat 'er de grootfte eendragt niet geweest was, tusfchen de Witt en de Ruiter.

Doch

Doch de laatste verklaarde, rondelyk, het tegendeel. Ook werdt de Raadpensionaris, wegens zynen gedaanen dienst op de Vloote, bedankt, door de Staaten van Holland. In Wynmaand, stak 's Lands Vloot wederom over naar de Engelsche kust, met voorneemen, om den vyand, in Duius, aan te tasten. Doch deeze toeleg werdt, door tegenwind, verhinderd. Ook ontstondt 'er eene algemeene ziekte op de Vloote, die, in weinige dagen, zo sferk toenam, dat men genoodzaakt was, in 't begin van Slagmaand, naar 't Vaderland te keeren (b): waarmede de zee kryg dezes jaars een einde nam.

1665

Doch terwyl de wederzydsche Vlooten nog zee hielden, verzuimde men niet, in Engeland, te handelen over een Verdrag, onder bemiddeling des Konings van Frankryk, die, terstond na het ongelukkig zeegevegt van den dertienden van Zomermaand, uit zig zelve voorsloeg, dat de Staaten „ Nieuw Nederland aan den Koning van „ Groot-Britanje zouden afstaan, mids hy „ hen in 't bezit liete van 't Eiland Poule- „ ron; dat de Staaten S. George del Mina „ en de Sterkte Nasfau zouden blyven bezit- „ ten; doch Kormantyn aan den Koning te „ rug geeven; dat de Sterkte op Kabo Kors „ geslegt zou worden; dat de Koning ook „ in 't bezit gesteld zou worden der Sterk- „ ten Bonavista en S. Andries, op de rivier „ van

XV.
Voor-
slag van
Frankryk
tot vrede.

(b) BRANDT de Ruyter, bl. 409-456. AITZEMA V. Dell. bl. 482, 483, 484, 497-509, 565.

1665.

„ van Gambi , en dat men , terftond , Ge-
 „ magtigden zou benoemen , om , wegens een
 „ goed Verdrag van Koophandel , overeen
 „ te komen (*e*). ” Op deeze voorwaarden ,
 behoorde men , naar 't oordeel des Konings
 van Frankryk , wederzyds , te verftaan tot
 vrede . Doch Karel de II. verklaarde , ron-
 delyk , datze hem niet behaagden . Hy hadt ,
 gaf hy voor , den oorlog aangevangen , op
 den raad en het aanhouden van zyn Parle-
 ment , welk hy niet zou konnen voldoen , zo
 hy geen ander voordeel wist te bedingen , na
 de overwinning , onlangs , op de Staaten be-
 haald . Men moest hem , voegde hy 'er by ,
 ten minften , eenige vergoeding bezorgen
 voor zyne gemaakte kosten , waartoe , meen-
 de hy , de Koning van Frankryk , zo hy 't ge-
 raaden vondt , de Staaten , ligtelyk , zou kon-
 nen verpligten (*d*). Doch de Staaten zelven
 fcheenen niet zeer gezind , tot het afstaan
 van Nieuw Nederland (*e*). Ook waren 'er
 andere punten in den voorflag van Frankryk ,
 welken hun niet behaagden (*f*). Men maak-
 te , hier te Lande , in 't algemeen , nog ftaat
 op het Verbond met Frankryk , en men twy-
 felde niet , of de Engelfchen zouden beter
 aan de hand gaan , zo dra Lodewyk de XIV.
 zig , openlyk , tegen hem verklaard hadt .
 Doch het Franfche Hof verfechoof dit , van
 tyd tot tyd , voorwendende , eerst ter dege te
 wil-

Karel de
 II. wylt
 dien van
 de hand.

Ook be-
 haagt hy
 den Staa-
 ten niet.

(*e*) *Voyez D'ESTRADES Tom. III. p. 350.*

(*d*) *D'ESTRADES Tom. III. p. 331, 332.*

(*e*) *D'ESTRADES Tom. III. p. 382.*

(*f*) *D'ESTRADES Tom. III. p. 324.*

willen beproeven, wat 's Konings tusfchen-
 fpraak zou kunnen uitwerken. Van Beunin- 1665:
 gen liet niet na, op onderftand te dringen (g). VanBu-
 Zelfs verklaarde hy, zig te zullen te vrede ningen
 houden, met de belofte, dat de Koning het dringt
 Verbond gefland zou doen, zo de Engelfchen Frankryk
 toonden, te willen volharden in den oorlog: tot belof-
 ook wilde hy zig verbinden, om deeze te van
 belofte geheim te houden, zo de Koning mogt byftand.
 oordeelen, dat het openbaaren daarvan nadeel
 doen mogt aan zyne bemiddeling in Enge-
 land. Doch men antwoordde hem, dat zulk
 eene belofte noodeloos, en reeds in 't Ver-
 bond vervat was: 't welk hy voor eene uit-
 vlugt hieldt (h). Ondertusfchen, begreep
 hy wel, dat Frankryk eenigen tyd behoefde,
 om zyne zeemagt, die, onlangs, nog zeer ge-
 ring geweest was, en flegts uit twee- endertig
 Oorlogsfchepen, die meest maar tusfchen de
 dertig en veertig ftukken voeren konden, be-
 ftaan hadt (i), in beteren ftaat te ftellen, en
 dat men, hierom, dit jaar, niet veel van den
 byftand tegen Groot-Britanje te wagten hadt.
 Hy zou zig, derhalve, met 's Konings woord,
 voor eerst, te vrede gehouden hebben, of
 met eenigen onderftand in geld, waarop hy,
 naderhand, aanhieldt. Doch 't bleek, langs
 hoe klaarer, dat de Koning van Frankryk niet
 ongaarne zag, dat de twee Mogendheden el-
 kanderen verzwakten, door den oorlog; al-
 leen-

(g) AITZEMA V. Deel, bl. 577-581, 595, 600-603.

(h) Refol. Holl. 23 Aug. 1665. bl. 3. DE WITT Brieven,
 II. Deel, bl. 78.

(i) DE WITT Brieven II. Deel, bl. 31, 35.

1665. leenlyk, zegt hy te voorkomen, dat Groot-Britanje, of door de wapenen, of by wege van handeling, te veel voers kreeg, in de Vereenigde Gewesten. Hieruit sprooten zyne voorflagen tot een verdrag, welk, in de tegenwoordige omftandigheden, niet zeer na-deelig geweest zou zyn, voor de Vereenigde Gewesten.

XVI. Men was, in Frankryk, ten deezen tyde, van gedagten, dat Karel de II. vecligt de verheffing van zynen Neeve, den Prinfe van Oranje, zou willen bedingen, wanneer hy zig met de Staaten verdroeg: en daar was eenige reden, om dit te vermoeden, fchoon 't niet blykt, dat de Koning 'er immer openlyk voor uitgekomen zy. 't Zal egter der moeite wel waardig zyn, dat wy hier, beknoptelyk, byeenvoegen, waarop het vermoeden fteunde, welk men, aangaande 's Konings toeleg, beide in Frankryk en ook hier te Lande, hadt opgevat.

Onderzoek naar 't oogmerk, welk hy hierin zou mogen gehad hebben. De Engelsche Gezant Downing, die zig nog in Holland ophieldt, liet zig, federt eenigen tyd, verluiden, dat men vrede met Groot-Britanje hebben kon, als men 't begeerde; dat hyze binnen vierentwintig uren zag te fluiten, mids men de bemiddeling van Spanje aanname, gelyk de Koning, zyn meester, doen wilde. Richard, Sekretaris der Spaansche Ambafade, gaf ook te verftaan, dat de Koning van Spanje de Vrede gaarne bemiddelen wilde (k). Zo men on-

(k) D'ESTRADES *Tou.* III. p. 328. *Memoir. de GUICHE,* Livr. I. p. 103.

onderfelt, dat Karel de II. de verheffing des Prinsen van Oranje heeft willen bedingen, begrypt men ligtelyk, dat hy zulks niet door bemiddeling van Frankryk zou hebben konnen doen; maar beter, door bemiddeling van Spanje, welk Ryk zig, door Groot-Britanje, en door eene Regeering over de Vereenigde Gewesten, welke ten naauwste met Groot-Britanje verknogt was, zocht te sterken, tegen Frankryk. Downing zondt, om zynen voorslag ingang te doen vinden, zynen Sekretaris *Gringam*, heimelyk, door de Steden. Hy zelf hieldt, by nacht, byeenkomsten met eenige Afgevaardigden, ter Vergaderinge van Holland, en ter algemeene Staatsvergaderinge, aan welken hy zyn ontwerp zocht smaaklyk te maaken. Doch men kreeg de lugt van zynen handel. *Gringam* werdt, op bevel der Staaten van Holland (1), in hegtenis genomen. Eenige maanden te vooren, was ook, om ongeoorloofde verstandhouding buitens Lands, gevat *Nikolaas Oudart*, die, voorheen, in dienst der Koninglyke Prinsesse geweest, en nu Raad en Rekenmeester des jongen Prinsen was (m), *Downing* zelf, verscheiden' vergeeffche pogingen gedaan hebbende, om deeze luden te doen ontslaan, deedt, kort hierna, een' keer naar Londen (n). Nogtans hadt hy, voor zyn vertrek, ingang gemaakt by eenigen,

1665

Heimelyke handel van Downing.

Zyn Sekretaris wordt gevat.

(1) Notul. Zeel. 21 Sept. 1665. bl. 194.

(m) Resol. Holl. 23, 29 July, 6 Aug. 1665. bl. 28, 52, 81. AITZEMA V. Deel, bl. 396, 398.

(n) D'ESTRAEES Tom. III. p. 329, 363.

1665.

gen, en, op de tyding van den ramp, 's Lands Vloote, door storm, overgekomen, ontstondt 'er niet alleen een geweldige oloop binnen Rotterdam, die, door soldaaten en schutters, bezwaarlyk, gefild werdt; maar eenigen begonden te dringen op Vrede met Groot-Britanje, onder voorwaarden, die genoegzaam van 's Konings welbehaagen afhangen, en hierom het bederf van den Raadpensionaris de Witt onvermydelyk maaken zouden (o). 't Is niet moeilyk te raamen, welken deeze voorwaarden waren. Sommigen meenen, dat de Stad Amsterdam zelve niet vreemd was van de bemiddeling van Spanje. Immers d'Estrades schryft, dat *Pieter de Groot*, Pensionaris deezer Stad en Zoon van den beroemden Hugo de Groot, zeer tegen Frankryk ingenomen was. Hy vermoedt zelfs, dat de Groot, door Spanje, was omgekogt; doch geeft geene schaduw van reden, voor dit vermoeden. Ook zegt hy, by deeze gelegenheid „ dat hy maar vier luiden, hier „ te Lande, kende, die niet om te koopen „ waren, den Raadpensionaris de Witt, des- „ zelfs Broeder Kornelis, en de Heeren Be- „ veningk en van Beuningen (p).” Doch hy hadt geene gelegenheid, om alle eerlyke luiden te kennen. Wat 'er van zy, in Wynmaand, hadden vyf Gewesten, Gelderland, Zeeland, Friesland, Overysfel en Groningen, te kennen gegeven, dat men, om den Koning van Groot-

Schryven
van d'Es-
trades
over
eenige
Leden
der Re.
geeringe.

(o) D'ESTRADES *Tom. III. p. 417, 418.*

(p) D'ESTRADES *Tom. III. p. 383.*

Groot - Britanje te ligter tot vrede over te haalen , den Prins , zynen Neef , tot Kapitein - Generaal verheffen moest. Doch die van Holland zeiden toen , dat zy nimmer tot een verdrag bewilligen zouden , zo dit ééne der voorwaarden moest zyn (*q*). 't Schynt , ondertusfchen , dat men , hier te Lande , geloofde , dat Karel de II , ligtelyk , tot de Vrede te beweegen zou zyn , zo men hem hierin te wille was. In Engeland egter , daar men , onder bemiddeling van Frankryk , handelde , durfde men deeze voorwaarde niet vorderen. De Kanfelier *Hyde* verklaarde zelfs aan de Fransche Ambafadeurs „ dat de Koning , „ zyn meester , zig wel hoeden zou van aan „ den Heere de Witt gelegenheid te geeven , om , onder de Staaten , te verspreiden , dat hy den oorlog niet aangevangen „ hadt , dan om zynen Neef , in deszelfs „ waardigheden , te doen herftellen (*r*). „ Doch 't is te vermoeden , dat hy niet raadzaam vondt , openlyk , te vorderen , 't gene hy wel wist , dat hem , in de tegenwoordige omftandigheden , zou afgeflaagen worden , door Holland. Ondertusfchen , verzuimden sommige vrienden des Prinzen van Oranje niet , zelfs in gedrukte fchriften , te verspreiden , dat de Witt de eenige oorzaak van den oorlog was , om den roem te hebben van over 's Lands Vloote te gebiedén. Men fprak zelfs , in fchuiten en op wagens , van hem als

1665.

De Engelschen wenden voor , niet te oorloogen , om den Prins van Oranje te bevorderen.

De Witt wordt beschuldigd.

(*q*) D'ESTRADES *Tom. III. p. 454.*

(*r*) D'ESTRADES *Tom. III. p. 465.*

1665. als van eenen Landverraader. Men riep, openlyk, om vrede met Engeland, en om de verheffing van den Prinse van Oranje. 't Welk, meenen sommigen, zo veel indruk maakte op Beverningk, dat hy, den gemeenen haat dugtende, zig ontsloeg van zyn ampt van Thefaurier-Generaal (s); hoewel hy 'er, naar 't schynt, voornaamlyk toe besloot, op dat hy, blyvende Raad en Vroedschap der Stad Gouda, den Staaten van Holland te meer dienst zou konnen doen (t).

Overysfel slaat voor, om den Prins van Oranje, in Gezantschap, naar Engeland te zenden.

De Prinsesse Weduwe van Oranje, verstoort op deeze Staaten (u), om dat zy zig de zorg voor de opvoeding van den Prinse, haaren Kleinzoon, geheellyk onttrokken hadden, arbeidde, sedert eenigen tyd, onder de hand, sterker dan ooit te vooren, aan deszelfs verheffinge. Zy hadt de vyf Gewesten weeten te beweegen, om hem voor te slaan tot Kapitein-Generaal: en toen men, omtrent den zelfden tyd, sprak van een buitengewoon Gezantschap naar Engeland te zenden (v), alzo van Gogh, dien men hielt te zeer geneigd te zyn tot het Huis van Oranje (w), deeze handel bezwaarlyk aanbetrouwd werdt door Holland; bragt zy te wege, dat Overysfel, hoewel tegen den zin van Deventer, ter algemeene Staatsvergaderinge,

(s) D'ESTRAD Tom. III. p. 477.

(t) Zie Seer. Resol. Holl. 23 Octob. 1665 II. Deel, bl. 500.

AITZEMA VI. Deel, bl. 378.

(u) DE WITT Brieven II Deel, bl. 92.

(v) Seer. Resol. Holl. 14, 24 Octob. 1665. II. Deel, bl. 499, 500. DE WITT Brieven II. Deel, bl. 92.

(w) D'ESTRADES Tom. III. p. 484.

ge, voorfloeg, dat men den jongen Prins behoorde te stellen, aan 't hoofd van dit Gezantschap (x). Doch Zeeland keurde 't geheele Gezantschap af. De andere Gewesten namen den voorflag van Overysfel slegts over: waarop geen besluit genomen werdt (y). D'Estrades beroemde zig, dat hy, eenige Leden der hooge Regeeringe, door geschenken, gewonnen hebbende, deezzen voorflag en diergelyken op niet hadt weten te doen uitloopen. Voornaamlyk, zou hy hebben te wege gebragt, dat men een besluit nam, om zig, niet dan door tusfschenkomst van Frankryk, met Groot-Britanje, te verdraagen (z).

Na 't neemen van dit besluit, steeg het aanzien van den Raadpensionaris de Witt zo hoog, als immer te vooren. Hy yverde, niet slegts openlyk, om den oorlog tegen Groot-Britanje voort te zetten; maar men verzekert, dat hy ook heimelyk de hand hadt, in een ontwerp van eenen opstand, welk, by de aanhangers der voorige Regeeringe in Engeland en in Schotland, gefineed was (a); doch tot geene uitvoeringe kwam. De Kolonel *Edmond Ludlow*, een der Regteren van Karel den I, onthieldt zig thans in Zwitserland. In zyne gedrukte aantekeningen, vind ik

XVII.
Heimelyke handeling van de Witt en anderen, om eenen opstand in Engeland te verwekken.

(x) Resol. Holl. 27, 28 *Octob.* 1664. *bl.* 137. DE WITT *Brieven II. Deel, bl.* 127. AITZEMA *V. Deel, bl.* 404, 495. D'ESTRAD. *Tom.* III. *p.* 481.

(y) AITZEMA *V. Deel, bl.* 501. D'ESTRADES *Tom.* III. *p.* 491, 501.

(z) D'ESTRADES *Tom.* III. *p.* 505, 506, 514, 525, 536.

(a) BURNET *Vol.* I. *p.* 226. RAPIN *Tom.* IX. *p.* 239. D'ESTRADES *Tom.* III. *p.* 55^b

1665.

ik het omftandigft berigt, aangaande deezen bedekten handel van de Witt en van eenige anderen. Ludlows vrienden in Engeland hadden hem gezogt te beweegen, om met de Nederlanden aan te spannen, en eenen opftand in 't Ryk te verwekken. Doch hy hadt, rondelyk, te kennen gegeven, dat hy de onzen miftrouwde, federt dat zy drie zyner vrienden hadden overgeleverd aan Karel den II, om het Verbond van den jaare 1662, te ligter, te doen fluiten (*b*). Iets diergelyks was 'er, dagt hy, te dugten, als 'er de Vrede voor zou konnen gekogt worden. Sommige Engelfchen, die zig in Holland onthielden, zogten hem egter te doen veranderen van gedagten. Zekere *Say*, die, ren deezen tyde, te Amftterdam was, verze- kerde hem, in verſcheiden' brieven „ dat „ de Staaten vaftgefteld hadden, de tegen- „ woordige Regeering van Engeland te hel- „ pen veranderen, alzo zy, eindelyk, had- „ den gezien, dat de Koningklyke Regee- „ ring aldaar de ondergang was van hun „ Gemeenebest. Dat hy, derhalve, ten ſpoe- „ digften, in Holland komen moest, daar „ men hem de voordeeligfte voorſlagen doen, „ en, in allen opzigte, geruſt ſtellen zou. „ Dat de Heer Nieuwpoort hem, *Say*, in „ perfoon, verzekeerd hadt, *dat Holland de „ goede luiden in Engeland byftaan zou*; daar- „ by voegende, *dat 'er meer in deezen oorlog „ ſtak, dan in 't gemeen begreepen werdt*; *dat* „ *het*

(*b*) Zie XLIX. Boek, bl. 46.

1668.

„het aangelegd was op de uitroeying van de
 „gantsche Protestantische partye: 't welk men
 „verstaan hadt, uit eenige afgezondenen der
 „Hervormden in Frankryk. De aanzienlykfte
 „dienaar van deezen Staat, vervolgt Say,
 „heeft, onlangs, naauwkeurig naar u onder-
 „zocht (c), en ons reden gegeven, om te
 „hoopen, dat gy, hier komende, geplaatst
 „zult worden aan het hoofd van zo veel
 „Krygsvolk, als, onder Gods zegen, en met
 „hulp van onze vrienden in Engeland, in
 „staat zal zyn, om het Gemeenebest aldaar
 „te herstellen (d).” Doch Ludlow liet zig
 niet beweegen. Voorts, verhaalt hy, dat de
 Witt, Nieuwpoort en anderen niet nalieten, te
 handelen met de geweeken' Engelschen: dat
 de Raadpensionaris zelf hem, naderhand, nog
 eens, deedt begroeten, door den Graave van
 Dona, die last hadt van de Staaten, om een-
 nig volk, in Zwitserland, te werven, en hem
 verklaarde, dat men, met dit volk, het Ge-
 meenebest van Engeland hoopte te herstel-
 len. Ook werdt hem, sedert, berigt, dat de
 Witt geoordeeld hadt, dat men nergens bet-
 ter met de misnoegde Engelschen handelen
 kon, dan te Parys, werwaards men wenschte
 dat Ludlow en Algernoon Sidney zig mogten
 willen begeeven (e): gelyk de laatste, na-
 derhand, deedt (f). Hy voegt 'er, eindelyk, Toeleg
 by, dat het Engelse Hof, de lugt gekree- op het
 gen leeven

(c) Zie DE WITT Brieven II. Deel. bl. 223.

(d) LUDLOW'S Memoirs Vol III. p. 135-139.

(e) LUDLOW'S Memoirs Vol III. 150, 151, 152.

(f) DE WITT Brieven II. Deel, b. 205.

1665. gen hebbende van deezen bedekten handel, zekeren Jezuit herwaards zondt, om den Raadpensionaris de Witt van kant helpen; dat Nieuwpoort dit aan Say berigt hadt, en, te gelyk, dat de Jezuit reeds in Holland was, en dat men zyn best deedt, om hem te vatten (*g*). Ludlow meende egter, door den tyd, te konnen merken, dat 'er, buiten de Witt, Nieuwpoort en nog een' of twee, niemant, onder de Staaten, gezind was, om de Regeering van Groot-Britanje om te keeren (*h*). Ook is de handeling met de misnoegde Engelschen, eindelijk, op niet uitgelopen.

Deerlyke roefstand der Kryksgevangenen in Engeland. Ten deezen tyde, zaten, in Londen, veele Nederlandsche gevangenen, in den ongelukkigen zeeflag deezes jaars, en by verscheiden' andere gelegenheden, bekomen. De Ambassadeur van Gogh deedt veele moeite, om ze te wifelen tegen Engelschen, of voor geld te losfen (*i*). Doch de Koning, wetende, dat men, hier te Lande, gebrek aan volk hadt, weigerde hiertoe te verstaan. Ondertusfchen, leeden de Nederlanders veel ongemaks in Engeland, daar zy, in enge kerkers, bewaard werden, en slegts een' stuiver 's daags trokken tot hun onderhoud, terwyl men, hier te Lande, den Engelschen gevangenen zeven, of ten minste zes stuivers toefstondt. Doch schoon de Koning in geene algemeene wifeling bewilligen wilde, raakten 'er egter, nu en dan, eenige gevangenen vry.

Som;

(*g*) LUDLows Memoirs Vol. III. p. 154.

(*h*) LUDLows Memoirs Vol. III. p. 166.

(*i*) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 485.

Sommigen werden, door byzondere voor-
 spraak, los gekogt: anderen uitgewisfeld:
 anderen ontfnapten, uit de hegtenis. Doch
 de meesten bleeven zitten (*k*). *Pieter Cunaeus*,
 Sekretaris des Ambassadeurs van Gogh, die,
 meer dan eens, zyn werk gemaakt hadt, om
 den staat der Engelsche scheepsmagt, te Col-
 chester en elders, te bespieden, werdt ook
 gevat; doch, eerlang, tegen Gringam en
 Oudart, die in den Haage zaten, uitgewis-
 feld (*l*).

1665.

De handeldryvende Gewesten, en Zeeland,
 in 't byzonder, daar de vaart genoegzaam
 stilstondt, gevoelden vast de ongemakken
 van den oorlog ter zee, die, dit jaar, zo kwa-
 lyk was uitgevallen. Doch de Staat hadt,
 onlangs, daarenboven, eenen oorlog te lande
 op den hals gekreegen, die gevaarlyke ge-
 volgen gehad zou hebben, zo 'er geene spoedige
 hulp gekomen was uit Frankryk en
 Duitschland. De Koning van Groot-Britanje
 hadt hun deezen oorlog berokkend (*m*),
 en de draad der geschiedenisfen leidt ons,
 om 'er, hier, den aanleg en voortgang van te
 verhaalen.

XVIII.
 Oorlog
 tuschen
 den Bis-
 chop
 van Mun-
 ster en
 deezen
 Staat.

Wy hebben, te vooren (*n*), gezien, dat
 de Bisshop van Munster, sedert het inneemen
 der Eilerschanse, zeer misnoegd geblee-
 ven was op de Staaten, en naar gelegen-
 heid

Gelegene-
 heid tot
 den zel-
 ven.

(*k*) AITZEMA V. *Deel*, bl. 351, 385-388, 394, 396, 505.
 BRANDT de Ruyter, bl. 461, 462.

(*l*) Resol. Holl. II, 14 Nov. 1665. bl. 154, 164. D'Es-
 TRAD Tom. III. p. 251.

(*m*) RAPIN Tom. IX. p. 239.

(*n*) XLIX. *Boek*, bl. 97.

1665.

Verdrag
met de
Hertogen van
Brunswyk Lunenburg.

heid haakte, om hun verdriet aan te doen. Karel de II. gaf hem deeze gelegenheid, na 't uitbersten van den oorlog, tusfchen Groot-Britanje en de Vereenigde Gewesten (o), hem ondersteunende met penningen, genoegzaam, om een Leger op de been te brengen, na dat hy zig, by Verdrag, verplicht hadt, om den Staaten den oorlog te verklaaren (p). Doch dit Verdrag bleef, eenigen tyd, geheim. Het werven des Bisfchops bragt egter de Staaten tot omzien (q): doch zy waren zo zeer belemmerd met het voortzetten van den oorlog ter zee, dat zy geene genoegzaame zorg hadden kunnen draagen, voor de versterking hunner Landmagt, en voor de veiligheid der grenzen (r). Daarenboven, hadden zy, onlangs, ter oorzaake van den kryg met Groot-Britanje, alle hunne Engelsche en Schotfche Regementen afgedankt, waardoor de gewoonlyke Landmagt zelve nog merkelyk verzwakt was (s). Zy traden egter, ziende, dat het hun gelden zou, terftond, in onderhandeling met de Hertogen van Brunswyk-Lunenburg en met andere Duitfche Vorften, wegens 't overneemen van eenige Regementen Ruiters en Knegten (t). Doch 't

liep

(o) DE WITT Brieven II. Deel, bl. 105.

(p) Memoir. de GUICHE Liyr. I. p. 84. D'ESTRAD. Tom. III. p. 240, 408. AITZEMA V. Deel. bl. 597.

(q) Refol. Holl. 30 Juny 1665. bl. 84. Secr. Refol. Holl. 4, 15 Aug. 1665. II. Deel, bl. 485, 487. AITZEMA V. Deel, bl. 407, 635.

(r) D'ESTRADES Tom. III. p. 305.

(s) Secr. Refol. Holl. 12 Dec. 1664. II. Deel, bl. 452. AITZEMA V. Deel, bl. 421.

(t) Secr. Refol. Holl. 21 July, 3, 14, 18 Aug. 9, 10 Sep. 1665. II. Deel, bl. 434, 435, 436, 487, 491, 492.

liep aan tot in Herfstmaand, eer men met den Graave van Waldek, Gevolmagtigde der Hertogen *George Willem* en *Ernst Augustus* van Brunswyk - Lunenburg, overeenkwam, dat zy den Staaten vierduizend paarden en agtduizend knegten zouden byzetten (u). Midlerwyl, hadden de algemeene Staaten, op den voorflag van Zeeland, reeds in Hooimaand, beslooten, het algemeen bevel over 's Lands Krygsmagt te Lande, voor deezen veldtogt, op te draagen aan Prinsse Joan Maurits van Nassau (v), wien nogtans eenige Gemagtigden te velde bygevoegd werden, van welker besluit hy afhing. Men schikte eenig Krygsvolk naar de grenzen, die, naar tyds gelegenheid, eenigszins, in staat van tegenweer gesteld werden. De Bisfchop deedt, ondertusfchen, zyn best, om de Staaten zorgeloos te houden, hun verzekerende, dat hy niets kwaads tegen hen in den zin had (w). Doch men vertrouwde hem luttel. De Spaanfchen zogten de Staaten te doen gelooven, dat Frankryk den Bisfchop, onder de hand, tegen hen opftoekte: terwyl d'Estrades hen verzekerde, dat de Markgraaf van Kastel-Rodrigo in bedekt verdrag was met den Bisfchop. Doch daar is reden om te vermoeden, dat de Munstersche kryg, ten deezen ryde, alleen door Karel den II. bewerkt werdt (x);

1665:

Prins
Joan
Maurits
tot Le-
gerhoofd
voor een-
nen en-
kelen
veldtogt,
verheev-
ven.

want

(u) AITZEMA V. Deel, bl. 641, 642, 671.

(v) Notul. Zeel. 17 Sept. 1665. bl. 180.

(w) AITZEMA V. Deel, bl. 635, 636, 638.

(x) Resol. Holl. I Off. 1665. bl. 59. D'ESTRAD. Tom. III. p. 240, 260, 276, 315. AITZEMA V. Deel, bl. 613-617, 638. Memoir de GUICHE Livr. I. p. 91.

1665.

Den Bis-
schop
verklaart
den Staa-
ten den
oorlog.

Hy be-
magtigt
verschei-
den
Plaatsen.

want schoon men, kort voor 't uitberfien der vyandlykheden, ondekt hadt, dat de Bisfchop heimelyk verftandt hielt te Doesburg, te Arnhem en te Gennep, waarover eenige perfoonen gevat waren, die beleeden hadden, geld te hebben getrokken, welk te Brusfel geleverd was (y); kon zulks zeer wel gefchied zyn, voor rekening van Karel den II, zonder dat 'er de hooge Regeering der Spaanifchen Nederlanden eenige kennis van hadt. 't Leedt egter niet lang, of de Bisfchop ligtte 't momtuig af. Op den Negentienden van Herftmaand, ontvingen de Staaten eenen brief van hem, door eenen Trompetter, waarby hy hun genoegzaam den oorlog verklaarde, ter oorzaake dat zy zig, in Oostfriesland, gefteken hadden in eenig geding, welk het Duitfche Ryk raakte, en hem geene voldoening gaven, wegens zyne eifchen op Borkelo (z). Terftond hierop, viel hy, met een Leger, welk op agttienduizend man begroot werdt, in 't Graaffchap Zutfen, bemagtigende, zonder moeite, het Kasteel te Borkelo, de Stad Lochem (a), de Huizen Wildenburg en Keppel en de Stad Deutchem. Voorts, trekende naar Overyffel, plonderde hy Enfchede en eenige andere Plaatsen in deezen oord, en bemagtigde Oldenzeel, welk alleenlyk door de burgery verdedigd was (b). Van alle dee-

ze

(y) D'ESTRADES Tom. III. p. 375.

(z) Zie den Brief by AITZEMA V. Deel, bl. 659.

(a) D'ESTRADES Tom. III. p. 419.

(b) D'ESTRAD. Tom. III. p. 424, 425. AITZEMA V. Deel, bl. 645, 646, 650.

ze Plaatfen was de Bisfchop meefter, voor het midden van Wynmaand. 1665.

De Staaten, 's Bisfchops Brief, omftandiglyk, beantwoord hebbende (c), verzuimden geen tyd, om de voornaamfte Steden langs den Ysfel te bezetten, en eenige nieuwe werving te doen. De Veldoverfte, Prins Joan Maurits, toog derwaards; doch de Bisfchop den Ysfelkant verlaatende, wendde het oog naar Groningen (d). De fchans te Winfchooten was hem, op den zevenden van Wynmaand in handen gevallen, zo dat men voor een beleg van Groningen begon te dugten; doch de algemeene Staaten, om hulp verzogt door die van de Stad, droegen zorg, dat een goed getal van troepen, te water en te lande, derwaards gefchikt werdt. Nogtans brak de vyand by de Ommerfchans door in Drente, waar door Overyffel, zo wel als Groningen, in gevaar raakte. Schuilenburg, voorheen uit Groningen gebannen (e), bevondt zig by den Bisfchop, en hadt hem een' aanflag op Groningen in 't hoofd gebragt, die egter op niet uitliep (f). Zyne Krygsmagt, over welke de Prins van Hefen - Homburg geboodt (g), was in twee hoopen verdeeld, waarvan de eene zig te Ter Appel en te Heiligérlede, de andere te Winfchooten gelegerd hadt. Doch zy werden hier bezet, door Prinfe Joan Maurits, die, zig te

Hy heeft het oog op Groningen.

Hy rukt, by de Ommerfchans, in Drente.

(c) Zie AITZEMA V. Deel, bl. 646.
 (d) Refol. Holl. 6 Oct. 1665. bl. 65.
 (e) Zie XLIX. Boek bl. 68.
 (f) Memoir. de GUIDHE Livr. I. p. 131, 137, 148.
 (g) Memoir. de GUIQUE Livr. I. p. 127.

1665. te Scheemte nedergeslaagen hebbende, hun den toevoer afneedt, de molens ten platten lande in brand steekende, waardoor zy groot gebrek aan brood leden. Ondertusfchen, hieldt men, nu en dan, fchutgevegt, welk meest tot voordeel der onzen uitviel (*h*).

XIX.
Men
roept om
de be-
vorde-
ring des
Prin'en
van
Oranje.

De inval des Bifchops van Munfter veroorzaakte, terftond, wederom eenige fpraak onder 't gemeen, dat men den Prins van Oranje aan 't hoofd des Legers noodig hadt. De Bifchop zelf zegt deeze beweegingen te voeden, zorg draagende, dat zyn Krygsvolk geen' overlast altoos deedt in 't Graaffchap Lingen, en doende, in 't voorbytrekken van Zwolle, wakker *Wilhelmus van Nassauwe* blaazen (*i*); als hadt hy 't niet gelaaden op den jongen Prinse en die 't met hem hielden, maar alleen op de tegenwoordige Regeering der Vereenigde Gewesten. Men hadt zelfs, reeds voor eenige maanden, verspreidt, dat 'er, tusfchen den Keurvoirst van Brandenburg, den Hertog van Nieuwburg en den Bifchop van Munfter, een Verbond gemaakt was, welk, onder anderen, op de bevordering van den Prinse zou gezien hebben (*k*). En fchoon my van zulk een Verbond geen blyk altoos voorgekomen is, was het gerugt daarvan genoeg, om de gemoeden, die naar verandering haakten, of de verandering noodig hielden, gaande te maaken. 't Schelden en fchimpen op de Witt

(*h*) AITZEMA V. Deel, bl. 648-660, 663. D'ESTRADES. *Tome III* p. 450, 455.

(*i*) AITZEMA V. Deel, bl. 656.

(*k*) DE WITT Brieven II. Deel, bl. 91.

Witt nam dan toe (1). „Hy alleen hielt, 1665.
 „zeide men, den Staat in oorlog met Groot-
 „Britanje; de inval des Bisfchops van Mun-
 „fter was hem alleen te wyten. Zo men den
 „Prins van Oranje, in de waardigheden zy-
 „ner voorouderen, herftelde, kon men met
 „beide vrede hebben, als men wilde.” De
 tegenwoordige Regeering en 't gezag van
 den Raadpensionaris ftondt thans zo wankel,
 als ooit te vooren. Doch daar gebeurde iet,
 welk den ftaat der zaaken in korten tyd ver-
 anderde. De Koning van Frankryk, die de
 verheffing des Prinzen van Oranje ongaarne
 zag, en hierom de Witt en de tegenwoordige
 Regeering moest zoeken te handhaaven, hadt,
 reeds in Herftmaand, beloofd, dat hy de
 Staaten byftaan zou, zo dra de Bisfchop
 hun vyandelyk aanviel. Ook hielt hy zyn
 woord, zedende, eerlang, zesduizend man
 (m), onder den Heere *Pradel*, herwaards,
 die, in Slagtmaand, aankwamen; doch, by
 gebrek van wagens en andere nooddrift (n),
 langzaam voort konden, en weinig uitvoer-
 den. De Markgraaf van Kastel-Rodrigo, ver-
 zocht, om deeze troepen te laten trekken
 over den bodem der Spaanfche Nederlanden,
 hadt zulks, uitdrukkelyk, geweigerd. Zy
 moesten, derhalve, eenen anderen weg nee-
 men, en waren, over Helmond en Graave,
 te Nieuwmegen, gekomen (o). De Lunen-
 burg

Wordt
 gefchol-
 den, als
 oorzaak
 des oor-
 logs.

Frankryk
 zendt
 den Staa-
 ten hulp
 tegen
 den Bis-
 fchop.

(1) D'ESTRADES Tom. III. p. 477.

(m) D'ESTRADES Tom. III. p. 411, 427, 465.

(n) Memoir. de GUICHE Livr. I. p. 152, 153, 167.

(o) Refol. Holl. 20, 21 Oct. 1665. bl. 100, 132. D'ESTRAD. Tom. III. p. 468, 499. AITZEMA V. Deel. bl. 621. Memoir. de GUICHE Livr. I. p. 144. FRUQUER. Memoir. Hist. & Milit. Tom. I. p. 249.

1665. burgfche troepen raakten ook in beweging. Pradel zig, in Wintermaand, vereenigd hebbende met het Staatfche Leger, welk nu wederom te rug getrokken was over den Yffel, terwyl de Bifchop zig te Ahuis gelegerd hadt; werdt Lochem hernomen, by verdrag, op den dertienden (p): waarmede de Veldtogt deezes jaars een einde nam. De aankomst der Franfche troepen, en, zo d'Estrades fchryft, de gefchenken, door hem, aan eenige Leden der Regeeringe gedaan (q), hadden midlerwyl, het wankelend gezag van den Raadpensionaris in zo verre herfteld, dat hy, van de Vloote te rug gekeerd, met nieuwen luifter, verfcheen in de Vergaderingen der Staaten (r).

XX. Doch eenigen tyd te vooren, hadt men, hier te Lande, eene tyding gekreegen, die den Staat met nieuwe onlusten dreigde. Filips de IV, Koning van Spanje, fterft.

Karel de II. volgt hem op. zeventienden van Herftmaand deezes jaars, overleeden, na eene ziekte van weinige dagen (s). By zynen uiterften wil, hadt hy zynen minderjaarigen Zoon, *Karel den II*, tot zynen opvolger, verklaard, en de Regeering, midlerwyl, verbleeven aan de Koninginne en aan eenen Raad van zes Spaanfche Grooten. Ingeval de jonge Koning zonder kinderen overleedt, zou hy, gemerkt den afftand der In-

(p) AITZEMA V. Deel, bl. 660-671. D'ESTRADES. Tom. III. p. 586. Memoir. de GUICHE Liyr. I. p. 174 & fuiv.

(q) D'ESTRADES Tom. III. p. 479, 495, 496, 504, 506, 519, 525, 536, 545, 623.

(r) D'ESTRADES Tom. III. p. 485, 521, 537.

(s) Refol. Holl. 6 Octob. 1665. bl. 70. AITZEMA V. Deel, bl. 603, 612.

Infante, Maria Theresia, Koninginne van Frankryk, door de Keizerinne Margareet, opgevolgd worden (t). Dit gewigtig sterfgeval en de uiterste wil des overleeden' Konings maakten, terstond, merkelyke beweging aan 't Fransche Hof. Men raadpleegde, zonder uitsfel, over het ontwerp, om zig van de Spaansche Nederlanden meester te maaken. D'Estrades kreeg last, om te beproeven, of 'er geen middel zyn zou, om den Staaten der Vereenigde Gewesten Maastricht af te koopen (u); waardoor den Koning, zynen meester, de weg naar Brabant zou opengestaan hebben. Doch d'Estrades kende de gemoeden hier te wel, om zulk een' voorslag te doen (v). Hy deedt egter den Koning eenen anderen, hierop uitkomende „ dat men „ zig moest tragten te verzekeren van Friesland en Groningen, en van de Vesting Koeverden, op eene wyze, welke geen argwaan gawe aan de Staaten deezer Gewesten; die in 't bewind zouden blyven, „ zonder dat bleeke, dat zy aan Frankryk verbonden waren. Men moest ook Maastricht en Gulik zien te bemagtigen, en een Leger gereed houden, om zulken te ondersteunen, die zig voor Frankryk verklaren zouden; en om Holland tot reden te brengen, wanneer het, dus schreef hy, „ beftondt, af te wyken van zyne pligt. „ Zo dit ontwerp ter uitvoeringe gebragt „ werdt;

1665.

Raadpleegingen, ter deezer gelegenheid, aan het Fransche Hof.

Ontwerp van d'Estrades, om zig van Friesland en Groningen te verzekeren.

(t) D'ESTRADER Tom. III. p. 426.

(u) D'ESTRADER Tom. III. p. 427.

(v) D'ESTRADER Tom. III. p. 440, 441, 460.

1665. „werdt, zou de Staat der Vereenigde Ge-
 „westen in den tegenwoordigen toestand
 „blyven; doch de Regeering zou, in zo
 „verre, veranderen, dat zy verpligt zyn zou,
 „zig te schikken naar 's Konings raad (w).”

Wat mid- Zig wyders nader openende, over de midde-
 delen hy len, welken hy gebruikt wilde hebben, om
 gebruikt zig van Friesland en Groningen te verzeke-
 wilde ren, verhaalt hy „dat de Prinses Weduwe
 hebben, „van Fredrik Henrik; haare Dogter, de
 om dit „Voogdesse van den jongen Stadhouder van
 Ontwerp „Friesland en Groningen, het gezag mis-
 ter uit- „gunnende, welk zy zig, na den dood haars
 voeringe „Egtgenoots, binnen deeze twee Gewes-
 te bren- „ten, hadt weeten te verkrygen; haar, dee-
 gen. „zen Zomer, uit Friesland, ontbooden, en,
 „terwyl ze zig in Holland onthieldt, onder
 „de hand, gearbeid hadt, by den aan-
 „hang in de twee Gewesten, die doorgaans
 „tegen Holland gekant was, en thans ook
 „met de Prinsesse Voogdesse verschildte;
 „dat zy, door middel van deezen aanhang,
 „de voorflagen te wege gebragt hadt, wel-
 „ken, onlangs, ter algemeene Staatsverga-
 „deringe gedaan waren, om, naamlyk, met
 „Groot-Britanje te fluiten, en den Prins
 „van Oranje te bevorderen. Dat hy, d'Es-
 trades, zig van deeze gelegenheid be-
 diend hadt, om de Dogter te doen be-
 grypen, dat de Moeder haar bederf zegt;
 „haar verder voorhoudende, dat zy zig,
 „hierom, met Frankryk behoorde te ver-
 binden, zo zy, gelyk hy vertrouwde, t
 „be-

Zyne handeling met de Prinsesse, Voogdesse des Stadhouders van

(w) D'ESTRALES Tom. III. p. 459.

„ belang haars jongen Zoons ter herte nam. 1665.
 „ Dat de Prinfes zig, hierop, 't eenemaal
 „ voor Frankryk verklaard hadt, onder an-
 „ deren zeggende, *dat zy, op d'Estrades raad,* Fries-
 „ *naar Friesland te rug gekeerd zynde, alomme* land.
 „ *verhaalen zou, dat de Landzaaten hunne Vry-*
 „ *heid verschuldigd waren aan de hulpbenden des*
 „ *Konings van Frankryk.*” Voorts, schryft
 hy „ dat hy, ook met de Heeren van Haren
 „ en Bronsma, die, wegens Friesland, ter
 „ Generaliteit waren afgevaardigd, handel-
 „ de, om zig, door middel van 'sKonings
 „ hulptroepen, van de twee Gewesten te ver-
 „ zekeren: ten zelfden tyde, ook de gedag-
 „ ten latende gaan op Overysfel, daar de
 „ baldaadigheden der Munsterschen elk naar
 „ bystaan deden haaken (x).” Doch van
 alle deeze uitzigten kwam niets, ten deezen
 tyde. Men ziet 'er, ondertuschen, aan, hoe
 ver de Fransche het oog reeds gaan lieten.
 De Prinfes Voogdesse begaf zig, sedert, naar
 Groningen met haaren Zoon: daar zy zig,
 gedurende den Munsterschen oorlog, ont-
 hielt (y), latende d'Estrades in den waan,
 dat hy haar, geheellyk, gewonnen hadt. Doch
 't leedt niet zeer lang, of hy veranderde van
 gedagten. De Prinfes, die zig, vermoedelyk,
 alleen gelaaten hadt, als of zy de belangen
 van Frankryk begunstigde, om te ligter te
 geraaken aan eene oude schuld van honderd-
 duizend guldens, welke zy van de Kroon te

vor-

(x) D'ESTRADES Tom. III. p. 491, 486-492, 505.

(y) D'ESTRADES Tom. III. p. 514, 515, 531.

1665. vorderen hadt; veranderde, toen zy zag, dat hiertoe geene kans was, eerlang, t'eenemaal van gedrag, en deedt de Staaten van Friesland besluiten neemen, die vierkant sreedden met Frankryks belang (z). De toeleg des Konings van Frankryk op de Spaansche Nederlanden openbaarde zig, allengskens, openlyker. Wy zullen hierna gelegenheid hebben, om 'er breeder van te gewaagen. Ondertusfchen, hadt de Koninginne Regente van Spanje den Staaten, door Gamarra, plegtiglyk kennis doen geeven van het overlyden van den Koning, haaren Gemaal, en van de komst haars Zoons tot de Kroon, te gelyk, verklaarende, dat zy geneigd bleef, om de vriendschap met de Vereenigde Gewesten te onderhouden (a).

XXI.
Hande-
ling met
den
Keur-
vorst van
Branden-
burg.

Midlerwyl, hadden de Staaten, om zig te sterken tegen den Bisfchop van Munfter, ook eene onderhandeling aangevangen met den Keurvorst van Brandenburg (b), die tweeduizend man leveren zou, mids men hem Orfoi wederom inruimde, waartoe, of ten minfte tot het inruimen van Emmerik (c), in den beginne, hoop gegeven was. Doch Holland, Zeeland en Friesland verklaarden 'er zig zo ernstelyk tegen, dat de handeling, eene geruime wyle, fteeken bleef. Op 't einde des jaars, klaagde de Keurvorst, dat men de Kleeffiche Steden met nieuwe inlegering be-

(z) D'ESTRADES *Triz* VI p. 226.

(a) AITZEMA V. *Deel*, bl. 617. 621.

(b) *Resol. Holl.* 17, 21, 29. *Sept.* 1665. bl. 19, 31, 54.

(c) *Resol. Holl.* 22, 27, 28 *Octob.* 1665. bl. 107, 112.

bezwaarde, hebbende een gedeelte van het Leger der Staaten de Winterkwartieren binnen dezelveu betrokken. Ook hadt hy, te vooren, gevorderd, dat de Staatsche bezetting, die in zyne Steden lag, geene vyandelykheid pleegde tegen den Bisfchop van Munfter, omtrent wien hy de onzydigheid begeerde te bewaaren. Men zag dan wel, dat men tot handeling met zyne Keurvorstelyke Doorlugtigheid komen moest (d). De Heer van Beverningk werdt naar Kleeve gezonden, om 't werk tot een goed einde te brengen. De grootfte zwaarigheid betrof den tol van Gennep, dien de Staaten, federt eenen geruimen tyd, geheeven hadden, en dien de Keurvorst te rug begeerde (e). Doch fommingen meenden, dat de Keurvorst zyn belang kwalyk begreep, met zig, federt eenigen tyd, zo ongezind te toonen, om, op redelyke voorwaarden, met de Staaten, te fluiten. 't Scheen hun toe, dat hy hen noodzaaken wilde tot vrede met Groot - Britanje, zonder tufchenkomst van Frankryk: waartoe men thans geene gezindheid hadt. Ondertufchen, zou hy zig, meenden ze, ligtelyk, de Staaten, die de meeste fterke Plaatsen van zyn gebied in hunne magt hadden, te onvriend konnen maaken: 't welk hem, vooral by verfterf van den Prinfe van Oranje, zeer nadeelig zou konnen zyn (f).

't Zy

(d) Refol. Holl. 22. 23 Jan. 1666. bl. 9.

(e) D'ESGRAVES Tom. III p. 597, 599. ALZEMA V. Deel, bl. 507, 517, 526, 532, 534, 663, 774, 776. DE WITTE Brieven II. Deel. bl. 177.

(f) DE WITTE Brieven II. Deel, bl. 159, 173, 172.

1665. 't Zy dat hy dit, sedert, nader inzage, of
 niet, 't gelukte den Heere van Beverningk,
 op den zestienden van Sprockelmaand des jaars
 1666, twee Verdragen met den Keurvorst, te
 Kleeve, te treffen (g), een verdedigend Ver-
 bond, waarby de Keurvorst beloofde de Staa-
 ten, des noods, met tweeduizend man, te
 zullen bystaan; terwyl de Staaten zig verbonden,
 hem, met drieduizend man, te zullen
 helpen; en eene byzondere verbintenis tegen
 den Bisfchop van Munster, waarby de Keur-
 vorst zig verpligte, om vierduizend paarden
 en agtduizend knegten te werven, ten dien-
 ste der Staaten, die hiertoe vierhonderddui-
 zend guldens zouden opfchieten. Wegens den
 tol te Gennep, kwam men, in een afzonder-
 lyk punt, overeen. Het laatste Verdrag zou
 vernietigd gerekend worden, zo dra de Vre-
 de met den Bisfchop van Munster getroffen
 zou zyn (h).

XXII. De overaenkomst met Brandenburg strek-
 te zeer, om de Staaten te sterken tegen den
 Bisfchop. Doch zy waren, reeds eenen ge-
 ruimen tyd, bezig geweest, om den handel
 met Zweeden en Deenemarke voort te zet-
 ten, en zig, door den bystand deezer twee
 Kroonen, ook tegen den Koning van Groot-
 Britanje te ondersteunen. Men was, in de
 Lente deezes jaars 1665, gekomen tot het
 afzenden van eenen buitengewoonen Staats-
 dienaar naar ieder deezer twee Ryken, Naar
 Zwec-

(g) Resol. Holl. 21 Febr. 1665. bl. 27.

(h) Zie de beide Tract. by AITZEMA V, Deel, bl. 997, 1000.

Zweeden, vertrok *Joan Ysbrandsz*, Raadsheer in Groningen (i). Naar Deenemarke, Godard Adriaan, Vryheer van Reede, Heer van Amerongen (k). Ysbrandsz vondt Karel den XI. nog misnoegd op de Staaten, en gantsch ongezind, om hen tegen Groot-Britanje te helpen. Ook weigerde hy hun onderstand tegen den Bisfchop van Munfter, waarop Ysbrandsz, in 't najaar, aanhieldt. De handeling zou, al in Herfstmaand, afgebroken geweest zyn; zo de Franfche Gezant *Terlon* Ysbrandsz niet bewoogen hadt, om nog wat te toeven. Hy bleef dan, aan 't Zweedsche Hof, tot in den Zomer des volgende jaars, zonder meer te hebben konnen verwerven, dan eene belofte, dat Zweeden, welk, ondertusfchen, een Verbond geflooten hadt met den Koning van Groot-Britanje (l), zig onzydig houden zou, tusfchen de oorlogende Mogendheden. Ook werdt hem de uitvoer van driehonderd ftukken gefchuts toegestaan. Zyne handeling, toen hy bespeurde, dat 'er geen onderstand van Zweeden te verwerven zou zyn, liep, voornaamlyk, over een Verdrag van Zeevaart; over de vernietiging van het Verdrag van *Opheldering, en over de vernietiging van het Elbingsche Verdrag; welk laafte, door Zweeden, begeerd werdt. Doch men kon elkan-

1665.

* *Elucidatie.*

(i) Zie zyne Infr. by *AITZEMA V. Deel, bl. 540.* en Secr. Refol. Holl. t April 1665. II. Deel, bl. 367.

(k) Zie zyne Infr. by *AITZEMA V. Deel, bl. 555* en Secr. Refol. Holl. t April 1665. II. Deel, bl. 475.

(l) Zie het Tract. by *AITZEMA V. Deel, bl. 863.*

1565 kanderen, over geene van deeze punten, verstaan (*m*).

Zeven
byzonde-
re Ver-
dragen
met Dee-
nemar-
ke ge-
flooten.

Met Deenemarke, slaagde de handeling der Staaten voorspoediger. De Heer van Amerongen vondt, in 't eerst, wel veel werks aan 't beantwoorden der klagten van het Deensche Hof. Doch, na dat men, aldaar, begon te voorzien, dat men den bystand der Staaten haast tegen de Zweeden behoeven zou; toonde men meer geneigdheid, om zig met hen te verbinden. Amerongen keerde, cerlang, te rug, met toezegging van bystand tegen den Bischoep van Munster (*n*). Doch om een nader Verbond te sluiten, zondt de Koning eenen buitengewoonen Gezant naar den Haage, die, hierover, met Gemagtigden hunner Hoog-Mogendheden, in onderhandeling tradt. En op den elfden van Sprokelmaand des jaars 1666, werden 'er *zeven* byzondere Verdragen getekend, tusfchen den Koning van Deenemarke en deezen Staat (*o*). Het *eerste* was een verdedigend Verbond, waarby de Koning zig verplichtte, om eene Vloot in zee te brengen; en de Staaten, om hem, daartoe, met penningen, te ondersteunen. By het *tweede*, werden zekere eifchen, welken men ten laste van elkanderen hadt, dood en te niet verklaard. Het *derde* regelde de tolln der Houtlasten, in Noorwegen. By het

(*m*) Secr. Refol. Holl. 12 Dec. 1665. 10 April 1666. H. Deel, bl. 501-504. AITZEMA V. Deel, bl. 534-555, 603-603, 887. DE WITT Brieven II. Deel, bl. 285, 307.

(*n*) AITZEMA V. Deel, bl. 555-567.

(*o*) Refol. Holl. 12 Febr. 1666. bl. 24.

het *vierde*, werden de eifchen, die Deenemarke hadt tegen de Nederlandfche Westindifche Maatfchappy, bemiddeld. Het *vyfde* bepaalde de grootte van zekere agt Oorlogfchepen, die de Staaten, volgens het eerfte Verdrag, in de plaats van geld, zouden mogen leveren. By het *zesde*, werden eenige eifchen van Schippers en Koopluiden vereffend. Het *zevende* en gewigtigfte behelsde eenige geheime punten, by welken de Koning zig, onder anderen, verbondt, om, terftond, nevens de Staaten, in oorlog te treden tegen Groot-Britanje. Voorts, beloofden beide de Mogendheden den Koning van Frankryk te zullen aanzoeken, om de handhaaving van het eerfte en van het laafte Verdrag op zig te willen neemen (*p*): waartoe Lodewyk de XIV. zig, ligtelyk, beweegen liet (*q*). Het laafte Verdrag werdt, ten verzoeke des Konings van Deenemarke, die, federt eenigen tyd, ver gevorderd was in eene onderhandeling met Groot-Britanje, geheim gehouden: ook voor de Staaten der byzondere Gewesten, die 't bekragtigden, zonder het gezien te hebben; ten blyke, dat de tegenwoordige Regeering, en in 't byzonder de Raadpenfionaris de Witt middel wist, om geheime Verdragen te fluiten en te doen bekragtigen, zonder dat 'er de Staaten der byzondere Gewesten kennis van hadden: eene wyze van doen, waarvan men, gelyk fom-

(*p*) Zie deeze Tract by AITZEMA V. Deel, bl. 833-838.

(*q*) Relat. Holl 12 Febr 1666. bl. 26.

1666. migen aanmerken (r), ook onder het hoog gesteegeen Stadhouderlyk gezag van wylen zyne Hoogheid, Prinse Fredrik Henrik, geen voorbeeld gezien hadt.

Het sluiten van twee Verbonden met Deenemarke en met den Keurvorst van Brandenburg, 't welk maar vyf dagen na elkanderen geschied was, gaf aan den kryg tegen den Bischop van Munster eene veel beter gedaante. Men hadt nu gegronde hoop, om 'er, in deezen Veldtogt, een einde van te zien. Ook bereidden de Staaten zig, by tyds, om hunne troepen in 't veld te brengen. Alleenlyk gaven hun de raadpleegingen, op het aanstellen der Hoofd bevelhebberen over hunne Krygsmagt te lande, vry wat bezigheid. 't Zal hierom niet ondienftig zyn, dat wy, hier, het beloop en den uitflag deezer raadpleegingen, beknoptelyk, ontvouwen. Waartoe wy te eerder besluiten, om dat ons eenige geschreeven' stukken ter hand gekomen zyn, die ons, omtrent het verhandelde, vry wat lichts gegeven hebben.

XXIII. Op het einde van den jongsten Veldtogt, was 'er eenig verschild ontsaan, tuschen de Handel- Afgevaardigden der Staaten en de voornaamste Legerhoofden; oordeelende de eersten, ling in Holland, om den Prins van Oranje tot Kapitein-Generaal of tot Gene- dat men 't volk nog in 't veld houden, de laatsten, dat men 't naar de winterlegeringen zenden moest. Pradel, die de Fransche hulp-troepen geboodt, was 't eens met de laatsten, naar welken de Afgevaardigden zig ook, schoon

(r) AITZEMA V. Deel, bl. 887.

fchoon ongaarne, voegden (s). Dit verschil, of gewigtiger redenen van Staat deden eenigen, in Holland, denken, dat men 't opperbevel over 't Leger den Prinse Joan Maurits niet wederom behoorde op te draagen, indien men een ander Legerhoofd kon vinden van aanzien en ervaarenheid; die den Hervormden Godsdienst beleedt, en geen' argwaan geeven zou aan de voornaamste Bondgenooten van den Staat (t), met naame aan Frankryk. Men ziet ligtelyk, dat zy, die dus dagten, den Prins van Oranje van 't opperbevel over 't Leger zогten uit te fluiten; die, gewisfelyk, argwaan aan Frankryk geeven zou, behalve dat het hem ook ontbrak aan ervaarenheid. Nogtans, waren 'er eenige Hollandfche Steden, die op de bevordering van den Prinse bedagt waren, en 'er, in de Vroedschappen, over raadpleegden. Leiden fcheen van verftand, om hem tot Generaal der Ruiterye te verheffen, en 't opperbevel over 't Leger den Prinse van Turenne, Maarschalk van Frankryk, op te draagen, zo' de Koning van Frankryk hiertoe verftaan wilde. Doch Haarlem, welk ook op 'sPrinzen bevordering gefteled was, keurde egter plat af, dat men 't bevel over 't Leger eenen vreemden Veldoverfte in handen ftelde (u). D'Estrades fchreef, dat de Raadpenfionaris de Witt zelf yverde, om Turenne tot Veldheer te doen verkiezen (v). Ook

1666.

raad der
Ruiterye
te ver-
heffen.

Overleg,
om 't op-
perbevel
over 't
Leger
den Prin-
se van
Turenne
op te
draagen.

(s) DE WITT Brieven II. Deel. II. 162, 165.

(t) DE WITT Brieven II. Deel, bl. 172.

(u) DE WITT Brieven II. Deel, bl. 180, 185, 186.

(v) D'ESTRADES Tom. IV. p. 100, 103.

1666.

hieldt hy 't van 's Konings belang te zyn, dat Turenne den Staat, voor eenen veldtogt of twee, geleend werdt, op dat hy den Prins van Oranje, als Overste der Ruiterye onder hem dienende, van Engeland zou konnen af-trekken, en aan 't belang van Frankryk verbinden. Doch de Koning van Frankryk kon Turenne niet misfen, en Turenne zelf scheen niet te neigen, om herwaards te komen (w). Aanmerkelyk is 't, ondertusfchen, dat deeze zelfde Maarschalk van Turenne, dien sommige Vrienden van het Huis van Oranje, al voor vyf jaaren, aan 't Hoofd der Regeeringe van deezen Staat, wilde gesteld hebben, op dat hy, zynde toen omtrent vyftig jaaren oud, en kinderloos, den jongen Prins zou helpen bevorderen tot de waardigheden zyner voorouderen (x); weinige jaaren na deezen tyd, den Staat, daar men hem zo veel gunst toedroeg, aan 't hoofd van een Koningklyk Leger, eenen oorlog aandeedt, die kragtiglyk hielp tot 's Prinzen verheffing. Doch, om tot de raadpleegingen over het opperhoofd der krygsmagt te lande weder te keeren, vyf Gewesten stonden 'er zeer op, om hiertoe wederom Prins Joan Maurits te kiezen. De Staaten van Holland en Zeeland zouden meer voor den Hertoge van Tremouille, Prinse van Tarente, of voor den Graave van Waldek geneigd geweest zyn (y); doch geene kans zien-

(w) D'ESTRADES *Tom. II. p. 58. Tom. IV. p. 125, 151.*
 DE WITT *Brieven II. Deel, bl. 194.*

(x) *Brieven van den Ambasf. J. de Huybert van 21 Jan. en 21 Febr. 1661. MSS.*

(y) D'ESTRADES *Tom. IV. p. 61, 62.*

ziende, om de andere Gewesten te doen veranderen van gedagten, bewilligden ze, in 1666. Sprokkelmaand, dat Prins Joan Maurits, van nieuws, werdt verkooren (z). Maar deeze aanstelling veragterde de bevordering van den Prinse van Oranje by de Staaten van Holland. Zy, die hem, onder Turenne, tot Overste der Ruiterye zouden hebben willen verkiezen, vonden ongeraaden, hem, in dezelfde hoedanigheid, onder Prinse Joan Maurits, te laten dienen. Zy oordeelden ook, dat men den jongen Prins geheellyk moest afrekken van de verstandhouding met, en van de geneigdheid tot Groot-Britanje, eer men hem, eenigszins, zou kunnen bevorderen (a). Oudertusfchen, stonden 'er nog verscheiden' hooge Krygsampten te begeeven, waarop in Lentemaand, geraadpleegd werdt. De Keurvorst van Brandenburg hadt den Prins van Oranje tot een deezer ampten doen aanpnyzen, ter algemeene Staatsvergaderinge (b). Doch men vondt het, ter Vergaderinge van Holland, ten hoogste vreemd, dat een uitheemsch Vorst zig ftak in iets, dat tot de huishouding van deezen Staat behoorde (c), en weinige dagen laater, beslooten de Staaten van dit Gewest, voor deezen Veldtocht alleen, te bevorderen, tot Overste der Ruiterye, den Prins van Tarente; tot Over-

Prins
Joan
Maurits
bekomt
het we-
derom.

Holland
gaat den
Prins van
Oranje
voorby,

(z) Refol. Holl. 22, 25 Febr. 1666. bl. 35, 47. DE WITT Brieven II. Deel, bl. 192.

(a) DE WITT Brieven II. Deel, bl. 193, 199, 206.

(b) Zie AITZEMA V. Deel, bl. 733, 1006-1008.

(c) DE WITT Brieven II. Deel. bl. 214.

1666. Overfte van 't gefchut, den Heer van Noordwyk; tot algemeenen Serjant-Majoor, den Graaf van Hoorne; en tot algemeenen Kwartier-meester, den Luitenant-Kolonel, *Mozes Pain & Vin*. Enkhuizen en Edam alleen hadden den Prins van Oranje tot Overfte der Ruiterye geftemd (*d*). Haarlem en Leiden waren, meent men, te vooren, tot het gevoelen der meerderheid, overgehaald, door de Witt (*e*). Amfterdam, welke Stad de jonge Prins, in perfoon, gezogt hadt over te haalen, om hem te bevorderen, hieldt zig egter aan 't gevoelen der meerderheid. De Regeering hadt hem plegtig ter maalyd onthaald. 't Volk, in grooten getale famengevloed om hem te zien, riep, openlyk, om zyne bevordering, en deedt hem uitgeleide met veel gejuich (*f*). Doch hierby bleef het. De Witt hadt, meent men, zo veel invloed op de Regeering deezer Stad, dat hy ze, genoegzaam altoos, naar zyne hand wist te zetten (*g*). De Prins was, omtrent deezen tyd, ook te Rotterdam geweest, daar hem 't volk, insgelyks, veele eer bewees. De Burgemeester *Ewout van der Horst* onthaalde hem hier: 't welk deezen, nogtans, van eenigen kwalyk genomen werdt (*h*).

XXIV. Die van Holland hielden, federt, een afzonderlyk gefprek met de Afgevaardigden van

(*d*) DE WITT Brieven II. Deel, bl. 220.

(*e*) D'ESTRADES Tom. IV. p. 60.

(*f*) D'ESTRADES Tom. IV. p. 172.

(*g*) MEMOIR. de GUICHE Livr. II. p. 216.

(*h*) AITZEMA V. Deel, bl. 1007.

van Zeeland, waarin zy deezen zогten te beweegen, om het genomen besluit goed te keuren, en ter Generaliteit te helpen bestemmen. De Raadpensionaris de Witt voerde het woord, zeer dringende op den bekwaamen ouderdom en ervaarenis van den Prins van Tarente, dien Holland tot Hoofd der Ruiterye wilde bevorderd hebben. Doch de Raadpensionaris van Zeeland, *Pieter de Huybert*, merkte aan „ dat men de hooge Krygsampten, „ reeds voor lang, behoorde begeeven te „ hebben, niet slegts voor eenen veldtogt; „ maar voor 't leeven. Dat men zig ook nu „ van de gelegenheid behoorde te bedienen, „ om den Prins van Oranje te bevorderen, „ hebbende men, te vooren, slegst verschild „ over den ouderdom, dien hy hebben moest, „ om eenig aanzienlyk Krygsampt te bekleeden, „ en hy nu genoegzaame jaaren bereikt, om „ 't harnas te kunnen aanschieten.” Doch hierop werdt, van wege Holland, gezeid, „ dat 'er veel raadpleegens aan vast zou zyn, „ zo men de Krygsampten geduurig wilde „ maaken; daarde zaak, kort, en zonder eenig Gewest te benadeelen, was af te doen, „ zo men ze slegts voor eenen veldtogt begave. Om den Prins van Oranje te bevorderen, moest men, voor als nog, niet denken, „ zo men de vrienden behouden, en den vyanden niet te veel voordeels geeven wilde. Ook hadt Zeeland zelf te voeren verstaan, dat hy ten minste agttien „ jaaren oud behoorde te zyn, eer men hem „ verhief.” De Huybert hernam toen „ dat

1666.

—
handelingen
tusschen
Holland
en Zeeland,
over de
bevoorde-
ring van
den
Prins.

1666. „ de Ampten geduurig behoorden te zyn, op
 „ dat zy meer aanzien mogten hebben, en
 „ te zorgvuldiger waargenomen worden. Dat
 „ men de oneenigheid onder de Gewesten
 „ zou wegneemen, door de bevordering van
 „ den Prins, zo niet tot Kapitein en Ad-
 „ miraal-Generaal, ten minste tot Generaal
 „ der Ruiterye en tot een Lid des Raads van
 „ Staate: waarmede Zeeland te vrede zou
 „ zyn. Dat men, te vooren, verstaan hadt,
 „ dat de Prins agttien jaaren oud zyn moest,
 „ eer hy tot Kapitein-Generaal; niet eer hy
 „ tot eenig minder Krygsamt bevorderd
 „ werdt. Dat hy reeds zeer leevendig van
 „ geest was, en begon te redeneeren. Dat
 „ men, zelfs in Holland, onlangs, geraad-
 „ pleegd hadt, om hem te bevorderen: 't
 „ welk ook gelukt zou zyn, zo men zekere
 „ zaak" [de aantelling van Turenne, naa-
 „ melyk] „ hadt konnen te wege brengen.
 „ Dat hy toen bekwaam genoeg zou geweest
 „ zyn, en derhalve nu niet onbekwaam kon
 „ geoordeeld worden." De wederzydsche
 „ Afgevaardigden, elkanderen gehoord hebben-
 „ de, beslooten van alles verslag te doen
 „ (i): gelyk geschiedde (k). Men raad-
 „ pleegde, toen, ter Vergaderinge van Holland,
 „ ernstelyk, op den voorslag van Zeeland.
 „ De Edelen verstonden „ dat men by 't
 „ vorig besluit blyven moest, den Prins
 „ niet bevorderende, voor dat men hem ge-
 „ heel

Raad-
 pleegin-
 gen hier
 over, ter
 Vergade-
 ringe van
 Holland.

(i) Notul. Zeel. 1666. Bylag. bl. 214. Notulen van de Con-
 fer. met Zeeland 25, 27 Maart 1666. NIS.

(k) Resol. Holl. 27 Maart 1666. bl. 37.

„ heel hadt afgetrokken van de Engelsche
„ zyde.” Zy voegden 'er by „ dat dit zou
„ konnen geschieden, als men den Staaten
„ van Holland de geheele zorg voor 's Prinzen
„ opvoeding opdroeg; die zy behoorden aan
„ zig te neemen, zo dra men 'er hun gelegen-
„ heid toe gawe.” Dordrecht merkte aan
„ dat de Prins, zo jong en zo verknogt aan
„ Groot-Britanje, toegelaaten wordende in
„ den Raad van Staate, alles ontdekken zou,
„ wat daar voorviel.” Voorts, stemde deeze
Stad met de Edelen. Maar Haarlem verstonde
„ dat men nu iets ten behoeve van den Prinse
„ besluiten moest, ten ware men afwagten
„ wilde, dat Zeeland, welk altoos, in hag-
„ chelyke tyden, gelyk in de jaaren 1653 en
„ 1659, op de bevordering van den jongen
„ Prinse gedrongen hadt, daartoe, eens,
„ nog gevaarlyker omstandigheden dan de
„ tegenwoordige waarname. Dat men hier-
„ om aan Zeeland verklaaren moest, dat men
„ genegen was, den Prins te bevorderen, en
„ zulks met der daad toonen zou, en voorts,
„ vaststellen, de opvoeding des Prinzen te
„ aanvaarden, zo dra de Prinse Weduwe
„ zulks schriftelyk verzogt.” Delft hadt
geenen zin, om de opvoeding vooralsnog
aan te neemen, stemmende voorts met de
Edelen. Leiden was 't genoegzaam eens met
Haarlem. Amsterdam sloeg de opvoeding
af, en oordeelde, dat men den Zeeuwen
zagt, doch weigerend antwoord geeven moest,
Rotterdam stemde voor de opvoeding, als zy
verzogt werdt. Alkmaar, daarenboven, ook

1666. voor de zitting in den Raad van Staate. Hoorn bewilligde ook in de opvoeding, mids men naarzage wat, desaangaande, te vooren, beslooten ware. Enkhuizen verklaarde zig,

Besluit.

(*l*). 't Besluit viel, derhalve, om Zeeland aan te zeggen „ dat men, om gewigtige redenen „ van Staat, niet kon goedvinden, den Prinse „ van Oranje, in de tegenwoordige omstan- „ digheden, eenig Krygsampt op de draagen; „ doch dat zulks niet ontftondt uit ongene- „ genheid voor 's Prinzen perfoon; gelyk „ men, zo wel door eene goede zorg en opzigt „ over hem, als op andere wyzen, bereid „ was te toonen (*m*).” Men gaf aan de Af- „ gevaardigden van Zeeland, terftond, kennis van dit besluit, hun ook opening geevende van de redenen van Staat, welken Holland bewoogen, om 's Prinzen bevordering tegen te houden, uitkomende, voornaamlyk, op zyne verbindtenis aan Groot-Britanje, hebbende hy zelfs bedienden, die jaargelden trokken van Karel den II; aan welken hy, ter oorzaake zyner jongkheid, alles, vreesde men, ontdekken zou, wat hem van de geheimen van Staat bekend mogt worden: behalven, dat ook zyne verheffing argwaan geeven zou aan de Bondgenooten van den Staat, of aan zulken, die 't mogelyk anders worden zouden. De Zeeuwen zeiden hiertegen „ dat 'er op „ den Prins geen vermoeden vallen kon, dat „ hy

Aanmer-
kingen
derZeeu-

(*l*) Nouven Besoign. 28 Maart 1666 MS.
(*m*) Resol. Holl. 31 Maart. 1 April 1666. bl. 42, 45. De
Werr Brieven II Deel, bl. 225.

„hy iet, ten nadeele van 't Vaderland, aan 1666.
 „de Engelfchen ontdekken zou. Dat vyan-
 „den wel meer vermaagfchapt waren. Dat wen op
 „de Prins, daarentegen, ook met verfchei- het zel-
 „den' Duitfche Vorften vermaagfchapt was, ve.
 „zonderling met den Keurvorst van Bran-
 „denburg, wiens Steden nu een Voor-
 „muur voor den Staat tegen het Duitfche
 „Ryk geworden waren. Dat zy geene Bond-
 „genooten kenden, die argwaan zouden op-
 „vatten over 's Prinften bevordering. Dat
 „men zig, in allen geval, de wet niet moest
 „laaten ftellen van zyne Bondgenooten, en
 „den Prins zo min, om derzelfer wille, uit-
 „fluiten als bevorderen (n).” Doch de Staa-
 „ten van Holland bleeven by hun gevoelen.
 Die van Zeeland floegen, derhalve, terftond
 hierna, ter algemeene Staatsvergaderinge,
 voor, dat men den Prins van Oranje tot Over-
 fte der Ruiterye behoorde te verkiefen en
 hem, te gelyk, zitting te geeven in den Raad
 van Staate (o).

Midlerwyl, hadt de Prinſes Weduwe, ver- **XXV.**
 neemende, dat de Staaten van Holland maar De Staa-
 op een verzoek van haaren kant wagteden, ten van
 om de opvoeding en onderwyzing van den Holland
 Prinſe wederom te aanvaarden; en vooraf, neemen
 zo men meent, heimelyk, overgehaald door den Prins
 de Witt (p), niet verzuimd, zulk een verzoek in van O-
 te leveren, op den tweeden van Grasmaand (q). ranje aan
 Ook Kind van
 Staat.

(n) Notul. Confer. Zeel. 31 Maart 1666. MS.

(o) AJTZEMA V. Deel, bl. 786.

(p) Memoir. de GUCHE Livr. II p. 217-224.

(q) Zie AJTZEMA V. Deel, bl. 790. D'ESTRADES Tom. IV.

1666. Ook werdt, terftond, beflouten, dat men de verdere opvoeding des Prinzen aanvaardten zou, daartoe benoemende dezelfde Perfoonen, die 'er, in 't jaar 1660, toe benoemd waren geweest, zo ver zy nog in 't leeven waren. De plaatfen der overleedenen werden, door anderen, vervuld. De Perfoonen, aan welken, thans, de zorg voor 's Prinzen onderwyzing opgedraagen werdt, waren de Heeren *Wigbold van der Does*, Heer van Noordwyk, uit de Ridderfchap; *Adriaan van Blyenburg*, Heer van Barendrecht, Oud-Burgemeester van Dordrecht; *Gilles Valkenier*, Burgemeester en Raad van Amsterdam; *Nannening van Foreest*, Rekenmeester der Domeinen en Raad in de Vroedschap van Alkmaar, benevens den Raadpenfionaris de Witt. Haarlem en Leiden waren wat misnoegd, dat 'er niemant, uit deeze twee Steden, benoemd was, tot de opvoeding. Haarlem deedt 'er eene aantekening tegen. Doch hierby bleef het (r). Wyders verftondt men, dat alle de bedienden van den Prinse, door deeze verandering, ontslaagen waren van hunnen dienst. De meeste Leden, en vooral de Raadpenfionaris de Witt waren 'er zeer opgezet, om alle Engelschen en Engelschgezinden te weeren uit het Hof van den Prinse (s). De Heer van Gend werdt tot Gouverneur van den Prinse aangesteld, op eene wedde van vyfduizend guldens (t). De Heer van Zuilenstein, die

Zy maaken
groote
verandering
in
zyne Hofhouding.

(r) DE WITT Brieven II. Deel, bl. 235.
(s) DE WITT Brieven II. Deel, bl. 230.
(t) Kefol Holl. 15 Febr. 1627. 6., 21.

deeze waardigheid, tot hiertoe, bekleed hadt, 1666.
werdt met een jaargeld van vierduizend gul-
dens, voor den tyd van vyf jaaren, schade-
loos gesteld. Aan den ontslaagen Hofmeester,
Joan Boreel, Zoon van den Ambassadeur aan
t Fransche Hof, werdt een vendel Knegten
toegezeid (u). De Zeeuwen verzogten deel
te mogen hebben aan 's Prinzen opvoeding.
Doch dit werdt hun, nu, gelyk te vooren,
door verscheiden' redenen, ontlegd (v).

De jonge Prins hadt vry wat smert, over
de verandering in zyne Hofhouding. Voor-
al, zou hy den Heer van Zuilenstein gaarne
by zig gehouden hebben: ook den Hofmee-
ster Boreel (w). Doch 't weeren van eenige
anderen, gelyk Heenvliet en Bromlei, keur-
de hy goed. Maar die van Holland lieten nie-
mant by hem blyven, dien zy voor Engelsch-
gezind hielden (x). Zy beoogden, den Prins,
dien zy nu, gelyk men 't noemde, tot een
Kind van Staat aangenomen hadden, gantsch
andere grondregels van Regeeringe in te boe-
zemen, dan hy, tot hiertoe, uit zulken, die
meest met hem verkeerden, hadt konnen lee-
ren (y). Midlerwyl, werdt hy niet tot eenig
Krygsampt bevorderd, gelyk de meeste Ge-
weften begeerd hadden. Holland beweerde,
dat

(u) Resol. Holl. 2, 9, 10, 13, 15, 16, 17 April, 28 May
1666. bl. 46, 56, 59, 62, 70, 71, 72, 74, 76, 77, 6. AITZE-
MA V. Deel, bl. 792, 794, 804.

(v) Notul. Bes. op de Conf. met Zeel. 17 April 1666. MS.
Resol. Holl. 17 April 1666. bl. 76.

(w) Memoir. de GUICHÉ Liyr. II. p. 225.

(x) DE WITT Brieven II Deel, bl. 247, 259, 253. D'ES-
TRADES Tom. IV. p. 223, 224.

(y) AIRZEMA V. Deel, bl. 787.

1666. dat men hiertoe niet komen moest, voor men hem de Engelsche grondregels, welken hem ingedrukt waren, geheellyk, ontleerd hadt: 't welk, naar men 't hier inzag, ten minste, nog eenigen tyd vereischte.

XXVI. 't Bevel over 's Lands Krygsmagt telande nu wederom aan Prinsse Joan Maurits zynde opgedraagen, begon men te raadpleegen op eene vroege opening van den veldtogt. De Munsterfchen hadden, in 't begin van Louwmaand, het Friesche Veen en het Dorp Emmen in Drente overvallen, en geplonderd. Ook dreigden ze Koeverden aan te tasten (z). In 't voorleeden najaar, hadden zy, zo 't schein, tegen den zin van den Markgraave van Kastel-Rodrigo, eenig volk geworven in de Spaansche Nederlanden, welk thans veel overlast deedt, in de Meicrye van 's Hertogenbosch en in 't Markgraaffchap van Bergen op Zoom, alwaar zy zig van 't Kasteel van Wouw meester maakten (a). Doch de Prinzen van Tarente en Fredrik van Nasfau versloegen een gedeelte van dit volk, in den Oudenbosch (b). Ook gaven de Staaten den Bevelhebberen der sterke Plaatsen last, om den Munsterfchen, door het uitzenden van partyen, afbreuk te doen: gelyk, hier en daar geschiedde (c). Doch om een Leger te velde te brengen, welk bekwaam zou zyn, om ict van belang uit te voeren tegen

(z) AITZEMA V. Deel, bl. 770, 773, 775.

(a) Notel. Zeel. 30 Jan. 26 Febr. 1 Maart 25 May. 1666. bl. 24, 31, 86, 164.

(b) AITZEMA V. Deel, bl. 613, 638, 776, 779.

(c) AITZEMA V. Deel, bl. 773.

gen den vyand , vondt men , ter oorzaake van de oneenigheid onder de Gewesten , zig , tegenwoordig , niet in staat (*d*). Ook fremden de onderhandelingen over een Verdrag met den Bisfchop , welken , onlangs , te Kleeve , begonnen waren , de wervingen , voor eene poos. De Bisfchop kon , by mangel van geld , zyn Leger ook niet uit de Steden krygen. De Staaten waren op 't fpoor , om eenen zyner Ritmeesteren over te haalen tot hunnen dienst (*e*). 't Een en 't ander deedt hem dan neigen tot vrede : doch hy werdt , inzonderheid , tot handeling bewoogen , door den Keurvorst van Brandenburg ; wiens Verdrag met deezen Staat thans op eenen goeden voet stondt (*f*). De Staaten , genoeg te doen hebbende met den oorlog tegen Groot-Britanje , waren ook geneigd , om zig deezen vyand kwyt te maaken. Beverningk , die met Brandenburg handelde , kreeg , derhalve , ook last , om met de Bisfchoplyke afgevaardigden te fpreken. Ondertusfchen , waren de Lunenburfche troepen in beweeging : de Franschen reeds in 't Land. 't Verdrag met den Keurvorst werdt getroffen (*g*). Daar nog by kwam , dat Karel de II. agterlyk bleef , in het opbrengen der onderftandgelden , welken hy den Bisfchop van Munfter beloofd hadt (*h*). Alle deeze redenen en de raad van Frankryk dedden den Bisfchop be-

1666.

Vrede-
hande-
ling te
Kleeve.(*d*) DE WITT Briefven VI. Deel, bl. 532.(*e*) Secr. Refol. Holl. 24 Febr. 1666. II. Deel, bl. 502, 503.(*f*) Memoir. de GUICHE Livr. II. p. 207, 208.(*g*) AITZEMA V. Deel, 1020-1022.(*h*) RAPIN Tom. IX. p. 239.

1656. befluiten tot vrede met de Staaten, die,
 door de wederzydfche Gemagtigden, op den
 agttienden van Grasmaand, te Kleeve, gete-
 kend werdt (*i*). 't Verdrag begreep de vol-
 gende punten: „ De Bifchop beloofde den
 „ Staaten te zullen te rug geeven alle de Plaat-
 „ fen, door hem, in deezen oorlog, bemag-
 „ tigd, met naame het Kasteel van Borkelo.
 „ De Staaten zouden, na den zeventwint-
 „ tigften, geene vyandlykheid pleegen tegen
 „ den Bifchop. En deeze beloofde, afftand
 „ te zullen doen van alle Verbonden, frydig
 „ met de tegenwoordige Vrede. Ook zou
 „ hy nimmer eenig Verbond fluiten tegen de
 „ Staaten; die gelyke beloften dedden, met
 „ opzigt op den Bifchop. De wederzydfche
 „ Bondgenooten werden, in 't Verdrag, be-
 „ greepen. De Bifchop deedt afftand van
 „ het regt van opperfte magt over Borkelo,
 „ zonder egter het regt van het Duitfche
 „ Ryk te willen verkorten. Omtrent het
 „ regt van * regtftreeksche of voordeelige
 „ Heerlykheid, bleeven de zaaken, als voor
 „ den oorlog. De Keizer, de Koning van
 „ Frankryk, de Keurvorfthen van Ments,
 „ Keulen en Brandenburg, de Bifchop van
 „ Paderborn, de Paltsgraaf van Nieuwburg
 „ en de Hertogen van Brunswyk-Lunenburg
 „ zouden verzogt worden, om de onderhou-
 „ ding van dit Verdrag te willen handhaa-
 „ ven (*k*).” Ook voldeeden zy, federt, aan
 die

* *Domini-
 nium di-
 rectum,
 five utile.*

(*i*) Refol. Holl. 10 April. 1666. bl. 3.

(*k*) Zie het by AITZEMA V. Dec. 1, bl. 1023 enza

dit verzoek (1). Terftond na het treffen der Vrede, werden de ingenomen' Steden geruimd, door de Munfterfche knechten: die, vervolgens, afgedankt werden. Prins Joan Maurits, die duizend guldens ter wecke, gedurende deezen veldtogt, genooten hadt, bekwam, naderhand, daarenboven, nog tien-duizend guldens eens (m).

Midlerwyl, hieldt de oorlog met Groot-Britanje de Staaten in geduurige bekommering, veroorzaakende, onder anderen, zulke zwaare kosten, dat menze niet lang meer zag goed te maaken, zonder te dugten voor eenen opftand onder 't gemeen, die de verandering der tegenwoordige Regeeringe naar zig fleepen zou. Men liet niet na, zulks den Koning van Frankryk voor te houden, door van Beuningen en d'Estrades (n), en bewoog hem, eindelyk, om zyne Gezanten uit Engeland te rug te roepen, en den Koning van Groot-Britanje den oorlog te verklaren; welk laafte, op den zesentwintigften van Louwmaand, gefchiedde (o). 't Gevolg leerde egter, dat Karel de II. weinig nadeel hadt van deeze Oorlogsverklaaring. Ook fchryven fommigen, dat zy alleen gefchied was, om den Raadpensionaris de Witt en de tegenwoordige Regeering van deezen Staat ftaan-
de te houden, niet om den Engelfchen afbreuk

1666.

XXVII.
Lode-
wyk de
XIV. ver-
klaart
Karel
den II.
den oor-
log.

Inzigt
deezes
Oorlogs-
verklaa-
ring.

(1) AITZEMA V. Deel, bl. 807, 934, 1041.

(m) Refol. Holl. 19 April 1668. bl. 34.

(n) D'ESTRADES Tom. IV. p. 35. AITZEMA V. Deel, bl. 911.

(o) Zie Refol. Holl. 4 Febr. 1666, bl. 1. AITZEMA V. Deel, bl. 912.

1666. breuk te doen (*p*). Zeker is 't, dat de Vloot, die Frankryk by de zeemagt der Staaten beloofde te zullen voegen, onder allerlei voorwendsels, opgehouden werdt, niet voor den Herfst in zee ftak, en zig nimmer vereenigde met de Vloot der Staaten.

De Vlooten van Groot-Britanje en deezzen Staat komen in zee.

Men liet, ondertusfchen, hier te Lande, niet na, fterk te arbeiden aan het uitrusten van Oorlogsfchepen, die in Texel verzameld werden. Men raadpleegde ook op de orde, welke men houden zou, wanneer 's Lands Vloot zig zou voegen, met die des Konings van Frankryk (*q*). Doch 't liep aan tot in Bloei maand, eer de fchepen, ten getale van vyfentagtig, behalve de jagten en branders, gereed raakten. De Keurvorst van Brandenburg, de Prins van Oranje en andere Grootten begaven zig toen naar Texel, om 's Lands Vloot te bezigtigen; by welke gelegenheid, het fcheepsvolk zig niet wederhouden kon van zyne genegenheid tot den jongen Prinfe te betuigen, door het roepen van *Vivat de Prins van Oranje!* dat over al de Vloote klonk. De Luitenant-Admiraal de Ruiter was nu vereerd met het opperbevel over den aanftaanden togt. De Engelsche Vloot, die ook klaar, en agtzeneventig of tagtig fchepen van Oorloge fterk was, werdt gebooden door Prinfe Robert, Zoon van wylen den Keurvorst-Paltsgraave Fredrik, en door den Generaal Monk, nu Hertoge van Albemarle. De Ruiter raakte,

(*p*) RAPIN *Tom. IV. p. 242.*

(*q*) Secr. Refol. Holl. 17 Febr. 1666 II. Deel, bl. 501.

te, op den eersten van Zomermaand, in zee (r), neemende, terftond, zynen koers naar de Engelfche kust. Doch 't liep aan tot den elfden, eer hy de Engelfche Vloot, die, kort te vooren, uit Duins gelooopen was, in 't gezigt kreeg. Albemarle voerde nu 't oppergebied, zynde Prinfe Robert, met eenige fchepen, verzeild, om agt te geeven op de Franfche Vloote, onder den Hertoge van Beaufort, die, naar men vernomen hadt, zig zocht te voegen by de Ruitcr. Ten een uur na den middag, raakten de Vlooten aan elkanderen. De Engelfchen hadden de loef van de onzen, doch niet tot hun voordeel, hellende hunne fchepen, door den harden wind, fterk over bakboord; waardoor zy de onderfte laagen gefchuts niet gebruiken konden. Ook konden veelen, om dezelfde reden, hun gefchut niet vaardig genoeg zetten, en fchooten dikwils in 't water. De onzen, daarentegen, konden, over ftuurboord zeilende, hun onderfte gefchut, zo wel als het bovenfte, gebruiken, en deeden, te loefwaard uit fchietende, den vyanden groote fchade. Men vogt, van wederzyde, met geene minder ftyfzinnigheid dan dapperheid. Ten vier uren, zag men een groot Engelsch Fregat zinken, kort na dat het de laafte laage van de Ruitcr ontvangen hadt. Wat laater, werden, in 't wenden der Engelfchen, drie fchepen afgefneeden van hunne Vloote, en door de onzen veroverd. *William Barklei*, Ridder, die een deez

1666.

Zeeftryd
van vier
dagen.

(r) AITZEMA V. Deel, bl. 813.

1666. zer fchepen voerde, liet het leven, al vegtende. Twee Nederlandfche fchepen, door eigen of vyandelyk vuur, in brand geraakt, vergingen, daarentegen, ongelukkiglyk, met een gedeelte van 't volk, en de Kapiteinen *Otto van Treslong* en *Simon Blok*. Tegen den avond, zonk 'er nog een groot Engelsch fchip. De Engelsche Schout by nagt, *John Hermans*, in een hevig gevegt geraakt met de onzen, deedt, eindelyk, al deinzende, eenen fchoot, die den Luitenant-Admiraal *Kornelis Evertfen* het leeven benam. De nagt maakte, omtrent ten tien uuren, een einde van 't gevegt, welk, met den volgenden morgen, hervat werdt. Doch eene opgekomen' ftilte deedt de Vlooten van elkanderen wyken, tot dat, omtrent ten tien of elf uuren voor den middag, de wind wederom wakkerde. Men lei het, derhalve, wederom aan tegen elkanderen. *Tromp* raakte toen, met zyn Esquadder, zo diep onder de vyanden, dat hy, ongetwyfeld, overmand geweest zou zyn, ware hy niet ontzet geworden, door de Ruiters. De Vice-Admiraal, *Abraham van der Hulst*, werdt, by deeze gelegenheid, doorschooten. Ook verbrandde het fchip de *Liefde*, waarop *Pieter Salomonszoon* geboodt. Vier andere Nederlandfche fchepen, zwaar befchadigd zynde, werden, uit den fryd, naar *Texel* gefleept. Doch de Engelschen leeden meer. De Ruiters, met *Albemarle* in gevegt geraakt, vuurde zo vinnig, dat men, eerlang, verfcheiden' Engelsche fchepen zag zinken. Tot drie reizen toe, wendde de Ruiters het naar den

ABRAHAM VANDER HULST,
Vice - Admiraal
van Holland en West - Vriesland .

J. Wandelaar. sculp.

den vyand, die, eindelyk, met den nagt, week naar de Engelsche kust, niet boven dertig bekwaame schepen by zig hebbende. Des anderendaags, den dertienden van Zomermaand, zynde eersten Pinksterdag, zocht de Ruiters wederom slaags te raaken. Doch Albemarle streeft niet, dan al wykende naar de rivier van Londen, werwaards hy, door de Nederlandsche Vloote, gevolgd werdt. Onder dit wyken, staken de Engelschen verscheiden' hunner reddeloosste schepen in brand, op dat zy den onzen niet in handen zouden vallen. Maar de Royal Prins, gevoerd door George Askue, Admiraal der Witte Vlagge, raakte, op de Galper, aan den grond, daar 't schip door den Schout by nagt, Sweers, ligtelyk, bemagtigd, en daarna verbrand werdt: zeer tegen den zin van Tromp, onder wiens vlag, dit schip veroverd was, en wien de Ruiters, zo sommigen schryven (s), de eer misgunde, van het, als in zeegepraal, naar 't Vaderland te voeren. Askue werdt, des anderendaags, gevangelyk naar den Haage gezonden. Prins Robert, geene Fransche Vloot ontmoet hebbende, was, ondertuschen, omtrent op den zelfden tyd, als de Royal Prins vast raakte, met vyfentwintig schepen, gekomen by het overfchot der Vloote onder Albemarle, waarop men zig, ter wederzyde, gereed maakte tot eenen hevigen stryd, die, des anderendaags, den veertienden van Zomermaand, 'smorgens ten agt

iii-

(s) Memoir. de Guiche Livr. II. p. 259j

KORNELIS EVERTSEN,
Luitenant-Admiraal
van Zeeland:

A. Schouman del. naar 't Original by den Hooft N. Evertsen Schepen en Raad te Middelburg.

J. Hondraeken fecit.

Is. TIRION excudit.

1666. uren, aangevangen werdt. De Engelsche Vloot was nu zestig of eenenzestig; de onze vierenzestig schepen van oorloge sterk. Doch 't Esquader van Prins Robert, welk zulk een merkelyk gedeelte van 's vyands magt uitmaakte, was onbeschadigd en frisch. Onze gantsche Vloot hadt, daarentegen, in drie dagen, veel geleeden: en 't volk was zeer vermocid. De stryd was hevig, en zeer twyfelagtig in den aanvang. Verscheiden' schepen werden, van wederzyde, reddeloos geschooten. Een der onzen verbrand. Doch na den middag, geboodt de Ruiters den zynen, gelykelyk, en, van alle kanten, op den vyand in te breeken: 't welk, met zo veele wakkerheid, werdt uitgevoerd, dat de Engelschen haast in wanorde raakten, en wyken moesten. Toen werden verscheiden' Engelsche schepen veroverd. Verscheiden' anderen gingen te gronde. De Ruiters vervolgde den wykenden vyand, tot omtrent zeven uren des avonds, wanneer een opkomende dikke mist hem belette, hierin te volharden. Den volgende dag, kon men, zelfs van de stengen der Nederlandsche schepen, geenen vyand meer in 't oog krygen; waarom de Ruiters te raade werdt, met 's Lands Vloote, naar de verzamelpplaats te keeren. Ook liep hy, dien zelfden dag, in de Wielingen.

De Engelschen wyken, in wanorde.

Verlies van wederzyde.

Schoon 't voor onpartydigen klaar was (t), dat de overwinning aan de zyde der Staaten geweest was, stak men egter, te Londen, vreug-

(t) *Memoir. de GUICHE Livr. II. p. 263, 269, 270, 272*

vreugdevuuren aan, en hieldt eenen dankdag, als hadden de Engelschen de zege bevogten. Doch zy konden 'er geene blyken van toonen, gelyk de onzen doen konden. Ook noemen hunne eigen' Schryvers hun gedrag, in deeze gelegenheid, *een bespotten van God en een bedriegen van de weerd (u)*. Nogtans kwam den Staaten de zege duur te staan. Zy verlooren, in dit gevegt van vier dagen, den Luitenant-Admiraal Kornelis Evertsen, den Vice-Admiraal van der Hulst, den Schout by nagt Stakhouwer, zes Kapiteinen en omtrent agthonderd matroozen en soldaaten. 't Getal der gekwetsten beliep omtrent elfhonderd en vyftig: dat der verbrande schepen vier in alles. Maar de Engelschen hadden wel drie-entwintig schepen verlooren, waarvan 'er zes in Holland opgebracht werden. 't Getal hunner dooden beliep, meent men, tusfchen de vyf- en zesduizend, waaronder waren de Vice-Admiraalen Barklei en *Mings*. Drieduizend gevangen' Engelschen werden herwaards gebracht, waaronder de Admiraal Askue. De vyand hadt, daarentegen, maar weinige gevangenen, en niet één fchip konnen opbrengen. De Staaten vonden, hierom, geraaden, eenen algemeenen dankdag te houden, over de blykbaare zege, hun, door de Voorzienigheid, verleend. Askue werdt, eerlang, uit den Haage, naar Loevestein gevoerd (v): daar hy zat, tot na 't fluiten der

Vre-

1666.

(u) BURNET Hist. of his own Time. Vol. I. p. 229.

(v) Retol. Holl. 16 Juny, 7 Octob. 1666. bl. 4, 7.

1666. Vrede (w). Het Lyk van Barklei, welk den Staaten ook in handen gevallen, en, op hun bevel, gebalsemd was, werdt naar Engeland gezonden: hebbende men, hier, de edelmoe-digheid gehad, om het den Koning van Groot-Britanje aan te bieden, die het, terstond, dan-kelyk aanvaardde (x).

XXVIII. 't Leedt niet lang, of de beide Vlooten kwamen, op nieuws, in zee. De onze liep uit op den vierden van Hooimaand, niet meer dan negentien dagen na haare aankomst. Men meende de Engelschen, die nog niet gereed waren, te verrassen binnen Har-wich. Doch silte en tegenwind hielden de Ruiters zo lang op, dat deeze toeleg te niet liep. 's Lands Vloot was ook verzeld van eenige fluiten, gepropt met zes- of zeven-duizend soldaaten, met welken men voorhadt eene Landing te doen, hebbende zekeren *Samuel Ravens*, eenen Engelschman, te Rot-terdam woonagtig, aangenomen, eenen op-stand te verwekken in Engeland. Ook tradt hy, omtrent het Noordvoorland, aan land; doch keerde onverrichter zaake, doordien hy zyne Landsluiden op hunne hoede, en alles met Krygsvolk bezet gevonden hadt. De flui-ten met de soldaaten werden toen naar de Maaze te rug gezonden. Hooimaand liep op 't einde, eer de Engelsche Vloot de Rivier af-kwam. En op den vierden van Oogstmaand, omtrent den middag, raakten de Vlooten aan-
cl-

De Vloo-
ten ra-

(w) Resol. Holl. 4 Maart 1667, bl. 60.

(x) DE WITT Brieven II. Deel, bl. 285 enz. 291 enz. 305.
BRANDT de Ruiters, bl. 463-500. AITZEMA V. Deel, bl. 627-724, 826-830.

JAN EVERTSEN,
Luitenant-Admiraal
van Zeeland.

A. Schouman del. naar't Originaal by den Vor. N. Evertsen, Schepce en Raad in. Militaire. J. Houbraken fecit.

Is. TYRIEN excudit.

elkanderen. Dien zelfden morgen, was de Heer van Sommelsdyk in 's Lands Vloote gekomen, en hadt zig begeven aan boord van den Luitenant-Admiraal Tromp, onaangezien de Ruiter hem verzogt hadt, dat hy zig op zyn fchip onthouden wilde: 't welk, daarna, by fommigen, eenig vermoeden baarde, als of hy Tromp eenen raad was komen geeven, die met 's Lands dienst niet wel beftaan kon. De Nederlandfche voorhoede, aangevoerd door de Luitenant-Admiraalen Jan Evertfen en *Tjerk Hiddes de Vries*, raakte eerst in 't gevegt met den vyandyken Vice-Admiraal, Thomas Allen: al ras werden beide Evertfen en de Vries ieder een been afgefchooten, waaraan zy overleeden. Evertfen, die, eenigen tyd, buiten bewind was geweest, was, op zyn ernftig verzoek, na 't sneuvelen van zynen Broeder Kornelis, wederom in zee gezonden, en liet nu, gelyk verſcheiden van zyne maagſchap, zyn leeven in 's Lands dienst. 't Schip van den Vice-Admiraal Bankert zonk. Een ander viel den Engelfchen in handen, die 'er den brand in ftaken. Binnen twee uuren, werdt de gantſche Nederlandfche voorhoede in wanorde en aan 't wyken gebragt. De Ruiter was, met den middeftogt, de voorhoede kort gevolgd; doch de ftilte was oorzaak, dat hy, flegts met een gedeelte van zyn Esquader, met den Hertoge van Albemarle, in een hevig gevegt raakte. Tromp, die de agterhoede gebodt, bleef, wel twee mylen bewesten de Ruiter, met opgegyde zeilen, als of hem 't werk niet aanging, leggen; waarvan de Ruiter de reden

1666.

ken
ſlaags.

1666.

De Ruit-
ter wykt.

niet bevroeden kon. Ondertusfchen , braken de Engelschen in , tusfchen onze voor- en agterhoede , omfingelende de Ruitcr , van alle kanten ; die zig zo wakkerlyk weerde , dat de Engelschen eens van hem afhielden ; doch hem , wel haast , met nieuwe hevigheid , aanvielen. Een gedeelte van zyn Esquader , vergeefs hoopende op ontzet van Tromp , begon toen den moed te verliezen , en begaf zig op de vlugt. De Ruitcr zelf , zeer redeloos gefchooten , vondt eindelyk geraaden , met klein zeil , te wyken , en kwam , nog dien zelfden avond , by het Esquader van Evertfen en de Vries. Wat Tromp betreft , hy hadt , eenigen tyd na dat de Ruitcr met Albemarle in gevegt geraakt was , zyn Esquader aangevoerd tegen den Engelschen Vice-Admiraal , *Jeremias Smith*. Men vuurde , eenen tyd lang , hevig op elkanderen. Een Engelsch fchip werdt in brand gefteken. De Schout by nagt , *'t Hoer* , dood gefchooten. Doch tegen den avond , kreeg Tromp Smith op de vlugt : hoewel fommigen meenen , dat Smith alleen week , om Tromp verder af te trekken van de Ruitcr ; aan wien Tromp zig ook luttel fcheen te laaten gelegen zyn , alzo hy het Esquader onder Smith vervolgte , den gantfchen nagt door : welk vervolgen hem , daarna , tot misdaad aangerekend werdt. Met den volgenden dag , zynde den vyfden van Oogftmaand , begon het gevegt wederom tegen de Ruitcr , die nog t'eenemaal omringd lag van de Engelschen , en wel haast in zulk een' nood raakte , dat hy zynen aftogt , al vegtende , vervolgen moest. Albemarle

kreeg

kreeg toen hoop, om hem te neemen, of zyn schip te verbranden. Ook zondt hy 'er eenen brander op af, die nogtans, door de Ruitcr, met zo veel beleid, werdt afgekeerd, dat hy vrugteloos verbrandde. Verscheiden' Engelsche schepen gaven hem, daarna, te gelyk, de volle laag, met zo veel geweld, dat alles scheen te zullen bersten en breeken, en de oude zeeheld, half mistroostig, uitriep: *O God! hoe ben ik zo ongelukkig! Is 'er nu, onder zo veele duizenden kogels, niet een, die my wegneemt!* Hy herstelde zig egter wederom, en streedt, dapperlyk, al wykende, tot dat hy omtrent de Vlaamsche banken genaderd was. Albemarle, zig hier niet durvende vertrouwen, gaf bevel om te wenden: waarna de Ruitcr, met zyne byhebbende schepen, de Splecte inzeilde, en voor den Doorlo, zwaar beschadigd, ten anker kwam. Tromp ook, te rug gekeerd van 't vervolgen der Engelschen, liep naar de Wielingen, en voorts door 's Lands Diep binnen. Zodanig een uitflag hadt het tweede zeegevegt deezes jaars: waar in de onzen maar twee, de Engelschen vier schepen verlooren. Nogtans was de overwinning buiten tegenspraak aan hunne zyde, alzo zy zee hielden (y), die zy de onzen hadden doen ruimen. Tromp zelf werdt op zynen hertogt, vervolgd, door den vyand, die zig, des anderendaags, omtrent tagtig zeilen sterk, vertoonde op Schooneveld. De aftogt van de Ruitcr werdt egter gepreezen, door de Franschen, schryvende den Koning

1666.

Zyne
hoop-
loosheid.

(y) D'ESTRADES Tom. IV. p. 414.

1666. aan d'Estrades, dat hy daarmede meer lofs hadt ingelegd; dan of hy den slag gewonnen hadt. Ook vereerde de Koning hem, kort hierna, met de Ridderorde van S. Michiel. Wat hem betreft, hy weet de ongelukkige uitkomst van 't gevegt meest aan het agterblyven van Tromp, over wien hy zelfs klaagde aan de Staaten. Doch Tromp stelde, daarentegen, de Ruiters in 't ongelyk. De Staaten van Holland, bespeurende, dat 'er groote verwydering ontstaan was tusfchen deeze twee, beflooten, op den voorflag van den Raadpenfionaris de Witt, Tromp te verlaaten van zyne ampt (z), gelyk, nog voor 't einde van Oogstmaand, zeer tegen den zin van de Vergadering der algemeene Staaten, gefchiedde. De Kolonel *Willem Jozef van Gend* werdt, in zyne plaats, tot Luitenant-Admiraal verheeven (a). Sommigen meenen, dat Tromps blykbaare zugt tot het Huis van Oranje voor de voornaamfte reden, waarom hy in ongunst verviel, moet gehouden worden (b). De Koning van Frankryk zou gaarne gezien hebben, dat hy zig in zynen dienst begeven hadt. Doch d'Estrades zag geene kans, om dit te wege te brengen (c).

XXIX. Omtrent twee weeken na den ongelukki-
 gen zeeflag, raakte, in den Haage, in hegtenis *Henri de Fleury de Coulan*, Heer van *Buat*, en Rytmeester in dienst van deezen Staat. De
 oort
 Buat
 wordt in
 hegtenis
 geno-
 men.

(z) Refol. Holl. 19, 24 Aug. 1666. bl. 92, 108.

(a) DE WITT Brieven II. Deel, bl. 326. BRANDT de Ruiters, bl. 501-533. ALTZEMA V. Deel, bl. 729-732.

(b) Memoir de GUCHE Livr. II. p. 280.

(c) D'ESTRADES Tom. IV. p. 435, 448, 483.

oorzaak van zyn ongeluk verdient wel, naauwkeuriglyk, naargepoord te worden; om dat 'er uit blyken zal, hoe ongeneigd men thans in Holland ware, om den Prins van Oranje te bevorderen, tot de waardigheden, door zyne voorouders, hier te Lande, bekleed. Buat was, voor deezen, Paadje van den Prinse van Oranje geweest; doch, ter gelegenheid van de jongste verandering in 's Prinzen Hofhouding, ontslaagen van zynen dienst (*d*). Hy hieldt, sedert eenigen tyd, met kennisfe van den Raadpensionaris de Witt, geheim verftand met zekeren *Gabriel Sibius*, die in dienst der Koningklyke Prinsefe geweest was, en zig thans in Engeland onthieldt. Doch onder dektiel deezer handelinge, wifelde hy ook Brieven met den *Graave van Arlington*, thans Geheimschryver van Staat; die hem, niet lang naar het eerste zeegevegt deezes jaars, hadt aangemoedigd, om iet, ter bevordering van den Prinse van Oranje, te onderneemen (*e*). Sommigen fchryven zelfs, dat hy kennis hadt van de Landing der Engelschen, onder *Holmes*, op het Eiland ter Schelling, die, kort hierna, ondernomen werdt, en ftrekken zou, om beweeging te verwekken onder 't gemeen (*f*), onder begunftiging van welke, men den Prins van Oranje zocht te doen bevorderen. Doch hiervan is my geen blyk voorgekomen. Wel vind ik, dat *Holmes*, onder beleid van *Laurens Heemskerk*, weleer Kapitein

1666.

Oorzaak
van zyn
ongeluk.(*d*) D'ESTRADES Tom. IV p. 420.(*e*) LUDBLOWS Memoirs Vol. III. p. 158.(*f*) RAPIN Tom. IX. p. 245.

1666. tein onder 't Kollegie op de Maaze (*g*), of van den gewezen Stuurman van Kortenaar, die, om pligtverzuim, gebannen was, op den twintigsten van Oogstmaand, een groot getal van Koopvaardyschepen, in 't Vlie, in brand gesteken, en daarna, het Westeinde van ter Schelling aan koolen gelegd heeft (*h*): doch of hiermeer agter geschoolen, en of Buat 'er de hand in gehad hebbe, meldt niemant met zekerheid. Wyders hadt Buat de gewoonte, om eenige Brieven, welken hy van Engeland ontving, mede te deelen aan den Raadpensionaris. In Grasmaand, hadt hy 'er nog eenigen vertoond; uit welken bleek, dat Karel de II. niet ongenegen tot vrede was, mids men 'er, in Londen, en zonder tusfchenkomst van Frankryk, over handelde (*i*). Doch op den agttienden van Oogstmaand, wederom eenige brieven, zo van Arlington als van Silvius, gebragt hebbende aan den Raadpensionaris (*k*), hadt hy daar, uit onagtzzaamheid, bygelaaren een' brief van Silvius, aan 't hoofd van welken stondt *Pour vous même, Voor u zelyen*. In deezen Brief, werdt gewaagd van *vrienden* in Holland, die arbeiden, om eene bezending naar Engeland te bevorderen. Ook vermaande de Schryver Buat, „ dat het goed zyn zou, dat de *Steden*, welken hy wist *geneigd* te zyn tot eene *goede vrede*,

Inhoud
van twee
Brieven,
aan en
door
hem ge-
schree-
ven.

(*g*) Ref. d. Holl. 18 Aug. 1666. bl. 87.

(*h*) BRANDT de Ruiters, bl. 534. AITZEMA V. Deel, bl. 731. 838.

(*i*) DE WITT Brieven II. Deel, bl. 236, 251.

(*k*) DE WITT Brieven II. Deel, bl. 305.

„ de, zig onderling verbonden, en een moe- 1666.
 „ dig besluit namen, om dezelve te bevor-
 „ deren. Zo dra dit geschied ware, zou men
 „ zig, in Engeland, duidelyker openen, en
 „ middelen aan de hand geeven, waardoor
 „ de **loeleg*, *hem bekend*, zou kunnen very- * *Intrig-*
 „ deld worden. Ook zou 't gene hy hierin *guc.*
 „ deedt geheim blyven; twyfelende den
 „ Schryver niet, of men zou, langs deezen
 „ weg, de zaaken brengen, daar men ze heb-
 „ ben wilde: waartoe, dagt hy, de voordee-
 „ len, laatstelyk, door de Engelschen, ter
 „ zee, behaald, niet weinig zouden toebren-
 „ gen. Eindelyk, verzogt hy Buat, hem te
 „ willen melden, hoe veele schepen de Staa-
 „ ten waarlyk verlooren hadden; also hy niet
 „ twyfelde, of men zou hun verlies, in Hol-
 „ land, tegen de waarheid, zoeken te ver-
 „ kleinen (1).” De Witt hadt zo dra deezen
 brief niet geleezen, of hy vertoonde dien den
 Staaten van Holland, die den inhoud zo be-
 denkelyk vonden, dat zy Buat, terstond, ont-
 booden, en, eerst in de Kasteleinye, en kort
 daarna, op de Voorpoorte van den Hove, in
 verzekering deeden brengen (m). Midlerwyl,
 hadt men, ten zynen huize, ook zyne papie-
 ren beslaagen, en, onder dezelve, gevonden
 de kladde van eenen brief, in Lentemaand
 laatstleeden, wanneer, in den Haage, sterk
 gewerkt werdt, om den Prins van Oranje tot
 Kapitein Generaal, of ten minste tot Gene-
 raal der Ruiterye te doen verkiezen, door
 hem,

(1) Zie *ATZEMA V. Deel, bl. 830.*

(m) *Retol. Holl. 19, 21 Aug. 1666. bl. 91, 92.*

1666. hem, aan den Graave van Arlington, geschreeven; waarin hy zig, onder anderen, bediende van deeze woorden: „ Wy hebben „ reeds eene groote party gemaakt, die voor „ de Vrede is, en gevolgelyk voor *mynen* „ *kleinen Meester*. Zy overtreft ver de andere „ party, die, tot hiertoe, de Regeering in „ handen gehad heeft; weshalve de Koning „ niet twyfelden moet, of myn Meester zal „ boven dryven. - - De Verklaringen, die „ Silvius en ik hier gedaan hebben, wegens „ des Konings opregte gezindheid tot de „ Vrede, hebben de herten van alle eerlyke „ luiden gewonnen. Ik geef u te bedenken, „ in welk een' goeden staat, zyne Majesteit „ en myn kleine Meester hier zyn zullen, „ wanneer de Vrede gemaakt zal zyn, ja ik „ zeg u, andermaal, dat hy de grootste Koning der weereld zyn zal. Maar, zo die „ eerlyke luiden vinden, dat men koeler „ wordt, om vrede te maaken, zullen ze hun „ Vaderland, eenpaariglyk, en uit al hun vermogen, verdedigen, en, in den uitersten „ nood, - - mynen kleinen Meester, gewisfelyk, wegjaagen, en zig werpen in de „ armen van Frankryk. - - Ik ben zeer verzekerd, dat het geluk van mynen Meester „ afhangt van het goed verstand, tusfchen den „ Koning en de eerlyke luiden alhier, die „ voor de Vrede zyn: 't welk my gedrongen „ heeft, om myne laatste Brieven in 't vuur te werpen; want, zo ik ze den welmeenenden „ vertoond hadt, zouden ze allen veranderd zyn. - - Ik bezweer u dan, dat gy den „ Ko-

„Koning verzekert, dat myn Meester t'ee- 1666:
 „nemaal bedorven is, zo hy geene vrede
 „maakt (n).” Het vinden van deezen Brief
 vermeerderde de agterdogt tegen Buat. Men
 bespeurde, klaarlyk, dat hy in heimelyke on-
 derhandeling was, om den Prins van Oranje
 te doen bevorderen, door middel van den
 Koning, deszelfs Oom. Hy betuigde, nog-
 rans, geene andere oogmerken gehad te heb-
 ben, dan het fluiten der Vrede. Ter Verga-
 deringe der algemeene Staaten, werdt, door
 sommigen, met naame door Zeeland, geoor-
 deeld, dat Buat niet voor Holland alleen be-
 hoorde te regt te slaan. Doch de Staaten van
 Holland verftonden, dat hy geoordeeld moest
 worden, daar hy gevat was. Ook werdt zyne
 zaak, eerlang den Hove in handen gesteld
 (o). En hier bekende hy, onder anderen, niets
 gedaan te hebben, dan met kennis van *Joan*
Kievit en *Ewoud van der Horst*, den eeriten,
 wegens Rotterdam, zitting hebbende in de
 Gekommitteerde Raaden; waarin de andere,
 wegens dezelfde Stad, ook eertyds gezeten
 hadt (p): doch nu hadt hy zitting in den Raad
 van Staate (q). *Kievit* was, voor weinige da-
 gen, ook voor het Hof gedaagd; ter gelegen-
 heid van het drukken en verspreiden van een
 zogenaamd *Verflag van den Heere van Sommel-*
dijk, wegens 't gene Tromp gebeurd was, in
 de

Kievit en
 van der
 Horst
 hebben
 deel aan
 den han-
 del van
 Buat.

(n) Zie AITZEMA V. Deel, bl. 840.

(o) Resol. Holl. 24 Aug. 1666. bl. 105. AITZEMA V. Deel,
 bl. 841, 842.

(p) DE WITT Brieven II. Deel, bl. 329.

(q) D'ESTRADES *Tome*. IV. p. 430.

1666

de laatste ontmoeting met de Engelschen. In dit Verflag, werdt Tromps dapperheid hooglyk geroemd, en de Ruiters, daarentegen, niet donkerlyk verdagt gemaakt van lafherigheid (r). De Staaten van Holland, zig hierover ten hoogste gebelgd houdende, hadden het Hof bevel gegeven, om 'er onderzoek op te doen (s). Kievit bekende, het Verflag ontworpen te hebben: waarna het, door zyne Huisvrouw, *Alida Tromp*, Zuster van den Luitenant-Admiraal, nevens derzelve twee ongehuwde Zusters, geschreeven met de hand van haaren Neeve *Molenwater*, gezonden was aan haaren Broeder, *Jan Tromp*, te Amsterdam, die het ter drukperfe bezorgd hadt. De Staaten van Holland belasten Kievit, op deeze bekentnisse, zig te onthouden uit de Vergadering der Gekommitteerde Raaden, midsgaders, uit die der Staaten van Holland en der algemeene Staaten, tot dat hy zig voor den Hove zou hebben gezuiverd, wegens 't gebeurde (t). Hy deedt dit niet alleen; maar week zelfs, bewust van 't gene hy met *Buat* gehandeld hadt, ten Lande uit naar Brabant, en eerlang naar Engeland. Van der Horst rekende zig ook niet veilig in Holland; maar begaf zig naar Brabant op de vlugt (u): waarop de Staaten beslooten, dat het Hof, zo wel tegen Kievit en van der Horst, als tegen *Buat*, zou hande-

Zy wyken ten Lande uit.

(r) Zie AITZEMA V. Deel, bl. 841.

(s) Resol. Holl. 14 Aug. 1666. bl. 81.

(t) Resol. Holl. 21 Aug. 1666. bl. 97.

(u) AITZEMA V. Deel, el. 841.

1666.

delen (y). Zelfs verzogten zy den Markgraaf van Kastel-Rodrigo, de twee vlugtelingen te willen vasthouden (w): waarop egter niets volgde. Ondertusfchen, lieten de Staaten van Holland niet af, het Hof, by herhaalinge, te vermaanen, om over Buat regt te doen, volgens de Plakaaten van den Lande; terwyl zy weigerden, ter Generaliteit, opening te geeven van den ftaat der Regtspleeginge: waarop verfcheiden' Gewesten, met naame Zeeland, fterk bleeven dringen (x). Het Hof veroordeelde hem, derhalve, ter dood, op den vyfden van Wynmaand. Doch men gaf 'er hem geene kennis van, voor den tienden. De Keur-Brandenburgfche Staatsdienaar, *Copes*, leverde hierop, zonder uiftel, eenen Brief over van den Keurvorst aan de Staaten van Holland, waarby genade of verzagting van ftraffe voor Buat verzogt werdt (y). Doch de Staaten floegen dit verzoek heufchelyk af (z). Buat werdt, op den elfden, openlyk onthalsd. In zyn vonnis, welk terftond, met den druk, gemeen werdt gemaakt, werdt hem te last gelegd, dat hy, ongeoorloofde briefwifeling met den vyand gehouden hadt (a): waarom hy geoordeeld werdt, den dood verdiend te hebben. Hy beweerde egter, tot zyn uiterfte oogenblik, dat hy onfchuldig ftierf,

Buat
wordt
onthalsd.

en

(y) Refol. Holl. 24 Aug. 1666. bl. 105.

(w) Refol. Holl. 15 Sept. 1666. bl. 6.

(x) Refol. Holl. 17 Sept. 1, 2, 5, 8, 11 Octob. 1666. bl. 14, 62, 63, 66, 68, 80, 89.

(y) Zie AITZEMA V. Deel, bl. 346.

(z) Refol. Holl. 11 Octob. 1666. bl. 38.

(a) Zie het by AITZEMA V. Deel, bl. 344.

1666. en nimmer iet anders dan 's Lands welvaart
 ————— gezogt hadt (b). Doch dat hy dit gedaan hadt,
 door middelen, die men voor verkeerd of on-
 tydig hielt, en op eene wyze, die met de
 orde der Regeeringe streeft, hadt hem in ly-
 den gebragt. De Staaten van Zeeland hiel-
 den, zelfs na den dood van Buat, aan, dat hun
 de stukken zynrer Regtspleeginge getoond
 werden, alzo 'er, huns oordeels, in het von-
 nis zelf, van verscheiden' zaaken, en onder
 anderen van zekere Vredepunten, door Buat
 aan den Raadpensionaris de Witt behandigd,
 gewaagd werdt, waarvan de algemeene Staa-
 ten tot nog toe geene kennis gehad hadden.
 't Vertoog, welk zy, ter deezer gelegenheid,
 inleverden, behelsde verscheiden' scherpe
 uitdrukkingen tegen de Staaten van Holland,
 en onder anderen „ dat men nu bewaarheid
 „ zag, 't gene de voorouders, toen de Ge-
 „ westen nog een gemeen hoog * Staatsdienaar
 „ hadden, reeds voorzien en gevreesd had-
 „ den, te weten, dat Holland al 't gezag der
 „ Regeeringe zou zoeken aan zig te trekken,
 „ en 't hoog gebied voeren, over de andere
 „ Gewesten. Dat men, al ten tyde van Krom-
 „ wel, in dat bewuste haatelyke werk der
 „ Uitfluitinge, een voorbeeld gegeven hadt
 „ van tweeërlei handeling met den vyand,
 „ eene bedekte en eene openlyke, en dat zy,
 „ die dit werk toen gedreeven hadden, meer
 „ beloond dan gestraft waren. Dat Holland
 „ nu,

Scherp
 Vertoog
 van Zee-
 land, ter
 gelegen-
 heid der
 Regts-
 pleegin-
 ge over
 Buat.

* Minis-
 ter

(b) AITZEMA V. Deel, bl. 843. Memoir. de GUICHE Livr.
 II. p. 282. & suiv.

„ nu, door Buat, over vrede gehandeld hadt,
 „ zonder kennis der algemeene Staaten, en
 „ dat hy geftraft was over iet, dat men, te
 „ vooren, hadt goedgevonden te beloonen:
 „ 't welk met alle goede orde ftreedt.” Ten
 befluite, werden de Staaten van Holland,
 ernftelyk, vermaand „ om affland te doen
 „ van alle byzondere handeling met uitheem-
 „ fche Mogendheden: waaruit toch niet dan
 „ nadeel voor den Staat te dugten was (c).”
 Doch de Staaten van Holland floorden zig
 luttel aan dit Vertoog, en lieten zig geens-
 zins overhaalen, om de ftukken van 't ge-
 ding voor de algemeene Staaten open te leg-
 gen (d). Buat plag zo diep in de gunst van
 Zeeland te ftaan, dat de Staaten van dit Ge-
 west, reeds voor eenige jaaren, beflooten
 hadden, zyne Kompagnie paarden, die ter
 hunner betaalinge ftondt, te gebruiken tot
 eene lyfwagt voor den Prinfe van Oranje;
 wanneer deeze, t'eenigen tyde, tot Stadhou-
 der en Kapitein - Generaal bevorderd werdt
 (e). Met de zaak van Kievit en van der Horst
 werdt ook voortgegaan. Kievit werdt ten
 zwaarde veroordeeld, wanneer men hem in
 handen krygen mogt: voorts, van alle amp-
 ten en waardigheden vervallen, en zyn goed
 verbeurd verklaard. Doch van der Horst
 werdt alleenlyk gebannen, uit Holland, Zee-
 land en Utrecht, met verbeurdverklaaring
 van zyne goederen, die nogtans, naderhand,
 aan

1666.

Vonnis
 over Kie-
 vit en
 van der
 Horst.

(c) Zie AITZEMA V. Deel, bl. 846. VI. Deel, bl. 29.

(d) Resol. Holl. 22 Nov. 1666. bl. 18.

(e) Notul. Zeel. 21 Sept. 1661. bl. 142.

1666. aan zyne kinderen werden afgeftaan. De Zus-
 — ter van Tromp raakte, met eene geldboete,
 vry (*f*). Een Geneesmeester te Delft, die
 alles, wat hem van Staatszaaken bekend werdt,
 naar Engeland overfchreef, raakte, omtrent
 En over deezee tyd, ook in hegtenis (*g*). Doch hoe 't
 Dirk van met hem afliep, is my niet voorgekomen. Ze-
 Ruiven. kere Dirk van Ruiven, te voeren, om ver-
 booden' verftandhouding, uit Holland geban-
 nen, en nu in Friesland woonagtig, liep, om-
 trent deezee tyd, zo zeer in 't oog, dat men
 hem, uit Holland, deedt naarfpooren (*h*). Ook
 bevondt men, federt, dat hy een jaargeld trok
 van den Koning van Groot-Britanje, en dat
 hy 't Engelsche Hof, van tyd tot tyd, berigt
 gaf van 't gene hier omging. Ondertusfchen,
 was hy 't gevaar, welk hem dreigde, ontwee-
 ken. In Lentemaand des volgenden jaars,
 werdt hy, door het Hof van Friesland, ten
 zwaarde verweezen, zo dra men hem in han-
 den krygen zou (*i*). De bedekte handel met
 Engeland, die, federt eenigen tyd, met ken-
 nisse eeniger Wethouderen van verfcheiden
 Hollandfche Steden, gedreeven was (*k*), werdt
 hiermede t'eenemaal gefluit.

XXX. Midlerwyl, was 's Lands Vloot, die, in 't
 De Rui- begin van Oogstmaand, ingevallen was, voor
 ter loopt 't einde derzelve maand, wederom in ftaat ge-
 wederom bragt, om zee te konnen kiezen. Ook was men,
 in zee.

(*f*) Zie AITZEMA V. Deel, bl. 358. VI. Deel, bl. 86. D'Es-
 TRADES Tom. IV. p. 663.

(*g*) D'ESTRADES Tom. IV. p. 633.

(*h*) Refol. Holl. 16 Sept. 1666 bl. 15.

(*i*) Zie AITZEMA VI. Deel, bl. 24.

(*k*) D'ESTRADES Tom. IV. p. 553.

met den Graave d'Estrades, overeengekomen, 1666.
 wegens de orde, welke men, by het vereeni-
 gen der Fransche en Nederlandfche Vlooten,
 houden zou: waartoe de Koning nu, zo men
 verzekerde, de vereischte bevelen gegeven
 hadt (l). De Ruitcr flak in zee, op den vyf-
 den van Herfstmaand, koers zettende naar
 de Fransche kust, om zig te ligter te konnen
 famenvoegen, met de Vloote onder den Her-
 toge van Beaufort, die voor Rochelle lag;
 doch eerlang naar Brest verzeilde (m). 's
 Lands Vloot bevondt zig, den elfden, om-
 trent Boulogne, toen zy de Engelsche op haar
 zag afkomen. De Ruitcr bereidde zig, hier-
 op, terstond, tot den fryd. Doch de Engel-
 schen, hielden af, en weeken. Ook verhin-
 derde de harde wind, dat de Vlooten aan el-
 kanderen raakten. De Ruitcr zeilde daarna
 wederom te rug, tot voor Duinkerken; alzo
 de Fransche Gezanten beloofd hadden, dat
 hunne Vloot zig naar de Nederlandfche kus-
 ten vervoegen zou. Ook was men bedugt,
 dat men, 't Kanaal dieper inzeilende, in de
 bogt vervallen mogt, zonder verzekerd te
 zyn, dat men de Fransche Vloot gereed
 vinden zou, en met gevaar van opgehou-
 den te worden door tegenwind, terwyl 's
 Lands kusten onbeschermd zouden zyn. De
 Koning van Frankryk nam dit verzeilen van 's
 Lands schepen kwalyk, voorgeevende, dat
 zyne Vloot, daardoor, in gevaar gelaaten
 werdt

(l) D'ESTRADES Tom. IV. p. 440. 464.

(m) AITZEMA V. Deel, bl. 945, 947.

1666. werdt (*n*). Doch men oordeelde, dat hy geene reden hadt tot misnoegen. Voor 't einde van Herfstmaand, werdt 's Lands Vloot van eenen storm be-
 loopen, die eenige schade veroorzaakte. Ook hadt men veele zieken op de schepen. De Ruiters zelf was onpafelyk aan de koortfe. De Staaten beslooten, hierom, de Vloot t'huis te ontbieden: 't welk, nogtans, op de tyding van eenen geweldigen brand te Londen, nog eene korte wyle, verschooven werdt. De Ruiters kreeg egter, op zyn verzoek, verlof, om zig naar land te begaen, tot herstelling zyners gezondheid. De Vloot, die met ziekte en kwaad weder te ftryden hadt, viel ook, omtrent het midden van Wynmaand, in de havens deezer Landen (*o*). De Koning van Frankryk klaagde over dit invallen, ernstelyk, aan de Staaten, voorwendende, dat hierdoor de samenvoeging der twee Vlooten, die nu op een' goeden voet stont, verhinderd werdt (*p*). Doch de Staaten verftonden, dat zy gewigtige redenen hadden, om hunne schepen, in dit onstuimig jaargetyde, niet langer in zee te waagen. De Krygsbedryven ter zee werden, derhalve, hiermede beslooten.

Men raadpleegde egter, al terftond, over de middelen, om 's Lands Vloot, tegen het aanstaande voorjaar, in ontzaglyker staat te stellen. Doch sommige Gewesten, met naame

(*n*) D'ESTRADES Tom. IV. p. 466, 467.

(*o*) BRANDT de Ruiters, bl. 534-552.

(*p*) D'ESTRADES Tom. IV. p. 497. Memoir. de GUICHÉ Livr. II. p. 295.

me Gelderland, Overysfel en Groningen, die meest, by den Munsterschen kryg, geleeden hadden, bleeven zeer agterlyk, in 't voldoen van hun aandeel in de lasten des oorlogs (q); die meest op Holland aankwamen.

1668.

Het Lid der Ridderfchap en Edelen van Holland, ten deezen tyde zynde uitgestorven tot op vyf Perfoonen, te weeten de Heeren van Wimmenum, Noordwyk, Duivenvoorde, Asperen en Maasdam, besloot, den zevenden van Wintermaand, nog vyf Heeren in de orde te beschryven, te weeten *Joan Francois van Schagen*, Heer van Over-Slydrecht; *Gysbrecht van Mathenesse*, Heer van Mathenesse, *Jakob van Wasenaar*, Heer van Obdam, *Filips de Zoete de Laeke van Villers*, Heer van Zevender, en *Daniel van Wyngaarden*, Heer van Werkendam. Voorts beraamden de Edelen zekere orde, waarnaar men zig, in het toekomende, in het beschryven van nieuwe Heeren in het Lid der Ridderfchap gedraagen zou: welke orde zy verzogten, dat, door de Staaten van Holland, bekrachtigd mogt worden. Doch my is niet gebleeken, dat zulks geschied zy. By deeze orde, werdt vastgesteld: 1. „ dat, by overlyden van een „ Heer uit de Edelen, deszelfs oudste Zoon „ of verdere mannelyke nakomeling, vyf- „ entwintig jaaren oud zynde, terstond zou „ beschreeven worden in het Lid der Ridder- „ schap, ten ware alle de beschreeven' Ede- „ len, eenpaariglyk, oordeelden, dat zulks „ niet dan met ondiens van de gantsche Or-

XXXI.
Orde op
het be-
schryven
van nieu-
we Ede-
len in het
Lid der
Ridder-
fchap
van Hol-
land,

(q) ANTZEMA V. Deel, bl. 795-803, 818, 822.

1666.

„ de der Ridderſchap, geſchieden kon. 2. Dat,
 „ by mangel van eenen Zoon, de Broeder van
 „ den overleeden' zou beſchreeven worden,
 „ onder dezelfde voorwaarden. 3. Dat ook
 „ alle andere Hollandſche Edelluiden zouden
 „ mogen beſchreeven worden, by meerder-
 „ heid van ſtemmen; mids de Heeren van de
 „ Orde, daartoe, eenen bekwaamen tyd van
 „ te vooren, byeengeröepen wierden, en
 „ men geene twee Broeders van een' en den-
 „ zelfden Vader, geen' Oom en Neef, en gee-
 „ ne twee Broeders-Zoonen, te gelyk, in de
 „ Orde toeliete. 4. Dat men geene vreemde
 „ Edelen in de Orde beſchryven zou, dan met
 „ eenpaarige ſtemmen. 5. Dat, in alle de ge-
 „ noemde gevallen, ongekrenkt zou blyven
 „ het oud Regt, en de beſtendige gewoonte,
 „ volgens welke, niemand in de Orde der Rid-
 „ derſchap ontvangen werdt, dan die bezit-
 „ ter was van eene hooge, of ten minſte van
 „ eene Ambagtsheerlykheid, binnen Hol-
 „ land en Weſtfriesland gelegen, en van nie-
 „ mant dan van de Staaten van deezen Lande
 „ leenroerig: of wel van een adelyk Stambuis
 „ of Ridderlyke Hofftede, uit hoofde van
 „ welke, de bezitters, oudtyds, beſchreeven
 „ plagten te worden (r).” Uit welke ſchik-
 „ king, ſchoon zy, miſchien, nimmer bekrag-
 „ tigd werdt, door 's Lands Staaten, onder an-
 „ deren, af te neemen is, dat men thans geene
 „ zwaarigheid maakte, om vreemden in het Lid
 „ der Edelen toe te laaten: waarop, nograns, op
 „ andere tyden, veel te zeggen geweest was.

(r) AITZEMA V. Deel, bl. 857.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

EENENVYFTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. Groot-Britanje en de Staaten beginnen te verlangen naar vrede. Brand te Londen. Aanvang eener handeling. II. Verbond tusschen Deenemarke, de Staaten, Brandenburg en Lunenburg. De Keizer en Spanje worden 'er niet in toegelaaten. III. Karel de II. slaat den Haage tot Handelplaats voor. Men verkiest, te Breda byeen te komen. IV. Naamen en last der Staatsche Gevolmagtigden. Inzigten van Lodewyk den XIV. V. Onderhandelingen te Breda, over de wederzydsche bezittingen, over eene duisterheid in 't Verbond van 1662, over de brieven van Schéverhaaling, en over de Engelsche Akte op den Koophandel. VI. De Staatschen vorderen Tabago en St. Eustatius te rug van de Franschen. Wapenschorfing voorgestaagen. Afgewezen. VII. Onderhandeling met de Zweedschen. Misverstand tusschen de Engelschen en Staatschen. Openbaare handeling te Breda. VIII. Toerusting der Staaten ter zee. Scheernefs bemagtigd.

tigd. *De Engelsche Vloot in Chattam verbrand.*
Gevegt tusfchen van Net en Spragh. IX. *Ver-*
volg der Vredehandeling. *De Vrede wordt ge-*
troffen. *Inhoud van 't Verdrag.* *Karel de II.*
verzoekt, dat Kievit hersteld worde. X. *Toe-*
leg van Lodewyk den XIV. op de Spaansche
Nederlanden. *Argwaan hierover.* *De Fran-*
schen veroveren een gedeelte van Henegouwen en
Vlaanderen. XI. *Opning eener handeling*
tusfchen Frankryk en Spanje. *Voorflag van de*
Witt. XII. *Twee Verdragen met Zweeden.*
 XIII. *Gezantschap naar Engeland.* *De Spaan-*
schen verzoeken onderftand van de Staaten.
Nieuwe tweeledige voorflag van Frankryk.
 XIV. *Opening van Van Beuningen, aan 't*
Fransche Hof afgekeurd. *Looze handel van*
de Witt. *De Spaanschen fcheppen moed.* *De*
Engelschen komen tot omzien. XV. *Raad-*
pleegingen op 't aanstellen van Legerhoofden.
Ontwerp van Holland, om 't Kapitein-Genera-
raalschap af te fcheiden van 't Stadhouder-
fchap. *Oordeel der Gewesten over het zelve.*
Eeuwige Edict. XVI. *Karel de II. zandt Tem-*
ple naar den Haage, om een Verbond voor te
ftaan. *Gefprek tusfchen Temple en de Witt*
 XVII. *Twee Verbonden met Groot-Britanje*
geflooten. *Zweeden treedt in het eene, welke*
triple Alliantie genoemd wordt. XVIII. *Aan-*
merkingen over deeze Alliantie. *Zy verwekt*
mifnoegen by Franschen en Spaanschen. *Men*
ontdekt de geleime punten. XIX. *Handeling*
der Staaten aan verfcheiden' Hoven. *De Fran-*
schen bemagtigen het Fransche Comté. XX.
De Staaten dringen Kaffel-Rodrigo tot het
 aar-

aanvaardden van den voorflag der Franschen. Hy neemt eene wapenschorsing aan. Handeling in Frankryk. XXI. Sommige Gewesten willen Spanje helpen. Argwaan op Temple. Handeling te Brusfel. Genappe bemagtigt, door de Franschen. Ontwerp van een Verdrag tusfchen Frankryk en Spanje. XXII. Bewegingen van 't Fransche Leger. De Staaten zenden Krygsvolk naar Lillo. Verdrag met Frankryk. Akensche Vrede. XXIII. Aanmerkingen over dezelve. XXIV. Poogingen om den Prins van Oranje te bevorderen. Bezending naar Zeeland, Friesland en Groningen. Oproer te Veere. De Prins van Oranje wordt eerste Edele van Zeeland. Holland fluit de Stadhouders uit den Raad van Staate. XXV. Twist in Friesland. XXVI. Onlusten in Stad en Lande. XXVII. Verdeeldheid in Overyffel. XXVIII. Oostfriesche zaaken. XXIX. Geschil tusfchen Holland en Zeeland, over 't gezag van 't Hof. XXX. Oyereenkomst over 't dragen der lasten, tusfchen 't Zuider- en Noorderkwartier. Versterking van Naarden voorgeslaagen. Handeling over 't losfen der Heerlykheden van Geertruidenberg en Brederoode.

Twee jaaren hadt nu de Oorlog 1655.
 tusfchen Groot-Britanje en de-
 zen Staat geduurd, zonder dat Karel de
 II. zig beroemen kon, cenig voor-
 deel van belang op zyne vyanden
 behaald te hebben. De verheffing van
 den Prinse van Oranje, die hy,
 P 4 ten

I.
 De Eng-
 gelschen
 beginnen
 te verlan-
 gen naar
 Vrede.

1666. ten minften onder anderen, beoogd hadt, was onwaarfchynlyker geworden dan te voo-
 ren, federt dat de Staaten zig dieper hadden
 ingewikkeld met Frankryk, en federt dat Lo-
 dewyk de XIV. zig meer aan de behoudenis
 der tegenwoordige Regeeringe van den Ver-
 eenigden Staat hadt laaten gelegen zyn. De
 Koning van Groot-Britanje begon, derhalve,
 te verlangen naar gelegenheid, om met eere
 uit den oorlog te raaken. 't Volk, in Enge-
 land, haakte ook naar de Vrede, en droeg
 noode de kosten van eenen kryg, waarvan de
 redelykheid en noodzaakelykheid, bezwaar-
 lyk, te begrypen was. De Staaten hadden zig
 ook, na 't uitberften des oorlogs, door ver-
 fcheiden' Verbonden, gefterkt, en Vrede ge-
 maakt met den Bifchop van Munfter; zo dat
 'er weinig kans fcheen, om hun te lande af-
 breuk te doen. Ter zee, was nu, gelyk ge-
 meenlyk, het lot der wapenen wifselvallig
 geweest, en men hadt reden om te dugten,
 dat de Staaten, ontflaagen van den Munfter-
 fchen kryg, zig fterker te water zouden toe-
 rusten. Hier kwam by, dat de pest, federt
 eenigen tyd, fterk gewoed hadt in Londen,
 en zy was maar pas aan 't afneemen, toen de
 Stad, op den twaalfden van Herfstmaand en
 eenige volgende dagen, door eenen ysfelyk-
 ften brand, voor een aanmerkelyk gedeelte,
 in de afche gelegd werdt (a); zonder dat men
 ooit, met zekerheid, de oorzaak van deezen
 brand, die, in 't gemeen, geoordeeld werdt,
 door

Brand te
 Londen.

(a) AITZEMA V. Deel, bl. 746, 747.

door de Roomfchen , ontfteken te zyn , heeft 1664.
 kunnen ontdekken. Alleenlyk , vindt men ,
 dat een uit de *Labadisten* , eene gezindheid , Zonder-
 die , omtrent deezen tyd , enig gerugt maak- linge
 te in Holland (*b*) , kort na de Landing der ontmoet-
 Engelfchen op ter Schelling , den Raadpen- ting van
 fionaris de Witt , uit den naam van eenige de Witt.
 anderen , eenen voorflag deedt , om Londen
 in brand te fteeken. Doch de Witt hadt dee-
 zen voorflag verworpen , zeggende „ dat hy
 „ de breuk tufchen de twee volken niet wy-
 „ der , en geheel ongeneeslyk maaken wil-
 „ de.” En toen men hier nu tyding van den
 brand kreeg , vermoedde hy , dat dezelve ,
 voorbedagtelyk , gefligt was ; en dat men 'er
 hem over gefproken hadt , om de Hollan-
 ders , daarna , met eenigen fchyn , van deeze
 euveldaad verdagt te kunnen maaken (*c*).
 Doch wat 'er van de oorzaak deezes brands
 zyn moge , hy bragt niet weinig toe , om
 't volk en den Koning te doen haaken naar
 vrede.

De Staaten waren , huns ondanks , gedron- Lasten
 gen geweest tot den oorlog , en hadden , eer des oor-
 dezelve , in Europa , openlyk aangevangen logs
 was , reeds een' voorflag gedaan (*d*) , waar voor de
 uit bleek , dat zy de wapenen met weêrzin Staaten.
 opnamen. Ook drukten de koften van den
 kryg , die , voor dit loopende jaar , op vier-
 enveertig tonnen fchats begroot waren , en
 meest door Holland moesten uitgefchooten
 wor-

(*b*) *ATZERMA VI. Dec. bl. 63. 634.*

(*c*) *BURNET Hist. of his own Time. Vol. I. p. 229.*

(*d*) *Zie L. boek, bl. 139.*

1666. worden (*e*), de Landen boven maate. Men verlangde, derhalve, ook hier, in 't algemeen, naar de vrede. En schoon de Staaten van Holland en de Raadpensionaris de Witt niet zouden gedoogd hebben, dat de verheffing des Prinzen van Oranje eene der voorwaarden werdt van het Verdrag, kon men hen, nogtans, met geenem schyn, verdagt houden, dat zy oorlog zогten; alzo zy altoos te kennen gegeven hadden, en eerlang met der daad toonden, dat zy zig, behalve op deeze, op alle andere redelyke voorwaarden, verdraagen wilden. Ook hielden zy, al van 't begin des oorlogs, een waakend oog op 't gene in Engeland omging, bedektelyk agt geevende, of men daar ook eenige geneigdheid toonde tot handeling (*f*); tot zo verre zelfs, dat men 'er, in Frankryk, argwaan over opvattede, en de Staaten verdagt hielt van heimelyken handel met Groot-Britanje (*g*). Doch men verzekerde den Franschen Gezant het tegendeel zo ernstelyk (*h*), dat hy 'er gerust in scheen. De aanbieding van Barkleis Lyk door de Staaten, in eenen beleefden brief (*i*), den tienenden van Hooimaand gedagtekend, gaf de eerste gelegenheid tot eene onderhandeling, tuschen de oorloogende Mogendheden. De Koning van Zweeden, onlangs, een Verdrag ge-

Aanvang
eener
hande-
linge.

(*e*) D'ESTRADES Tom. III. p. 619.

(*f*) DE WITT Brieven II. Deel, bl. 124, 205.

(*g*) D'ESTRADES Tom. III. p. 64. DE WITT Brieven, II. Deel, bl. 190, 192, 202, 205.

(*h*) Resol. Holl. 2 Junij 1676. bl. 15.

(*i*) Zie dien by AITZEMA V. Deel, bl. 723.

gemaakt hebbende met Breemen, waartoe de Staaten, door 't zenden van troepen naar de grenzen, tot ondersteuninge der Stad, hadden medegewerkt (*k*), hadt hun en Groot-Britanje, omtrent den zelfden tyd, zyne bemiddeling aangeboden, die, terstond, van der Staaten zyde, aanvaard werdt (*l*). Karel de II. schreef den Staaten, den veertien- den van Oogstmaand, kort na het tweede zeegvegt deezes jaars, dat hy het Lyk van Barklei, dankelyk, ontvangen zou. Doch, in 't flot van den brief, gaf hy te kennen, dat hy, onaangezien de zege, onlangs door hem behaald, genegen bleef, om zig, op billyke en eerlyke voorwaarden, te verdraagen met de Staaten (*m*). By de overzending van het Lyk, beschreeven de Staaten, op den zeventienden van Herfstmaand, dat

„ hun zeer aangenaam geweest was, 's Ko-
 „ nings geneigdheid tot vrede te bespeu-
 „ ren; dat zy gelyke geneigdheid hadden,
 „ en nog aanboden, gelyk zy, voorheen,
 „ gedaan hadden, dat men of zou blyven be-
 „ zitten, 't gene men elkanderen benomen
 „ hadt, of het elkanderen, wederzyds, te
 „ rug geeven. Wyders, verzogtenze, dat de
 „ Koning zig, duidelyker dan tot nog toe
 „ geschied was, wilde verklaaren, dat hy
 „ de bemiddeling van Zweeden aanname,
 „ gelyk zy reeds gedaan hadden, en dat hy
 „ zig

1666.

(*k*) *Memoir. de GOUCHÉ Livr. II. p. 297 & suiv.*

(*l*) *AUTZEMA V. Deel. bl. 714-719.*

(*m*) *Zie AUTZEMA V. Deel, bl. 732. D'ESTRADES Tom. IV. p. 591.*

1666.

„ zig ook byzonderer wilde openen , wegens
 „ de voorwaarden , op welken hy zig met hen
 „ zou willen verdraagen (*n*).” ’t Antwoord ,
 „ welk hierop kwam , was den veertienden van
 „ Wynmaand gedagtekend , en behelsde eene
 „ duidelyke verklaring , dat de Koning de be-
 „ middeling van Zweeden aanvaardde. Voorts ,
 „ betuigde hy „ niet te begeeren , dat de Re-
 „ geering van den Staat eenige de minste
 „ verandering onderging , nog dat de vry-
 „ heid aldaar gekrenkt werdt , door de af-
 „ hangkelykheid van eenigen Prins van zyne
 „ zyde. Ook wilde hy geen ander opperge-
 „ zag of heerschappy over de zee vorderen ,
 „ dan zyne voorzaaten , eertyds , onbetwist ,
 „ bezeten hadden. Alleenlyk , begeerde hy
 „ 1. dat de Staaten zig stipt hielden aan het
 „ Verbond van den jaare 1662 , zyne on-
 „ derzaaten , voor alle dingen , beveiligende
 „ tegen de onderdrukkingen hunner bevel-
 „ hebben in de Indien ; met opzigt op wel-
 „ ken , hy een Verdrag van zeevaart be-
 „ geerde te fluiten. 2. Dat zy hem eene maa-
 „ tige fomme gelds toefonden , in vergoe-
 „ ding der schade , door hem en zyne onder-
 „ daanen , geleden. En 3. dat zy eenige Per-
 „ foonen naar Engeland zonden , om de ver-
 „ dere byzonderheden van ’t Verdrag te re-
 „ gelen (*o*).” De Staaten beantwoordden
 „ deezen Brief , niet voor den vyfentwintigften
 „ van

Karel de
 II. be-
 tuigt , de
 Staaten
 niet tot
 verande-
 ring der
 Regee-
 ringe , of
 afhang-
 kelyk-
 heid van
 eenigen
 Prins te
 willen
 dringen.
 Zyne ei-
 fchen.

Der Staa-
 ten ant-
 woord.

(*n*) Zie Refol. Holl. 15 Sept. 1666. bl. 7. AITZEMA V. Deel, bl. 732. D'ESTRADES Tom. IV. p. 469.

(*o*) Zie AITZEMA V. Deel, bl. 750. D'ESTRADES Tom. IV. p. 515. Memoir. de GUICHE Livr. II. p. 325.

van Slagtmaand, te kennen geevende „ 1. dat 1666.
 „ zy zig altoos aan het Verbond van den jaa-
 „ re 1662 gehouden hadden, en wilden hou-
 „ den, en gaarne een Verdrag van Zeevaart
 „ zouden fluiten, mids het wederzyds even
 „ zeer verbonde, en Europa zo wel als de
 „ Indien betroffe. 2. Dat zy zig niet alleen
 „ niet tot vergoeding van schade gehouden
 „ rekenden, maar zelfs vry wat te vorderen
 „ hadden; doch dat zy, in dit opzigt, zo
 „ gemaatigd zouden handelen, dat men re-
 „ den van vergenoeging hebben zou. en 3.
 „ dat zy, met Frankryk en Deenemarke in
 „ Verbond staande, niet afzonderlyk, noch
 „ in Engeland, van vrede konden; komen
 „ handelen; maar verzogten, dat de Ko-
 „ ning eene onzydige Plaats geliefde te noe-
 „ men, daar hunne Bondgenooten, van wel-
 „ ken zy zig niet dagten te fcheiden, ook
 „ derzelver Gezanten zouden kunnen zen-
 „ den (p).” Van 's Konings verklaring,
 opzigtelyk op de Regeering van deezen Staat
 en op zyne voorgewende heerfehappyy over
 de zee, repten de Staaten geen woord. On-
 dertusfchen, bleek, uit deeze verklaring,
 niet donkerlyk, dat men, te vooren, weder-
 zyds, gedagt hadt om den Prins van Oran-
 je; en dat Karel de II. thans geene kans
 zag, om dezelfs bevordering te bedingen.
 Nogtans, werdt den Raadpensionaris de Witt,
 door den Zweedfchen Resident Appelboom,
 ver-

(p) Zie Refol. Holl. 23, 24 Noy. 1666, bl. 16. AITZEMA
 N. Deel, bl. 766. D'ESTRADES Tom. IV. p. 609.

1666. verzekerd, dat de Koning, terwyl hy dus schreef, aan de Zweedfche Gezanten, te Londen, verklaard hadt, „dat hy vrede zou willen maaken, zo de Staaten, op zyn verzoek, iets doen wilden voor den Prins van Oranje, zynen Neeve, en hem, Koning van Groot-Britanje, eene erkenenis gaven voor de Haringvischery op zyne kusten.” Doch de Witt hadt hierop gezeid, „dat de Koning onredelyke dingen begeerde, die de Staaten nimmer zouden toestaan; daarby voegende, dat zy niet zouden handelen dan op eene onzydige Plaats, en gezamentlyk met alle hunne Bondgenooten (q).”

II.
Handie-
ting over
een Ver-
bondt,
tusfchen
Deene-
marke, de
Staaten,
Branden-
burg en
Lunen-
burg.

Ondertusfchen, hadden de Staaten niet verzuimd, kennis te geeven van hunne briefwisseling met den Koning van Groot-Britanje aan de Gezanten van Frankryk en van Deenemarke (r). 't Was, ten deezen tyde, voor alle dingen, noodig, dat men den Koning van Frankryk alle stof tot argwaan, zo veel mogelyk ware, bename. Hy begon zig reeds te bereiden, tot de onderneeming op de Spaanfche Nederlanden, die, na den dood van Filips den IV, Koning van Spanje, vastelyk, by hem beslooten geweest was. Hy voorzag zig van buskruid en andere krygsbehoeften, in de Vereenigde Gewesten. Hy zocht zelfs, na 't sluiten der Vrede met den Bisfchop van Munster, den Keurvorst van Bran-

(q) D'ESTRADES *Tbm.* IV. p. 505.

(r) AITZEMA *V. Deel*, bl. 707.

Brandenburg en andere Duitſche Vorſten te beweegen, om de troepen, door hen, ten behoeve der Staaten, op de been gebragt, in zynen dienst te laaten overgaan (s). De Staaten, wel onderregt van 's Konings oogmerken, zогten zig, derhalve, heimelyk, tegen zyn aanwasfend gezag, te ſterken, door een Verbond, tuſſchen den Koning van Deenemarke, hen, den Keurvorst van Brandenburg en George Willem en Ernst Augustus, Hertogen van Brunſwyk-Lunenburg: waarover, federt eenigen tyd, in den Haage, gehandelt was. D'Eſtrades deedt, op bevel des Konings van Frankryk, zyn best, om het fluiten van dit Verbond te voorkomen (t). Doch zyne poogingen waren vrugteloos. Dit Verbond, federt de *Quadruple Alliantie* of het *viervoudig Verbond* genoemd, werdt, op den vyfentwintigſten van Wynmaand, getekend. „Het zou zes jaaren duuren: binnen „welken, de Bondgenooten beloofden, el- „kanderen, in geval zy aangetast werden, „te zullen byſtaan, Deenemarke en de Staa- „ten, ieder met agttienhonderd ruiters en „zesendertighonderd knegten; de Keur- „vorst, met twaalfhonderd ruiters en vier- „entwintighonderd knegten, en de Herto- „gen van Brunſwyk-Lunenburg, met zes- „honderd ruiters en twaalfhonderd kneg- „ten, 't zy in manſchap, in geld, of in wa- „penen en krygsbehoeften: in welke laat- „ſte

1666.

De Fran- ſchen zoeken 't te be- letten. Het wordt gefloot- ten. Inhoud van het- zelve.

(s) D'ESTRADES Tom. III. p. 594, 603, 612. Tom. IV. p. 254.

(t) D'ESTRADES Tom. IV. p. 461.

1666.

ste gevallen, duizend knechten op tienduizend guldens, Amsterdamsch bankgeld, ter maand, en een ruiter voor twee knechten zouden gerekend worden. Doch zo een der Bondgenooten, binnen de twee eerste jaaren, of binnen zo veel langer' tyd, als men, naderhand, overeenkomen zou, aangetast werdt, zouden de anderen hem, niet slegts met het bepaalde getal van manschap; maar met alle hunne magt moeten te hulp komen, tot dat de aangevallene vergoeding van schade zou hebben verworven. Men zou ook andere Mogendheden in dit Verbond mogen ontvangen, en onder anderen den Koning van Zweeden, den Keurvorst van Keulen, en den Paltsgraaf van Nieuwburg: ook de regeerende Vorsten van Brunswyk - Lunenburg, te Hannover en te Wolfenbuttel, en den Landgraaf van Hesen-Kassel; met welke Vorsten, men reeds in onderhandeling getreden was (u)."

De Keizer en Spanje zoeken 'er in te treden; doch worden afgewezen.

De Keizer en de Koning van Spanje lieten, terstond na 't sluiten van dit Verbond, den Raadpensionaris de Witt polsen, of men 'er hen ook in zou willen ontvangen; doch hy gaf te verstaan, dat zulks te veel argwaan geeven zou aan Frankryk (v). Koning Lodewyk, om zig te dekken tegen het nadeel, welk hy, uit hoofde van dit Verbond, zou kunnen te wagten hebben, nam, sedert, voor,

om

(u) Zie het Tract by AITZEMA V. Deel, bl. 965.
(v) D'ESTRADES Tom. IV. p. 264.

om 'er zelfs in te treden. Doch alzo hy dit niet met voordeel doen kon, zonder dat 'er 1666.
 Zweeden te gelyk in tradt, zocht hy Karel den XI. hietoe te beweegen; in welk geval, hy dagt in staat te zullen zyn, om 'er het Huis van Oostenryk, voor altoos, buiten te houden (w). Doch Zweeden liet zig niet overhaalen tot een Verbond, waarin Deenemarke getreden was (x). Midlerwyl, hadden de Staaten, door het sluiten van dit Verbond, zo veel agterdogt gegeven aan den Koning van Frankryk, dat zy reden meenden te hebben, om den handel met Groot-Britanje, niet dan met zyne volkomen' kennisfe, aan te vangen.

Met het begin des volgenden jaars, schreef III.
Pieter Julius Cojet, Ambassadeur van Zweeden in Engeland, aan den Raadpensionaris Karel de II. geeft te kennen, dat hy op eene onzydige Plaats wil handelen.
 de Witt, dat de Koning van Groot-Britanje niet ongenegen zou zyn, om op eene onzydige Plaats te handelen, indien de Staaten, vooraf, schriftelyk, verklaarden, dat zy hierop alleenlyk drongen, om hunnen Bondgenooten genoeg te geeven, en anders overboudig zouden zyn, om nu, zo wel als eertyds, ten tyde van Kromwel, hunne Gezanten te schikken naar Londen. Men verzuimde niet, terstond, zulk een' brief te laten afgaan aan den Koning; die, hierop, den Haage tot handelplaats voorfloeg (y). De 1667.
 Raad-

(w) D'ESTRADES Tom. V. p. 23.

(x) D'ESTRADES Tom. V. p. 11.

(y) ALTZEMA VI. Deel, Bl. 4, 9. D'ESTRADES Tom. V. p. 3-8, 26.

1667. Raadpensionaris de Witt hadt reeds kennis van 's Konings toelig gehad, eer de voorflag gefchied ware, en meende klaarlyk ontdekt te hebben, met welk een oogmerk, men in den Haage wilde handelen. Hy zegt hierom, te voorkomen, dat men in 's Konings voorftel bewilligde. De Engelfchen zouden hier, dagt hy, te veel invloed hebben, of weeten te bekomen op verſcheiden Leden der hooge Regeeringe, en, door middel derzelve, de Staaten zoeken te beweegen, om zig van Frankryk af te ſcheiden, en afzonderlyk met den Koning van Groot-Britanje te fluiten. Hieruit was verandering in de Regeering, en de verheffing des Prinſen van Oranje te wagten, welke hy, op allerlei wyzen, zagt te beletten, of ten minſte te verwylen. De Franſche Gezant d'Eſtrades verfterkte hem in zyne vreeze (z). Ook vernam men, eerlang, hier en in Frankryk, dat iemand uit de Regeeringe van deezen Staat, die de zyde des Prinſen van Oranje hieldt, Karel den II. den voorflag om in den Haage te handelen in den mond gelegd hadt (a). De Witt beſloot, derhalve, by zig zelve, deezen voorflag van de hand te doen wyzen. Doch hy vondt ongeraaden, openlyk, te laaten blyken, dat hy 'er zwaarigheid in zag, vooral niet ter algemeene Staatsvergaderinge, alwaar, eerlang, vier Geweſten, Gelderland, Frieſland, Overyſſel en Groningen,

Beheindigheid van de Witt, om deezen voorflag van de hand te doen wyzen.

(z) D'ESTRADES *Tom. V. p. 41, 43, 54, 55.* LUNLows *Memoir. Vol. III. p. 160.*

(a) D'ESTRADES *Tom. V. p. 113, 124.*

gen, zig genegen toonden, om in den Haage te handelen (b). 't Blykt ook, dat 'er Zeeland niet vreemd van geweest is (c). De Witt begeerde, derhalve, op d'Estrades, dat deeze den Koning, zynen Meester, bewoog, om, onder zeker voorwendfel, den Haage tot handelplaats af te slaan, zonder dat bleeke, dat hy, de Witt, deeze weigering geraaden hadt. De Koning van Frankryk was hem te wille, en sloeg, eerlang, Douvres voor (d). Midlerwyl, hadt de Witt te wege gebragt, dat men, ter Vergaderinge van Holland, een besluit genomen hadt, om niet in den Haage te handelen, beweerende de Staaten van dit Gewest, dat niemant regt hadt, om hen, huns ondanks, te noodzaaken, tot het vergunnen van eene Plaats binnen hun Gewest tot de voorgenomen' handeling (e). Van dit besluit gaf de Vergadering van Holland, in vollen getale, kennis aan de algemeene Staaten (f). Doch Zeeland deedt 'er, sedert, eene scherpe verklaring tegen (g). Ten zelfden tyde, ontwierp de Witt eenen brief aan den Koning van Groot-Britanje, die, ter algemeene Staatsvergaderinge, goedgekeurd, en terstond afgezonden werdt. Hy hieldt in,

Ant-
» dat woord

(b) D'ESTRADES *Tom. V. p. 78.* DE WITT *Brieven II. Deel, bl. 453, 454.*

(c) *Notul. Zeel. 5 April 1667. bl. 40.*

(d) *Resol. Holl. 4 Maart 1667. bl. 60.* D'ESTRADES *Tom. V. n. 42, 66, 69, 70.* AITZEMA VI. *Deel, bl. 17, 240, 241.*

(e) *Secr. Resol. Holl. 24 Febr. 1667. II. Deel, bl. 524.*

(f) *DE WITT Brieven II. Deel, bl. 245.*

(g) *Zie dezelve by AITZEMA VI. Deel, bl. 93.*

1667. „ dat de Staaten hun best doen zouden , om
 „ 's Konings voorslag van in den Haage te
 der Staa- „ handelen goed te doen keuren , door hun-
 ten aan „ ne Bondgenooten. Doch zo dit niet mogt
 Karel „ willen gelukken , vertrouwden zy , dat zy-
 den II. „ ne Majesteit geene zwaarigheid maaken zou ,
 „ om zyne Gezanten te zenden te Maastricht ,
 „ te 's Hertogenbosch , of te Breda , bekwa-
 „ mer Plaatsen dan den Haage ; die , van al-
 „ le kanten open zynde , niet zo veilig was
 „ voor uitheemsche Gezanten van Mogend-
 „ heden , met welken de Staat in oorlog
 „ stondt ; gelyk de bevinding , in vroeger
 „ tyd , meer dan eens , geleerd hadt (*h*).
 Karel de II. kreeg nu keuze van vier Plaat-
 sen , Douvres , Maastricht , 's Hertogenbosch
 en Breda : alzo , gelyk 't uiterlyk schein ,
 Lodewyk de XIV. niet in den Haage wilde
 komen handelen : waartoe hem van Beuning-
 en , die , zo men meent , van 't geheim niet
 onderregt was , met kragt van redenen , zocht te
 beweegen (*i*). Doch de Koning van Groot-
 Britanje , geenen zin hebbende in Douvres ,
 veelligt , om gelyke redenen , als waarom
 sommigen , hier , den Haage afkeurden , ver-
 klaarde , voor 't einde van Lentemaand , dat
 hy zyne Gezanten naar Breda zenden zou (*k*).
 Hy verkoos deeze Stad , liever dan eene der
 twee anderen , om dat zy nader aan Engeland
 gelegen is. Ook was zy eene Heerlyk-
 heid

Hy ver-
 kiest te
 Breda te
 handelen.

(*h*) Zie AITZEMA VI. Deel, bl. 14. D'ESTRADES Tom. V. p. 63.
 (*i*) D'ESTRADES Tom. V. p. 80, 81, 85, 108.
 (*k*) D'ESTRADES Tom. V. p. 109.

heid van den Prins van Oranje, zynen Neeve, en hy zelf hadt'er, voor zyne herstelling, meermaalen, in persoon gehandeld. De Staaten verzuimden niet, terstond, de noodige Paspoorten voor de Engelsche Gevolmagtigden af te vaardigen, en men maakte zig gereed, om de onderhandelingen, te Breda, in Bloei maand, te beginnen (l).

1667:

Van hier werden, eerlang, tot Gevolmagtigden op de Vredehandeling benoemd *Adolf Henrik Ripperda tot Beurze*, Heer van S. Jans Dam, Hieronimus van Beverningk, Raad in de Vroedschap der Stad Gouda, Pieter de Huybert, Raadpensionaris van Zeeland, Allard Pieter Jongestaf, President in den Hove van Friesland, en *Ludolf van Tjarda van Sterkenburg*, Heer van Weede: allen afgevaardigd ter algemeene Staatsvergaderinge, van wege Gelderland, Holland, Zeeland, Friesland en Groningen. Doch men vondt geraaden, dat Beverningk, de Huybert en Jongestaf vooraf zouden reizen, en, door de twee andere Gevolmagtigden, alleenlyk gevolgd worden, wanneer men gereed was, om het Verdrag te tekenen (m). Volgens de Instructie, welke hun medegegeven werdt (n), moestenze tot een' grondslag der handeling leggen de tweeledige aanbieding, voor deezen aan Groot-Britanje gedaan: te blyven bezitten, naamlyk, t gene elk

IV. Gevolmagtigden der Staaten tot de Vredehandeling.

Hun last.

(l) D'ESTRADES Tom. V. p. 146, 147, 176. AITZEMA VI. Deel, bl. 21, 25, 27.

(m) AITZEMA VI. Deel, bl. 27, 28.

(n) Zie dezelve by AITZEMA VI. Deel, bl. 29.

1667. elk bezat, of, wederzyds, te rug te geeven, 't gene men elkanderen, met de wapenen, hadt benomen. In Frankryk, hadt men klein genoeg in de Perfoonen, die, van wege deezen Staat, tot Gevolmagtigden op de handeling te Breda benoemd waren; van welken de drie voornaamften, Beverningk, de Huybert en Jongesttal, by hen, gehouden werden, voor groote vrienden des Prinzen van Oranje, schryvende den Koning zelve aan d'Estrades „ dat Beverningk een dienaar was „ van den Keurvorst van Brandenburg, en „ zeer verknogt aan de belangen van het „ Huis van Oranje (o).” Ook meldde d'Estrades aan den Koning „ dat de Huybert „ een voornaame aanhanger van Engeland en „ van het Huis van Oranje was, en een openbaare vyand van den Heere de Witt (p);” fchoon hy hem, elders, als een wys en zagzinnig man afbeeldt (q). Wat Jongesttal betreft, 't was bekend, dat hy altoos de belangen van het Huis van Oranje voorgeftaan hadt. Men was, hierom, aan 't Fransche Hof, bedugt voor eenen toeleg, om deeze belangen te bevorderen op de Vredehandeling. Doch de uitkomst leerde, eerlang, dat deeze vrees ongegrond geweest was. Lodewyk de XIV, de Heeren d'Estrades en *Courvin* benoemd hebbende, om, uit zynen naam, te Breda, te handelen, gaf den ecr-

Gehelme
inzigten
van Lo-
dewyk
den XIV.

(o) D'ESTRADES Tom. V. p. 157.

(p) D'ESTRADES Tom. V. p. 178, 205. *Voiez aussi* Mrs de GUICHE Livr. II. p. 219. Livr. III. p. 378.

(q) D'ESTRADES Tom. V. p. 315

eersten bevel, om zig, bedektelyk, te bedienen van de Huybert tegen den Raadpensionaris de Witt, zo deeze, uit vreeze, dat Frankryk een einde zocht van den oorlog met Groot-Britanje, om de wapenen te kunnen voeren in de Spaansche Nederlanden, den oorlog ter zee mogt willen doen duuren, en de Vredehandeling rekken, of afbreeken (r).

De Fransche, Deensche en Staatfche Gevolmagtigden kwamen de eersten te Breda, in 't begin van Bloei maand. Van wege Deenemarke, waren gevolmagtigd *Paulus Klingenberg* en *Pieter Charifius*. De Engelschen, zynde de Baron *Denzil Hollis* en *Henry Coventry*, bleeven nog eenige dagen agter. Ook kwamen de Gevolmagtigden van Zweeden, die de Vrede bemiddelen zouden, niet spoediger aan. Terwyl men naar deezen en naar de Engelschen wagtte, waren de Fransche, Deensche en Staatfche Gevolmagtigden in onderhandeling getreden, over de punten, welken men den Engelschen zou hebben voor te draagen. Beverningk, die hier 't woord voerde, van wege de Staaten, deelde den Franschen en Deenschen het Berigtschrift mede, waarnaar zy last hadden te handelen. Men overwoog, in de eerste plaats, den voorflag der Staaten, om wederzyds te blyven bezitten alles wat, voor of gedurende den jongsten oorlog, genomen of behouden was: waarop aangemerkt werdt, dat het woord *behouden*, ten aanzien der Staat-

1667.

V.

Byzondere onderhandelingen te Breda, tuschen de Franschen, Deenschen en Staatfchen.

Over het behouden der wederzydsche bezittingen.

ten

(r) D'ESTRADES Tom. V. p. 206, 222.

1667. „ ten , alleenlyk pasfen kon op het Eiland
 „ Pouleron , hebbende de Engelschen de Ne-
 „ derlandsche fchepen , die zig in hunne ha-
 „ vens bevonden , by wege van fchâverhaa-
 „ ling , aangetast en behouden. Dat , het
 „ woord *behouden* op Pouleron gepast zynde ,
 „ genoegzaam toegegeven werdt , dat dit
 „ Eiland niet ter goeder trouwe overgele-
 „ verd was aan de Engelschen ; gelyk , nog-
 „ tans , volgens het Verbond van den jaare
 „ 1662 , behoorde gefchied te zyn ; fchoon
 „ men het tegendeel beweerde , en dat dit
 „ Eiland , of door de Engelschen verlaaten ,
 „ of , na 't ontftaan van den oorlog , door
 „ den algemeenen Gouverneur van Neder-
 „ landsch Indie , met geweld , hernomen was.
 „ Dat , zo de Staaten begeerden , dat Poule-
 „ ron hun , by 't Verdrag , afgeftaan werdt ,
 „ men zig , deswege , tweezins , zou konnen
 „ uitdrukken , of , het zelve duidelyk noe-
 „ mende , gelyk men , veelligt , van de zyde
 „ der Engelschen , Nieuw Nederland , Kabo
 „ Kors , S. Andries en Bonavista zou wil-
 „ len genoemd hebben , of , in algemeene
 „ woorden , bedingende , dat men , weder-
 „ zyds , behouden zou de Plaatsen , welken
 „ men , ten dage van de tekening des Ver-
 „ drags , daadelyk bezate.” Doch de Staat-
 „ fchen bleeven ftaan op de woorden hunner In-
 „ ftructie : waarop de anderen zeiden , dat men
 „ het woord *behouden* in 't Verdrag zou zoeken
 „ in te lafen , als zage het op beflaagen' of ge-
 „ nomen' fchepen , en zo dit niet gelukken
 „ wilde , zou men op andere middelen verdagt

moeten zyn. 't Schynt ook, dat men, naderhand, eenige verandering, in de woorden van dit Artikel, gemaakt heeft (s). Wegens Pouleron, een der Molukfche Eilanden, moet men, in 't voorbygaan, aanmerken, dat de Franfchen niet geloofden, dat het den Engelschen, na 't Verbond van den jaare 1662, te rug gegeven was. Ook drukten de onzen zig, hieromtrent, niet altoos uit, met even veel verzekering (t). Doch zo men staat maaken mag op het verflag van den Bevelhebber der Oostindifche t'huiskomende Vloote in den jaare 1666, hadden de Engelschen, inderdaad, bezit genomen van dit Eiland; hoewel 'er, op de tyding van den oorlog met Groot-Britanje, bevel van Batavia naar Banda gegaan was, om zig wederom van Pouleron meester te maaken (u).

Wyders, droeg Beverningk voor „ dat het „ Verbond van den jaare 1662 vorderde, „ dat men de wederzydfche wederspanne- „ lingen verjaagde, binnen den tyd van agt- „ entwintig dagen, na dat het verzogt was; „ doch dat 'er veele Engelsche Krygsover- „ ften in der Staaten dienst gebleeven wa- „ ren, die de Koning van Groot - Britanje, „ uit deezen hoofde, zou konnen willen doen „ vertrekken, en de Staaten, als zy 't wei- „ gerden, befchuldigden van krenkinge des „ Verbonds: 't welk aanleiding tot nieuwe

1667

Over ee-
ne duis-
terheid
in 't Ver-
bond van
den jaare
1662,
raakende
de we-
derzyd-
fche
weer-
spanne-
lingen.

„ on-

(s) D'ESTRADES Tom. V. p. 270.

(u) D'ESTRADES Tom. V. p. 93.

(u) Zie AITZEMA V. Deel, bl. 563.

1667. „ onlusten zou kunnen geeven.” Hy voegde hierby „ dat verscheiden’ Engelsche Predikanten, zig niet hebbende kunnen schikken naar de Engelsche Kerkgewoonten, „ geweeken waren naar Holland, welken de „ Koning ook zou kunnen begeeren, dat aldaar niet geduld werden; ten waare men aan „ ’t Verbond van den jaare 1662 eene nadere verklaring gawe.” Men antwoordde „ dat, eene algemeene vergiffenis van „ wederzydsche wederspanningheid in ’t Verdrag zynde ingevoegd, de Engelsche „ Krygsoversten in der Staaten dienst niet „ meer als muitelingen zouden kunnen aangemerkt worden: en wat de Predikanten „ betrof, zy konden hier niet worden aangezien als wederspanningen, om dat het overal vry stont, zyn Vaderland te verlaten, „ en zig elders aan Kerkgewoonte te houden, die met de wetten van zyn Vaderland streden.”

Wegens
de Brieven van
Schaverhaaling

„ Nog merkten de onzen aan „ dat de Engelschen Brieven van Schaverhaaling verleend hadden, met het byvoegfel, dat zy „ van kragt zyn zouden, welke foort van wapenschorfing ’er ook geflooten mogt worden (v).” Doch de zwaarigheid, die hierover gemaakt werdt, meende men te kunnen voorkomen, als men, by ’t Verdrag, de Brieven van Schaverhaalinge kragteloos verklaarde, onder welke voorwaarden of beloften zy ook mogten verleend zyn. ’t Verbond

(v) Zie DE WITT Brieven II. Deel, bl. 482.

bond van 't jaar 1662. vorderde ook, dat men geene Brieven van Schâverhaalinge zou mogen verleenen, dan na begeerd, en verwyld of geweigerd Regt. De Staatschen verston- den, dat men den tyd van vier maanden be- hoorde te bepaalen, eer de Brieven zouden mogen uitgegeven worden, en dat het verzoek om Regt zou moeten gesteld worden, in handen van den Ambassadeur der Mogendheid, over welks onderzaaten men zig beklaagde. Doch de Franschen en Deenschen merkten aan, dat zulke bepalingen, voor de handelende Mo- gendheden even voordeelig zynde, ligtelyk, door de Middelaars, zouden kunnen geregeld worden.

1667.

Het negende Lid van 't Verbond van den jaare 1662 stelde den Koophandel, weder- zyds, vry, mids men de vastgestelde regten voldeede, *en niet aanginge tegen de openbaa- re Ordonnantien.* De Staatschen oordeelden, dat deeze laatste voorwaarde vernietigd be- hoorde te worden, om dat, daardoor, in kragt gehouden werdt de Akte van 't Parle- ment van Engeland, ten tyde van Cromwel (w), en andere diergelyken, waardoor de Koophandel der Vereenigde Gewesten, mer- kelyk, benadeeld was. Doch men wees hun aan, dat het allen Mogendheden vrystontd, binnen haar eigen gebied, zulke bepalingen op den handel te maaken, als zy goedvonden, zonder dat andere Mogendheden haar dit regt mogten betwisten. Zo men hieromtrent

Wegens de En- gelsche Akte tot voort- zetting van den Koop- handel.

nog-

(w) Zie XII, Deel, bl. 214.

1667. nogtans eenige verandering begeerde gemaakt te hebben, zou dezelve, oordeelde men, bekwaamlyk gefchieden kunnen, in een byzonder Verdrag van Koophandel, waarover men, na 't fluiten van de Vrede, zou kunnen overeenkomen.

VI.
De Staat-
fchen on-
derzoe-
ken, of
Frankryk
en Dee-
nemark
ook borg
zouden
willen
blyven,
voor 't
houden
van 't
Verdrag.
Zy vor-
deren
Tabago
en S. Eu-
stadius
van
Frankryk
te rug.

Wyders, onderzogten de Staatfchen, of Frankryk en Deenemarke ook zouden kunnen goedvinden, zig tot waarborgen te ftellen, voor de onderhouding der Vrede, die met Groot-Britanje zou mogen geflooten worden (x). De Deenfchen toonden zig gereed. Doch de Franfchen aarzelden, voorwendende, dat zulks, ten opzigte van Frankryk, onnoodig was, alzo de Koning, hun Meefter, reeds in 't jaar 1662, beloofd hadt, alle de Verdragen, die men, na dien tyd, gezamenlyk, fluiten zou, te zullen handhaven.

't Laatste punt van belang, welk, in deeze afzonderlyke handeling, overwoogen werdt, betrof de Eilanden Tabago en St. Eufstadius, die de Engelschen den onzen afhandig gemaakt hadden, en die, door de Franfchen, van de Engelschen hernomen waren. De Staatfchen begeerden, dat deeze twee Eilanden hun mogten te rug gegeven worden, te meer, om dat, de onzen eene fterkte op S. Eufstadius, met hulp der Franfchen, hebbende ingenomen by verdrag, de Franfchen begeerd hadden, alleenlyk eershalve, de

(x) Zie Secr. Refol. Holl. 20, 22 April 1667. II. Deel, bl. 928, 536. DE WITT Brieven II. Deel, bl. 486.

de eersten daar binnen te mogen trekken: 't welk hun zynde toegestaan, hadden zy zig, vervolgens, meester gemaakt van de Vesting. Doch d'Estrades en Courtin gaven voor bescheid, dat deeze zaak geene gemeenschap hadt met de handeling tusfchen de Bondgenooten en den Koning van Groot-Britanje: waarom de Koning, hun meester, hun, aangaande dezelve, nog geene bevelen gegeven hadt (y). De Koning was egter niet ongenegen, om deeze twee Eilanden te rug te geeven (z), en hy gaf 'er met der daad last toe, in Oogstmaand deezes zelfden jaars (a). Hiermede eindigden deeze byzondere onderhandelingen; zo ver zy de belangen der Staaten betroffen. De Zweedsche Gevolmagtigden, *George Flemming*, Vryheer in Libelith, *Christoffel Delphicus*, Burggraaf en Graaf in Dona, en *Pieter Julius Cojet*, Ridder, of eigenlyk twee derzelven, *Flemming* en *Cojet*, ondertusfchen ook te Breda gekomen zynde, sloegen, terftond, eenen stillstand van wapenen voor (b). Hiervan was, reeds te vooren, spraak geweest; doch de Staaten, vooral die van Holland, neigden 'er, in geenen deele, toe. Men wist, hier, dat de Engelsche Vloot, dit jaar, niet in zee loopen zou. 't Bootsvolk hadt zig reeds, in dienst der Koopvaardyschepen, en gedeeltelyk zelfs in

1667.

De
Zweedschen
slaan
eene Wa-
pen-
schorsing
voor;

(y) D'ESTRADES *Tom. V. p. 253-259.* AITZEMA VI. *Deel,*
bl. 35-41.

(z) D'ESTRADES *Tom. V. p. 301.*

(a) AITZEMA VI. *Deel,* bl. 260.

(b) D'ESTRADES *Tom. V. p. 262.*

1667.

die de
Staaten
afstaan.VII.
Onder-
hande-
ling tus-
schen de
Zweed-
schen en
Staat-
schen.

in dienst der Staaten begeeven: 't welk oorzaak was, dat men, eerlang, in Engeland, buiten staat geraakte, om de Vloot behoortlyk te kunnen bemannen (*c*). Maar de Staaten waren, daarentegen, in 't voorjaar, sterk bezig geweest, om zig ter zee uit te rusten (*d*), en bereidden zig tot eene onderneeming van gewigt, van welke de verhoopte goede uitslag, door eene Wapenschorfing, teeneemaal, verydeld geweest zou zyn. Ook wilden zy vrede maaken, op dezelfde voorwaarden, als men eene Wapenschorfing zou konnen aangaan, waarom zy verftonden, dat de eerste te kiezen was, boven de laatste (*e*). Frankryk zou, daarentegen, de Staaten gaarne tot eene wapenschorfing hebben willen beweegen, en beloofde zelfs, eerlang, aan Groot-Britanje, zyne Vloot, eene maand lang, binnen de havens, te zullen houden (*f*). Doch de Witt dreef door, dat de wapenschorfing afgeslaagen werdt (*g*).

De Zweedsche Gezanten, daarna, met de Staatschen in gesprek getreden zynde, drongen op het terug geeven van Pouleron, en van de twee schepen, Bonne Avonture en Bonne Esperance, of ten minste, dat de zaak der twee schepen gelaaten werdt, als by 't Verbond van den jaare 1662, mids dat de Staaten hunne uitlegging voegden, by de woorden, die op deeze twee schepen zagen.

Doch

(*c*) LUDLows Memoirs *Fol.* III. *p.* 161.(*d*) Resol. Holl. 16 Dec. 1666. *bl.* 52.(*e*) DE WITT Brieven II. *Deel.* *bl.* 447.(*f*) D'ESTRADES *Torr.* V. *p.* 263. 268, 273, 278.(*g*) DE WITT Brieven II. *Deel.* *bl.* 491.

Doch de onzen antwoordden, dat deeze geschillen afgedaan waren, sedert dat de Koning van Groot-Britanje van hunnen tweeledigen voorflag, om, naamlyk, te blyven bezitten, 't gene men elkanderen benomen hadt, of het elkanderen te rug te geeven, het eerste Lid hadt aangenomen. Zy voegden 'er by, dat de gevallen van den oorlog merkelyke duisterheid gemaakt hadden in het Verdrag van den jaare 1662, welk, hierom, niet zonder eerst nader opgehelderd te zyn, tot eenen grondslag der tegenwoordige handeling kon gelegd worden: waarmede dit gesprek eindigde, zonder dat 'er iets vastgesteld werdt (*h*).

Doch met de aanneeming van den voorflag der Staaten, door den Koning van Groot-Britanje, waarvan de Staatschen gewaagd hadden, was het eigentlyk dus gelegen. De Staaten hadden den Koning voorgeslaagen, dat men wederzyds zou blyven bezitten, 't gene men, *voor of na den aanvang des oorlogs*, genomen of behouden hadt (*i*). De Heer de *Ruvigny*, Gezant des Konings van Frankryk, in Engeland, hadt den Koning, sedert geraaden, den voorflag der Staaten, volgens welken alles, wederzyds, blyven zou in den staat, waarin het, door den Hemel, gesteld was, te aanvaarden (*k*); zonder te verklaren, of hy zage beide op het gene voor en na den aanvang des oorlogs genome ware, of

Misverstand tuschen Karel den II. en de Staaten over 't aanneemen van zekeren voorflag.

(*h*) *ARZEMA VI. Deel, bl. 41, 42.*

(*i*) *Votez D'ESTRADES Tom. IV. p. 472.*

(*k*) *D'ESTRADES Tom. V. p. 274.*

1667.

of alleen op het laatste. Hierop hadt de Koning, in Grasmaand laastleeden, aan de Staaten geschreven „ dat hy *een der twee Leder* „ *van hunnen voorflag* aanvaardde, en toefondt, dat men wederzyds bleeve bezitten, 't gene elk, *in deezen oorlog*, verkreegen hadt: 't welk zynde toegetaan, zo wilde hy zynen Gezanten last geeven, om in de aanstaande handeling het Verbond van jaare 1662 tot eenen grondslag te leggen (1).” Doch men ziet ligtelyk, dat de Koning hier wat anders aanneemt, dan de Staaten aangeboden hadden. De Staaten spraken van 't gene, *voor en na den aanyang des oorlogs*, genomen of behouden was: de Koning alleen van 't gene men, *in den oorlog*, verkreegen hadt. De Staaten repten niet van 't Verbond van den jaare 1662, 't gene de Koning egter tot een' grondslag gelegd wilde hebben. Hieruit rees eenig misverftand, welk zig begon te openbaaren, in het gefprek met de Zweedfchen. De onzen hielden zig hier vreemd, dat men van Pouleron en de twee fchepen sprak, om dat het verfchil daarover vernietigd moest gerekend worden, indien de Koning, waarlyk, hunnen voorflag, gelyk dezelve lag, aanvaard hadt. Zy wisten, naar alle waarfchynlykheid, wel, dat de uitdrukkingen, door den Koning, gebruikt, verfchillen van die der Staaten. Doch om dat hy goedgevonden hadt, 't gene hy aannam den *voorflag der Staaten* te noemen, oordeel-

(1) *Voiez D'ESTRADES Tom. V. p. 176.*

deelden zy, naar 't fchynt, raadzaamst, zig te gelaaten, als of zy zyne woorden namen in den zin, waarin de hunnen gemeend waren. Ook kon de Koning niet geregtigd geagt worden, om eenen gantsch anderen voorflag, dan hem door de Staaten gedaan was, hunnen voorflag te noemen.

1667.

Op den vierden van Zomermaand, werden de openbaare onderhandelingen begonnen, op het Kasteel te Breda, in drie byzondere vertrekken: een voor de Franfche, Deenfche en Staatsche, een voor de Engelfche, en een voor de Zweedfche Gevolmagtigden. In deeze onderhandelingen, toonden de Engelfchen zig, zelfs naar het oordeel der Franfchen, die anders, ten deezen tyde, zeer begonnen te neigen over hunne zyde, tamelyk onhandelbaar. Zy bleeven eenen geruimen tyd ftaan op het te rug geeven van Pouleron en van de twee fchepen: waartoe de onzen niet verftaan konden, zig houdende aan den tweeledigen voorflag. Doch, eindelyk, lieten de Engelfchen hunnen eifch op Pouleron vaaren, vorderende alleen vergoeding voor de twee fchepen: 't bemagtigen van welken een der voorwendfelen tot den oorlog geweest was (*m*). Midlerwyl, gaven ook de Franfchen en Zweedfchen den Staatschen klein genoeg, inzonderheid, ter gelegenheid dat de Franfchen de aanmerkingen der Staatschen op het Verbond van den jaare 1662, te driftig en te openlyk, voorgelaaen hadden aan de

Aanvang
der open-
baare
hande-
lingen, te
Breda.

(*m*) RAPIN *Tom. IX. p. 254, 255.*
XIII. DEEL. R

1667.

de Zweedfchen, die ze wederom voor de Engelfchen hadden opengelegd. De Engelfchen, voorgeevende over deeze aanmerkingen te moeten fchryven, namen 'er gelegenheid uit, om de handeling te rekken, tot op het einde van Zomermaand (*n*); wanneer men, te Breda, tyding kreeg van 't gene door de Vloot der Staaten op den Theems verrigt was: 't welk aan den ftaat der Vredehandeling eene gantfche andere gedaante gaf. 't Gewigtig gevolg deezer onderneeminge verdient wel, dat wy ze, in haaren aanleg en uitflag, beknoptelyk, ontvouwen.

VIII.
Toerusting der
Staaten
ter zee.

De Staaten waren, al vroeg in 't voorjaar, bezig geweest, met het uitrusten eener talryke Vloote. Men hoopte nog al, zig met de Franfche Vloot te zullen kunnen famenvoegen, en daar werdt wederom eene orde be- raamd, hoe men zig, in zodanig een geval, gedraagen zou (*o*). Doch 't bleek haast, dat de Koning van Frankryk geheel wat anders dan eenen zeekryg tegen Groot-Britanje in den zin hadt. Voorts, werdt de Heer van Amerongen, in Grasmaand, naar Deenemarke gezonden, om het uitrusten van veertig Oorlogfchepen te bevorderen (*p*): waarin hy, gedeeltelyk, flaagde. Een ftreng winter was oorzaak, dat de Vloot der Staaten, niet voor het einde van Bloei- maand, in ftaat

(*n*) AITZEMA VI. Deel, bl. 42-46. D'ESTRADES Tom. V, p 319-330, 332, 344, 351, 355, 359, 366, 378.

(*o*) Secr. Refol. Holl. 19 Maart 1667. II. Deel, bl. 526. D'ESTRADES Tom. V. p. 203. DE WITT Brieven II. Deel, bl 424.

(*p*) Zie zyne Infr. by AITZEMA VI. Deel, bl. 124.

staat geraakte, om zee te kunnen kiezen. De Ruitcr kreeg 'er wederom 't opperbevel over. Doch de algemeene Staaten hadden geraaden gevonden, twee of drie Heeren uit hunne Vergadering te magtigen op de Vloote, om, zonder rugfpraak te houden, na 't inneemen van den raad des Generaals, op alle zaaken te befluiten. Van wege Holland, werd't hiertoe benoemd Kornelis de Witt, Ruwaard van Putten, Burgemeester van Dordrecht, en Broeder van den Raadpenfionaris. Doch de andere Gewesten benoemden geene Gevolmagtigden, zo dat de Witt alleen, in deeze hoedanigheid, in zee ging. Sommigen fchryven, dat de Ruitcr de Witt ongaarne op de Vloote zag, en dat men hem, beide in Engeland en hier te Lande, in 't algemeen, onbekwaam hielt, tot zulk een bedryf (q). Doch ik twyfel, of men op dit fchryven ftaats genoeg maaken mag. Men wist, in den Haage, dat de Engelschen hunne Vloot niet gereed maakten, en beflout hieruit, dat de Staaten meester van de zee zouden zyn: van welke gelegenheid men zig bedienen wilde, om iet van gewigt te onderneemen, tot bevordering eener eerlyke en verzekerde vrede. De zorgeloosheid van Karel den II. werd't byzonderlyk gewee- ten aan de begeerte, om het grootfte deel der penningen, hem, onlangs, door het Parlement, toegestaan om den oorlog voort te zetten, te befteden tot andere einden (r), zyn-

1667.

De Ru-
waard
van Put-
ten
komt,
als Ge-
volmag-
tigde der
Staaten,
op de
Vloote.

(q) Memoir. de GUICHE Livr. III. p. 389.

(r) RAPIN Tom. IX. p. 256.

1667. zynde hy in de vaste verbeelding, dat hy ten minsten eenen stillstand van wapenen zou konnen verkrygen, zo dra hy 't maar begeerde, in welke verbeelding, de Staaten hem lieten, zo lang als 't mooglyk ware, op dat hy te ligter besluiten mogt, zyne Vloot t'huis te houden (s). Ondertusfchen, deedt de Koning van Frankryk, vermoedende, gelyk 't gemeen hier te Lande, dat de Witt, uit byzondere inzigten, den oorlog wilde doen duuren, zyn best, om den Staaten het uitrusten eener Vloote te ontraaden (t). Doch zy bleeven by hun besluit. De Ruiter liep in zee, op den zesden van Zomermaand. Hy kreeg, kort hierna, eenenzestig fchepen en Fregatten van oorloge onder de vlagge, behalve de branders en het minder vaartuig, en stelde, terstond, zynen koers naar de Engelsche kust. De Vloot kwam, niet voor den zeventienden, in het Konings diep, ten anker. Zeventien fchepen, onder beleid van den Luitenant-Admiraal Willem Josef van Gend, werden toen vooruit gezonden naar den Theems, met last om eenige Oorlogs- en Koopvaardysfchepen, welken men verstaan hadt, dat aldaar lagen, aan te tasten en te vermeersteren. Omtrent duizend Landfoldaaten, onder den Kolonel Thomas Doleman, eenen Engelschman in Staatschen dienst (u), werden op dit Esquader verdeeld. De Ruwaard de Witt vervoegde zig op het fchip, welk

's Lands
Vloot
zeilt naar
de En-
gelsche
kust,

(s) DE WITT Brieven II. Deel, bl. 447.

(t) D'ESTRADES Tom. V. p. 191, 197, 239, 330, 258.

(u) Zie XII. Deel, bl. 252.

welk van Gend voerde. Men ging den negentienden onder zeil, en kwam den twintigsten voor de Sterkte Sheerness, gelegen op een Eilandje, aan den hoek der Riviere van Rochester of Chattam, *Medwai* genoemd, en uitloopende in den Theems. Sheerness werd, terstond, beschooten en ingenomen; doch, als niet te houden zynde, geslegt en verlaaten. De Ruiters hadt zig, door den Ruwaard ontbooden zynde, midlerwyl, met een vaartuig, laten voeren naar 't Esquader onder van Gend, welk de Rivier opliep tot dicht onder Chattam, daar de meeste Koningschepen lagen. De Engelschen hadden hier vier branders en twee groote schepen laten zinken, om de doorvaart te beletten. Ook hadden ze den stroom geflooten met eenen zwaren yzeren keten, loopende over katrollen, die op vloten dreeven. Men hadt nu eenigen tyd schutgevegt gehouden: wanneer Kapitein *Jan van Brakel*, onder 't schieten des vyands uit de schepen en van twee batterijen, stoutelyk vooruit en voor den keten zeilde; waarna hy een Engelsch Fregat aantastte en veroverde. Toen werd de keten aan stukken gezeild, door *Jan Danielszoon van den Ryn*, die, met zyn brandschip, een Engelsch Oorlogschip aanstak: hoewel sommigen willen, dat de keten los gemaakt werd, door eenige matroozen, die, op last van den Schout by nagt, *David Vlug*, aan land gegaan waren. Nog een derde Engelsch schip werd toen aan brand gesteken, en een der grootsten, de *Royale Charles* genoemd, van al 't volk verla-

1667.

bemaagtigt Sheerness,

loopt tot onder Chattam,

en steekt den brand in verscheiden' Engelsche Oorlogschepen.

1667. laaten zynde, ligtelyk veroverd. Toen brak men den brand nog in een vierde Engelsch Oorlogfchip, en voorts de Rivier hooger opgelopen zynde tot omtrent het Kasteel van Upnor, in nog drie anderen: waarna 's Lands fchepen de Rivier wederom afdreeven. De Ruiters bleef nog eenigen tyd in den Theems leggen; doch men vondt, daarna, raadzaam, denzelfen van buiten te bezetten, met een groot deel der Vloote, terwyl de overige fchepen uitgezonden werden, om te kruifen. Dus gelukte de onderneeming op de Engelsche Oorlogfchepen, die, zo fommigen oordeelden, door te weinig of te veel winds, wel deerlyk hadt kunnen mislukken, en derhalve, dagten zy, niet te voorzigtig was aangelegd. Doch de Staaten vonden geraaden, den Ruwaard, den Generaal de Ruiters en den Luitenant - Admiraal van Gend, wegens 't wel slaagen deezer onderneeminge, ieder met eenen gouden kop te befchenken. Ook werden van Brakel en verfcheiden' anderen eerlyk beloond. Doch de Ruwaard ontving, wat laater, nog een' Rentebrief van dertigduizend guldens van de Staaten van Holland, in erkentenis der groote dienften, door hem, in den vermaarden togt op Chattam, gedaan (v). De Ruiters zeilde, eerlang, op bevel der Staaten, de Rivier van Londen wederom op. Doch de Engelschen hadden, door 't zinken van verfcheiden' fchepen, en door 't planten van gefchut ter wederzyde, de door-

De Ruwaard, de Generaal de Ruiters en anderen worden befchonken door de Staaten.

doorvaart zo eng en gevaarlyk gemaakt, dat men te raade werdt, te rug te keeren. Toen poogde men het Kasteel te Harwich te bemagtigen. Doch deeze toeleg mislukte. 's Lands Vloot, daarna, heen en weder zeilende, hieldt de Engelsche kusten in geduurige vreeze voor eene landing. Ook kwam zy ten anker voor Torbai, daar eenig volk aan land ging, zonder egter merkelyke schade te doen. In 't begin van Oogstmaand, eer men nog tyding hadt van het tekenen der Vrede, raakte de Luitenant-Admiraal van Nes, op den Theems, met den Engelschen Vice-Admiraal *Spragh* in gevegt, en noodzaak- te hem, een- en andermaal, te wyken. Doch in dit gevegt, werdt, ter wederzyde, niet dan branders verlooren. De Ruiters bleef nog zee houden tot in Wynmaand, waarna hy verlof kreeg, om met de Vloote t'huiswaards te keeren (w).

1667

Gevegt
tusschen
van Nes
en
Spragh.

Midlerwyl, hadt de onderneeming op Chat- tam zo veel invloed gehad op de handelingen te Breda, dat 'er de Vrede, inderdaad, door bevorderd was. De Engelsche Gevolmagtigden werden gemaklyker, zo dra zy 'er tyding van gekreegen hadden (x). Zy booden aan, den Koning, hunnen meester, te willen afvraagen, of zy sluiten mogten met de Staaten, op deeze voorwaarden „ dat elk zou blyven bezitten 't gene hy, tot op den eersten van „ Gras-

FX.

Vervolg
der Vre-
dehande-
linge te
Breda.

(w) BRANDT de Ruiters, bl. 554-600. LUDLows Mémoires. Vol. III. 164, 166., ALTZEMA Vl. Deel, bl. 95, 96, 107-132.

(z) DE WITT Brieven II. Deel, bl. 533.

1667.

„ Grasmaand deezes jaars, bezeten hadt.
 „ Dat het geding over de twee fchepen voor
 „ de Admiraliteit van Amsterdam zou wor-
 „ den afgedaan. Dat alle andere wederzyd-
 „ fche eifchen dood en vernietigd verklaard
 „ zouden worden. Dat het Verbond van den
 „ jaare 1662 stand zou grypen in alles, wat
 „ niet door byzondere Artikelen veranderd
 „ werdt (y).” Doch de Staatschen begeer-
 „ den, geene gefchillen, zelfs niet dat over de
 „ twee fchepen, open te houden. Zy verklaar-
 „ den „ dat de gemoeden van hunne Hoog-
 „ Mogendheden, door 't geluk, welk God
 „ hunner Vloote verleend hadt, wel geens-
 „ zins waren opgezet; maar dat men niet
 „ kon verzekeren, dat zy altoos binnen de
 „ paalen hunner gemaatigheid zouden bly-
 „ ven, en by verderen zegen over hunne
 „ wapenen altoos geftrand doen, 't gene zy
 „ voorheen hadden aangeboden of toege-
 „ staan, en waaraan zy zig, voor als nog, hou-
 „ den wilden.” De Zweedfchen traden, der-
 „ halve, wederom in onderhandeling met de
 „ Engelschen en Staatschen, en men bragt het,
 „ binnen eenige dagen, zo verre, dat het Ver-
 „ drag genoegzaam werdt opgemaakt. Coven-
 „ try deedt toen een' keer naar Londen, om
 „ den uiterften last zyns meesters te vernee-
 „ men: Beverningk begaf zig naar den Haage,
 „ en de Huybert naar Zeeland, om verflag te
 „ doen (z). Tegen 't einde van Hooimaand,
 „ kwa-

(y) D'ESTRADES Tom. V. p. 384.

(z) Zie Secr. Refol. Holl. 14 July 1667. II Deel, bl. 558.
 DE WIJT Brieven II Deel, bl. 536, 537.

kwamen zy wederom te Breda, alwaar nu de Staatſche Gevolmagtigden, Ripperda en Sterkenburg, zig inſgelyks vervoegd hadden. Men kwam, den negenentwintigſten, wederom op 't Kasteel byeen, voornaamlyk om te ſpreken van de Mogendheden, welken men wederzyds in 't Verdrag begrypen zou; waarover men elkanderen niet te wel verſtaan kon. De Hertog van Holſtein, de Keurvorst van Brandenburg, de Paltsgraaf van Nieuwburg, de Hertogen van Brunſwyk-Lunenburg en de Stad Lubek werden egter in 't Verdrag begreepen. Doch aan Hamburg, welk'er ook gaarne in vervat geweest zou zyn, gaven de Engelfchen de uitſluiting (a). De Vrede werdt, terſfond hierna, getekend, op den eenendertigſten van Hooimaand (b). De voornaamſte voorwaarden derzelve liepen op deezen zin: „Alle wederzydſche beledigingen zouden vergeten en vernietigd gerekend worden, en elk, wederzyds, blyven bezitten zodanige Landen, Plaatsen, Sterkten, ſchepen en goederen, als men elkanderen, voor of gedurende den jongſten oorlog, tot op den twintigſten van Bloeiimaand deezes jaars, benomen hadt. De eifchen, welken men by het Verbond van den jaare 1662, op elkanderen, open gehouden hadt, werden, inſgelyks, te niet gedaan, en alle Brieven van Schâverhaling ingetrokken „en

1667.

De Vrede
wordt
geflooten.
Inhoud
van 't
Verdrag.

(a) D'ESTRADES *Tom. V. p. 349.* AITZEMA VI. *Deel, bl. 45. 70.*

(b) AITZEMA VI. *Deel, bl. 46. 53.*

1667. „ en kragteloos verklaard , onder welke
 „ voorwaarden zy ook mogten verleend zyn.
 „ De beide Mogendheden beloofden , el-
 „ kanderen te zullen byftaan , zo iemant on-
 „ derneemen mogt , de Vrede van den eenen
 „ of den anderen Staat te verftooren. Men
 „ zou elkanders wederfpanningen geene
 „ hulp bewyzen ; maar elkanderen veeleer
 „ byftaan tegen dezelve , en zoze zig , in
 „ een' van beide de Staaten , onthielden , de-
 „ zelve , des verzogt zynde , binnen agten-
 „ twintig dagen , overleveren.” Deeze pun-
 „ ten , de wederfpanningen betreffende , wa-
 „ ren , op het fterk aanhouden der Engelfchen ,
 „ overgenomen uit het Verbond van den jaare
 „ 1662 : doch de Zweedfchen hadden , uit den
 „ naam des Konings van Groot-Britanje , ver-
 „ klaard „ dat zyn oogmerk niet was , noch
 „ immer zyn zou , zig van deeze punten te
 „ bedienen tegen eenige Engelfche Krygs-
 „ luiden in der Staaten dienst , noch tegen
 „ eenige Predikanten of anderen , die zig in
 „ de Vereenigde Gewesten onthielden , mids
 „ zy zig niet hadden fchuldig gemaakt aan
 „ eenige misdaad tegen den Staat (c).” We-
 „ gens het ftryken der vlagge , het bezweeren
 „ deezer Vrede door de toekomende Stadhou-
 „ ders en Kapiteinen-Generaal in de Vereenig-
 „ de Gewesten , en het overleveren van zul-
 „ ken , die zig aan den moord van Koning Ka-
 „ rel den I. hadden fchuldig gemaakt , werdt ,
 „ in dit Verdrag , of in de afgezonderde punten
 „ van

(c) Zie AITZEMA VI. Deel, bl. 49, 67.

van het zelve, het zelfde bedongen, dat, by 1667.
 het Verbond van den jaare 1662, vastgesteld was. Ook werdt, in het *agttiende* Artikel, beraamd „ dat men allerlei waaren, onder „ betaaling der lasten, daarop gesteld, bin- „ nen elkanders gebied zou mogen voeren, „ *met voorbehoudenis van de inzettingen en wet- „ ten van beiderlei gebied.*” Door welke voor- behoudenis, de Akte van den jaare 1651, waarover de Staaten zo dikwils geklaagd had- den, en die zy ook nu vergeefs hadden ge- zocht te doen intrekken (*d*), in volle kragt bleef. Nogtans werdt, in een afgezonderd punt, verklaard „ dat het den ingezetenen „ der Vereenigde Gewesten vrystaan zou, met „ hunne schepen, in Engeland te brengen „ allerlei vrugten, gewassen en handwerken „ van Hoog- en Neder-Duitschland, wel- „ ken, doorgaans, gemakshalve, te lande „ of langs de rivieren, door het gebied van „ den Vereenigden Staat, gebragt plagten te „ worden naar de Zeehavens, om van daar „ over zee vervoerd te worden.” Eindelyk, verbondt men zig, met den eersten, Gemag- tigten te zullen benoemen, om over een Ver- drag van Zeevaart en Koophandel in onder- handeling te treden, terwyl men verklaarde, zig, by voorraad, te zullen houden aan het gene, ten opzigte der *Contrebande* goederen en van eenige andere punten, in het Ver- drag van Zeevaart, laatstelyk, tusschen den Koning van Frankryk en de algemeene Staa- ten,

(*d*) Zie hier voor *W. 251.*

1667. ten, geflooten, beraard was (e). Op deez-
 en voet, werdt de Vrede met Groot-Bri-
 tanje getroffen. De bekragtiging derzelve
 gefchiedde ten beftemden tyde, en zy werdt,
 met de gewoonlyke plegtigheden, in beide de
 Staaten, afgekondigd (f). Men ontftak hier
 vreugdevuuren, en hielt groote maaltyden,
 en d'Estrades verhaalt, dat de Raadpenfio-
 naris de Witt, ook een feest gegeven heb-
 bende ten zynen huize, zig, tot twee uren
 in den nacht, voor zyne deur, vrolyk maakte
 met het volk, danfende en drinkende, onder
 anderen op de gezondheid des Konings van
 Frankryk (g). Ten zelfden dage en plaatfe,
 als de Vrede tufchen Groot-Britanje en de
 Staaten getroffen werdt, werdt ook de Vrede
 getekend, tufchen Frankryk en Groot-Bri-
 tanje, en tufchen Groot-Britanje en Deene-
 marke (h).

De Ko-
 ning van
 Groot-
 Britanje,
 verzoekt,
 dat Kievit
 herfteld
 worde.

Terftond na 't fluiten der Vrede, verzogt
 de Koning van Groot-Britanje den Staaten,
 dat Joan Kievit, die, gelyk wy te vooren
 gezien hebben, om misdaad van gekwetste
 Hoogheid, in Holland, gevonnist was, in
 zyne goederen en waardigheden, herfteld mogt
 worden. Doch men weigerde, rondelyk,
 in dit verzoek te bewilligen (i). De Ko-
 ning hielt 'er egter, naderhand, nog dik-
 wils en ernftelyk op aan; maar 't fcheen, dat
 zyft

(e) Zie het Tract. by AITZEMA VI. Deel, bl. 54 enz. ook
 in de Retol. Holl. 4 Aug. 1667. bl. 40. 16 April 1668. bl. 53.

(f) AITZEMA VI. Deel, bl. 54, 68.

(g) D'ESTRADES Tom. VI. p. 30.

(h) Poliz. Coros Diplom. Tom. VII. P. I. p. 40, 53.

(i) AITZEMA VI. Deel, bl. 68, 69.

zyn aanhouden de Staaten, met naame die van Holland, te agterlyker maakte, om het gestreeken vonnis in te trekken. De Staaten van Zeeland hadden ook, vergeefs, begeerd, dat Kievit, van der Horst en de Weduwe van den Ritmeester Buat, in de verbeurdverklaarde goederen, hersteld werden (*k*). Onder tuschen, bleef Kievit, aan 't Engelsche Hof, in gunst (*l*), tot dat hy, in 't jaar 1672, gelegenheid kreeg, om herwaards te keeren; gelyk wy, ter zyner plaatse, zullen aantekenen.

Doch eer nog de Vrede getekend was, werdt de Staat gedreigd met eenen nieuwen oorlog, ter gelegenheid van den inval des Konings van Frankryk, in de Spaansche Nederlanden. Men was, hier te Lande, reeds voor lang, bedugt geweest voor deezen inval, gelyk wy, al meer dan eens, te kennen gegeven hebben. Doch 't zal hier te pas komen, dat wy, een weinig naauwkeuriger, aantoonen, hoe zig 's Konings toeleg, alengskens, nader openbaarde, en welke middelen de Staaten ter hand sloegen, om zig te beveiligen tegen het gevaar, welk hun dreigde.

De toebereidsels ten oorloge in Frankryk, die, reeds in 't voorleeden jaar, begonnen waren, hadden niet kunnen nalaten, agterdugt te verwekken by de Staaten. De Spaansche Gezant Gamarra voedde deeze agterdugt;

(*k*) Notul. Zeel. 13 Aug. 1667. bl. 104.

(*l*) Resol. Holl. 4, 6 Aug. 1667. bl. 61, 72. DE WITT Brieven, IV. Deel, bl. 497, 501, 520, 525, 432, 547.

1667. docht; alomme, daar men hem eenig gehoor gaf, verspreidende „ dat Lodewyk de XIV. „ de Staaten alleenlyk ingewikkeld hieldt in „ den oorlog met Groot-Britanje, op dat hy „ zig te bekwaamer zou konnen meester maaken van de Spaansche Nederlanden, waarna „ hy niet verzuimen zou, de Vereenigde Gewesten aan te tasten, onder voorwendfel, „ dat hy, zo wel op de laaften als op de „ eersten, van wege zyner Gemaalinne, regt „ hadt (*m*).” ’t Gerugt van ’s Konings toeleg verwekte zelfs agterdocht onder ’t gemeen, ende Witt bediende zig van deeze gelegenheid, om wederom met d’Estrades te spreken van het ontwerp, om de Spaansche Nederlanden te beweegen, dat zy Spanje afvielen, en zig tot een vry Gemeenebest verklaarden (*n*); ’t zy dat hy waarlyk ingenomen was met dit ontwerp, ’t zy dat hy ’er, gelyk waarfchynlyk voorkomt, alleen van sprak, om, ware ’t mogelyk, den Koning te beweegen, tot het verschuiven van de uitvoering zyns voornemens. Doch de Koning van Frankryk stelde nu de handeling over dit ontwerp uit, voorwendende, dat de Koning van Spanje veel jonger was, dan hy zelf; en dat het te ver van de hand was, te spreken over een geval, dat eerst na deszelfs affterven zou konnen plaats hebben (*o*). Ondertusfchen, was ’er, in Frankryk, een boek uitgekomen, waarin het regt der Koninginne op de Nederlanden ver-

Argwaan
hierover,
in de Ver-
eenigde
Gewes-
ten

(*m*) D’ESTRADES *Tom. V. p. 32.*

(*n*) D’ESTRADES *Tom. V. p. 37.*

(*o*) D’ESTRADES *Tom. V. p. 87.*

verdedigd werdt. Men hielt dit boek hier voor eene foort van Oorlogsverklaaring, en veelen geloofden, dat Frankryk en Groot-Britanje een heimelyk Verdrag geflooten hadden, waardoor de toeleg op de Spaanfche Nederlanden begunftigd werdt (p). Doch Lodewyk de XIV. verzekerde den Staaten, dat hy niets, tot voorftand van het regt der Koninginne, onderneemen zou, zonder 'er hun, vooraf, kennis van te geeven (q), terwyl d'Estrades ontkende, dat 'er eenig heimelyk Verdrag met Groot-Britanje gemaakt was. Van Beuningen fchreef egter, op het einde van Grasmaand, aan de Witt „ dat „ veelen de toebereidfels tegen Spanje, wel- „ ken men in Frankryk maakte, niet hielden „ te gefchieden, zonder dat men, onder de „ hand, meer gerustheid, wegens Engeland, „ hadt, dan in 't openbaar bekeni was.” Hy voegde 'er by „ dat de Graaf van S. Albans, „ Engelsche Gezant in Frankryk, in die „ zelfde week, gehoor by den Koning gehad „ en met de Lionne gefproken hadt; en dat „ hem, Van Beuningen, gezeid werdt, dat „ men niet kwalyk neemen moest, zo „ Frankryk zig, zonder benadeeling van „ het Verbond met de Staaten, ook van de „ vriendschap van anderen, (dat is, gelyk „ hy 't opnam, van Engeland) zou mogen „ tragten te verzekeren (r).” De Witt zelf

was

(p) D'ESTRADES Tom. V. p. 100.

(q) D'ESTRADES Tom. V. p. 161, 198. Memoir. de GUYCHÉ Livr. III p. 382.

(r) Refol. Holl. 17 May 1667. bl. 1. DE WITT Brieven, II. Deel, bl. 487, 494, 495.

1667.

was niet vreemd van de gedagten , dat Frankryk heimelyk eens was met Groot-Britanje ; doch hy dagt „ dat men zig bedroogen zou „ vinden met de Engelfchen , die , al hadt het „ de Koning fchoon beloofd , met geene goede oogen , zou kunnen aanzien , dat „ Frankryk meester werdt van de Spaanfche „ Nederlanden (s).” Doch wat 'er van deeze heimelyke overeenkomst tufchen Frankryk en Groot-Britanje zyn mogt ; 't leedt niet lang hierna , of Lodewyk de XIV. viel in de Spaanfche Nederlanden. Vooraf , fchreef hy egter , op den negenden van Bloei maand , aan de Koninginne Regente van Spanje , dat hy zulks van zins was te doen , voor het einde der gemelde maand (t) : welke Brief te Madrid kwam , maar eenen dag na dat de Franfche Gezant aldaar de Koninginne , uit den naam des Konings van Frankryk , verzekerd hadt van dezelfs begerte , om de Vrede te onderhouden (u). Van deezen Brief zondt hy , ten zelfden dage , een affchrift aan de algemeene Staaten (y). Op den zestienden , vertrok hy van S. Germain , en op den vyfentwintigften van Amiens , aan 't hoofd van een aanzienlyk Leger , naar de Spaanfche Nederlanden , zig voor Charleroi in Henegouwen nederflaande (w). De Witt liet niet na ,

Lodewyk de XIV. geeft 'er den Staaten kennis van.

(s) DE WITT Brieven II Deel, bl. 491, *Voyez aussi D'ESTRADES Tom. IV. p. 456.*

(t) D'ESTRADES Tom. V. p. 216.

(u) *Memoir. de GUNCHE Livr. III. p. 379.*

(y) D'ESTRADES Tom. V. p. 220 AITZEMA VI. Deel, bl. 247.

(w) D'ESTRADES Tom. V. p. 248, 283. AITZEMA VI. Deel, bl. 251.

na zig te beklagen aan d'Estrades, over den spoed deezer onderneeminge, onaan-
 zien zyne Majesteit van Frankryk, zo dik-
 wils betuigd hadt, hiertoe, niet dan met
 kennis en overleg der Staaten, te zullen ko-
 men. „Dit was, zeide hy, zyn voorneemen
 „bekend maaken en uitvoeren op éénen
 „tyd, en den Staaten de gelegenheid affny-
 „den, om het regt der Koninginne, bedaar-
 „delyk, te kunnen onderzoeken, en daarna
 „Spanje te beweegen tot een redelyk Ver-
 „drag; waarin hy gehoopt hadt, te zullen
 „kunnen slaagen, zo hem tyd gegund was,
 „om de Steden te geneezen van den arg-
 „waan, welken zy opgevat hadden tegen den
 „Koning, en die nu elk deedt oordeelen,
 „dat hy 't heimelyk eens was met de Engel-
 „schen.” Doch d'Estrades zocht hem 's Ko-
 nings bekendmaking te doen aanzien, als
 een blyk van vriendschap en vertrouwen.
 Des anderendaags, deedt hy deeze bekend-
 maaking ter algemeene Staatsvergaderinge;
 daar hem, kortelyk, geantwoord werdt,
 „dat de Staaten verwonderd waren over 's
 „Konings besluit, en raadpleegen zouden
 „op het gene hy hun, van zynen wege,
 „voorgedraagen hadt (x).” Sedert, ver-
 zekerde Lodewyk de XIV. aan de Witt, op
 zyn Koningklyk woord, dat hy geene over-
 eenkomst gemaakt hadt met den Koning van
 Engeland (y); schoon 't, nogtans, duidelyk
 ge-

(x) D'ESTRADES *Tom. V. p. 233-239.*(y) D'ESTRADES *Tom. V. p. 310.*

1667. genoeg bleek, dat men, in Frankryk, de vriendschap van Karel den II. zocht (z). De Staaten beslooten, terstond hierop, hunne poogingen aan te wenden, om de zaaken te brengen tot een verdrag. Zy hoopten, dat Frankryk zig zou laten vergenoegen met eenen affand van Kameryk, S. Omer, Arien en het Franche Comté: waartoe zy kans zagen, het Huis van Oostenryk te beweegen (a). Doch om dat zy niet wisten, hoe ver zig de oogmerken van Frankryk zouden mogen uittrekken, beslooten zy, zig te lande te wapenen, en de grenzen van den Staat te voorzien (b). Men was, in Frankryk, niet onkundig van deeze besluiten, en een der Staatsdienaaren hadt zig reeds laten verluiden, dat men den Staaten, zo zy zig roerden, den Koning van Engeland op den hals werpen zou. Ook vreesde men hier voor Zweeden en voor den Bisfchop van Munster (c). De laafte was wederom begonnen te werven, en men meende, dat zulks, door heimelyke aandryving van Frankryk, geschiedde, om de Staaten in onrust te houden, en van 't beschermen der Spaansche Nederlanden te doen afzien. De Staaten schreeven 'er over, aan den Keizer, aan eenige Duitfche Vorften, en zelfs aan den Koning van Frankryk, die zig verbonden hadden, de jongfte Vrede,

met

(z) D'ESTRADES *Tom. V. p. 337, 341. 355*. DE WITT *Brieven IV. Deel, bl. 578.*

(a) *Seer. Refol. Holl. 20, 26 May 1667. II. Deel, bl. 552, 553.*

(b) *Voiez D'ESTRADES Tom. V. p. 331.*

(c) DE WITT *Brieven II. Deel, bl. 507.*

met den Bisfchop gemaakt, te zullen handhaa-
ven. Ook hadden 's Bisfchops wervingen, die
nog tot in 't jaar 1668 voortgezet werden, ten
deezzen tyde, geen gevolg (*d*). 1667.

Lodewyk de XIV. vervolgde, midlerwyl, zyne onderneeming in de Nederlanden. Voor 't einde van Zomermaand, waren hem Charleroi, S. Wynoksbergen, Veurne, Aath en Doornik in handen gevallen. In Hooimaand, nam hy Douai, Oudenaarden en Aalst in: doch Aalst werdt geflegt en verlaaten. In Oogstmaand, bemagtigde hy Rysfel, negen dagen na 't openen der loopgraven (*e*). Doch fommigen hebben aangemerkt, dat alle deeze veroveringen van te weinig belang waren om den Koning te verzekeren van 't bezit der Spaanfche Nederlanden (*f*). De Franfchen bemagtigen verſcheiden' Steden in de Spaanfche Nederlanden.

De Markgraaf van Kastel-Rodrigo hadt, ondertusfchen, niet verzuimd, by de Staaten, aan te houden om hulpe, te gelyk, te kennen geevende, dat de Koningin van Spanje niet ongeneigd was, tot een redelyk verdrag met Frankryk (*g*). De Koning van Frankryk, hiervan kennis bekomen hebbende, gaf, in 't begin van Hooimaand, last aan d'Estrades, die toen te Breda was, om een' keer naar den Haage te doen, en de Witt voor te flaan, dat hy zig, ter voldoeninge van al het regt, weik XI. Opening tot eene handel-ling tusfchen Frankryk en Spanje. Eifches des Konings van Frankryk.

(*d*) Secr. Refol. Holl. 6 August. 1667. II. Deel, bl. 531.
D'ESPRAD. Tom. V. p. 335. AITZEMA VI. Deel, bl. 252.
253, 342, 349, 524.

(*e*) AITZEMA VI. Deel, bl. 255-257, 260.

(*f*) FEUQUIER. Mem. Histor. & Milit. Tom. I. p. 105 & seq.

(*g*) D'ESTRADES Tom. V. p. 291, 292.

1667. welk aan de Koninginne van Frankryk, door den dood van den Koning, haaren Vader, vervallen was, met het Franche Comté, het Hertogdom Luxemburg, Kameryk en het Kameryksche, Arien, S. Omer, S. Wynoksbergen, Charleroi, Doornik en Douai, te vrede zou houden (*h*). Doch men oordeelde, in den Haage, deezen eisch zo buitenspoorig, dat de Witt verklaarde, dat dien toe te staan zo veel zou zyn, als of men alle de Nederlanden afftondt. De Raadpensionaris floeg, derhalve, uit zig zelve (*i*), voor „ dat de „ Koning zig behoorde te vergenoegen, zo „ men hem het Franche Comté, Kameryk en „ het Kameryksche, S. Omer, Arien, Douai, „ S. Wynoksbergen en Veurne afftondt; „ mids hy Doornik, Charleroi, welk men „ ontmantelen zou, en alle andere Plaatsen „ te rug gawe; dat men, wyders, eene „ wapenschorfing sluiten moest, voor den „ tyd van drie maanden, binnen welken, de „ Staaten de Regeering van Spanje zouden „ zoeken te beweegen, om in deeze voor- „ waarden te bewilligen: 't welk niet geluk- „ kende met gemoede, zouden zy de wape- „ nen, ten behoeve des Konings, opnee- „ men, om haar daartoe te noodzaaken: dat, „ eindelyk, van nu af, zou worden vastge- „ steld, dat men, in geval de Koning van „ Spanje, zonder wettige erfgenaamen, „ overleedt, de Spaansche Nederlanden ver- „ plig-

Voorflag
van de
Witt.

(*h*) D'ESTRADES Tom. V. p. 392.

(*i*) DE WITT Brieven IV, Deel, bl. 522.

„pligten zou, om zig, volgens het ontwerp 1667.
 „van den jaare 1663, tot een Gemeenebest
 „te verklaaren.” Doch de Franschen had-
 den nog geene ooren naar deeze voor-
 slagen (k), waarop de Staaten op andere middelen
 bedagt zyn moesten, om zulke magtige na-
 buuren (l) te doen veranderen van besluit. 't
 Eerst, dat in bedenking kwam, was het aan-
 gaan van verbintenissen met Groot-Britanje,
 Zweeden en eenige Duitsche Vorsten, ter be-
 vordering eener redelyke vrede tusfchen Frank-
 ryk en Spanje. Doch alzo zulks niet, naar
 behooren, gefchieden kon, zonder veel arg-
 waan te geeven aan Frankryk, moest de han-
 deling hierover bedektelyk worden aangevan-
 gen. Al het beleid en de fchranderheid van
 den Raadpensionaris de Witt kwamen, derhal-
 ve, te pas, om deeze gewigtige zaak tot een
 goed einde te brengen.

Met Zweeden, was de weg gebaad tot XII.
 nadere eenigheid. De Graaf van Dona, als Twee
 buitengewoone Gezant van Karel den XI. Verdra-
 herwaards gezonden zynde, hadt niet alleen gen met
 last, om, nevens Flemming en Cojet, de Zweeden
 Vrede tusfchen Groot-Britanje te helpen gefloot-
 middelen; maar ook, om, nevens den ten.
 woonlyken Resident Appelboom, te arbeiden
 aan een nieuw Verbond met de Staaten. Men
 kwam, na veel handelens, overeen (m), we-
 gens een Verdrag van *contrebande* goede-
 ren,

(k) D'ESTRADES Tom. V. p. 444 - 447. DE WITT Brieven
 II. Deel, bl. 540, 541, 546, 550.

(l) Voicz D'ESTRADES Tom. V. p. 287.

(m) AITZEMA VI. Deel, bl. 203 - 222.

1667. ren, welk, op den zestienden van Hooimaand, getekend werdt (*n*): en op den zesentwintigsten, sloot men een byzonder Verdrag, waarby „het Elbingsche Verdrag en de ophelderingen op het zelve (*o*), eindelyk, vernietigd werden. Het regt tot de sterkte op „Kabo Kors, in Guinea, en zeker schip, de „Christina genoemd, werden aan de Nederlandische Westindische Maatschappye afgeftaan, mids daartegen aan den Koning „honderd en veertigduizend Ryksdaalers „betaald werden. Over de oude zaak, tusfchen Groot Johan en de Kriwiften (*p*) „werdt, insgelyks, eene overeenkomst „gemaakt, waaraan men zig beloofde te „houden. De verdere eifchen, welken men, „wegens beloofde onderftandgelden, tegen „elkanderen hadt, werden vernietigd gerekend. Doch de andere openftaande gefchillen, tusfchen de Zweedfche en Nederlandfche Maatschappyen, zouden, naar regt en billykheid, onderzocht, en zonder uitftel „afgedaan worden (*q*).” Met dit Verdrag, welk terftond bekragtigd werdt (*r*), was de verkoelde vriendschap tusfchen Zweeden en deezen Staat wederom herfteld. D'Estrades, de gevolgen van deeze vernieuwde eendragt voorziende, hadt zyn best gedaan, om het treffen van het Verdrag te voorko-

men

(*n*) Zie het in de Refol. Holl. 19 July 1667. bl. 12. en by AITZEMA VI. Deel, bl. 222.

(*o*) Zie XII. Deel, bl. 439, 464, 481.

(*p*) Zie XII. Deel, bl. 271.

(*q*) Zie het Tract. by AITZEMA VI. Deel, bl. 222.

(*r*) Zie Secr. Refol. Holl. 29 July 1667. II. Deel, bl. 576.

A. 1667. AET. 43.

MR. JOHAN MEERMAN,
Burgermeester en Raad der Stad Leiden.
Extraordinaris Ambassadeur in Engeland.

A. Schenkman del. naar de Origineel Schilderij van N. G. Gerard Meerman Raad en Oetterscur van Leiden. J. Houbraken fecit.

men (s); doch zyn toeleg was hem gemist. 1667.

Voorts, hadden de Staaten, terstond na het sluiten der Bredasche Vrede, geraadpleegd op het afzenden van een buitengewoon Gezantschap naar Engeland, waartoe, van wege Holland, *Joan Meerman*, Burgemeester van Leiden; van wege Zeeland, *Joan Boreel*, Burgemeester van Middelburg, benoemd werden. Friesland zou 'er iemand bygevoegd hebben; doch de Staaten van dit Gewest konden elkanderen niet verstaan. Meerman trok, eerst in Herfstmaand, vooruit, naar Londen, wordende Boreel, door onpasfelykheid, nog eenigen tyd opgehouden (t). Meerman; wiens Vader, *Gerard Franszoon Meerman*, een Advokaat van de Remonstrantsche gezindheid geweest was (1), en zig, ter gelegenheid van zyn Huwelyk, met eene Dogter van den gewezen Leidfchen Burgemeester, *Joan Pieterszoon de Bye*, in 't jaar 1618, uit de Regeeringe ontslaagen, te Leiden, nedergezet hadt; onderhieldt naauwe vriendschap met den Raadpensionaris de Witt (u), wiens geheimste in-

XIII.
Gezantschap
naar Engeland.

(s) D'ESTRADES Tom. VI. p. 1.

(t) AITZEMA VI. Deel. bl. 72-75. 1147.

(u) Uit eene korte Leevensbesch. van den Ambasf. MEERMAN. MS.

(1) BRANDT gewaagt (*Histor. der Reform. I. Deel*, bl. 197,) van eenen Grootvader van deezen, die den zelfden naam voerde, en van deszelfs Zoon *Willem Meerman*, by HOOFT, ergens, een overedel vernuft genoemd, en gehouden voor den Schryver der *Comedia Vetus* en *Mallen wagen*. Deez' was een Oudoom, en de geleerde Heer Mr. GERARD MEERMAN, thans Raad en Pensionaris der Stad Rotterdam, is een Agter-kleinzoon des Ambassadeurs.

1667. inzigten hem geopenbaard werden. Hy kwam, in Wynmaand, te Londen, en begon, terstond, te handelen, onder anderen, over 't gene 'er vereischt werdt, om de Vrede tusfchen Frankryk en Spanje te herftellen: waartoe hy en Boreel byzonderen last ontvangen hadden. Zelfs moesten zy, volgens een geheim punt van deezen last, met den Koning, overleggen, of men, in geval de Vrede niet door zagte middelen kon bevorderd worden, ook tot nadrukkelyker zou dienen te komen (v). Doch wy zullen, hierna, beter gelegenheid hebben, om den uitflag hunner handelinge, die in den Haage voltrokken werdt, te verhaalen. Meerman keerde, in den nazomer des jaars 1668, uit Engeland, te rug (w). Wat laater, besloot men, ook met den Keizer en met de Vorften van Brandenburg, Lunenburg en anderen in onderhandeling te treden, over het zelfde onderwerp. Naar den Keizer werdt een buitengewoon Gezantschap gefchikt (x), welk door Prinse Joan Maurits en den Heere van Beverningk bekleed zou worden. Doch verfchil onder de Gewesten, en verandering in den toestand der zaaken was oorzaak, dat dit Gezantschap niet verrok (y).

De
Spaan-
fchen
verzoe-

Midlerwyl, hadt de voortgang der Franfche wapenen in de Nederlanden den Markgraaf

(v) Secr. Refol. Holl. 24 Sept. 1667 II. Deel, bl. 591.

(w) BRANDT de Ruyter, bl. 619.

(x) Secr. Refol. Holl. 28 Octob. 25 Nov. 1667. II. Deel, bl. 597, 606.

(y) AITZEMA VI. Deel, bl. 520, 554, 877.

graaf van Kastel-Rodrigo in de uiterste ver- 1667.
 legenheid gebragt (z), en, in 't begin van ———
 Oogstmaand, bewoogen, om aanzoek te doen ken de
 by de Staaten, of zy, onder voorwendfel van Staaten
 eenig Krygsvolk af te danken, genegen zou- om on-
 den zyn, het zelve in zynen dienst te laten derstand.
 overgaan, en hem, daarenboven, twee mil-
 lioenen guldens te verftrekken, waarvoor hy
 hun de tollén op de Maaze en op de Schelde
 verpanden zou (a). 't Bleef hier niet by. Na
 dat Rysfel over was, verzogt Gamarra, op
 den derden van Herfstmaand, gehoor by de
 algemeene Staaten, welken hy Brugge, Oost-
 ende en Damme, en de schanfen S. Izabelle
 en S. Donaas ten onderpand aanbodt, zo
 zy den Markgraave van Kastel-Rodrigo een
 millioen guldens opschieten, en hem twaalf-
 duizend man byzetten wilden (b). De Staa-
 ten van Holland neigden, terftond, tot deeze
 handeling, en ontwierpen een Verdrag, waar
 in zy, behalve de aangeboden' Plaatsen,
 Plasfendale, Slyp en nog eenige schanfen in
 Vlaanderen tot onderpand begeerden (c). Ga-
 marra verzuimde geenén vlyt, om zynen voor-
 flag, ook by de andere Gewesten, te doenaan-
 neemen. Men meende zelfs, dat hy, ten dien
 einde, veel gelds spilde (d). Ook verspreid-
 den de Spaanschen, alomme, dat de Koning
 van

(z) Zie AITZEMA VI. Deel, bl. 304, 305, 307.

(a) D'ESTRADES Tom. VI. p. II.

(b) AITZEMA VI. Deel, bl. 316.

(c) Secr. Resol. Holl. 20, 24 Septemb. 1667. II. Deel, bl.
 582, 583 AITZEMA VI. Deel, bl. 319.

(d) D'ESTRADES Tom. VI. p. 29, 72, 156.

1667.

van Frankryk naar de algemeene Heerfchappyy flondt „ welke hy,“ zelfs naar 't oordeel van d'Estrades „ ligtelyk zou konnen beko- „ men, na dat hy zig meester gemaakt zou „ hebben van de Spaanfche Nederlanden, „ die men, fchreef hy, wel voor verlooren „ mogt rekenen, zo de Staaten hun niet fpoedig, en met eene aanzienlyke magt, onder- „ fleunden(d).“ Men werdt, eenigszins, ver- ſterkt in de gedagten, dat Lodewyk de XIV. naar de algemeene Heerfchappyye dong, toen men, omtrent deezen tyd, in Frankryk, een boek in 't licht zag komen, getiteld *het Regt des Konings op het Keizerryk*. Doch de Koning, befpeurende, dat dit Boek, welk met zyn Oktroi gedrukt was, veel gerugts maakte buitens Lands, deedt den Schryver, zekeren *Auboi*, in de Baſtille zetten (e). Voorts, zeiden de Spaanfchen „ dat Lodewyk „ de XIV. beflooten hadt, „ de Vereenigde „ Geweſten aan te taſten, na dat hy hunne „ Nederlanden overmeesterd zou hebben „ (f).“ De Koning van Frankryk, derhalve, bedugt, dat de Staaten een hertig beſluit mogten neemen ten zynen nadeele, deedt hun, of eigentlyk den Raadpenſionaris de Witt, door d'Eſtrades, voorſlaan „ dat hy „ zig, in geval de Koning van Spanje zon- „ der kinderen overleedt, wilde houden „ aan den voorflag, door de Witt gedaan, „ en gedoogen, dat de Spaanfche Nederlan- „ den

Nieuwe
tweeledi-
ge voor-
flag van
Frank-
ryk.

(d) D'ESTRADES *Tom. VI. p. 38.*(e) D'ESTRADES *Tom. VI. p. 79.*(f) D'ESTRADES *Tom. VI. p. 43.*

„den een vry Gemeenebest werden. Dat
„hy zig wargenoegen zou met het Hertog- 1667.
„dom Luxemburg, Kameryk en het Kame-
„rykfche, Douai, Arien, S. Omer, S. Wy-
„noksbergen en Veurne, en afzien van het
„Franche Comté, Doornik en Charleroi;
„mids de Koning van Spanje aan dien van
„Portugal,” met wien Frankryk, onlangs,
een befchadigend en verdedigend Verbond
tegen Spanje geflooten hadt (g) „voortaan,
„den titel van *Koning* gave. Zo Spanje,
„nogtans, liever het Franche Comté dan
„het Hertogdom Luxemburg wilde mis-
„fen, 't zou den Koning onverschillig zyn.
„Voorts, wilde hy belooven, voor het ein-
„de van Lentemaand aanftaande, niets te
„zullen onderneemen, op eenige vaste Plaats
„in de Spaanfche Nederlanden, zo de Span-
„jaards zig, van hunne zyde, verbinden wil-
„den, om geenen zyner fterke Plaatsen aan
„te tasten; mids de Staaten, van nu af, be-
„loofden, hem, zo 'er midlerwyl geen ver-
„drag getroffen werdt, niet verder tot uit-
„ftel van vyandlykheden te zullen dringen.
„Zo, eindelyk, de Spaanfchen niet konden
„bewilligen in den bovengevorderden af-
„ftand, zou hy zig te vrede houden, zo hem
„alleenlyk werden afgestaan de Plaatsen,
„welken hy, in den tegenwoordigen veld-
„toegt, zou veroverd hebben: welken twee-
„ledigen voorflag hy vertrouwde, dat alle
„Vorften en Mogendheden zo redelyk zou-
„den

(g) Zie het by AITZEMA VI. Deel, bl. 262.

1667. „ den vinden, dat niemand hunner zig zou wil-
 „ len begeeven in eenig Verbond, tot ftuiving
 „ zyner oogmerken, als ftrekten dezelve,
 „ om hem de algemeene Heerfchappy, of
 „ zelfs maar de Spaanfche Nederlanden te
 „ verkrygen (h).”

XIV.
 Opening
 van Van
 Beunin-
 gen.

Smaakt
 kwalyk
 in Frank-
 ryk.

Van Beuningen, die, omtrent deezen tyd,
 uit zyne bezending naar Frankryk, te rug ge-
 keerd was (i), met d'Estrades over 'sKonings
 voorflag in gefprek geraakt zynde, gaf te
 verftaan, dat men Spanje niet zou konnen
 beweegen tot het overgeeven van zo veele
 Plaatsen, zo de afstand der Koninginne van
 allen verder regt op de Spaanfche nalaaten-
 fchap niet te gelyk bekragtigd werdt (k).
 Doch deeze opening fmaakte kwalyk in
 Frankryk; alwaar men vastgefteld hadt, den
 eifch der Koninginne te vernieuwen, indien
 de Koning van Spanje, zonder kinderen,
 overleedt (l). Ook hadt men 'er merkelyke
 agterdogt opgevat, over den handel van
 Meerman in Engeland, en van de Witt, met
 de Gezanten van Zweeden en van eenige
 Duitfche Hoven, in den Haag. Doch de
 Witt verzekerde aan d'Estrades, immers
 volgens het fchryven van den laaftten „ dat
 „ de Staaten in geen Verbond tegen Frank-
 „ ryk treden zouden, zo lang de Koning
 „ genegen bleef, zig te verdraagen met
 „ Span-

(h) *Voiez D'ESTRADES Tom. VI. p. 46.*

(i) *Secr. Refol. Holl. 26 O&ob. 1667. II. Deel, bl. 596.*

DE WIT Brieven IV. Deel, bl. 490.

(k) *D'ESTRADES Tom. VI. p. 66, 70.*

(l) *D'ESTRADES Tom. VI. p. 90.*

„Spanje (*m*).” En deeze verklaring gaf gelegenheid, tot eene onderhandeling over een verdrag, tusfchen Frankryk en de Staaten, betreffende de middelen, door welken, men Spanje zou verpligten, om op redelyke voorwaarden te fluiten met Frankryk. De Witt befteedde al zyn vernuft, om deezen handel derwyze te beleiden, dat de Koning van Frankryk hoop kreeg, om met Spanje te zullen konnen fluiten, zo hy zig, terwyl men handelde, onthieldt van het voortzetten zynner overwinningen in de Spaanfche Nederlanden; waartoe hy, eerlang, te meer befloot, overmids het jaargetyde verlopen was. De fchrandere Raadpenfionaris liet niet na, van tyd tot tyd, te verzekeren aan d’Estrades, dat ’s Lands welvaart en zyn byzonder belang aan Frankryk verbonden waren, en dat men Spanje zou noodzaaken tot een redelyk verdrag, al ware ’t zelfs, dat men, ten deezen einde, de wapenen van deezen Staat by die van Frankryk zou moeten voegen (*n*). Doch ’t is ten hoogfte waarfchynlyk, dat hy, met deeze handeling, niet anders beoogde, dan Groot-Britanje en andere Mogendheden te doen ontwaaken, en te eerder te doen bewilligen in het Verbond tegen Frankryk, welk hy in den zin hadt (*o*).

1667.

Looze handeling van de Witt met d’Estrades.

De

(*m*) D’ESTRADES *Tom. VI. p. 74, 75, 85, 94, 95, 117, 148.*

(*n*) D’ESTRADES *Tom. VI. p. 87, 98, 106, 113, 120, 132, 136, 147.*

(*o*) *Zie DE WITT Brieven IV. Deel, Bl. 492, 523.*

1667.

De
Spaan-
fchen be-
ginnen
eenigen
moed te
fchep-
pen.

De handeling, van welke wy fpreeken, hadt, inderdaad, merkelyken invloed op de raadpleegingen aan de Hoven van Londen beide en van Brusfel. De ftilftand van wapenen, die 'er uit volgde, deedt den eerften fchrik der Spaanfchen bedaaeren. Zy fpraken niet meer van de voorgedraagen' verpanding eeniger Steden (*p*), voorgeevende, dat de Koning van Groot-Britanje, met wien zy 'er over geraadpleegd hadden, zig, deswege, misnoegd getoond, en beweerd hadt, dat, zo men den Staaten eenige Plaatsen dagt in te ruimen, men hem, ten minste, Gend, Yperen, Diksmuiden en Nieuwpoort in handen moest ftellen (*q*). De Witt hieldt, nogtans, dit voorgewend misnoegen des Konings van Groot-Britanje voor eene loutere onwaarheid, en wees verre van de hand de verpanding van het Land van Waas, welke men nu voorfloeg; om dat dit Land, welks inkomén, op vier tonnen fchats in 't jaar, begroot werdt, reeds ten deele verwoest was, door de Franschen, en, ligtelyk, door ftrooperyen en brandfchattingen, verder zou konnen uitgemergeld worden (*r*). Sommigen melden, dat Gamarra en de *Baron van Bergeik*, welke laafte, door den Markgraave van Kastel-Rodrigo, naar den Haage gezonden was, nu een verdedigend Verbond voorfloegen tusschen het Huis van Oostenryk en de Staaten, opzigtelyk op de Spaanfche Nederlanden:

(*p*) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 523, 562.

(*q*) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 492, 493, 494.

(*r*) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 524, 534, 535.

den: in welk geval, men den Staaten eenige Plaatsen overgeeven wilde. Doch dat deeze voorflag, uit ontzag voor Frankryk, van de hând geweezen was (s). In Engeland, verwekte de handeling tusfchen Frankryk en de Staaten grooten argwaan, onder 't gemeen. Men vreesde, dat deeze twee Mogendheden de Spaansche Nederlanden deelen zouden, en dat Frankryk, daarna, weinig werks zou behoeven te doen, om dezelve, en de Vereenigde Gewesten daarenboven, geheelyk, te overmeesteren. Doch Karel de II. en de Hertog van Jork, zyn Broeder, die veel op hem vermagt, waren te zeer in de belangen van Frankryk, om maatregels te neemen, tot voorkoming van zulk eenen geweldigen aanwas der Fransche magt. Daar moest eenige tyd verlopen, eer zy 'er, onder anderen ten minften om 't volk en 't Parlement genoeg te geeven, toe besluiten konden; gelyk wy, wel haast, zien zullen.

De Staaten, ziende den oorlog ontsteken op hunne grenzen, raadpleegden niet slegts, omtrent het einde des jaars, op het uitrusten eener Vloote tegen de aanstaande Lente (t); maar waren, al veel vroeger, bedagt geweest, om hunne Landmagt merkelyk te versterken, en een Leger in 't veld te brengen, tot beveiliging der Grenzen. Terwyl men hierover raadpleegde, kwam, in de eerste plaats, in bedenking, wien men het opperbevel over

XV.
Raadpleegingen op het aanstellen van Legerhoofden.

de

(s) D'ESTRADES Tom. VI. p. 110.

(t) ALTZEMA VI. Deel, bl. 165.

1667. de troepen van den Staat zou opdraagen: en by deeze gelegenheid, moest de Prins van Oranje, noodzaakelyk, wederom in aanmerking komen. De Staaten van Zeeland hadden, in Zomermaand des voorleeden jaars, reeds begeerd, dat men hem zitting gawe in den Raad van Staate: waartoe ook de andere Gewesten, op Holland na, neigden (*u*). Doch de Staaten van dit Gewest, in den Zomer deezes jaars, bespeurende, dat die van Zeeland, voor deeze reize, niet dringen zouden, om den Prins van Oranje, die, in Louwmaand laatstleeden, in den ouderdom van ruim zestien jaaren, Lid der Hervormde Kerke geworden was (*v*), tot eenig Krygsampt te bevorderen; neigden meer, om hem in den Raad van Staate toe te laten, dan zy te voeren gedaan hadden (*w*). Ondertusfchen, zouden de meeste Gewesten gaarne gezien hebben, dat men hem ook tot Kapitein-Generaal verkooren hadt. Maar Holland, door Utrecht ondersteund, beweerde, dat men hiervan niet reppen moest, voor dat de Prins agttien jaaren bereikt hadt (*x*). Men zag, ondertusfchen, in Holland, klaarlyk, dat men na dien tyd, niet zou kunnen nalaaten, den Prins te bevorderen tot Kapitein-Generaal, vooral, zo de Staat mogt ingewikkeld raaken in eenen oorlog te lande; waarvoor men thans, met reden, bedugt was. Doch
men

(*u*) AITZEMA V. Deel, bl. 815, 823.

(*v*) AITZEMA VI. Deel, bl. 8c.

(*w*) Secr. Resol. Holl. 2 July 1667. II. Deel. bl. 555.

(*x*) L'ESTRADES Tom. V. p. 348, 358, 365, 379, 381.

men vreesde, dat hy, veelligt, iet onderneemen mogt, ten nadeele der tegenwoordige Regeeringe, of, gelyk men 't noemde, ten nadeele der vryheid, zo men hem, nevens het oppergebied, over 's Lands Krygsmagt, ook zo veel gezags opdroeg over zaaken van Regeeringe, als zyne voorzaaten, in de hoedanigheid van Stadhouders, eertyds, gehad hadden. Men was hierom bedagt op een middel, om deeze zwaarigheid te voorkomen. De Raadpensionaris de Witt maakte een ontwerp, volgens welk, het Kapitein-schap-Generaal, voor altoos, afgescheiden zou moeten blyven van het Stadhouderfchap, op zulk eene wyze, dat deeze twee waardigheden, nimmer, door een' en den zelfden Perfoon, zouden kunnen bekleed worden. De Leden der Vergaderinge namen dit Ontwerp eerst over (y); doch keurden 't, welhaast, eenpaariglyk, goed, en, op den eenentwintigften van Hooimaand, floeg men, uit naame van Holland, den Gemagtigden der algemeene Staaten tot de geheime zaaken voor „ dat Prins Joan Maurits van Nasfau, „ door hunne Hoog-Mogendheden, mogt „ verkooren worden tot Veldmaarschalk der „ Vereenigde Nederlanden, en *Paulus Wirtz*, „ voor deezen Generaal over 't voetvolk in „ Zweedschen dienst, tot tweeden Veldmaarschalk. Dat, by eenpaarige overeenkomst „ der Gewesten, mogt vastgesteld worden, „ dat allen, die ooit tot Kapitein-Generaal

Ontwerp, om het Kapitein-Generaalschap af te scheiden van het Stadhouderfchap.

„ zou-

(y) Secr. Resol. Holl. 2 July, 1667. II. Deel, bl. 555.

1667. „ zouden mogen verkooren worden, of, onder eenigen anderen titel, het opperbevel hebben over de Krygsmagt van den Staat, te water of te lande, niet zouden mogen zyn, of blyven Stadhouders van eenig Gewest of Gewesten. Dat de toekomende Kapitein of Admiraal-Generaal, by eede, verbonden zou worden, hiertegen, nooit eenig verzoek te zullen doen, en het Stadhouderfchap, welk hem, t'eenigen tyde, door eenig Gewest, mogt opgedraagen worden, van de hand te zullen wyzen. Dat den Heere Prinfe van Oranje zitting verleend mogt worden in den Raad van Staate, en dat hy, zo 'er een Leger te velde gebragt wierdt, ook derwaards, in *politique* hoedanigheid, mogt afgevaardigd worden, om, op deeze wyze, gegronde kennis te verkrygen van zaaken van geldmiddelen, regeeringe en oorloge, en te bekwaamer te worden tot zodanige bedieningen by en over het Krygsvolk, te water en te lande, waartoe de Staat, naderhand, zou mogen goetvinden, hem te verkiezen." Doch Zeeland vindt geen behaagen in het byzonderfte van deezen voorflag, oordeelende „ dat men den nakomelingen, door de bepalingen, by den zelve, gemaakt, de handen te zeer bondt, en dat men niet behoorde te wyken van den ouden vorm der Regeeringe, in de Utrechtse Vereeniging des jaars 1579, goedgekeurd, waarby den Stadhouders de besliffing gelaaten werdt „ over

Wordt
doof
Zeeland
afge-
keurd.

„ over de gefchillen tuffchen de Gewesten
 „ om welken af te doen, men, tot hiertoe, 1667.
 „ geen bckwaam middel hadt konnen vast-
 „ ftellen, fchoon men, hierover, op de groo-
 „ te Vergadering des jaars 1651, lang en
 „ breed, geraadpleegd hadt.” Voorts, ftemden de Afgevaardigden van dit Gewest Prins
 Joan Maurits ook tot Veldmaarfchalk. Doch
 zo men oordeelen mogt, eenen tweeden
 Veldmaarfchalk noodig te hebben, verftonden
 zy, dat daartoe de Graaf van Waldek, of die
 van Dona behoorde verkooren te worden.
 Die van Gelderland oordeelden, dat men den
 Prins van Oranje tot Kapitein en Admiraal-
 Generaal behoorde aan te ftellen, mids hy
 niet in de bediening deezer waardigheden
 tradt, voor dat hy agttien jaaren bereikt zou
 hebben. Voorts, ftemden zy Prins Joan Mau-
 rits en den Graaf van Waldek tot Veldmaarf-
 fchalken. Doch omtrent de bepalingen, die
 Holland, in de Intrufie voor den Kapitein- en
 Admiraal-Generaal, wilde gevoegd hebben,
 oordeelden zy, dat de Gewesten by derzel-
 ver vryheid gelaaten moeftten worden. Fries-
 land was 't genoegzaam eens met Gelderland.
 Maar Utrecht viel, ten opzichte van den Prinfe
 van Oranje, in 't gevoelen van Holland.
 Overyffel ftemde, wat laater, dat men, ten
 opzichte van de fcheidinge van 't Kapitein-
 Generaalfchap en 't Stadhouderschap, een
 eenpaarig befluit in de Gewesten moest zoe-
 ken te wege te brengen. En Stad en Lande
 verklaarde zig uitdrukkelyk tegen de fchei-
 dinge der hooge waardigheden. Men floeg

Gevoe-
 lens der
 andere
 Gewes-
 ten.

1647. ook voor, om den Prins van Oranje, niet voor dat hy twintig of drieëntwintig jaaren bereikt zou hebben, aan te stellen tot Kapitein-Generaal. Doch hierop werdt niets beflooten (z). De Staaten van Holland, midlerwyl, bescpurende, dat de meefte andere Gewesten niet te beweegen waren, om het Kapitein-Generaalfchap, voor altoos, te fcheiden van het Stadhouderschap, kwamen, eindelyk, in Wintermaand, tot vastftelling van een befluit desaangaande (a), welk, reeds op den vyfden van Oogstmaand, genomen was, en federt, onder den naam van *eeuwig Edict*, vermaard geworden is. Het behelsde „ dat de Staaten, na ryp beraad en over-

De Staaten van Holland fcheiden het Kapitein-Generaalfchap van het Stadhouderschap, en vernietigen het laafte, by een *eeuwig Edict*.

„ leg, in de Orde der Ridderfchap en Edelen
 „ en in de Vroedschappen der Steden, by
 „ eenpaarige overgifte en medestemming
 „ van alle de Leden, voor een duurzaam Ge-
 „ bod en en eeuwige Wet, tot voorftand der
 „ vryheid en behoudenis der eenigheid en
 „ gemeene ruste, hadden vastgefteld: 1. dat
 „ het vermogen tot de befchryving in de
 „ Orde van de Ridderfchap en Edelen, en de
 „ benoeming en verkiezing van Burgemeef-
 „ fteren, Vroedschappen, Schepenen en alle
 „ andere Regeeringsperfoonen in de Steden,
 „ voortaan, zou blyven aan de Orde
 „ van de Ridderfchap en Steden in 't byzon-
 „ der, volgens het oud gebruik of de Privi-
 „ legien

(z) AITZEMA VI. Deel, bl. 141, 147, 157, 161, 163, 166, 169, 512, 513.

(a) AITZEMA VI. Deel, bl. 168. D'ESTRADES Tom. VI. p. 159.

„legien en Oktrojen, verkreegen of nog te 1667.
„verkrygen, zonder ooit, geheel of ten deele,
„aan iemant te mogen worden afgeftaan. 2.
„Dat alle ampten en bedieningen, fttaande
„tegenwoordig ter begeevinge van de
„Staaten van Holland en Westfriesland,
„aan dezelve verblyven zouden, zonder
„hieronder egter de Krygsampten te be-
„grypen, omtrent welken hunne Edele
„Groot-Mogendheden zulke fchikkingen
„zouden maaken, als dezelve, ten mees-
„ten dienfte van den Lande, zouden bevin-
„den te behooren. 3. Dat hunne Edele
„Groot-Mogendheden nooit toeftaan zou-
„den, en de zaaken ter Generaliteit derwy-
„ze helpen beleiden, dat ook by de andere
„Gewesten beflooten werdt, nimmer te zullen
„bewilligen, dat de gene, die ooit, na
„deezen, zou mogen verkooren worden tot
„Kapitein of Admiraal-Generaal, of tot
„beide deeze waardigheden tevens, of, on-
„der eenigen anderen titel, het opperbevel
„hebben over 's Lands Krygsmagt te water
„of te lande, te gelyk zy of blyve Stad-
„houder van eenige Provincie of Provin-
„cien. Dat ook, wat de Provincie van
„Holland en Westfriesland betrof, niet al-
„leen niet hy, die 't opperbevel hebben
„zou over 's Lands Krygsmagt te water of
„te lande; maar ook niemant anders, tot
„Stadhouder der zelve Provincie, zou mo-
„gen worden aangefteld; maar dat gemelde
„waardigheid zou zyn en blyven vernie-
„tigd; zullende den Gekommitteerden Raa-

1667. „ den aanbevolen blyven , om zaaken , die
 „ spoed vorderden , in afwezendheid hunner
 „ Edele Groot-Mogendheden , af te doen.
 „ 4. Dat de Edelen en de Vroedschappen der
 „ Steden , de Leden der Vergaderinge van
 „ hunne Edele Groot-Mogendheden en de
 „ Raadpensionaris , by eede , zouden moe-
 „ ten belooven , de voorgemelde punten ,
 „ heiliglyk en opregtelyk , te zullen helpen
 „ handhaaven. 5. Dat het gemelde *derde*
 „ punt , in de Instructien voor den Kapi-
 „ tein- en Admiraal - Generaal , zou worden
 „ gevoegd , en deeze by eede verbonden
 „ worden , om daartegen nimmer eeniger-
 „ lei verzoek te zullen doen , en het Stadhou-
 „ derfchap , zo 't hem , buiten vermoeden ,
 „ t'eenigen tyde , mogt opgedraagen wor-
 „ den , van de hand te zullen wyzen (*b*).” De
 eed , in dit Edict gevorderd , werdt eerst door
 de Leden der Staatsvergaderinge , door den
 Raadpensionaris en de Sekretarissen , en , daarn-
 na , ook in de Vroedschappen der Steden af-
 gelegd (*c*). Maar Zeeland nam zonderling
 kwalyk , dat men , in Holland , beflooten hadt ,
 het Stadhouderschap te vernietigen , zonder dit
 Gewest te kennen ; daar men , voor deezen ,
 werdt 'er gezeid , hadt voorgegeven den
 Prins van Oranje , in tyd en wyle , tot alle
 de hooge waardigheden zyner voorzaaten ,
 te willen bevorderen : immers , desaan-
 gaa-
 de ,

Misnoe-
 gen hier
 over.

(*b*) Resol. Holl. 5 Aug. 1667. bl. 61. in de Resol. van
 Confil. ten tyde van DE WITT. bl. 800.

(*c*) Resol. Holl. 20 , 21 Decemb. 1667. bl. 61 , 66 , 11 Jan.
 1668. bl. 7.

de, niets, zonder Zeeland, te zullen vaststellen. Het Huis van Oranje, en allen, die hetzelfde gunst toedroegen, stonden ook verbaasd, over den stap, dien Holland gedaan hadt. De jonge Prins zag zig, voor altoos, verfteken van het Stadhouderfchap van Holland, het aanzienlykste der zeven Gewesten, en kon zelfs, met bewilliging van Holland, geen Stadhouder van Zeeland, of van eenig ander Gewest worden, ten ware hy, voor altoos, afzage van de waardigheid van Kapitein- en Admiraal-Generaal; van welke waardigheid ook de Stadhouder van Friesland van nu af aan, uitgeslooten was (d). Men begrypt dan, ligtelyk, dat het misnoegen tegen Holland, en vooral tegen den Raadpensionaris de Witt, dien men hieldt voor de voornaamste oorzaak van het eeuwig Edict, toenam by veelen. Midlerwyl, bragt het vershil tusschen de Gewesten, over de scheidinge van het Kapitein-Generaalfchap en Stadhouderfchap, te wege, dat de Prins van Oranje nog geene zitting kreeg in den Raad van Staate; welke hem, anderszins, ook met toestemming van Holland, zou vergund geweest zyn. Wy zullen hierna zien, hoe 't met deeze zaake afliep.

't Leedt tot in 't begin des volgenden jaars, eer de Hoofden over 't Krygsvolk van den Staat werden aangesteld, met volkomen' bewilliging van alle de Gewesten, Prins Joan
Mau-

1667.

Aanstel-
ling van
Leger-
hoofden.

(d) Notul. Zeel. 12 August. 24 Nov. 1667, bl. 102, 182, 172EMA VI. Deel, bl. 143, 164, 169.

1667. Maurits en Wirtz werden Veldmaarschalken: de Heer van Noordwyk, Generaal der Artillery; de Ryngraaf en de Prins van Tarente Luitenants-Generaal der Ruiterye; en de Heer van Zuilenstein Luitenant-Generaal van 't Voetvolk (e).

XVI.
Karel de II. zendt Temple herwaards, om een Verbond voor te staan.

De handeling tusfchen Frankryk en deezen Staat, over de middelen om de Vrede tusfchen Frankryk en Spanje te herftellen, hadt zo veel agterdogt veroorzaakt aan het Groot-Britannifche Hof, dat men, aldaar, eindelyk, andere maatregels begon te volgen (f). De werving en uitrusting, over welken men, in Holland, raadpleegde, hadden, in Engeland, den fchyn, als of dezelve waren aangelegd, om Spanje te noodzaaken, tot bewilliging in zulke voorwaarden van vrede, als waarover Frankryk en deeze Staat famen zouden overeenkomen (g). En zy, die, hier, 't roer der zaaken in handen hadden, zagen niet ongaarne, dat men, in Engeland, hun gedrag dus opname, opdat Karel de II, eindelyk, 't gevaar bemerken mogt, welk zyn Ryk van Frankryk te wagtten hadt, zo deeze Staat de Franfchen hielp tegen Spanje. In Frankryk zelf, meenden eenigen, dat men zig hier tegen Spanje wpende, en de Raadpensionaris de Witt, Frankryk, zo lang als mogelyk ware, buiten ag-

(e) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 623. AITZEMA VI. Deel, bl. 445.

(f) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 510, 514, 559. D'ES-TRADES Tom. VI. p. 173, 175.

(g) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 594, 631.

agterdoegt willende houden, deedt zyn best, om d'Éstrades te versterken in deeze gedagten, tot dat Groot-Britanje zig nader geopend zou hebben, over 't gene Meerman en Boreel last hadden aldaar te handelen, met opzigt op de Spaansche Nederlanden: 't welk eerst, omtrent het einde des jaars 1667, geschiedde (*h*). De Staaten van Holland hadden, ten zelfden tyde, een besluit genomen, om de zaaken tusfchen Frankryk en Spanje te beleiden tot een Verdrag, waarby aan Frankryk eenige Plaatsen zouden worden afgestaan. En dit besluit, welk in Engeland bekend werdt (*i*), schein vry wat toegebracht te hebben, om het Engelsche Hof te beweegen, om zig ernstiger te moeijen met de Spaansche Nederlanden. Ook begreep de Koning van Groot-Britanje, dat hy, hierdoor, de gunst zyns volks, welke hy, door den oorlog met den Vereenigden Staat, meer of min verlooren hadt, wederom herwinnen zou. Men besloot, derhalve, een naauw Verbond te sluiten met de Staaten tegen Frankryk; en den Koning van Zweeden ook aan te zoeken, om in het zelve te treden (*k*). Doch alzo Meerman en Boreel geen last hadden, om over zulk een Verbond te handelen; en men zo gewigtig een werk, heimelyk en spoedig, diende uit te voeren; vondt men dienstig, den Ridder *William Temple*, 's Konings Resident te Brussel,

(*h*) DE WITT Brieven II. Deel, bl. 600.

(*i*) Secr. Resol. Holl. 10 Dec. 1667. II. Deel, bl. 614. DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 562.

(*k*) RAPIN Tom. IX. p. 291, 272.

1667.

Zyn ge-
sprek
met den
Raadpen-
sionaris
de Witt.

fel, in alleryl, af te vaardigen naar Holland,
om den Raadpensionaris de Witt, op dit stuk,
te ondertasten. Temple kwam, den dertig-
sten van Wintermaand, als in 't doorreizen
naar Londen, werwaards hy voorgaf een
keer te moeten doen, den Raadpensionaris
bezoeken, en hieldt hem onder anderen
voor „hoe hy van den Koning, zynen Mees-
ter, gelast ware, om uit hem te verneemen,
„*vooreerst*, of hunne Hoog-Mogendheden
„ook geneigd zouden zyn, om een bescha-
„digend en verdedigend Verbond tegen
„iedereen aan te gaan met zyne Majesteit?
„*ten anderen*, of hunne Hoog-Mogendheden
„zig wel met zyne Majesteit zouden willen
„verbinden tot verdediging der Spaansche
„Nederlanden, en, *eindelyk*, of men, in
„den tegenwoordigen toestand der zaaken,
„ook zou kunnen geraaden vinden, om
„een bescheidigend Verbond tegen Frankryk
„met den Koning van Groot-Britanje te
„sluiten?” Op deeze vraagen, antwoord-
de de Witt „dat de Staaten voor eenen
„vasten grondregel hielden, nimmer enig
„algemeen bescheidigend Verbond met ie-
„mant aan te gaan, als houdende zy zulk
„een Verbond voor onregtvaardig in zig
„zelf, en voor strydig met de Verbindte-
„nissen, welken zy met andere Mogendhe-
„den hadden. Dat zy ook, niet zonder de
„hoogste onregtvaardigheid, een bescha-
„digend Verbond tegen Frankryk konden
„aangaan; doch dat het tweede Lid van
„zyn voorstel, het sluiten van een Verbond

„ OIK

„ om de Spaanfche Nederlanden te bescher-
 „ men , nader in aanmerkinge kwam , en dat
 „ hy gaarne weeten zou , wat de Koning ,
 „ zyn Meester , hieromtrent gezind ware te
 „ doen.” Temple hernam „ dat hy hiervan
 „ niet onderregt was ; doch niet twyfelde ,
 „ of de Koning zou zig gereed toonen ,
 „ tot het aangaan van zulk een Verbond ,
 „ indien de Staaten zig , van hunnen kant ,
 „ daartoe geneigd toonden.” De Raadpen-
 „ sionaris , hem toen hebbende voorgehouden
 „ den inhoud van het jongfte besluit der Staaten
 „ van Holland , om , naamlyk , de zaaken te
 „ helpen beleiden tot een Verdrag , waarby
 „ aan Frankryk eenige Plaatsen werden afge-
 „ staan ; verzogt , hierop , ten minste , zyne
 „ byzondere aanmerkingen te mogen hooren.
 „ Waarop Temple hervatte „ dat hy voor
 „ eerlyker en raadzaamer hielt , dat men
 „ den Koning van Frankryk voor oogen
 „ stelde de inbreuk , door hem gemaakt ,
 „ op de Pyreneefche Vrede ; dat men hem ,
 „ daarna , bewooge om de ingenomen' Plaat-
 „ sen , by voorraad , wederom te stellen in
 „ de handen der Spaanschen , en dat men ,
 „ vervolgens , het verschil , door den gewoo-
 „ nen weg van regten , en door onzydige
 „ zegsluiden , liete beslegten : of , zo de Ko-
 „ ning van Frankryk hiertoe niet te brengen
 „ ware met gemoede ; dat men 'er hem , met
 „ de wapenen , beide te water en te lande ,
 „ toe behoorden te noodzaaken. Doch zo de
 „ Staaten zig zo ver niet mogten willen uit-
 „ laaten , begeerde hy te weeten , of men
 „ den

1667.

„ den Spaanschen niet eenige penningen zou
 „ willen verftrekken , op onderpand in het
 „ Overkwartier van Gelderland , of elders
 „ in de Spaansche Nederlanden , mids Oost-
 „ ende altoos onverpand bleeve : in welk
 „ geval , de Koning van Groot - Britanje ,
 „ veelligt , het werk alleen op zig zou willen
 „ neemen ; die , hoe men 't , van der Staa-
 „ ten zyde , omtrent de Verpanding , mogt
 „ inzien , gaarne verzekerd zyn zou , dat zy
 „ niet met Frankryk aanspannen , noch zig
 „ tegen hem verzetten zouden , zo hy beslui-
 „ ten mogt , om het werk , uit al zyne magt ,
 „ aan te grypen.” De Witt antwoordde niet
 „ duidelyk op deeze voorflagen , en Temple zei-
 „ de , eindelyk „ dat de Koning , zyn Meester ,
 „ niet ftill zitten kon , en noodzaakelyk party
 „ kiezen moest ,” vraagende , ten befluite
 „ hoe 't de Staaten maaken zouden , als de
 „ Koning , zyn Meester , door hunne beflui-
 „ teloosheid of tegenkating , genoodzaakt zou
 „ worden , om zig aan de zyde van Frankryk
 „ te begeeven ; daar men hem Duinkerken ,
 „ Nieuwpoort en Oostende zou afftaan , zo
 „ hy de Spaansche Nederlanden ; en gantsch
 „ Zeeland , zo hy de Vereenigde Gewesten
 „ hielp overmeesteren.” Op welk laafte , de
 „ Witt alleenlyk zeide „ dat hy niet vertrouw-
 „ de , dat zulk eene onregtvaardigheid vallen
 „ zou konnen in de gedagten van den Ko-
 „ ning van Groot-Britanje.” Des anderen-
 „ daags , kwamen de Wit en Temple nog eens
 „ byeen , en toen bleek , klaarlyk , naar 't oor-
 „ deel van den Raadpensionaris , dat de Ko-
 „ ning

ning van Groot-Britanje gezind was , om Spanje met der daad by te staan. De Witt deedt van 't voorgevallene verslag aan de Gemagtigden der algemeene Staaten tot de Fransche zaaken , en Temple keerde naar Londen (1).

D'Estrades , ondertusfchen kennis bekomen hebbende , dat Temple de Witt gezien hadt , werdt , door den laatften , bevestigd in de gedagten , dat de Staaten gezind bleeven , om Spanje te noodzaaken tot het aanvaarden van den tweeledigen voorflag , door Frankryk gedaan , zelfs met de wapenen , indien 't anders niet mogt kunnen gefchieden (m) , waarop hy zig fcheen te verlaaten.

Temple hadt zo dra geen verslag gedaan van zyne reize , of men besloot hem , terftond , met 's Konings last , wederom herwaards te zenden : 't welk met zo veel spoeds gefchiedde , dat men hem gehoord , zig op 't gene hy medebragt beraaden , een befluit daaruit opgemaakt , zynen last in gefchrift gefield , en hem afgevaardigd hadt , in den tyd van twaalf uren (n) . Op den agttienden van Louwmaand , kwam hy wederom in den Haage (o) , daar de zaaken , met den zelfden spoed , werden voortgezet. Des anderendaags , kreeg hy gehoor ter algemeene Staatsvergaderinge , daar hy , flegts in algemeene bewoordingen , kennis gaf van de begeerte zyns Konings ,

1667.

XVII.
De Witt
felt
d'Estra-
des ge-
rust, we-
gens het
gehan-
delde
metTem-
ple.

1668.

(1) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 609.

(m) D'ESTRADES Tom. V. p. 222.

(n) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 713, 624, 629, 630.

(o) D'ESTRADES Tom. IV. p. 231.

1668

Men
sluit, bin-
nen vier
dagen,
twee
Verbon-
den met
Groot-
Britanje.

nings, om de Vrede tusfchen Frankryk en Spanje te herftellen (*p*). Hierop tradt hy met de Witt en andere Gemagtigden der algemeene Staaten in onderhandeling, en, binnen vier dagen, werden 'er twee Verdragen geflooten (*q*), een van welken van het uiterfte gewigt was. Zy werden, op den drientwintigften, getekend, zonder dat men 'er rugspraak over gehouden hadt met de byzondere Gewesten: gelyk, volgens de gewoone orde der Regeeringe, zou hebben moeten gefchieden. Doch men week, in deeze gelegenheid, af van de beftendige gewoonte, op dat de handeling niet te vroeg rugtbaar worden zou: in welk geval, de Franfchen, ligtelyk, eene fpaak in 't wiel gefteken zouden hebben. Ook keurden de Staaten der byzondere Gewesten, federt, het geflootene voor goed (*r*), en de twee Verdragen werden, al vroeg in Sprokkelmaand, ter wederzyde, behoorlyk bekragtigd. Ook werden toen de punten wegens den Koophandel en Zeevaart, omtrent welken men, te Breda, overeengekomen was, vervat in een afzonderlyk Verdrag, welk, op den veertienden, getekend werdt (*s*), hebbende men het gewigtigfte der twee andere Verdragen, hier, niet willen fluiten, dan op vaste toezegging van Temple, dat men de beraamde punten van Zeevaart,

(*p*) AITZEMA VI. Deel, bl. 383-385.

(*q*) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 622, 626.

(*r*) WICQUEFORT Ambass. Liyr. II. p. 460. D'ESTRADER Tom. VI. p. 258.

(*s*) Zie het by AITZEMA VI. Deel, bl. 477. en in de Refol. Holl. 21 Maart 1668. bl. 26.

vaart, in een afzonderlyk Verdrag, begrypen zou (*t*). Wat nu de twee andere Verdragen betreft, het minst gewigtige van dezelven was een bloot verdedigend Verbond, waarby partyen beloofden „elkanderen, in „geval een van beide gedreigd of aangetast „werdt, met veertig fchepen van oorloge, „en daarenboven met zesduizend knechten en „vierhonderd ruiters te zullen bystaan, mids „dat de kosten, daarop geloopt, binnen „drie jaaren na 't eindigen van den oorlog, „voldaan werden, door de Mogendheid, „die den onderftand genooten hadt: te weeten, veertien Oorlogfchepen van zestig „tot tagtig ftukken gefchuts tegen agttienduizend zeshonderd zesenzestig ponden „fterlings; veertien van veertig tot zestig „ftukken tegen veertienduizend gelyke ponden, en de twaalf overigen van zesender- „tig ftukken ten minfte, tegen zesduizend „ponden: de zesduizend knechten tegen „zevenduizend vyfhonderd ponden, en de „vierhonderd ruiters tegen duizend en veertig „ponden voor ieder maand, boven nog „zesduizend ponden eens, voor aanritsgeld „en toerusting der knechten (*u*).” Doch het

1668.

Inhoud
van het
eene,
zynde
een bloot
verdedi-
gend
Ver-
bond

tweede en gewigtigfte Verdrag betrof den oorlog tufchen Frankryk en Spanje. In de Inleiding tot dit Verdrag, werdt verklaard, „dat de Koning van Groot-Britanje en de „Staaten der Vereenigde Nederlanden, met „veel en van het andere, ftrek- kende om de Vrede tufchen Frankryk en Spanje

(*t*) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 627.

(*u*) Zie het Tract in de Secr. Refcl. Holl. 24, 25 Januar. 1668. II. Deel, bl. 628. en by NITZEMA VI. Deel, b. 366.

1668. „ veel moeite , van den Aller-Christelyksten
 ——— „ Koning verkreegen hadden belofte , dat
 te bevor- „ hy , van nu af , de wapenen nederleggen
 deren. „ zou , zo de Koning van Spanje hem
 „ inruimde of alle de Plaatsen , by hem , in
 „ den jongften veldtogt , veroverd , of , in
 „ stede derzelven , al het regt , welk Spanje
 „ nog hadt in het Hertogdom Luxemburg ,
 „ of in het *Graaffschap van Bourgondie* (2) ,
 „ benevens Kameryk en het Kamerykliche ,
 „ Douai , S. Omer , S. Wynoksbergen , Veurne
 „ en Link , mids de Staaten der Vereenigde
 „ Nederlanden zig verbonden , om den Koning
 „ van Spanje , door redenen of andere mid-
 „ delen , te beweegen , tot het aanvaarden
 „ van een der voorgemelde punten. Dat de
 „ Koning van Groot-Britanje en de Staaten
 „ geoordeeld hadden , een goed werk te zullen
 „ doen , zo zy de twee Kroonen zогten te
 „ beweegen , om de Vrede , op de gemelde
 „ voorwaarden , te fluiten. En dat zy , om
 „ hiertoe te beter in staat te zyn , wegens
 „ de volgende punten , waren overeengeko-
 „ men : 1. Dat men den Koning van Frank-
 „ ryk zou zoeken te beweegen , om , by een
 „ bondig Verdrag , aan den Koning van
 „ „ Groot-

(2) *Comitatus Burgundie* , het *Graaffschop van Bour-
 gondie* , is , gelyk bekend is , het Fransche Comté. By
 AITZEMA en by DU MONT , staat , gantsch verkeerde-
 lyk , *Ducatus Burgundia* , het *Hertogdom van Bour-
 gondie*. 't Kwam niet te pas , te spreken van den af-
 stand van een Hertogdom , welk , al omtrent twee eeu-
 wen , in de magt van Frankryk geweest was. Zie IV.
 Deel , bl. 164.

1672.

» Groot - Britanje aan de algemeene Staaten
» te belooven, dat hy vrede zou maaken
» met Spanje, zo de Koning van dit Ryk de
» Plaatsen, door den Koning van Frankryk
» bemagtigd, of de andere bovengemelde
» Plaatsen, of zulke anderen, waarover men,
» wederzyds, zou mogen overeenkomen, aan
» Frankryk afstondt en inruimde. 2. Dat
» Frankryk toestondt eene wapenschorsing
» in de Nederlanden tot het einde van Bloei-
» maand, op dat men tyd hebben mogte,
» om Spanje tot een der bovengemelde pun-
» ten te beweegen. 3. Dat beide Groot-Bri-
» tanje en de Staaten, om Frankryk tot de
» gemelde wapenschorsing over te haalen,
» zig verbinden zouden, om Spanje, met
» der daad, in een der bovengemelde pun-
» ten, te doen bewilligen. 4. Dat men den
» Koning van Frankryk zou zoeken te be-
» weegen, om volkomen op deeze verbind-
» tenis te vertrouwen, en, ten blyke daar-
» van, zyne wapenen niet verder te voe-
» ren in de Nederlanden, zelfs niet na 't
» einde van Bloeimaand; maar aan Groot-
» Britanje en de Staaten over te laaten, om
» hem te doen stellen in het daadelyk bezit
» van 't gene zy hem, by deezen, toezeiden.
» 5. Dat de beide handelende Mogendhe-
» den en anderen, voor de onderhouding
» der Vrede tuschen Frankryk en Spanje,
» wanneer dezelve geslooten zou zyn, zou-
» den instaan, en zeker aantal van Krygsvolk
» schikken, om tegen hem, die de Vrede
» breeken mogt, des noods, gebruikt te wor-
» den.

1668. „den. 6. Dat dit verdrag, binnen vier wee-
 „ken, wederzyds, bekrachtigd zou worden
 „(y).” De zes gemelde punten van dit Ver-
 drag werden haast rugtbaar; doch daar wa-
 ren 'er nog drie byzonderen, die men zeer
 geheim hieldt, vooral voor de Franschen (z);
 waarvan de reden ligtelyk te bespeuren is,
 uit den inhoud dier punten, welke hierop uit-
 kwamen: „1. Zo, in de Vredehandeling tus-
 „schen Frankryk en Spanje, eenige zwaa-
 „righeid voorkwame op het punt van den
 „afstand van allen verder regt op de Spaan-
 „sche nalaatenschap, zou men 't zo zoeken
 „te schikken, dat hiervan, in 't Verdrag,
 „of geheel geen, of alleen zulk een gewag
 „wierdt gemaakt, dat geene der twee Kroo-
 „nen, daardoor, eenig meerder of minder
 „regt verkreege. 2. Men zou ook de Vrede
 „tusfchen Spanje en Portugal, op éénen tyd
 „als de Vrede tusfchen Frankryk en Span-
 „je, zoeken uittewerken; doch zo dit zo
 „spoedig niet mogt konnen geschieden, zou
 „Frankryk Portugal, als zynen Bondgenoot,
 „wel mogen bystaan, en Spanje afbreuk
 „doen; maar niet in de Nederlanden, wel-
 „ken men, na 't sluiten van de Vrede tus-
 „schen Frankryk en Spanje, zou aanmerken,
 „als geheel bevredigd. 3. Zo, eindelyk,
 „tegen alle verwagting, de Koning van
 „Frankryk niet mogt konnen bewoogen
 „WOR-

Geheime
 punten
 van het
 zelve.

(y) Zie Secr. Refol. Holl. 24, 25 Jan. 1668. II. Deel,
 II. 637. en AITZEMA VI. Deel, bl. 390.

(z) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 626.

„ worden, om de Vrede met Spanje te te- 1668.
 „ kenen, zo dra Spanje besloot tot den af-
 „ stand der Plaatsen, in den jongsten veldtogt,
 „ door Frankryk, veroverd, of van Plaatsen
 „ van gelyke waarde, waarover men elkan-
 „ deren zou hebben verstaan; of zo hy niet
 „ voldeedt aan zyne belofte, of aan de ver-
 „ dere voorwaarden, by dit Verdrag, be-
 „ raamd; of zo hy door uitvlugten of * flink- * *obliqua*
 „ sche strecken, het sluiten der Vrede mogt *artes.*
 „ zoeken te hinderen; in alle deeze geval-
 „ len, verbonden Groot-Britanje en de Staa-
 „ ten zig, om Spanje toe te vallen, Frank-
 „ ryk, te water en te lande, den oorlog aan
 „ te doen, en den Koning te noodzaaken,
 „ niet alleen om, op de bovengemelde voor-
 „ waarden, vrede te maaken, maar, zo 't
 „ mogelyk ware, om zig te vrede te hou-
 „ den, dat de zaaken hersteld werden, in
 „ den staat, waarin zy, door de Pyrenee'sche
 „ Vrede, gebragt waren (a).” Zodanig was
 „ de inhoud van dit gewigtig Verdrag. Ter- *Zweeden*
 „ wyl 'er nog over gehandeld werdt, gaf de *treedt 'er*
 „ Graaf van Dona te kennen, dat de Koning *in, en 't*
 „ van Zweeden, zyn Meester, genegen was, *bekomt*
 „ om 'er, insgelyks, in te treden. Ook werdt *den naam*
 „ hy 'er, terstond, in ontvangen. Hy bedong *van triple*
 „ egter, ter deezer gelegenheid, merkelyke on- *Alliantie.*
 „ derstandgelden van Spanje, onder borgtogt
 „ van Groot-Britanje en van deezen Staat. Het
 „ Verbond, welk, federt, onder den naam
 „ van

(a) Zie Secr. Refol. Holl. 24, 25 Jan. 1668. bl. 645. en
 AITZEMA VI. Deel, bl. 394, 755.

1668. van *triple Alliantie* of *drievoudig Verbond*, vermaard geworden is, werdt, eerlang, te Londen, in eene andere gedaante, herschreeven, en, door de Gevolmagtigden der drie Mogendheden, getekend (b).

XVIII.
Aanmer-
kingen
over dee-
ze *Alli-
antie*.

't Bleek klaar, uit den inhoud van het drievoudig Verbond, en vooral uit de geheime punten van het zelve, dat de handelende Mogendheden, met naame Karel de II. en de Staaten, het belang beide van Groot-Britanje en van de Vereenigde Gewesten zeer wel begreepen, en ongaarne zagen, dat Frankryk magtiger werdt in de Nederlanden. Sommigen hebben egter vermoed, dat Karel de II. alleen in dit Verbond getreden was, om zynen onderzaaten eenig genoeg te geeven; niet om zig, stiptelyk, aan de voorwaarden te houden (c). Doch dit vermoeden rust meer op het gedrag, welk hy in 't gevolg gehouden heeft, dan op eenig genoegzaam blyk van zyn oogmerk ten deezent yde. 't Kan zo wel zyn, dat hy, hierna, van oogmerk veranderd is, als dat hy nu reeds inzigten gehad zou hebben, waarvan hy, naderhand, eerst blyk gaf. Anderen hebben gegist, dat de Koning van Groot-Britanje, met het fluiten van dit Verbond, beoogde, Frankryk te brengen tot eenen oorlog met deezent Staat, die, natuurlykerwyze, gelegenheid geeven moest, tot eene verandering der te-
gen-

(b) Zie Secr. Resol. Holl. 17 May 1668. H. Deel, bl. 669. en AITZEMA VI. Deel, bl. 393, 407-417, 909-922.

(c) RAVIN Tom. IX. p. 274. Zie ook TEMPLE MEMOIRS bl. 447.

genwoordige Regeeringe, welke, tot hier-
toe, sterk ondersteund was door Frankryk;
en, gevolgelyk, tot de verheffing des Prinzen
van Oranje. Doch van zulk een oogmerk
in Karel den II. heeft men ook geene zeker-
heid. Wat den Raadpensionaris de Witt aan-
gaat; 't blykt niet alleen uit het drievoudig
Verbond, dat hy, die 't voornaamlyk hadt
helpen bewerken, gantsch niet in de Franfche
belangen was, gelyk men hem nagegeven
heeft; maar 't zelfde is ook af te neemen
uit een besluit der Staaten van Holland, welk
hy, maar weinige dagen voor het fluiten van
het drievoudig Verbond, te wege gebragt
hadt; waarin vastgefteld werdt, dat men
Frankryk, des noods, met de wapenen, zou
doen bewilligen in de voorgeslaagen Vrede-
punten, en waarin een ontwerp van Prins
Willem van Furstemberg (d), grootendeels,
met het drievoudig Verbond overeenkomende,
in alle opzigten, werdt goedgekeurd (e).
De Ridder Temple schreef ook, omtrent
deezen tyd „dat de Witt een regtschaapen
„Hollander was, en noch het gemoed,
„noch de neiging hadt van eenen Fransch-
„man (f).” Ook gaf de Witt den Staaten
van Holland, zynen Meesteren, zo veel
genoegen, dat hy, nu vyftien jaaren, als
Raadpensionaris, gediend hebbende, den ze-
venentwintigften van Hooimaand dezes jaars,
wederom, voor vyf jaaren, tot dezelfde be-
die-

De Witt
worit,
van
nieuws,
tot Raad-
pensionaris
ver-
kooren.

(d) Zie DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 572.

(e) Secr. Resol. Holl. 14 Jan. 1668. II. Deel, bl. 615.

(f) TEMPLE Brieven, N. v. bl. 39.

1668. dieninge verkooren werdt, op een nieuw Berigtschrift, welk, ten zelfden dage, vastgesteld was (g). Zelfs werden hem, wat laater, in erkentenis van veele buitengewoone diensten, door de Staaten, vyfenveertig duizend, en, door de Orde van de Ridderfchap en Edelen in 't byzonder, vyftienduizend guldens vereerd, in opzigt van welke laafte gifte, hy ontlast werdt van het punt van zyn Berigtschrift, waarby hem verboden werdt, eenige giften of gefchenken aan te neemen (h).

Het drie-
voudig
Verbond
veroor-
zaakt
misnoe-
gen by
de Fran-
fchen en
Spaan-
fchen.

De openbaare punten van het drievoudig Verbond, die, door de Witt, aan d'Estrades en aan Gamarra, medegedeeld werden, behaagden geen' van beide. Beide klaagden ze, dat men den Koningen, hunnen Meesteren, de wet zocht te fteilen. Doch de Witt wist d'Estrades, met goede woorden, te bevredigen (i). Aan Gamarra, die, onlangs, openlyk, over hem geklaagd hadt ter algemeene Staatsvergaderinge, voorgeevende, dat hy alle de Leden beftierde naar zynen zin (k), liet hy zig, vermoedelyk, luttel gelegen zyn, op dat hy, by Frankryk, den fchyn te beter bewaaren mogt van, voor alle dingen, niet Spaansgezind te zyn. Aan 't Franfche Hof, ftondt men, in 't eerst, verbaasd over het fluiten van het drievoudig Ver-

(g) Refol. Holl. 27 July 1668. Bl. 50, 56.

(h) Refol. Holl. 3 August. 15 Septemb. 1668. bl. 70, 14.
MIZEMA VI. Deel, bl. 531.

(i) D'ESTRADES Tom. VI. p. 249, 250, 258.

(k) D'ESTRADES Tom. VI. p. 166, 187.

Verbond. Lionne schreef, nogtans, dat hy den inhoud goed en voordeelig voor den Koning vondt. Alleenlyk hieldt hy de bewoordingen wat fchor en onheusch; waarom de Witt dagt, dat een weinig beleefdheid en toegeevendheid *in 't uiterlyke* 't werk wel tot een goed einde brengen zou (1): doch Lionne zou zo niet geschreeven hebben, waren hem de geheime punten bekend geweest. Men wist egter, wel haast, aan 't Fransche Hof, dat 'er geheime punten waren, en men nam het de Witt kwalyk, dat hy ze voor d'Estrades bedekt gehouden hadt (m). Doch de Raadpensionaris voerde, zegt men, deezen te gemoet, dat deeze punten anders niet behelsden dan „dat de Staaten den Koning van Groot-Britanje, op zyn sterk aanhouden, borg stonden, dat Frankryk zig aan den tweeledigen voorflag houden zou; 't welk men niet in 't Verdrag hadt willen stellen, om den Koning van Frankryk niet te kwetsen. In de twee andere punten, den aftand en het Verdrag met Portugal betreffende, was, zeide hy, meer niet vervat, dan in het ontwerp van Prinse Willem van Furstemberg, bekend aan 't Fransche Hof, begreepen was (n).” 't Is on-

1668.

De Franschen ontdekken de geheime punten.

(1) D'ESTRADES Tom. VI. p. 263. DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 649.

(m) D'ESTRADES Tom. VI. p. 268, 271, 272, 274.

(n) D'ESTRADES Tom. VI. p. 284.

1668. hebben kunnen nalaaten, misnoegen te verwekken tegen de Staaten, en tegen de Witt in 't byzonder (o). Terwyl ik dit schryve, heb ik een geschreeven Uittreksel uit eenen brief van de Ambassadeurs Meerman en Boereel, gedagtekend den vyftienden van Sprokelmaand, voor my, waaruit blykt, dat Ruvigny, Ambassadeur van Frankryk aan 't Engelsche Hof, toen reeds iet wist van eenen toeleg, om de zaaken te stellen in den staat, waarin zy, ten tyde der Pyreneesche Vrede, geweest waren (p): waarvan niemant zekere kennis hebben kon, dan uit de geheime punten.

XIX. De Staaten lieten nu hunne voornaamste De Staaten handelen, aan verscheiden Hoven, tot bevoordeering der Vrede. zorg gaan, om de oorloogende Mogendheden tot vrede te beweegen, volgens den inhoud van het dricvoudig Verbond. Zy handelden hierover op verscheiden Plaatsen: als, aan 't Fransche Hof, werwaards de Heer van Beuningen wederom afgevaardigd was; in den Haage, met d'Estrades; aan 't Hof van Groot-Britanje, en vooral aan 't Hof van Brusfel, werwaards, in Louwmaand, werden afgevaardigd *Pieter Burgersdyk*, Pensionaris van Leiden, en *Jakob van der Togt*, Pensionaris van Gouda, met last, om het afdoen van het pleit over zekere oude Brandenburgsche schuld (q), hangende nu voor het Geregtschhof van Mechelen (r); om het uitwisselen van de be-

krag-

(o) *Missive van den Extraord. Ambass. MEERMAN van* 11 Febr. 1668. MS. D'ESTRADES Tom. VI. p. 271. 303. 345.

(p) Zie ook DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 663.

(q) Zie XI. Deel, bl. 167, 239.

(r) Resol. Holl. 2 April 1667. bl. 36.

kragtigen der Grensfcheidinge van Vlaanderen, en om eenige andere byzondere zaken te bezorgen (s); maar vooral ook, om de Spaanfchen over te haalen, tot het fluiten der Vrede, op billyke voorwaarden. Ik zal in ftaat zyn, om van deeze handeling te Brusfel naauwkeuriger verflag te doen, dan tot nog toe heeft konnen gefchieden, zynde my in handen gekomen de *eerfte opftellen van zeer veele Brieven, door Burgersdyk en van der Togt, aan hunne Hoog-Mogendheden en aan den Raadpenfionaris de Witt gefchreeven; ook een goed getal van eigenhandige Brieven van den Raadpenfionaris de Witt, die nooit gedrukt geweest zyn, nevens veele andere egte Stukken en Brieven, die aan deeze gewigtige handeling merkelyk licht konnen byzetten.

1668.

*minuten.

Doch terwyl men, in den Haage, arbeide aan 't bevorderen der Vrede, kreegen de Staaten, flegts weinige dagen na het tekenen van het drievoudig Verbond, uit eenen Brief van den Koning van Frankryk zelve, berigt „hoe hy van zins was, tegen den „eerften van Sprokkelmaand, in het Franche Comté te rukken, en zig aldaar van „eenige fterke Plaatsen meester te maaken. „Zyn oogmerk hierin was, gelyk hy fchreef, „de Spaanfchen te brengen tot het aanvaarden der Vrede, op de voorwaarden, waaraan de middelaars zelve hunne toeftemming gegeven hadden, en hen te beweegen

Lode-
wyk de
XIV.
geeft den
Staaten
kennis,
dat hy
van zins
is, in 't
Franche
Comte te
rukken.

(s) AITZEMA VI. Deel, bl. 756.

1668. „gen om de handeling, waartoe de Mark-
 „graaf van Kastel-Rodrigo zelf de Stad A-
 „ken verkooren hadt, te beginnen. Ook
 „verklaarde hy verpligt te zyn, om zig te be-
 „veiligen tegen een Keizerlyk Leger, welk,
 „met het voorjaar, in 't Hertogdom Bour-
 „gondie vallen zou: waarby nog kwam, dat
 „hy aan al de weerd wilde doen zien, met
 „welk eene opregte gezindheid tot vrede,
 „hy eenen stilstand van wapenen tot aan 't
 „einde van Lentemaand aangeboden hadt;
 „en niet, gelyk de Spaanfchen voorgaven,
 „om dat men toch in den winter niet oor-
 „loogen kon. Eindelyk, betuigde hy, on-
 „aangezien den voorſpoed, die zynen wa-
 „penen, in den aanftaanden togt, zou mo-
 „gen verzellen, zig te willen houden aan
 „den tweeledigen voorſlag, te vooren ge-
 „daan (1).” De Staaten, die voor eenen
 nieuwen inval in de Spaanfche Nederlanden
 bedugt geweest waren, werden, op deeze ty-
 ding, eenigszins gerust gefteld; ſchoon zy
 liever gezien hadden, dat de Koning van
 Frankryk zig ſtil gehouden hadt, gelyk hy,
 te vooren, hadt aangeboden. Doch hy be-
 greep, dat hy niet gehouden was aan eene
 aanbieding, die door Spanje van de hand ge-
 weezen was. Wyders, vondt hy geraaden,
 het Franche Comté aan te tasten, om dat hy
 niet twyfelde, of het voortzetten zyner o-
 verwinningen in de Spaanfche Nederlanden
 daar

(1) D'ESTRADES *Tom. VI. p. 239, 318.* AITZEMA *VI. Deel, bl. 671.*

daar men genoegzaam geen volk op de been hadt, zou Groot-Britanje en de Staaten gebragt hebben tot een besluit, om Spanje, met de wapenen, te ondersteunen. De togt naar 't Franche Comté slaagde gelukkiglyk voor Frankryk. Besançon, Salins, Dole, Gray en Joux, de eenigste sterke Plaatsen in dit Gewest, werden, in den tyd van veertien dagen, bemagrigd: waarna de Koning, in persoon, naar S. Germain te rug keerde (u). 't Was, te vooren, in bedenking genomen, of men het Franche Comté niet onder de Nederlanden zou kunnen rekenen, en of, derhalve, Lodewyk de XIV, volgens zyne aanbieding, niet gehouden ware, dit Gewest te verschoonen; doch deeze bedenkelykheid kwam niet te pas, na dat het gantsche Landschap, met der daad, in zyne handen gevallen was (y).

De Staaten hadden zo dra geene kennis gekreegen van den voorgenomen inval in het Franche Comté, of zy gaven 'er berigt van aan den Markgraave van Kastel Rodrigo. Ook namen ze 'er gelegenheid uit, om hem ernstelyk te doen vermaanen, tot het aanvaarden van den stilstand van wapenen tot den laatsten van Lentemaand, en van den tweeledigen voorslag, door Frankryk gedaan (w). De Afgevaardigden der Staaten, Burgersdyk en van der Togt, verzuimden niet hem hiertoe

1662.

Hy
maakt 'er
zich mees-
ter van.

XX.

De Staa-
ten drin-
gen den
Mark-
graaf van
Kastel-
Rodrigo
tot het
aanvaar-
den van
Frank-
ryks
voorslag
te

(u) D'ESTRADES Tom. IV. p. 278, 281, 292, 298. AIT-
ZEMA VI. Deel, bl. 673.

(y) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 672.

(w) Resol. Gener. Merc. 1 Febr. 1668. MS.

1668. te dringen (x), Doch hy stelde zyn antwoord op hun voorstel verscheiden' dagen uit, en verklaarde, eindelyk, dat hy geene volmagt hadt, om den tweeledigen voorslag te aanvaarden (y). Op de wapenschorsing gaf hy geen duidelyk bescheid. Doch hy toonde zig gezind, om een' renbode af te zenden naar Spanje, om last tot het aanvaarden van den tweeledigen voorslag, of andere redelyke voorwaarden. Maar dit laatste byvoegsel geviel den Staaten niet. De Witt schreef, dat het voorlaan van andere voorwaarden *het gantsche werk bederven, en om verre stooten zou kunnen* (z). Doch de Markgraaf zocht tyd te winnen, zig verbeeldende, dat Groot-Britanje en de Staaten, door hun eigen belang, gedrongen zouden worden, om den voortgang der Fransche wapenen, met geweld, te stuiten. Maar men hadt, hier, vastgesteld, tot zulk een uiterste niet te komen, dan wanneer Frankryk zig niet houden mogt aan den tweeledigen voorslag, na dat dezelve, door Spanje, zou aangenomen zyn. De Witt schreef, hierom, rondelyk „ dat de Heer Marquis zig niet diende te * vleijen, dat hy, door eenige † streeken, den Koning van Engeland „ en deezen Staat, in den oorlog tegen Frankryk, zou kunnen inwikkelen (a).” Ook lie-

* flatteeren.
† Artificien.

(x) Missiven van BURGERSD. en VAN DER TOGT van 8, 12 Febr. 1668. MSS.

(y) Missiven als boven van 14 en 17 Febr. 1668. MSS, Resol. Gener. Vener. 17. Febr. 1668. MS. AITZEMA VI. Deel, bl. 768, 774, 784.

(z) Origin. Missive van DE WITT aan de Gedep. te Brussel van 21 Febr. 1668.

(a) Missive als boven,

ten de Afgevaardigden te Brusfel niet na, 1668.
 hem te vertoonen, dat hy op geenen onder-
 stand hoopen moest, zo hy den tweeledigen
 voorflag niet aannam (*b*). De Ridder Tem-
 ple, die den Markgraaf van Kastel-Rodrigo
 ook wederom was komen zien, ondersteunde
 de poogingen der Staatsche Afgevaardigden,
 en bragt hem een weinig aan 't wankelen (*c*).
 Men drong, onder anderen, sterk op het af-
 zenden van Gevolmagtigden naar Aken, tot
 de Vredchandeling aldaar (*d*). En hy besloot
 hiertoe, eindelyk, zo wel als tot het aan-
 vaarden van den stilstand van wapenen: doch
 tot de aanneeming van den tweeledigen voor-
 flag verklaarde hy naderen last uit Spanje
 te behoeven (*e*). Nogtans, ontveinsde hy
 niet, dat hy den voorflag zou aanneemen,
 indien hy wist, dat dezelve van de hand ge-
 weezen zou worden, door Frankryk (*f*).
 Hy zou, inderdaad, eerder geneigd geweest
 zyn, om den oorlog voort te zetten, met
 hulp van Groot-Britanje en van de Staaten;
 doch deeze Mogendheden stelden de Vrede,
 op den voorgeslaagen voet, boven eenen oor-
 log, waarvan zy, en mogelyk de Staaten al-
 leen de meeste kosten zouden moeten draa-
 gen (*g*). Eindelyk, verklaarde de Markgraaf,
 „ dat

(*b*) *Mislive van BURGERSD. en VAN DER TOGT van 25 Febr. 1668. MS.*

(*c*) *Orig. Mislive van W. TEMPLE van 24 Febr. 1668.*

(*d*) *Orig. Mislive van hunne Hoog Mog. van 24 Febr. 1668.*

(*e*) *Mislive der Gedep. van 26 Febr. 1668. Mislive van W. TEMPLE van 24 Febr. 1668. MSS.*

(*f*) *DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 681.*

(*g*) *Mislive van J. DE WITT aan W. TEMPLE van 25 Febr. 1668. MS.*

1668. „ dat hy zou kunnen besluiten, een der twee
 „ Leden van den voorflag aan te neemen,
 Hy ver- „ zo Frankryk, voor 't Parlement van Pa-
 klaart „ rys, afstand deedt van allen verder regt op
 dien, on- „ de Spaansche bezittingen, en zig, in plaats
 der voor- „ van de genomen' Steden, die zig zo diep
 waarden, „ in de Nederlanden uitftrekten, vergenoe-
 te kon- „ gen wilde met anderen van gelyke waar-
 nen aan- „ de." Maar men begeerde, dat hy zig,
 neemen. „ omtrent deeze twee punten, verliete op de
 „ middelaars (*h*), waartoe hy geenen zin toonde.
 Midlerwyl, werdt de Vrede tusfchen Spanje
 en Portugal getroffen: 't welk de Spaansche
 nog traager maakte, om met Frankryk te
 fluiten (*i*). Doch van het aanneemen van
 Hy aan- „ den ftilftand van wapenen, tot het einde
 vaardt de „ van Lentemaand, of Bloeiemaand, of langer,
 Wapen- „ gaf de Markgraaf van Kastel-Rodrigo eene
 fchor- „ fchriftelyke Verklaaring, den vierden van
 fing. „ Lentemaand gedagtekend (*k*). Ook benoe-
 „ de hy den Baron van Bergeik tot Gevolmag-
 „ tigde op de Vredehandeling te Aken. De
 „ verklaaring, wegens het aanvaarden van den
 „ ftilftand van wapenen, werdt, terftond, naar
 „ Frankryk gezonden, om den Koning, insge-
 „ lyks, tot het aanneemen van den zelve te
 „ beweegen (*l*): 't welk, niet dan met moeite,
 „ gelukte (*m*). De Koning benoemde, omtrent
 „ den

(*h*) *Misfive van W. TEMPLE aan J. DE WITT van 27 Febr. 1668. MS.*

(*i*) *D'ESTRADES Tom. VI. p. 325, 333. AITZEMA VI Deel, bl. 867.*

(*k*) *Voyez D'ESTRADES Tom. VI. p. 307.*

(*l*) *D'ESTRADES Tom. VI. p. 306, 311.*

(*m*) *D'ESTRADES Tom. VI. p. 313, 321.*

den zelfden tyd, den Heer Colbert tot zynen Gevolmagtigde op de Vredehandeling te Aken. De Staaten fchikten den Heer van Beverningk derwaards (*n*). Doch daar verliep nog eenige tyd, eer de onderhandelingen aldaar werden angevangen. Beverningk was egter, op den zevenden van Grasmaand, reeds te Aken, gelyk my, uit eenen zyner eigenhandige Brieven, den tienden, van daar, gefchreeven, gebleeken is. Ondertusfchen, hadt men 't, by den Markgraaf van Kastele-Rodrigo, zo ver gebragt, dat hy genoegzaame hoop gegeven hadt aan den tweeledigen voorflag te zullen aanneemen (*o*), zonder zig te uiten, voor welk van de twee Leden hy zig verklaaren zou: 't welk men egter gaarne gezien zou hebben. Men deedt, vervolgens, zyn best, om de Vredehandeling te Aken te doen openen (*p*). Men arbeidde, voor al, ten deezen einde, in Frankryk. Van Beuningen en *John Trevor*, Engelsche Gezant aldaar, zогten den Koning ook over te haalen tot eene verklaring, dat hy zig aan den tweeledigen voorflag houden zou tot den vyftienden van Bloeimaand; en tot het verlengen der Wapenschorfinge, tot het einde der gemelde maand. Eenige Duitfche Vorsten, te Keulen vergaderd, hadden zulks ook verzogt. Doch de Koning hielt zig aan algemeene betuigingen van zyne geneigdheid tot vrede

1666.

Handeling aan 't Franfche Hof.

(*n*) Refol. Gener. Merc. 21 Maart 1668. MS. D'ESTRADA. Tom. VI. p. 264, 338.

(*o*) Miflive der Geden. van 2 Maart 1668 MS.

(*p*) Refol. Gener. Marijs 6 Maart 1668. MS.

1668. de (q). Hy meende bespeurd te hebben, dat Kassel-Rodrigo slegts tyd zocht te winnen, tot de aankomst van agt- of tienduizend Spanjaards, die, na 't sluiten der Vrede met Portugal, onder Don Jan van Oostenryk, naar de Nederlanden stonden te komen (r). Van Beuningen verftoutte zig, somtyds, den Franschen Staatsdienaaren het gevaar voor te stellen, waarin de Koning zig steeken zou, zo hy zig niet hielt aan den tweeledigen voorslag (s). Doch deeze vrymoedigheid werdt hem kwalyk genomen aan 't Fransche Hof. De Lionne schreef deswege aan de d'Estrades, dat hy zig verzekerd hielt van de
 „ Vrede, zo hy slegts twee uren met de
 „ Witt mogt kunnen spreken, van wiens
 „ redelykheid en bekwaamheid om zwaarig-
 „ heden uit den weg te ruimen hy ten vollen
 „ overtuigd was. Doch dat de haastigheid
 „ en bedreigingen van den Heere van Beu-
 „ ningen, die zig alleen bezig hielt met het
 „ vertoonen van uitsteekende gevaaren,
 „ waarvoor de Franschen niet zeer bekom-
 „ merd waren, alles moesten doen dugten
 „ van eenen Koning, die zo roemzugtig was,
 „ en zo kiesch op het punt van eere als de
 „ Koning van Frankryk (t).” Nogtans gaf
 Lodewyk de XIV. zo veel toe, gelyk men 't
 noemde, dat hy de Plaatfen, welken hy, tot
 aan

(q) Misfiv. der Gedep. van 10 Maart 1668. MS. D'ESTRADES. Tom. VI. p. 344, 347. AITZEMA VI. Deel, bl. 688.

(r) Orig. Misfiv. van C. VAN BEUNINGEN van 8 April 1668.

(s) D'ESTRADES Tom. VI. p. 345.

(t) D'ESTRADES Tom. VI. p. 312.

aan den vyftienden van Bloemaand, bemagti- 1668.
gen mogt, beloofde te rug te zullen geeven,
zo Spanje den tweeledigen voorflag, in klaare
bewoordingen, aanname (n).

Doch het weigeren van den stilftand van
wapenen, tot het einde van Bloemaand,
werdt euvel opgevat in den Haage. Vier
Gewesten, Gelderland, Utrecht, Overyffel en
Stad en Lande, beweerden, dat men Spanje
behoorde te helpen. Maar Holland en Zee-
land oordeelden, dat men Frankryk moest
zoeken te beweegen, om de wapenschorfing
toe te ftaan, gedurende den tyd, die, tus-
fchen de tekening en bekragtiging der Vrede,
verloopen moest (y). Want men hadt het
nu zo ver gebragt met den Markgraaf van
Kastel-Rodrigo, dat men verzekerd was, dat
hy zig aan den tweeledigen voorflag zou
houden. De Vrygeleibrieven voor den Heere
Colbert waren afgevaardigd. Kastel-Rodrigo
hadt beloofd, dat de Baron van Bergeick,
voor 't einde van Lentemaand, te Aken
zyn zou (w). Hy hadt Affchriften naar
Frankryk gefchikt van de bevelen, door hem
gegeven, om de wapenschorfing te houden
tot het einde van Lentemaand: en hy hadt,
eindelyk, zyne volmagt om te fluiten, waar-
over men in Frankryk eenige ongerustheid
hadt doen blyken, verftoond aan de Afgevaar-
digden der Staaten (x); die hem, zo fterk,
op

Sommige
Gewes-
ten ver-
ftaan, dat
men
Spanje
helpen
moet.

De han-
deling
vordert,
aan 't
Hof van
Erusfel.

(n) D'ESTRADES Tom. VI. p. 360.

(y) D'ESTRADES Tom. VI. p. 362.

(w) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 696.

(x) Zie dezelve by AITZEMA VI. Deel, bl. 790.

1668. op dit alles, gedrongen hadden, dat Temple geoordeeld hadt, dat zy te driftig geweest waren, en der Spaanschen traagheid te weinig hadden toegegeven. Doch zy vermoedden, in tegendeel, dat Temple den handel zocht te rekken, om de Staaten, of alleen, of nevens Groot-Britanje, in te wikkelen in eenen oorlog met Frankryk. Maar de Wit, die Temple voor opregt aanzag, kon hem niet verdagt houden van zulk een slinksch inzicht, en schreef den Afgevaardigden, ernstelyk, aan, dat het gering misverstand, tusschen hen en Temple, ter deezer gelegenheid, ontstaan, behoorde gesmoord te blyven, op dat Frankryk 'er geen misbruik van maaken mogt, tot veragtering der Vrede (*y*). Maar het aantasten van het Kasteel van Genappe door de Franschen, welk, vier dagen, na dat de Koning, in den stilstand van wapenen tot het einde van Lentemaand, bewilligd hadt, geschied was, en het bemagtigen van dit Kasteel, hoewel de Franschen het, op 's Konings last, kort hierna, wederom ruimden (*z*), hadt nieuw misnoegen veroorzaakt, aan het Hof van Brusfel (*a*). Men riep, dat Frankryk de Wapenschorsing gebroken hadt, en men hervatte de handeling met de Staaten, over de verpanding van een gedeelte der Spaansche Nederlanden, welk nu bepaald werd

Vermoe-
den om-
trent de
oogmer-
ken van
Temple.

Genappe
over-
meesterd
door de
Fran-
schen.

(*y*) Misiven der Gedep. van 11, 13, 18 Maart 1668. Orig. Misive van W. TEMPLE van 11 Maart 1668. Orig. Misive van J. DE WIT van 16 Maart 1668.

(*z*) Lettre de M. DE LIONNE du 22e de Mars 1668. MS.

(*a*) Ketol. Gener. Domin. 18 Maart 1668. MS.

werdt tot het Overkwartier van Gelderland , 1668.
 Damme en de fchanfen S. Donaas en Izabelle
 (b). Men fprak eerst van een millioen gul- Handel
 dens , op dit onderpand , te willen opneemen. over de
 Doch de wederzydsche Gevolmagtigden kwa- Verpan-
 men , na eenige dagen handelens (c) , in ding
 den Haage , overeen , op den negenden van een
 Grasmaand , dat de Staaten den Spaanschen gedeel-
 hun geloove leenen zouden , om , hier te Lan- te der
 de , twee millioenen guldens te ligten ; tegen Spaan-
 dezelfen , ten onderpand ontvangende Ar- fche Ne-
 genteau , Navagne , Stevensweerd , Venlo derlan-
 met de Sterkte aan de andere zyde der den.
 Maaze , Gelder en de fchanfen S. Donaas en
 Izabelle (d). Maar eer dit Verdrag nog gete- Ontwerp
 kend was , hadden Van Beuningen en Trevor van een
 met de Fransche Staatsdienaars handelende Verdrag
 over het verlengen der Wapenschorfinge , een tusfchen
 ontwerp van een Verdrag opgefteld , volgens Frankryk
 welk „ Spanje de Plaatsen , in den jongften en Span-
 „ veldtogt veroverd , of eenige anderen , die je.
 „ uitdrukkelyk genoemd werden , aan Frank-
 „ ryk zou moeten afstaan : doch zo Spanje
 „ zig , hierop , binnen zekeren bestemden
 „ tyd , niet verklaarde , begeerde de Ko-
 „ ning van Frankryk geene vrede te maa-
 „ ken , dan op eene deezer twee nieuwe
 „ voorwaarden I. of afstand van alles , wat
 „ de Koning van Frankryk , in 't voorleeden
 „ jaar ,

(b) Refol. Genor. *Mercur.* 21 Maart 1668. MS.

(c) Mifive van den Raadp. DE WIT van 22 Maart 1668.

(d) Secr. Refol. H. di 5. 10 Avril 1668. II. *Doel.* bl. 639,
 650. *Voyez aussi D'ESTRAD.* Tom. VI. p. 381. en AITZEMA VI.
Decl. bl. 76).

1668.

„jaar, overmeesterd hadt, benevens het
 „Franche Comté en Kamerryk. 2. of van 't
 „gene de Koning, tot nu toe, gevorderd
 „hadt, in stede der veroverde Plaatsen, ver-
 „meerderd met het Hertogdom Luxemburg,
 „of wel, met Doornik en Rysfel, ter keu-
 „re van de Spaanfchen.” Wyders, werdt,
 by een byzonder punt van 't Verdrag van
 Verpandinge, bestemd, dat de Staaten geen
 geld zouden behoeven te schieten, voor dat
 Spanje last gegeven hadt om, volgens dit
 Ontwerp, tē fluiten met Frankryk (e). Doch
 de opkomende Vrede was oorzaak, dat dit
 Verdrag van Verpandinge niet werdt uitge-
 voerd (f). Men sicheen, ondertusfchen, den
 Koning van Frankryk niet kwalyk te konnen
 neemen, dat hy, meester geworden van het
 Franche Comté, nu meer vorderde, dan hy
 te vooren gedaan hadt. Ook maakten van
 Beuningen en Trevor geene zwaarigheid, om
 dit Ontwerp hunnen Meesteren toe te zen-
 den. Doch zy begeerden 'sKonings woord,
 dat hy, zo de Koning van Groot-Britanje en
 de Staaten het Ontwerp goedkeurden, de
 Wapenschorfing zou doen duuren, tot het
 einde van Bloeimaand. Maar men antwoord-
 de hun, dat zyne Majesteit hierop niet kon
 raadpleegen, voor hy wist, hoe zyn Ontwerp,
 te Londen en in den Haage, zou smaaken.
 Evenwel, schreef de Lionne aan d'Estrades,
 dat hy de Witt, in vertrouwen, verzekeren
 kon

(e) *Voiez D'ESTRADES Tom. VI. p. 396.*(f) *Mishv. der Gelep, te Brusfel van 5 May 1668. MS.*

kon van de verlenging der Wapenfchorfinge , zo 't Ontwerp, hier en in Engeland , goedgekeurd werdt (*g*). De Staaten raadpleegden 'er terftond , over ; doch Gelderland , Friesland , Utrecht , Overysfel en Groningen verwierpen 't , als eene nieuwigheid , die met de punten van het drievoudig Verbond niet overeenkwam (*h*). Eenigen hunner veranderden egter van gedagten , en de Vergadering befloot , eerlang , het Ontwerp naar Brusfel te zenden , en den Markgraaf van Kastel-Rodrigo te dringen tot het aanneemen van een der twee op nieuws voorgeslaagen' punten. 1668.

Hagchelyk stontd nu de Vredehandeling : te meer , om dat de Franschen , om hunnen voorflag gewigt by te zetten , by Binch , begonden byeen te trekken , onder den Markgraave van Bellefonds , en Brusfel dreigden met een beleg (*i*) : waarop Kastel-Rodrigo aan de Staaten om hulp gezonden , doch tot antwoord bekomen hadt , dat hy geene hulp wagten moest , voor hy het Ontwerp , in Frankryk , met toestemming van Van Beuningen en Trevor , op het papier gebragt , hadt goedgekeurd (*k*). Doch hierop volgde , op 't onverwagtst , eene verklaring , dat de Markgraaf van Kastel-Rodrigo last hadt ontvangen , om van den tweeledigen voorflag , dat

XXII.
Bewee-
gingen
van 't
Fransche
Leger.

Kastel-
Rodrigo
aan-
vaardt
een der
punten

(*g*) Origin Mssive van den Amb. VAN BEUNINGEN van 30 Maart 1668. D'ESTRADES Tom. VI p. 363.

(*h*) D'ESTRADES Tom VI. p. 373.

(*i*) Orig. Mssiv. van de Amb. MEERMAN en BOREEL van 2 April 1668.

(*k*) Resol. Gener. Merc. II 1668. MS.

1668
 ———
 van den
 tweele-
 digen
 voorflag.

De Staa-
 ten zen-
 den eeni-
 ge troe-
 pen naar
 Lillo.

dat Lid te aanvaarden, volgens welk, de Koning van Frankryk in 't bezit gesteld zou worden van alle de Plaatsen, welken hy, in den jongsten veldtocht, veroverd hadt. Hy verklaarde zig ook bereid, om, op deezen voet, volmagt te geeven tot het tekenen der Vrede te Aken, mids de Staaten hem, vooraf, verzekerden, dat zy hem, met zesduizend man, zouden bystaan, zo dra hy deeze volmagt gegeven zou hebben. De Staaten, de Vrede dus, van den Spaanschen kant, in genoegzaame zekerheid gesteld ziende, beslooten, terstond, zesduizend man, onder den Kolonel *Kirkpatrik* (1), van Bergen op Zoom, af te scheepen tot voor Lillo, om daar te toeven tot nader bevel, en, zo de Fransche troepen eenige merkelyke beweging maakten, geleid te worden binnen Brusfel of Dendermonde, of eenige andere sterke Plaats in deezen oord (m). Men hadt, onlangs, eene overeenkomst getroffen met de Vorsten van Brunswyk-Lunenburg, om drie regementen te paard en drieduizend man te voet van hun over te neemen (n). De troepen vervoegden zig, in gevolge van het besluit der Staaten, terstond, naar Lillo (o). Voorts, hadt men, op

(1) Orig. Misfiven der Gedep. te velde van 19 Maart, 2 April 1663.

(m) Secr. Resol. Holl. 10, 16 April 1663. II. Deel, bl. 664, 665. Resol. Gener. Jovis 12 April 1663. MS. Orig. Misfiv. van den Readv. DE WITT van 12 April 1663.

(n) Resol. Holl. 15, 21 Maart 1663. bl. 11, 24. Secr. Resol. Holl. 21 Maart 1663. II. Deel, bl. 636. ATZEMA VI. Deel, bl. 525, 879. D'ESRADES Tom. VI. p. 310, 395.

(o) D'ESRADES Tom. VI. p. 394. ATZEMA VI. Deel, bl. 536.

op de eerste tyding, dat de Hertog van Beaufort, met de Fransche Vloot, in zee gestoken was, om Don Jan van Oostenryk te onderscheppen, last gegeven aan de Kollegien ter Admiraliteit, om 's Lands schepen, terstond, zee te doen kiezen, en den Koning van Groot-Britanje verzogt, zyne Vloot, van gelyken, te doen uitloopen (p). De Staaten van Holland egter, bedugt voor oorlog met Frankryk, schreeven den Afgevaardigden te Brusfel in 't byzonder, dat de Markgraaf van Kastel-Rodrigo geene hulp altoos te wagten hadt, zo hy niet in de voorgeslaagen' Vredepunten bewilligde (q). De Markgraaf deedt, ondertusfchen, zyn best, om den Staatfchen diets te maaken, dat de Franschen op 't punt stonden, om Valenchyn, Namen en Condé, gelykelyk, aan te tasten: alles om hen, ware 't mogelyk, in te wikkelen in den oorlog, terwyl de Vrede zo goed als geflooten was (r). Gamarra leverde ook een Geschrift in ter algemeene Staatsvergaderinge, strekkende ten zelfden einde (s). Doch de Staaten, dit Geschrift duister, en, gelyk zy spraken, *vol haaken en oogten* gevonden hebbende, bleeven dringen op het aanneemen van het jongste Ontwerp, 't welk

men

(p) Refol. Gener. Merc. 11 April 1668 MS. Secr. Refol. Hoil. 6, 7 April 1668. II. Deel. bl. 640.

(q) Origin. Mésiv. van hunne Ed. Gr. Mog. van 12 April 1668.

(r) Mésive der Godep. aan hunne Hoog Mog. van 14 April 1668. MS. Origin. Mésiv. van den Raadp. DE WITT van 12 April 1668.

(s) Zie ANTZEMA VI. Deel, bl. 728.

1668. men te Brusfel eenigszins beloofd ; doch nog niet uitgevoerd hadt (t). De Afgevaardigden lieten niet na , volgens den last hunner Meesteren , by den Markgraave , aan te houden , op de tekening van het Ontwerp ; doch hy , geholpen door Temple , met welk inzicht , blykt niet klaar , bleef uitstellen en aarzelen (u). De Koning van Frankryk , ondertusfchen , ziende , dat het den Staaten ernst ware , hem te verplichten tot vrede , op de voorgeslaagen² voorwaarden , sloot , op den vyftienden van Grasmaand , een Verdrag met de Gezanten van Groot-Britanje en van deezen Staat ; waarby „ hy eene Wapenschorfing toefstondt , tot „ het einde van Bloeimaand , en tyd , tot „ het einde van Hooimaand , om Spanje te „ beweegen tot vrede , volgens het jongfte „ Ontwerp , waaraan Frankryk zig zo lang „ houden zou : zullende men , na dien tyd , „ middelen beraamen , om een einde van „ den oorlog te maaken , zo de Vrede dan „ nog niet getroffen mogt zyn (v).” Doch hoe nader Frankryk kwame , hoe meer Spanje ruggewaards fcheen te gaan (w). De Baron van Bergeik hadt nog geene volmagt , om iet te tekenen , te Aken , en de bewegingen der Staatfche troepen fcheenen den Markgraaf van Kastel-Rodrigo afkeeriger te maaken

(t) Retol. Gener Vener. 13 April 1668. MS.

(u) Mifive der Gedeput. van 17 April 1668. MS.

(v) Mifive van den Amb. VAN BRUNINGEN van 15 April 1668. *Voiez aussi D'ESTRADES Tom. VI. p. 407. AITZEMA VI. Deel. bl. 701. 703.*

(w) Mifive der Gedeput. te Brusfel aan de extr. Ambaf. in Engel. van 17 April 1668. MS.

ken om te fluiten (*x*). Hy vorderde nu, dat de Staaten hem schriftelyke belofte deden, dat zy zig, ten zynen opzigte, naar den inhoud van het derde geheim Artikel van het driefvoudig Verbond, gedraagen zouden, eer hy last geeven wilde om te fluiten. De Staaten waren hem hierin te wille (*y*), en de Witt schreef aan Burgersdyk en van der Togt, „dat men Kasteel-Rodrigo, zo hy nu naliet „volmagt te geeven om te fluiten, niet dan „als eenen * *styzinnigen weigeraar* zou kon- * *Opi.*
„nen aanzien (*z*).” Men liet het hierby niet. *niafter*
t Krygsvolk van den Staat, welk omtrent *refusant.*
Lillo lag, werdt, van daar, te rug ontbooden naar Bergen op Zoom (*a*). Doch eer dit nog geschied ware, hadt de Markgraaf, wel weetende, dat het in de magt der Staaten stondt, om Frankryk gelegenheid te geeven tot het voortzetten zynor overwinningen, en nu last uit Spanje (*b*), en te gelyk de begeerde verzekering bekomen hebbende van hunne Hoog Mogendheden (*c*), de volmagt tot het tekenen der Vrede doen vervaardigen; die, nog voor het einde van Grasmaand, door Temple, in persoon, naar Aken overgebragt werdt (*d*). Hier, was nu anders niet
De Vrede
te

(*x*) Orig. Mislike van H. v. BEVERNINGK van 17 April 1663.

(*y*) Resol. Gener. Luna 16 April 1663. MS. Zie ook Secr. Resol. Hoil. 16 April 1663. II. Deel, bl. 665.

(*z*) Origin. Mislike van den Raadp. DE WITT van 16 April 1663. Zie ook De WITT Brieven IV. Deel, bl. 672.

(*a*) D'ESTRADES Tom VI, p. 414.

o. Zie AITZEMA VI Deel, bl. 304.

(*c*) Zie AITZEMA VI Deel, bl. 306.

(*d*) Mislike der Gedep. van 19, 20 April 1663. MS.

1668. te doen, dan het ontworpen Verdrag te tekenen: 't welk, na veel draalens van den Baron van Bergeik (e), als of 'er nog hoop ware geweest, om de troepen van den Staat handgemeen te zien met de Franschen, eindelijk, op den tweeden van Bloei maand, geschiedde. „ Frankryk bleef, by de Aken-
 „ sche Vrede, in 't bezit van Charleroi, Binch,
 „ Aath, Douai en de Sterkte Scharpe, Doornik, Oudenaarden, Rysfel, Armentiers,
 „ Kortryk, S. Wynoksbergen en Veurne,
 „ met derzelver onderhoorigheden: alle welke Plaatfen hem, in 't voorleeden jaar, in
 „ handen gevallen waren. De Koning van
 „ Frankryk beloofde, terstond na 't afkondigen der Vrede, zyne troepen uit het
 „ Franche Comté te rug te zullen trekken,
 „ en het wederom te zullen inruimen aan
 „ Spanje. De Pyreneesche Vrede werdt, by
 „ dit Verdrag, bevestigd, in alles, waarin
 „ dezelve niet van deeze verschilde (f).”
 Wy maaken te minder gewag van de overige punten, om dat de Vrede onzen Staat niet regelregt betref.

XXIII. Sommigen willen, dat de Staaten zeer verzet stonden, over de keuze, die het Spaansche Hof, uit de twee Leden van den Franschen voorslag, gedaan hadt, hebbende zy niet verwagt, dat men Frankryk meester gelaaten zou hebben van verscheiden' Plaatfen, in 't hert van 't Land gelegen, Doch hier-

(e) Orig. Misf. van H. v. BEVERNINGK van 1 May 1668.

(f) Voyez D'ESTRADES Tom. VI. p. 410. AITZEMA VI. Lett. M. 714.

tusfchen
 Frankryk
 en Spanje
 wordt, te
 Aken, ge-
 tekend.

Aanmer-
 kingen
 over de-
 zelve.

hiermede zou het Spaansche Hof beoogd hebben, Groot-Britanje en de Vereenigde Gewesten in de noodzaakelykheid te brengen, om Frankryk den oorlog aan te doen, wanneer het maar de minste beweging maakte, om zyne overwinningen voort te zetten in de Nederlanden (g). Wyders, kan men niet twyfelen, of het drievoudig Verbond is oorzaak geweest van de Vrede te Aken; schoon sommigen vermoeden, dat het, van de zyde van Karel den II, alleenlyk geslooten werdt, om het volk te mompen, en om, onder schyn van te voldoen aan de verbindtenissen van het zelve, veel gelds te trekken van 't Parlement. Ook zou een zynere voornaamste gunstelingen, de Ridder *Thomas Clifford*, niet lang na 't sluiten van het drievoudig Verbond, en terwyl elk'er zig over verheugde, openlyk, gezeid hebben: *Onaangezien dit alles, zullen wy welhaast eenen tweeden oorlog hebben met de Vereenigde Gewesten* (h). Wat den Staaten betreft, zy hadden, met dit Verbond, hun oogmerk bereikt, en Frankryk gestuit, in den loop zyner overwinningen. Nogtans, konden zy niet nalaten te zien, dat zy zig, hierdoor, het misnoegen van het Fransche Hof op den hals gehaald hadden. Want schoon sommigen hebben geschreeven, dat zy om het drievoudig Verbond niet gedacht zouden hebben, zo 't hun van Karel den II. niet in den mond gegeven wa-

1663.

(g) RAPIN *Tom. IX. p. 276.*(h) RAPIN *Tom. IX. p. 277, 278.*

1668. ware (i); hebben wy, uit de Inſtructie en handeling van den Ambaſfadeuren Meerman en Boreel, te vooren, doen zien, dat men zig, inderdaad, met Groot Britanje dagt te verbinden, tot beſcherming der Spaanſche Nederlanden, ja, dat, hoe voorzigtig dit ſtuk ook behandeld werd, het Franſche Hof, deswege, reeds agterdocht opgevat hadt, lang voor dat Temple in Holland kwame, om het drievoudig Verbond voor te ſlaan. Ook vind ik, in de eigenhandige Brieven van de Afgevaardigden te Bruſſel, dat de Markgraaf van Kaſtel-Rodrigo hun, op den derden van Bloei maand, 's daags na 't ſluiten der Akenſche Vrede, als in vertrouwen, ontdekt hadt, „ dat hy, uit verſcheiden' Brieven, met naame „ uit die van den Hertoge van Lotharingen, „ meende verzekerd te zyn, dat Frankryk „ iets * gewigtigs tegen de Staaten in den „ zin hadt, ten deele, tot uitvoeringe der „ oogmerken, die de Kroon, onveranderlyk, „ dagt hy, tegen alle de Nederlanden, ge- „ vormd hadt; ten deele, om zig te wree- „ ken van de Vereenigde Staaten, die den „ voortgang zyner wapenen, door het drie- „ voudig Verbond, geſluit hadden (k).” Wegens den aart en inzigten des Konings van Frankryk, hadt de Ambaſfadeur van Beuningen ook zorgelyke gedagten; welken hy, ten deele in Cyfer, aan Burgersdyk en van der Togh, overſchreef. Ik zal ze, tot vol-
doe-

* nota-
bels.

(i) RAPIN Tom. IX. p. 277.

(k) Miſſiv. der Gedep. te Bruſſel van 5 May 1668. MS.

doeninge der weetgierigen, uit zynen oorsprongkelyken Brief, woordelyk en onteyferd, hier invoegen: 1668.

Den Koninck

- „ 510. *heeft de gedagten van een*
 Cyrus Alexan-
- „ 24. 37. 98. 80. 90. 83. *en van een* 33. 63. 44.
 der 't ver-
- „ 94. 32. 68. 40. 45. 31. *en* 87. 39. 44. 81. 85.
 trouwen fyn
- „ 80. 70. 88. 93. 44. 69. *dat hy heeft op* 1125
 ongemeene maght fortuin
- „ 971 *en* 48. 71. 79. 86. 89 97.
 kleyne van
- „ 69. *en de* 959. *opinie van 't vermogen* 1196.
 andere Staten,
- „ 32. 68. 40. 44. 81. 45. 1148. *gevoet door luy-*
 den, *die haar rekeninge in den oorlog vinden,*
 hem conquesten van de Spaan-
- „ *doen* 54. 45. 66. *de* 801. 1166.
 sche Nederlanden facyl
- „ 344. *foo* 47. 32. 39. 56. 63. 32.
 aghten dat hy ten-
- „ 49. 85. 45. 67. 816. 926 *aan de* 23. 90. 46.
 tatie
- „ 71. 90. 34. 88. 59. 46. *foo 't scheynt niet kan*
 „ *wederstaan (1).*”

D'Estrades ook, misnoegd over 't sluiten van het drievoudig Verbond, schreef aan de Lionne „ dat men den luiden, hier, hunne slegte handelwyze wel met woeker be-
 „ taald

(1) *Misliv. van C. v. BEUNINGEN in dato 27 Maart 1668. MS.*

1668.

„taald zou kunnen zetten, zo dra de Vrede
 „geslooten ware.” *Ik ken*, voegde hy 'er by,
hun zwak zo wel als iemand, en waar men hen aan-
tasten moet, wanneer de Koning zulks zal goedvin-
den. Maar 't is 'er nu geen tyd toe (m). Dezelf-
 de d'Estrades schreef, 's daags na 't sluiten der
 Vrede, aan de Lionne „dat de Witt en de
 „schrandersten uit de Regeeringe overtuigd
 „waren, dat de Koning zig, in deezen veld-
 „togt, meester van de Spaansche Nederlan-
 „den zou hebben kunnen maaken, indien
 „hy gewild hadt.” *God geeve, laat hy hier-*
op volgen, dat ze zig, ten zynen tyde, de ver-
pligting herinneren mogen, welke zy, deswege,
aan den Koning hebben. Doch naar ik ze kenne,
zullen zy, by 't overlyden des Konings van Span-
je, gereed zyn, om Verbonden te sneedden, en de
Christen - Mogendheden te bewegen, om zig te
kanten tegen 't gene zyne Majesteit, wettiglyk,
zal vorderen. Hiernaar kont gy uwe Maatregelen
neemen (n). Uit al het welke, ligtelyk, te
 bespeuren is, hoe de gemoeden aan 't Fran-
 sche Hof, na 't sluiten der Akenfche Vrede,
 gesteld waren, en wat de Staat, in tyd en wy-
 le, te dugten hadt. Ook zal de geschiedenis
 der volgende tyden ons doen zien, dat men,
 tegenwoordig, reeds, met grond, voorfpe-
 len kon, waartoe het wederzydsch belang
 beide Frankryk en deezen Staat beweegen
 zou.

XXIV.
 Men ar-

Het sluiten van het drievoudig Verbond
 en

(m) D'ESTRADES Tom. VI. p. 276.

(n) D'ESTRADES Tom. VI. p. 427.

en van de Vrede te Aken, Frankryk en de Vereenigde Gewesten merkelyk vervreemd hebbende van elkanderen, en Groot-Britanje, ten minste zo 't uiterlyk schein, nader verbonden hebbende met deezen Staat, gaf aan de vrienden van het Huis van Oranje nieuwe gelegenheid, om op de bevordering der belangen van den Prins, die nu omtrent agtien jaaren bereikte, bedagt te zyn. De Staaten van Holland hadden, in 't voorleeden jaar, reeds gestemd voor 's Prinses zitting in den Raad van Staate; doch niet dan onder voorwaarde, dat het Kapitein- en Admiraal-Generaalschap, voortaan, afgescheiden bleeve van het Stadhouderschap: waarin zy, eindelyk, in Louwmaand deezes jaars (o), drie Gewesten, Gelderland, Utrecht en Overysfel, hadden doen bewilligen. De algemeene Staaten hadden, hierop, by meerderheid van stemmen, beslooten, de andere drie Gewesten, Zeeland, Friesland en Stad en Lande, te bezenden, en ware 't mogelyk tot het zelfde ontwerp van *Harmonie* of Overeenstemming, gelyk het genoemd werdt, over te haalen (p). Naar Zeeland vertrokken *Jakob van der Steen*, Burgemeester van Tiel, *Nikolaas Vivien*, Pensionaris van Dordrecht, en *Gerard Kolterman*, Heer in Kallantshoek, Raad en Oud-Scheepen van Haarlem. Zy hadden gehoor by de Staaten van 't Gewest, op den vierden van Sprokkelmaand, en drongen

1668.
beidt,
weder-
om, aan
't bevor-
deren
van den
Prins
van
Oranje.

Bezen-
ding der
algemeen-
ne Staa-
ten naar
Zeeland
Friesland
en Stad
en Lande.

(o) Resol. Holl. 11, 12, 17 Jan 1668. bl. 3, 6, 10.
(p) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 623.

1668. gen zeer, dat Zeeland, welk, in eene andere
 gelegenheid, zig van dezelfde reden bediend
 hadt, zig nu behoorde te voegen naar de
 meerderheid. Doch de Vergadering der
 Oproer Staaten was thans, in zig zelve, niet zeer
 te Veere. eenig: zynde Veere, ter gelegenheid eener
 dubbele benoeming van Wethouderen, in-
 wendig, vol oproers, en zo zeer verdceld,
 dat de Stad dubbele Afgevaardigden zondt
 in de Vergadering der Staaten; en de Staa-
 ten reeds last gegeven hadden, om Krygs-
 volk naar Veere te doen trekken, toen de
 zaaken zig, aldaar, begonden te schikken
 tot rust (q). Zy werden, eerlang, volkomen-
 lyk in orde gebragt, door *Konstantyn Huigens*,
 Heer van Zuilichem, en *Laurens Buisero*, Heer
 van Dusen - Muilkerk, Gemagtigden van
 den Prins van Oranje, als Markgraaf van
 Veere (r). Midlerwyl, hadden de Staaten
 van Zeeland, in Lentemaand, by een breed-
 voerig Vertoog, verklaard, dat zy niet kon-
 den verstaan tot de begeerde scheiding der
 hooge waardigheden (s). Van Friesland en
 Stad en Lande, werwaards *Gaspar Fagel*, Pen-
 sionaris van Haarlem, *J. van Nyenburg* en
Gaspar Schadé gezonden werden, kwam, eer-
 lang, het zelfde bescheid (t). Uit deeze on-
 eenig-

(q) Notul. Zeel. 26, 27, 28, 30. 31 Jan. 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10 Fe 7 15, 16, 17, 19 Maart 1668. bl. 5, 7, 9, 10, 12, 16, 18, 19, 21, 23, 25, 28, 35, 41, 42, 46, 47. Resol. Holl. 24, 25 Jan. 1668. bl. 28. AITZEMA VI. Deel. bl. 469-474.

(r) Notul. Zeel. 23, 24. 26, 27, 28, 29, 30 Maart 1668. bl. 50, 52, 56, 60, 64, 67-07. AITZEMA VI. Deel. bl. 515, 658.

(s) Zie hunc Deducție by AITZEMA VI. Deel. bl. 499 enz.
 (t) AITZEMA VI. Deel. bl. 490-495, 513, 526, 607.

eenigheid der Gewesten, volgde noodzaakelyk, dat de Prins van Oranje geslooten bleef uit den Raad van Staate. De Staaten van Zeeland waren, nochtans, na 't fluiten der Vrede te Aken, de eersten, die zyne bevordering wederom ter hand namen. De Raadpensionaris de Huybert yverde, hierin, meer dan iemand: waarom sommigen, in Holland, gaarne gezien zouden hebben, dat hy van zyn ampt verlaaten geweest was: eenigen melden zelfs, dat men veel gelds spilde, om de Steden Zierikzee, Goes, Vlisfingen en Veere hiertoe te doen besluiten (u). Doch hiervan heb ik geene behoorlyke zekerheid. 't Blykt alleenlyk, dat men, ten deezen tyde, in Zeeland, toeleg maakte om den Prins van Oranje tot eersten Eddele te verheffen: waaraan de Heer van Zuilichem, een Franschman in zyn hert, schryft d'Estrades (v), ter gelegenheid van de onlusten te Veere, lang in Zeeland hebbende moeten toeven, naar alle waarschyndlykheid, de hand hielt (w). Doch 't liep aan tot in Herbstmaand, eer de zaak haar beslag kreeg. De Voogden des Prinzen hadden, al voor veele jaaren, verzogt, dat zy de Leenen van zyne Hoogheid, in Zeeland gelegen, mogten verheffen van de Staaten van dit Gewest (x); midsgaders, dat hy, als Markgraaf van Veere en Vlisfingen, ter Vergaderinge van Zeeland, zitten mogt

1668.

De Prins van Oranje wordt eerste Eddele van Zeeland.

(u) D'ESTRADES Tom. VI. p. 438.

(v) D'ESTRADES Tom. V. p. 8.

(w) D'ESTRADES Tom. VI. p. 367.

(x) Notul. Zeel. 23 April 1654. bl. 124.

1668. mogt (*y*). Sedert, hadden de Staaten beslooten, zig van deeze gelegenheid te bedienen, onder anderen, om het Markgraaffschap van Veere en Vlisfingen; welk de Staaten van Holland verftonden, van hun, als * *onmiddelyke Leenheeren*, te moeten verheeven worden, gelyk weleer gefchied was; in Zeeland te doen verheffen (*z*). Ten zelfden tyde hadden zy vastgefteld, dat hun hulde en eed gedaan zou worden, wegens alle Leenen, in Zeeland gelegen (*a*): onder welken, zy egter ook begreepen de Heerlykheid van Sommelsdyk, onaan gezien dezelve in Overflakké, en dus, onder het oppergebied van Holland, gelegen was. Doch zy hielden zig voor onmiddelyke Leenheeren deezer Heerlykheid; gelyk de Staaten van Holland, met opzigt op het Markgraaffchap van Veere en Vlisfingen, wilden gehouden worden (*b*): en de Heer van Sommelsdyk, federt veele jaaren, uit de gunst der Staaten van Holland vervallen, hadt die van Zeeland, welken hem beter zettten mogten, te liever voor zyne Leenheeren willen erkennen; gelyk hy, inderdaad, gedaan hadt (*c*). Ik meen egter niet, dat iemand, van wege den Prinse van Oranje, voor dat hy zelf, ten deezen tyde, tot eerften Edele verklaard werdt, de Zeeuwfche Leenen

van

(*y*) Notul. Zeel. 23 Sept. 1636. bl. 100. 13, 14, 30 April 1657. bl. 78, 80, 85.

(*z*) Notul. Zeel. 20. Maart, 23 July, 3, 5, 6, 7 Aug. 1660. bl. 39, 97, 110, 118, 119, 123.

(*a*) Notul. Zeel. 20 Maart 1660. bl. 39.

(*b*) Notul. Zeel. 3 Nov. 1663. bl. 266. Bylag. v. 21, 297.

(*c*) Notul. Zeel. 24 Sept. 1659. bl. 175.

van de Staaten van Zeeland verheeven heeft. 1668.
 Nu deedt hy 't, in perfoon, en hing, daarmede, eenigszins, het zegel aan het gevoelen van Zeeland, dat het Markgraaffschap van Veere en Vlisfingen, te vooren, ten onregte, van Holland ter Leen ontvangen was. Ook heeft zyn opvolger in dit Markgraaffschap alleen aan Zeeland hulde gedaan. Om thans dit werk ten einde te brengen, toog de Prins, zonder de Heeren, die zorg voor zyne opvoeding droegen, eenige kennis te geeven van zyn voorneemen, fchielyk, naar Zeeland. Alles was hier gereed gemaakt, om hem als eerften Edele te ontvangen, en zitting te verleenen in de Vergadering der Staaten: 't welk, op den agttienden van Herftmaand, zeer plegtiglyk, gefchiedde. *Willem van Nassau*, Heer van Odyk, fchoon buiten Zeeland gebooren, verfcheen, federt, hoewel tegen den zin van Zierikzee, ter algemeene Staatsvergaderinge en ter Vergadering der Staaten van Zeeland, om 's Prinfs Perfoon te verbeelden (*d*). Hierop viel geene aanmerking by de Staaten van Holland. Doch men fcheen eenige zwaarigheid te zullen maaken, zo de Heer van Odyk, gelyk fommigen zig verluiden lieten, te gelyk, als Raad ter Admiraliteit in Zeeland, mogt voorgesteld worden (*e*). Ook meen ik, dat dit agterbleef.

Maar

(*d*) Notul. Zeel. 18, 19, 20, 21, 22 Sept. 13, 16 *Obferv.* 10 Nov 1668. bl. 203, 208, 210, 216, 221, 223, 236, 247. *AUTZEMA VI. Deel*, bl. 607, 613-619, 620. M. liv. uit *Middeb* gedrukt 1663.

(*e*) Refol. Holl. 29 Sept. 1668. bl. 77.

1668. Maar de Staaten van Holland, bedugt, naar 't
 schynt, dat Zeeland, deezen stap gedaan heb-
 bende, veelligt, voortgaan mogt, om den
 Prins van Oranje tot Stadhouder te verhef-
 fen, beslooten, ten deezen tyde, niet te zul-
 len gedoogen, dat eenige Stadhouder eener
 byzondere Provincie zitting name in den
 Raad van Staate (f). De Staaten van Utrecht
 vernietigden ook, in navolging van die van
 Holland, het Stadhouderfchap van hun Ge-
 west (g). Dus werkten Holland en Utrecht
 tegen de bevordering van den Prinse van O-
 ranje, terwyl hy, door Zeeland en andere
 Gewesten, gedraagen werdt. Ondertusfchen,
 was hy, nu agttien jaaren bereikt hebbende,
 in Wynmaand, geheel buiten Voogdyfchap
 gesteld, en zyn eigen meester verklaard (h):
 waardoor hy meer gelegenheid om vrienden
 te maaken kreeg, dan hy, te vooren, gehad
 hadt. Doch het aanzien van Holland en de
 herstelling der Vrede hieldt zyne verheffing
 tot de bekende hooge waardigheden, nog
 eenen geruimen tyd, tegen. Midlerwyl,
 bragt het woelen voor en tegen zyne bevor-
 dering, onder eenen anderen naam, verschei-
 den' Gewesten in roere: waarvan wy, hier,
 een kort berigt geeven moeten.

XXV. Friesland, Overysfel en Stad en Lande,
 Twist in alwaar men, sedert eenige jaaren, byna ge-
 Fries- duuriglyk, onderling overhoop gelegen hadt,
 land. wa-

(f) Refol. Holl. 28 Sept. 19 Dec. 1664. bl. 72, 59. in de
 Refol. van Confid. bl. 372.

(g) AITZEMA VI. Deel, bl. 632.

(h) AITZEMA VI. Deel, bl. 630.

waren, omtrent deelen tyd, wederom on-eenig. In Friesland, was geschil over het regt om op de Landschaps Vergaderinge te verschynen: waarover de Gedeputeerde Staaten zig het oordeel aanmaatigden: doch zy gingen, naar sommiger meening, zeer partydiglyk te werk, eenigen uitsluitende van de Vergaderinge der Staaten, die, zeide men, waarlyk geregtigd waren, om aldaar te verschynen. De Gedeputeerde Staaten, die 't anders verstonden, hielden buiten hunne Vergadering zulken, die, door eenigen uit Oostergo en Westergo, gemagtigd waren, om aldaar zitting te neemen, en bedienden zig, hiertoe, van de bezetting van Leeuwaarden, die zy voor hunne Vergaderplaats deden post vatten. De Afgevaardigden der algemeene Staaten, te Leeuwaarden gekomen, om de Staaten van Friesland tot eenigheid met de vier Gewesten, in 't stuk der scheidinge van het Stadhouderschap en 't Kapitein- en Admiraal-Generaalschap, te bewegen, kreegen haast kennis van de tweedragt, en deden 'er hunnen Hoog-Mogendheden verslag van, die gaarne gezien zouden hebben, dat de beide partyen hun de bemiddeling of beslisning hunner geschillen hadden overgelaaten. Ook zou de zwakste party, welke men *Hollandschgezinden* noemde, en van welke de voornaamsten waren *Ernst Sikko van Aylua*, Grietman van Westdongeradeel, *Karel van Roorda* en *Livius van Scheltinga*, uit Oostergo, en Jonkheer *Idzard van Grovestins* uit Westergo, ligtelyk, belloo-

1668.

ten hebben; doch de anderen waren hiertoe niet te beweegen, en naamen 't zelfs zeer kwayk, dat de Afgevaardigden der algemeene Staaten zig eenigszins in hunne huisfelyke geschillen hadden begonnen te steeken. Ook lieten deezen hiervan, sedert, af. De klagten der misnoegden werden voor de Staaten van Friesland gebragt (*i*); doch, of en op welk een wyze, zy aldaar afgedaan zyn, is my niet gebleeken. Klaar genoeg is 't egter, dat de sterkste party, die men *Prinsgezinden* noemde, bovendreef, alzo de Gedeputeerde Staaten, nog voor 't einde deezes jaars, eenen Brief lieten afgaan aan de Staaten van Gelderland, om dezelve, ware 't mogelijk, af te trekken van de Hollandsche zyde (*k*).

XXVI.
Onlusten
in Stad
en Lande.

In het Gewest van Stad en Lande, waren gelyke onlusten gereezen, meest over de *Monstering*, of het onderzoek van de bevoegdheid der Volmagten van 't platte land tot de Landschaps Vergaderinge. Eenigen hadden zig, al in 't jaar 1666, vervoegd aan de Vergadering der algemeene Staaten in den Haage, en men hadt toen reeds een Ontwerp gemaakt, tot bylegging der oneenigheid. Doch 't gaf, in de Provincie komende, geen genoeg (*l*). Men nam het zelfs den twee Ommelander Heeren, *Egbert Klant* en *Johan Mepsche*, die, naderhand, Gemagtigden uit de algemeene Staaten verzogten, zeer euv-

(*i*) AITZEMA VI. Deel, bl. 483-488, 480, 490.

(*k*) Zie deezzen Brief by AITZEMA VI. Deel, bl. 6667.

(*l*) AITZEMA V. Deel, bl. 313, 314.

vel, dat zy zig, ten deezen einde, naar den Haage hadden begeven (*m*). Doch de algemeene Staaten hadden, desonaangezien, in de Lente des jaars 1667, Gemagtigden naar Groningen gezonden, die eenige orde stelden op 't stuk der Monsteringe, en op het be- wind der *Schepperyen* en *Zylyesteryen*, waar- door men, in Holland, het opzigt over dy- ken en sluizen verstaat (*n*): doch zo niet, of men moest, in 't volgende jaar, nog tot na- dere verbetering en vermeerdering van het voorgaande Reglement komen (*o*). De voor- slagen, ten deezen einde gedaan, mishagden nogtans der Stad: die 'er zig tegen ver- klaarde, in een Vertoog, in Wynmaand, ter algemeene Staatsvergaderinge, ingeleverd; beweerende zy, onder anderen „ dat eenige „ Ommelander Heeren, onder den schyn „ van het Reglement op de Monsteringe ver- „ beterd te krygen, alleenlyk zогten eenige „ schadelyke nieuwicheden in te voeren, en „ de belangen van de Stad en van 't Land- „ schap te brengen tot kennisse van de al- „ gemeene Staaten: waartoe zy niet gezind „ waren.” Dit Vertoog werdt van nog twee anderen gevolgd, zo aan de algemeene Staa- ten als aan derzelve Gemagtigden tot de zaaken van de Ommelanden (*p*). Doch de Ommelander Heeren, over welken de Stad geklaagd hadt, beklagden zig, op hunne beurt,

(*m*) AITZEMA VI. Deel, bl. 85, 86.

(*n*) AITZEMA VI. Deel, bl. 97, 102.

(*o*) AITZEMA VI. Deel, bl. 585, 586, 590-603.

(*p*) AITZEMA VI. Deel, bl. 625-629.

1668. beurt, dat de Stad zig moeide met het gene de Regeeringe der Ommelanden op zig zelve betrof (q). Maar het ging hier, als in Friesland, de sterkste party, of Prinsgezinden, zig niet willende voegen naar de algemeene Staaten, bleeven 't bewind in handen houden. De Staaten van Stad en Lande schreeven, weinige dagen na die van Friesland, ook eenen Brief aan de Staaten van Gelderland, waarin het gedrag van Holland, in het vernietigen van het Stadhouderschap en in het weeren der Stadhouderen uit den Raad van Staate, scherp werdt doorgestreeken (r). De Stad Groningen en de Ommelanden raakten, eerlang, wederom in geschil, welk, door verkooren' Regters, door de algemeene Staaten gesteld, in den jaare 1670, afgedaan werdt (s). Doch waarin het bestaan hebbe, is my niet klaarlyk gebleeken.

XXVII.
Ver-
deeld-
heid in
Overys-
fel.

Maar de twist, die Friesland en Stad en Lande verdeelde, geleck niet, in hevigheid, naar de tweedragt, waardoor Overysfel, nu, zo wel als voor ruim tien jaaren, van een gereeten werdt. Rutgert van Haarfolte, Drost van Salland, was, op den eersten van Wintermaand des voorleeden jaars, te Zwolle, in gesprek geraakt met eenigen uit de gezwooren' Gemeenten van Kampen, aan welken hy zyne begeerte te kennen gegeven hadt, om den Prins van Oranje te bevorderen tot Stadhouder van Overysfel. Te gelyk, hadt hy ge-

(q) AITZEMA VI. Deel, bl. 635, 636.

(r) Zie AITZEMA VI. Deel, bl. 667.

(s) Resol. Holl. 26 July, 1, 2 Aug. 1670. bl. 38, 59.

geklaagd over de eenzydigheid der Regeeringe van Kampen, en over de kleine gunst, zynen Broeder, den Kolonel *Antoni van Haarfolte*, beweezen, toen deeze tot Kommisfaris-Generaal der Ruiterye zigt bevorderd te worden. Op dit gefprek, was, wat laater, gevolgd de aanbieding eener jaarlykfche fomme van driehonderd guldens aan een' deezer Gemeentsluiden, zo hy arbeiden wilde, om de eenzydigheid uit de Regeeringe van Kampen weg te neemen. Doch de Gemeentsluiden hadden van dit gefprek en van de aanbieding, daarop gevolgd, in eene beëdedigde Verklaaring, kennis gegeven aan de Wethouderfchap van Kampen, die 'er zig zeer misnoegd over toonde tegen den Drost, hem aanmaanende, om haar, wegens 't voorgellene, binnen den tyd van eenè maand, genoeg te geeven. Haarfolte fchreef, hierop, eenen wydluftigen brief aan die van Kampen: waarby hy aan 't gebeurde eenen anderen zin gaf, eenige punten ontkennde, en eenige anderen ftellende op rekening zyner befchuldigeren. De Kolonel Haarfolte, daarna, zynen eed zullende doen, als Kommisfaris-Generaal der Ruiterye, gaf te verftaan, dat hy, om vrienden te maaken, eenige giften te Kampen aangeboden, doch niets uitgegeven hadt; en dat hy hierop ook den eed van zuivering wilde afleggen. Doch alzo, volgens den inhoud van deezen eed, ook het aanbieden van gefchenken, tot bekominge van eenig ampt, ongeoorlofd is, maakten die van Holland zwaarigheid, om den aangebo-

1668.

1668. den eed goed te keuren (1). Terwyl dit dus stondt, naderde de tyd der gewoonlyke Landfchaps Vergaderinge van Overysfel, die, door den Drost van Salland, binnen Kampen, beschreeven moest worden, en op welke hy ook voorzitten moest. Doch die van Kampen waren zo zeer op hem gebeeten, dat zy begeerden, dat hy, by voorraad, ontzet werdt van zyn ampt. Ook betrouwde Haarfolte zig niet binnen Kampen, ten ware men hem Brieveri van Vrygeleide zondt, welken hem geweigerd werden. De voornaamste Edelen en de Stad Deventer de zyde van Kampen gekooren hebbende, werdt de Landdag aldaar beschreeven, door *Heurik Adolf van Raasveldt*, Drost van Twente. Doch Haarfolte beschreef dien, tegen den zelfden tyd, te Zwolle, welke Stad zyne zyde hieldt. Dus was Overysfel, wederom, in twee deelen gescheurd. De Raasveldsche party, 't zegel van 't Gewest in haare magt hebbende, vaardigde, van wege de Staaten, *Lambert Bernard van Oor*, Heer van Sallik, af ter Generaliteit, om dat zy den Heer van Palland, die met eene Dogter van den Kolonel Haarfolte gehuwd was, en wegens Overysfel in de algemeene Staatsvergaderinge zitting hadt, niet vertrouwde. Doch, in den Haage, verstondt men, dat beide Palland en Sallik behoorden te worden toegelaten. De party van Haarfolte, te Zwolle vergaderd, schreef, over 't gantsche werk, eenen uitvoerigen brief aan de algemeene Staaten,

(1) AITZEMA VI. Deel, bl. 462-464.

ten, strekkende om de andere party in 't ongelyk te stellen. Zy noemden zig, zo wel als de Raasveldfchen, de *Staatē van Overysfel*. Doch deezen zogen de gunst hunner Hoog-Mogendheden te winnen, door eene spoedige bewilliging in den Staat van Oorloge, voor het loopende jaar (u). Wat laater, herriepen zy den Heer van Palland uit den Haage, by eenen Brief aan de algemeene Staatē. Doch de andere party schreef 'er eenen Brief tegen, waarby hy in zynen last bevestigd werdt (v). In den Haage, maakte men geene aanmerking op een' van deeze Brieven. Doch wanneer Overysfel, op zyne beurt, voorzitten moest, ontstondt 'er zo veele moeilykheid tusfchen de twee genoemde Afgevaardigden uit de Edelen, die voor elkanderen niet wyken wilden, dat zy genoodzaakt waren, beide uit de Vergaderinge te blyven, en de plaats van Voorzitter te laten bekleeden, door een' der Afgevaardigden uit de Steden (w). Maar in Overysfel nam de verbittering zo zeer toe, dat de Raasveldfchen, in Slagtmāand, een besluit namen, waarby Haarfolte van zyn Drostampt veryallen verklaard werdt, als hebbende begaan misdaad van gekwetste hoogheid. Diergelyk besluit werdt ook genomen tegen den Heer van Palland. De Zwolsche party, die verre de zwakste was, ziende, dat de anderen hun stuk begonden door te dryven, spraken van verdraagen, en boodenaan,

(u) ALTZEMA VI. Deel, bl. 530-534.

(v) ALTZEMA VI. Deel, bl. 584, 591.

(w) ALTZEMA VI. Deel, bl. 605.

1668. 't gefchil aan de uitspraak van onpartydigen te onderwerpen. Beide de partyen vervoegden zig, federt, aan de Staaten van Holland (x), of eerder nog, aan den Raadpensionaris de Witt, de eene verzoekende, dat het Hof van Holland zorg mogt draagen voor de uitvoering van het vonnis der Staaten van Overysfel, waarby de Heer van Palland geweerd werdt uit de algemeene Staatsvergaderinge; en de andere begerende, dat dit verzoek geheel geen' ingang vinden mogt. De Witt hiervan verslag gedaan hebbende ter Vergaderinge van Holland, beslooten de Staaten, op den vyftienden van Wintermaand, eenige Heeren, nevens den Raadpensionaris, te magtigen, om kennis te neemen van de Overysfelsche geschillen, de Staaten van Overysfel te gelyk verzoekende, om Gemagtigden herwaards te zenden, gelast en in staat, om de vereischte onderregting te geeven (y). 't Liep aan tot in Sprokkelmaand des jaars 1669, eer de Gemagtigden van de Raasveldsche zyde, en tot in Lentemaand, eer die der andere partye in den Haage kwamen (z). Men tradt toen, terstond, in ernstige onderhandeling met de Gemagtigden van Holland, die eindelyk voorfloegen „ dat de Ridder- „ schap en Steden, uitmaakende de Staaten „ van Overysfel, in volle Leden, Staatswy- „ ze,

(x) Summer Verbaal van 't gepasf. in Overysfel. gedrukt 1668. AITZEMA VI. Deel, bl. 634, 660, 661.

(y) Refol. Holl. 15 December 1668. bl. 49. AITZEMA VI. Deel, bl. 661.

(z) Refol. Holl. 20 Febr. 21 Maart 1669. bl. 13, 25.

„ze, binnen Kampen, vergaderen zouden, 1668.
 „en niet van een scheiden, voor men, vol-
 „gens het Reglement van den jaare 1657,
 „hiertoe, na gedaane omvrage, beslooten
 „hadt: dat men, voor den aanvang deezer
 „Vergaderinge, of, zo zulk niet mogt kon-
 „nen geschieden, voor men, op deeze Ver-
 „gadering, over andere zaaken, raadpleeg-
 „de, de zweevende geschillen, in der min-
 „ne, zou zoeken af te doen: 't welk, bin-
 „nen drie dagen na 't openen der Vergade-
 „ringe, niet hebbende willen gelukken, zou
 „alles, op den vierden dag, Staatswyze,
 „dat is, by meerderheid van stemmen, ten
 „meesten dienste van 't Gewest, worden af-
 „gedaan.” Doch de party van Haarfolte,
 wel weetende, dat zy de minste stemmen had-
 den, weigerde, in deezen voorslag, te be-
 willigen; schoon zy 'er, door de Staaten van
 Holland zelve, ernstelyk toe geraaden wer-
 den (a). Men besloot dan, in Zomermaand,
 de Heeren Koenraad van Beuningen, Raad
 en regeerend Burgemeester van Amsterdam,
 en *Adriaan Paats*, Raad en Vroedschap van
 Rotterdam, naar Overysfel te zenden, om te
 wege te brengen, dat de Leden van dit Ge-
 west niet langer gescheurd bleeven, maar in
 ééne Vergadering samenkwamen (b). Na
 eenige weeken verloops, keerden zy te rug
 (c), zonder dat zy de Leden van Overysfel
 nog hadden kunnen hereenigen. 't Bleek

eg-

(a) Resol. Holl. 17 April 1669. bl. 89.

(b) Resol. Holl. 1 July 1656. bl. 64.

(c) Resol. Holl. 23 July 1669. bl. 37.

1668. egter duidelyk genoeg, dat de Leden, die, in den aanvang der ſcheuringe, te Kampen byeengekomen waren, 't meeste gezag behielden in het Landſchap, alzo de Staaten van hetzelve, kort hierna, wederom vorderden, dat het vonnis, voorheen, tegen den Heer van Palland, gewezen, door den Fiskaal van den Hove van Holland, ter uitvoeringe gebragt, en hy, in gevolge van het zelve, uit de algemeene Staaten, geweerd werdt (*d*). Ook hadden de Staaten van Holland beſlooten die van Kampen alleen voor wettige Staaten van 't Gewest te erkennen (*e*). De Gemagtigden begaven zig, federt, wederom naar Overyſel, en bewerkten, na veel handelens, op den vyftienden van Herftmaand des jaars 1671, een Verdrag: volgens welk, de Leden van Overyſel hereenigd werden, onder de volgende voorwaarden „ dat de Drost van Salland, tot in Grasmaand des jaars 1674, niet voorzitten zou „ op den Landdag: dat hy zig, een rond jaar, „ onthouden zou van de bediening van het „ Drostamt: welk, midlerwyl, door den „ Heere R. Schaap, bekleed zou worden. „ Dat de Heer van Sallik, wegens Salland, „ alleen ter Generaliteit zitten zou, tot in „ Bloeiamaand des jaars 1674. Dat de overige geſchillen, in der minne, of by meerderheid van ſtemmen, zouden worden afgedaan: en dat het voorleedene, door de „ af-

(*d*) Refol. Holl. 25. July 1669 bl. 47.

(*e*) Secr. Refol. Holl. 26 July 1669, III. Decl, bl. 24.

„ afkondiging eener algemeene Vergiffen- 1668.
 „ nisse, in 't vergeetboek gesteld zou wor-
 „ den. Dat de Edelluiden van Salland en
 „ Vollenhoven ter eener, en die van Twen-
 „ te ter anderer zyde, moettende pleiten,
 „ onpartydige regters zouden mogen ver-
 „ zoeken van de Gedeputeerde Staaten, den
 „ tyd van vyf jaaren geduurende. Die van
 „ de Zwolfche zyde zouden, tot de onkos-
 „ ten, geduurende den twist gevallen, dui-
 „ zend ryksdaalers betaalen. Het overige
 „ zou, door die van de Kamper zyde, ge-
 „ draagen worden.” Op het onderhoud der
 vier vendelen, door die van de Zwolfche
 zyde, te veel geworven, werdt ook een voet
 beraamd, waarin beide de partyen genoegen
 namen (f). Op deeze wyze, werdt, einde-
 lyk, deeze langduurige twist bygelegd. On-
 dertusfchen, bespeurde men klaarlyk, dat al-
 le deeze tweedragt in de byzondere Gewes-
 ten voornaamlyk te wyten ware, aan den
 yver van sommigen, om den Prins van O-
 ranje te bevorderen, of aan de drift van an-
 deren, om zyne bevordering te beletten. De
 eersten bleeven, in Friesland en in Stad en
 Lande, de laaftten, in Overysfel, in 't hoog
 bewind.

Oostfriesland, sedert veele jaaren, eene **XXVIII.**
 prooy voor 't Krygsvolk, was, in den aan- **Oostfrie-**
 vang der Regeeringe van den jongen Vorst **sche**
 Edzard Ferdinand, ter gelegenheid van den **Zaaken.**
 Munsterfchen kryg, wederom, met inlege-
 ring

(f) Zie 't Accord in de Resol. Holl. 3. *ORAN.* 1671. W. 90.

1668. ring der Lunenburgfche manfchap, gekweld geweest. Doch over 't vinden der onkosten, hiertoe vereischt, was, volgens gewoonte, wederom gefchil gereezen tufchen de Vorftinne Weduwe en de Stenden des Landfchaps. Ook was de Bevelhebber van Lieroord, met eenige Lunenburgfchen, handgemeen geweest; waarvan de Vorftin nieuwe onlusten vreesde. De algemeene Staaten hadden, hierom, in Sprokkelmaand des jaars 1666, Gemagtigden gezonden naar Oostfriesland, die veel werks vonden aan het fillen der onlusten, bedienende de Vorftinne zig van de Lunenburgfchen, om den Landzaaten fchattingen af te perfen: waartegen de Bevelhebbers der Staatsche bezettingen, in Lieroord en de Eilerfchanfe, hun, fomtyds, te hulp kwamen. Ook begeerden de Stenden geene uitheemfche Voogden over den jongen Vorst. Daarenboven, moest, over 't bezetten en verzekeren van 't Land, geraadpleegd worden: 't welk men vooral noodig oordeelde, na dat de Lunenburgfche manfchap vertrokken zou zyn. Over alle deeze zaaken en verfcheiden' anderen, handelden de Gemagtigden der algemeene Staaten met die der Vorftinne en met de Stenden. In Grasmaand des gemelden jaars, deden de Gemagtigden eenen voorflag, ftrekkende om den Stenden eenig meerder gezag dan zy tot hiertoe gehad hadden te geeven over 't Krygsvolk, welk men, in 't gevolg, tot befcherminge des Landfchaps, zou aanneemen. Doch deeze voorflag werdt, door de Vorftinne, verworpen.

Mid-

Midlerwyl, gaf het byeenrekken van eenige Zweedsche Troepen in 't Vorstendom Breemen den Staaten gelegenheid tot een besluit, om twaalf- of dertienhonderd man naar Oostfriesland te zenden. Doch de Vorstin wees deeze manschap af, vreezende de onzydigheid te zullen verliezen, welke men haar Graaffchap, tot hiertoe, gegund hadt. Embden zelf weigerde dit volk te ontvangen. Kort hierna, werdt de Vrede getroffen met den Bisfchop van Munster: waarop de Stenden, by hunne Hoog-Mogendheden, op het vertrek der Lunenburgsche manschap begonden aan te houden. De Staaten schreeven, ten deezen einde, aan de Vorsten van Brunswyk-Lunenburg, te gelyk te kennen geevende, dat zy zelven gezind waren, eenig volk te schikken naar Oostfriesland. Doch de Vorstinne, liet Staatsch volk uit haar Graaffchap willende houden, bragt te wege, dat de Lunenburgschen, in plaats van te vertrekken, nog duizend knegten en vierhonderd paarden ontbooden. De Staaten namen dit der Vorstinne zo kwalyk, dat zy 'er haar ernstelyk over schreeven, niet verzuimende aan te wyzen, dat dit nieuw opontbod van Lunenburgschen, buiten kennis en tegen den zin der Stenden, geschied ware. Zelfs klaagden ze 'er over aan de Hertogen van Brunswyk-Lunenburg en aan den Hertog van Wurtemberg, die zig gedroegen als Medevoogden van den jongen Graave. Doch dit klaagen baatte luttel, en de Staaten zagen zig genoodzaakt, om het volk, welk zy naar Oost-

1668. friesland geschikt hadden, binnen hunne grenzen, te laten leggen. De Vorstin, bediende zig, ondertuschen, van de Lunenburgschen, om zig te herstellen in het gezag, welk de Graaven, haare Voorzaaten, by verscheiden' Overeenkomsten, sedert zestig of zeventig jaaren, waren kwyt geraakt. De algemeene Staaten, die 't van hun belang rekenden, deeze Overeenkomsten stand te doen grypen, zonden, in Slagmaand des jaars 1666, enige Regementen te voet en te paarde naar de Oostfriesche grenzen, te gelyk eenige Afgevaardigden derwaards schikkende, met last om de Lunenburgsche manschap, met der daad, te doen vertrekken, en om de bezwaarnissen af te doen, die, sedert het affterven van den Vorst, George Christiaan, ontstaan waren. De Vorstin, niets goeds te gemoet ziende van deeze bezending, begeerde de Oostfriesche zaaken gesteld te hebben ter beslissinge van het Duitfche Ryk. Doch de Afgevaardigden der Staaten vonden vreemd, dat men hunnen Hoog-Mogendheden het regt om zegsluiden te zyn over de Oostfriesche geschillen zocht te betwisten. Ook scheen de Vorstin, sedert, een weinig aan de hand te komen. Doch de Lunenburgschen maakten geen' haast om te vertrekken, schoon men 't beloofd, en reeds een goed deel der agterstallige soldye ontvangen hadt. De Staaten van Holland, verdriet in dit draalen krygende, stemden, derhalve, ter algemeene Staats Vergaderinge „ dat men nog „ eens moest aanhouden by de Vorstinne,

„ om

„ om de Lunenburgsche troepen te doen ver-
 „ trekken, en by de Stenden, om hun be-
 „ hoorlyk te voldoen; en dat, zo men 't wei-
 „ gerde, het Krygsvolk van den Staat moest
 „ gebruikt worden, om het te wege te bren-
 „ gen (g).” En deeze bedreiging hadt zo
 veel klem, te meer, om dat de Staatfche troe-
 pen by der hand en veel fterker waren, dat de
 Lunenburgfchen, in de Lente des jaars 1667,
 Oostfriesland ruimden. 't Volk, dat laatst
 door de Vorftinne ontbooden was, vertrok
 eerst: en daarna de andere manfchap, die, te
 vooren, op verzoek der algemeene Staaten,
 in Oostfriesland gelegd was. Doch hiermede
 was alle verfchil niet weggenomen. De Vor-
 ften George Willem en Ernst Augustus, bei-
 de Hertogen tot Brunswyk-Lunenburg, en
 de laafte Bifchop tot Osnabrug, zynde,
 of, gelyk wy gezeid hebben, zig gedraagen-
 de als Medevoogden over den jongen Graave,
 verftonden niet, dat de Staaten bezetting
 bragten in Oostfriesland, gelyk zy, na 't
 vertrek der Lunenburgfchen, dagten te doen.
 De Vorftin hadt zig ingelaaten met Keizer-
 lyke Gemagtigden, derwaards gekomen, om
 de gefchillen te befliften. 't Een en 't ander
 deedt de Staaten befluiten, om, in den Herfst
 des genoemden jaars, wederom eene bezen-
 ding te doen naar Oostfriesland: die haar
 voornaamfte werk maakte, om de Vorftin te
 beweegen, om, nevens den Oom des jongen
 Graafs, de Voogdyfchap waar te neemen,
 op

(g) AITZEMA V. Deel, bl. 1058-1078.

1668. op den voet der Overeenkomsten, door bemiddeling der Staaten, met de Stenden gemaakt: 't welk, eindelyk, beloofd werd. Doch de schikking, hierop ontworpen, werd verbroken, door het affterven van den gemelden Oom, Graave Edzard Ferdinand, welk kort hierop volgde. Hy hadt de algemeene Staaten, by uitersten wil (*h*), benoemd tot Voogden over zyne twee jongen kinderen, en zy aanvaardden de Voogdyschap terstond (*i*). De Vorstin, Weduwe van den Vorst George Christiaan, liet zig eerlang bewegen, om de gemaakte Overeenkomsten te bekragtigen: waarmede de Staaten zig genoeg liet. De Afgevaardigden der algemeene Staaten, zig, tot in 't begin deezes jaars 1668, in Oostfriesland, hebbende moeten ophouden, tot bylegging van verscheiden' byzondere geschillen, keerden, eindelyk, naar den Haage te rug (*k*). Onder deeze geschillen, was 'er een, over de kosten eener bezendinge, door twee Oostfriesche Heeren, van wege het Landschap, bekleed; welke kosten zo ongaarne betaald werden, dat de algemeene Staaten, eindelyk, last gaven, om ze den Ontvangeren, door soldaaten, af te dringen (*l*). Sedert, raakte Oostfriesland, voor eene wyle, in rust; schoon de grond der voorige onlusten geenszins weggenomen was. Zo lang de Vorsten hun besnoeid gezag, door allerlei wegen, zog-

(*h*) Zie dien by AITZEMA VI. Deel, bl. 952.

(*i*) AITZEMA VI. Deel, bl. 956.

(*k*) AITZEMA VI. Deel, bl. 358-377.

(*l*) AITZEMA VI. Deel, bl. 949, 950.

zogten te verbreeden, en zo lang de Stenden en de Stad Embden in 't byzonder zulk een' sterken steun tegen de Vorsten hadden aan de algemeene Staaten, die, door middel van 't Krygsvolk, welk zy in Oostfriesland hielden, de zaaken gemeenlyk schikten naar hunnen zin; kon 't niet anders zyn, of daar moest, van tyd tot tyd, nieuwe onlust ontstaan in dit Gewest. De aantekeningen van Lieuwe van Aitzema, Resident der Vorsten van Oostfriesland in den Haage, hebben ons, tot hiertoe, gelegenheid gegeven, om, nu en dan, eene schets der Oostfriesche zaaken te voegen in onze Vaderlandsche Historie; doch also deeze aantekeningen eindigen met dit jaar 1668, en niemant, na dien tyd, onzes weetens, de Oostfriesche geschiedenissen, zo ver zy den Staat der Vereenigde Gewesten betreffen, omstandig genoeg, vervolgd heeft, zullenwe ons minder met deeze geschiedenissen kunnen ophouden, dan tot hiertoe gedaan is. Ook kan men zig, uit het gene verhaald is, ligtelyk, verbeelden, hoe 't naderhand, in Oostfriesland gegaan zy, zo lang de Staaten zig hebben kunnen handhaaven in hun regt, om bezetting in dit Gewest te houden, en de geschillen aldaar by te leggen: welk zy, niet veele jaaren voor het uitgeeven deezer Historie, zyn kwyt geraakt.

Eer wy dit Boek sluiten, moetenwe nog ge-
waagen van eenige byzondere zaaken, die niet
bekwaamlyk, in het lighaam der Historie,
konden werden ingelyfd.

Tusfchen Holland en Zeeland, was, se lert **XXIX.**
Z 3 eeni. **Gefchil**

1668. — tuschen Holland en Zeeland over 't gezag van 't Hof. eenigen tyd, gefchil geweest over het gemeen Geregthof der twee Gewesten in den Haage. Onder de eerste Graaven, die allcenyk *Graaven van Holland* genoemd werden (*m*), fchynen Holland en Zeeland niet als twee byzondere Gewesten aangemerkt geweest te zyn. 't Was dan geen wonder, dat zy een gemeen hoog Geregthof hadden, welk, al vroeg, vaste zitting kreeg in den Haage, daar de Graaf doorgaans zyn Hof hielt. Ook bleef dit Geregthof gemeen, na de verandering der Regeeringe en na 't afzweeren des laaften Graafs, in 't jaar 1581. Zeeland onderwierp zig zelfs, onder zekere voorwaarden, aan het Regtsgebied des Hoogen Raads, die, in 't jaar 1582, opgereg't werdt (*n*). Ondertuschen, ontftonden 'er geduurig verschillen, tuschen de twee Gewesten, oordeelende het een, gemeenlyk, dat het ander zig te veel gezags aanmatigde, in of over de Geregthoven. Men hadt deeze verschillen, van tyd tot tyd, bygelegd, by onderling Verdrag. Doch voor eenige jaaren, waren zy, van nieuws, verreezen (*o*). Holland oordeelde meer Raaden te moeten hebben in het Hof, dan Zeeland begeerde toe te staan. Ook verstondt Holland, dat de Staaten van dit Gewest, altoos, den President moesten stellen; en dat Zeeland zig zo veel gezags niet behoorde aan te maatigen, om den Hove de hand te fluiten, in zaaken, die men, in dit Ge-

(*m*) Zie III. Deel. bl. 24.

(*n*) Groot-Pliskaarb. II. Deel, kol. 837.

(*o*) Refol. van Confid. bl. 268, 505, 628.

Gewest, voor *polityk* hieldt, schoon't, in Holland, anders verstaan werdt. In Zeeland, beweerde men, daarentegen, dat Holland te veel bewinds zocht, over zyne oude Bondgenooten. De twist liep zo hoog, ten deezen tyde, dat men, eindelyk, de drie Zeeuwfche Raaden, die, nevens de negen Hollandfchen, het Hof uitmaaken, sloot buiten de Vergaderingen van den Hove. Veel viel hierover te doen tusfchen de twee Gewesten, en 't ftondt op 't punt, dat Zeeland zig, in Regtszaaken, geheellyk zou hebben gefcheiden van Holland, en een byzonder Geregthof hebben ingeffeld (p): 't welk fommigen, veelligt, tegenwoordig, niet ongaarne gezien zouden hebben, om dat de Prins van Oranje, door Zeeland in 't byzonder, tot Stadhouder verkooren zynde, waarvan fomtyds, gefproken werdt, ook aan 't hoofd van een byzonder Geregthof diende gefield te worden. Doch 't kwam zo ver niet. In Zomermaand des volgende jaars, verdroeg men zig met elkanderen, onder beding, dat Zeeland, voortaan, geheellyk ontheeven zou zyn van het Regtsgebied van den Hove, en alleenlyk, in gevolge der voorgaande Overeenkomften, aan dat van den Hoogen Raade onderhoorig blyven (q). Sedert, beftondt het Hof alleen uit Hollandfche Raaden. En de Zeeuwfche zaaken kwamen alleen voor den Hoogen Raade. Doch daar verliepen maar weinige ja-

ren,

(p) AITZEMA VI. Deel, bl. 537-547.

(q) Groot-Plakaatb. III. Deel, bl. 688.

1668. ren, of de verandering der Regeeringe in Holland gaf gelegenheid, dat het Hof, wederom, gelyk te vooren, uit Zeeuwfche zo wel als Hollandfche Raaden, werdt famengefteld, en wederom Regtsgebied bekwam over Zeeland; gelyk wy, ter zyner plaatfe, ftaan te melden.

XXX. Tufchen het Zuider- en Noorderkwartier van Holland, was ook, federt lang, verfchil geweest over het aandeel, welk elk in de gemeene lasten te draagen hadt. Het eerfte bragt *negenenzeventig en een half*; het andere *zwintig en een half* in 't honderd op. Doch het Noorderkwartier oordeelde, by deeze verdeling, boven vermogen, bezwaard te zyn. Men kwam, derhalye, in Hooimaand deezes jaars, overeen, dat het Zuiderkwartier, voortaan, *eenentagtig en drie vierde*, en het Noorderkwartier *agttien en een vierde* in 't honderd draagen zou (r).

Raad-pleegin-
gen over
't verster-
ken van
Naarden.

De Staaten van Holland, in Sprokkelmaand des jaars 1666, beflooten hebbende, hun Gewest, van de Landzyde, door het verbeteren der Vestingwerken van Naarden, Woerden, Oudewater en Schoonhoven, fterker te maaken, dan het, tot nog toe, geweest was (s); werden, hiertoe, eerlang, Gemagtigden uit de Gekommitteerde Raaden benoemd, die geraaden vonden, met Naarden te beginnen; daar men voorhadt 't werk aan te befteden, op den zeventwintigften van

Sprok-

(r) Groot-Plakaatb. III. Deel, bl. 785. AITZEMA VI. Deel, bl. 572.

(s) Resbl. Holl. 8 Febr. 1666s bl. 6.

Sprokkelmaand deezes jaars. Doch de Stad 1668.
 Amsterdam, groot belang hebbende by de
 versterking van Naarden, verzogt, kort te
 vooren, dat de besteeding niet voortgaan
 mogt, voor men haar nader gehoord hadt.
 Twee der Gemagtigden, *Joan Eleman*, uit de
 Regeeringe van Leiden, en *Gerard Hasfelaar*,
 Oud Burgemeester van Amsterdam, begaven
 zig, hierop, naar deeze Stad, om Burgemees-
 teren en Raaden de noodzaakelykheid van
 't sterken van Naarden te vertoonen. Ele-
 man, die 't woord voerde, wees, zo sommi-
 gen verhaalen, aan „ dat Amsterdam, slegts
 „ twee uuren van Naarden en Gooiland ge-
 „ legen, ligtelyk, over de Veluwe, die aan
 „ Gooiland paalde, te naderen was, zo de
 „ vyand zig alleenlyk van den Ysfel, die niet
 „ zeer gedekt was, wist meester te maaken.
 „ Dat de Ysfel veel ondieper, en de Veluwe
 „ meer bebouwd was dan te vooren: waarom
 „ de vyand ligter over den stroom geraaken,
 „ en onderhoud op de Veluwe vinden zou
 „ konnen, dan immer voorheen. Dat Hol-
 „ land nu naauwlyks anders dan door de an-
 „ dere Gewesten gedekt werdt, en openleg-
 „ gen zou, als de andere Gewesten het ver-
 „ sterken der grenzen verwaarloosden. Dat
 „ men zelfs, in den jaare 1618, gezien hadt,
 „ wat 's Lands Kapitein-Generaal, met wei-
 „ nig Krygsvolk gesterkt, in de zwakke Hol-
 „ landsche Steden, onderneemen durfde.
 „ Dat, in den jaare 1650, 's Lands Krygs-
 „ magt, langs den weg van Naarden, tot
 „ voor Amsterdam gevoerd was. Dat Hol-
 „ land,

1668. „ land , voor diergelyke aanvallen van bin-
 „ nen , en voor alle anderen van buiten ge-
 „ dekt zou zyn , als men eenige Steden aan
 „ de Landzyde versterkte. Dat het sterken
 „ van Naarden Amsterdam in 't byzonder
 „ beveiligen zou : waarom men vertrouw-
 „ de , dat de Stad geene zwaarigheid zou
 „ maaken , om 'er in te bewilligen.” 't Stuk
 dan by Burgemeesteren overwoogen zynde ,
 flaken de stemmen. 't Zelfde gebeurde ook ,
 zo men verzekert , in de zesendertig Raaden ,
 en zelfs , dat vreemd schynt , onder de agt
 Gemagtigden uit de Regeeringe , wien 't o-
 verleg des werks aanbevolen was. Eindelyk ,
 gaf men te verstaan , dat de Stad in de ver-
 sterking van Naarden bewilligen zou , zo de
 Staaten haar belooven wilden , dat 'er geen
 bevelhebber over gesteld , noch geene bezet-
 ting , boven de zeshonderd man sterk , in ge-
 legd zou worden , dan met haare bewilliging.
 Doch deeze voorwaarden behaagden den
 Staaten niet. Amsterdam bleef 'er egter op
 staan : 't welk oorzaak was , dat de verster-
 king van Naarden , ten deezen tyde , agter-
 bleef (t).

Hande-
 ling over
 't losfen
 der ver-
 pande
 Heerlyk-
 heden

Men hadt , sedert eenigen tyd , in Hol-
 land , verscheiden' Heerlykheden , Tienden ,
 Erfpagten en andere Domeinen der Graaf-
 lykheid verkogt (u) , en , by , deeze gelegen-
 heid , in overweeging genomen , om de Heer-
 lykheden van Geertruidenberg en van Bre-
 de-

(t) AITZEMA VI. Deel, bl. 496.

(u) Zie onder and. Resol. Ho. I. 23 Sept. 1668 bl. 58.

derode, die, ieder voor zes- of zeventuizend 1668.
 guldens, verpand geweest waren, de eerste
 aan den Huize van Oranje, de andere aan den
 Huize van Brederode, wederom, te losfen, van
 en, of te verkoopen, of aan den Staat te hou- Geer-
 den: tot welk laatste, de meerderheid neig- truiden-
 de. Doch de Prinses, Weduwe van Oranje, berg en
 verlyftogt aan de Heerlykheid van Geertrui- Brede-
 denberg, en de Graavinne Weduwe van Bre- rode.
 derode verzogten, ernstelyk, dat men haar
 niet ontzetten wilde van 't bezit haarer Heer-
 lykheden (v). Men ging egter voort met het
 aflosfen der pandpenningen; 't welk, ten op-
 zigte van Geertruidenberg, reeds in Winter-
 maand des jaars 1667, geschied was. Sedert,
 viel 'er vry wat geschils, tusfchen de Raaden
 en Rekenmeesters van Holland en die des
 Prinsen van Oranje, over zekere geestelyke
 goederen, op welken de laatste oordeelden
 geregtigd te zyn, niettegenstaande de aflos-
 fing (w). De Hooge Raad deedt, hierover,
 uitpraak by voorraad, der Prinsesfe Wedu-
 we de geestelyke goederen, het Regt van
 Patroonfchap, en het Wind- en Molenregt
 toewyzende, en de Rekenkamer bevestigen-
 de, in het hoog en laag Regtsgebied der Ste-
 de Geertruidenberg. Doch de Rekenkamer
 maakte zwaarigheid, om 't Regt van Patroon-
 fchap te laten aan de Prinsesfe, voorgeeven-
 de dat daaruit merkelyke onlusten, tusfchen de
 Wethouderfchap en den Kerkenraad, te dug-
 ten

(v) Refol. Holl. 17, 18, 21, 22 Dec. 1666. II. 63, 73

(w) Refol. Holl. 8, 9 Febr. 5, 16, 17 Maart, 13 Dec 1667.
 bl. 8, 17, 67, 6, 7, 49.

1668. ten waren. 's Prinsen Raaden oordeelden, dat alle zwaarigheid weggeruimd zou zyn, zo men goedvinden kon, de zaaken, door de Prinsesse begeerd, haar, tot een onversterlyk erfleen, te houden van de Graaflykheid van Holland, op te draagen. Ondertusfchen, deedt men, van wege Holland, de Vifcheryen en andere Domeinen, waartoe het Huis van Oranje oordeelde geregtigd te zyn, in 't openbaar, verpagten: waartegen, uit naam van den Prinse, vergeefs, *geprotesteerd* werdt. In 't volgende jaar 1669, raadpleegde men nog, ter Vergaderinge van Holland, over de beste wyze, om de zaak van Geertruidenberg, met den Huize van Oranje, af te doen, by verdrag (x), zonder dat my bekend is, dat hierop iet naders gevolgd zy. De zaak van Geertruidenberg is, naar 't fchynt, blyven hangen, zonder beflist te worden, tot dat, na de verandering des jaars 1672, de Staaten den Prinse van Oranje, alles, wat tot het middelbaar en laag Regtsgebied deez Heerlykheid behoorde, tegen de voldoening van twintigduizend ponden, aflonden (y): waarmede zyne Hoogheid, in 't vol bezit der Heerlykheid Geertruidenberg, herfteld werdt.

(x) Refol. Holl. 28 Septemb. 1668. bl. 74. 22 May 1669. bl. 24. AITZEMA VI. Deel, bl. 528, 554, 556, 630, 637.

(y) Refol. Holl. 18 Nov. 1672. bl. 13

VADERLANDSCHE HISTORIE.

TWEE-ENVYFTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. *Handeling over 't verminderen van 's Lands Krygsmagt.* II. *Venetie verzoekt onderstand. Gezantschap naar Konstantinopel. Grenscheidung van Vlaanderen. Hoefyzersche schuld vereffend. Verdrag wegens Rynberk. Overeenkomst met de Ridderorde van Maltha.* III. *Handeling met Portugal. Verdrag wegens den Zouthandel te S. Ubes.* IV. *Verval en herstelling der Westindische Maatschappye.* V. *Frankryk zoekt de Staaten, vergeefs, af te trekken van het drievoudig Verbond. De Witts oordeel over dit Verbond. Handel der Franschen in Zweeden.* VI. *Overeenkomst wegens de onderstandgelden, door Spanje, aan Zweeden beloofd.* VII. *Handel van Colbert in Engeland.* VIII. *Frankryk zoekt den Keurvorst van Brandenburg te winnen. De Keurvorst houdt zig aan de zyde der Staaten.* IX. *De Staaten treden met Temple in onderhandeling over 't Verdrag van Zeevaart, over 't verjaagen der Engelschen uit Makassar, over Suri-*
name,

name, en over den Schotsche Stapel, te Veere. X. Verdrag met Luik, wegens La Rochette. Hevige twist met Zierikzee. XI. Handel der Franschen aan 't Hof van Berlyn. De Keurvorst waarschuwt de Staaten. XII. Karel de II. treedt in een heimelyk Verbond met Lodewyk den XIV. Onderzoek, of de Witt kennis hadt van Frankryks toeleg. XIII. De Staaten vaardigen verscheiden Gezantschappen af. Zy begroeten den Koning van Frankryk. Inval in Lotharingen. XIV. De Prins van Oranje krygt zitting in den Raad van Staate. Harmonie of Overeenstemming tusschen de Gewesten. XV. Raadpleegingen op het aanstellen van eenen Kapitein-Generaal. De Prins van Oranje doet eene reis naar Engeland. XVI. Ongeoorlofde verstandhouding gestraft. Oktroi voor de Wisselbank te Amsterdam. XVII. Handeliug van 't Fransche Hof in Duitschland. De Koophandel wordt bekommerd. Invoer einiger Fransche waaren verboden. Toerusting in Engeland. XVIII. Zes Algiersche Schepen veroverd. Een Engelsch Konings Jagt wil den Luitenant-Admiraal van Gend noodzaaken te sryken. Misoegen, hieruit ontstaan. XIX. Raadpleegingen op de aanstellinge van een Legerhoofd. Inzigten van de Witt. Voorslag eeniger Gemagtigden van Holland. De Gekommitteerde Raaden oordeelen, dat men den Prins van Oranje tot Kapitein-Generaal behoort aan te stellen. Gevoelen der Leden van Holland. Ontwerp eener Instructie. Overleg om den Prins, voor zyn leeven, of voor eenen enkelen veldtoegt, aan te stellen. XX. Oordeel van 't Engelsche

gelsche Hof over 's Prinsen bevordering. Lodewyk de XIV. verandert hieromtrent van inzigten. XXI. Verdere verwydering tusschen Frankryk en de Staaten. XXII. De Staaten schryven, beleefdelyk, aan den Koning van Frankryk. XXIII. Gesprek van den Ambassadeur de Groot met Le Tellier. XXIV. Zyne aanspraak aan den Koning. 's Konings antwoord. 's Koning brief aan de Staaen. XXV. Overeenkomst met Spanje. XXVI. Verbond tusschen Frankryk en Zweeden. Geheime punten. XXVII. Karel de II. zendt Downing naar den Haage. Onderhandelingen met hem, over 't stuk der vlagge. De Staaten geeven veel toe; doch vorderen 'er niet mede. XXVIII. Handeling van Boreel in Engeland. Klagten der Engelschen over schimpende schilderyen, penningen en schriften. XIX. Slot der raadpleegingen over de bevordering van den Prinse van Oranje. XXX. Hy wordt aangesteld tot Kapitein-Generaal voor den aanstaanden veldtogt.

Zo dra was de Vrede te Aken niet geslooten, of de Staaten waren bedagt, op het verminderen huner Landmagt. De Raad van Staate, hierop gehoord, oordeelde, in Hooimaand, dat men het volk van oorloge, welk thans, op 't papier, omtrent zeventigduizend man in alles beliep, behoorde te verminderen tot op vierhonderd en twee vendels, uitmaakende eenendertigduizend zeshonderd en tagtig knegten, en twee-en-

1668.

I.
Handeling over 't verminderen van 's Lands Krygsmagt.

vyf-

1668. vyftig kornetten, uitmaakende drieduizend en twintig paarden, in alles vierendertigduizend zeventhonderd man (a). Doch de Staaten van Holland verftonden, dat men 's Lands Krygsmagt, by vermindering en afdanking, behoorde te brengen op vierhonderd negentien vendels, uitmaakende negenentwintigduizend negenhonderd vyfendertig knegten, en twee-envyftig kornetten; uitmaakende zevenentwintighonderd en vyf paarden (b): 't welk, over 't geheel, tweeduizend en zestig man minder was, dan de Raad van Staate in dienst wilde houden. De meeste andere Gewesten oordeelden, daarentegen, dat Holland het Krygsvolk te veel verminderen wilde, en dat men zig ten minste behoorde te houden aan 't gevoelen des Raads van Staate. Utrecht alleen neigde tot eenige grooter vermindering (c). Maar Holland, ongezind om zig langer met den last van Krygsvolk, welk men voor overtoellig hieldt, te bezwaaren, beftondt, eerlang, op eigen gezag, vierentwintig vendels te voet, fttaande ter betaalinge van dit Gewest, af te danken (d). De Raad van Staate, hierop gevraagd zynde, oordeelde, dat men de Staaten van Holland verzoeken moest, zig, van deeze afzonderlyke afdanking te willen onthouden, onder anderen, tot ftavinge deezer gedagten, aan-
haa-

(a) AITZEMA VI. Deel. bl. 575-581.

(b) Refol. Holl. 3 Aug. 1668. bl. 67. AITZEMA VI. Deel, bl. 582, 604.

(c) AITZEMA VI. Deel. bl. 585, 589, 604.

(d) AITZEMA VI. Deel, bl. 587, 590, 637, 651, 657.

haalende het besluit der algemeene Staaten van den agttienden van Oogstmaand des jaars 1650 (e): 't welk by die van Holland, welken zig, ter deezer gelegenheid, te binnen bragten 't gene, in dat jaar, voorgevallen was, zeer euvel genomen werdt. Doch de Raad van Staate liet het hier niet by; maar besloot, in Wintermaand, brieven te laten afgaan aan de Bevelhebbers van verscheiden' bezettingen, ter betaalinge van Holland staande, hun daarby belastende, op bevel van eenig byzonder Gewest, geene afdanking te doen. De algemeene Staaten hadden den Raad tot dit schryven gemagtigd, by een besluit, genomen, terwyl 'er maar één Afgevaardigde van Holland in de Vergadering tegenwoordig was, die, meent men, geene opmerking gehad hadt, op 't gene 'er verhandeld en beslooten was (f). Doch de Staaten van Holland verscheenen, den eenentwintigsten, in vollen getale, in de Generaliteits Vergaderinge, klaagende, by monde van den Raadpensionaris de Witt, in 't breede, over 't bedryf des Raads van Staate, die 't schryven aan de Bevelhebbers hadt gezogt te regtvaardigen, met de bekende * geweldenaaryen des jaars 1650, en wederom * *Violentien.* kracht s'cheen te willen geeven aan de † afgedrongen' Resolutie van den agttienden † *Geëxtorquerde.* van Oogstmaand des gemelden jaars, welke nogtans, by de Akte van Vergiffenisse, in

(e) AITZEMA VI. *Deel*, bl. 662.(f) AITZEMA VI. *Deel*, bl. 664, 666.

1668. „ in 't volgende jaar 1651, door de geza-
 „ mentlyke Bondgenooten, op de groote zaa-
 „ le van 't Hof van Holland, voor nietig,
 „ kragteloos en van onwaarde verklaard was;
 „ en welke men belast hadt te ligten uit de
 „ Registers, als zynde de nadeeligste en aan-
 „ stootelykste, die op de Resolutien van den
 „ vyfden en zesden van Zomermaand ge-
 „ volgd was.” Voorts begeerde men ern-
 „ stelyk „ dat het Geschrift des Raads, waar-
 „ in de haatelyke Resolutie aangehaald was,
 „ aan denzelven mogt terug gegeven wor-
 „ den, om naar gelegenheid der zaake, ver-
 „ anderd, en vooral van de onverdraaglyke
 „ aanhaaling der Resolutie van Oogstmaand
 „ des jaars 1650, en der voorgaande Reso-
 „ lutien, daarop staande, gezuiverd te wor-
 „ den (g).” Ook geschiedde dit, sedert:
 „ waarop de Staaten van Holland hunne scher-
 „ pe aanmerkingen tegen den Raad van Staate,
 „ insgelyks, introkken. Voorts, werdt de Raad
 „ van Staate, van wege de algemeene Staa-
 „ ten verzogt, de brieven aan de Bevelheb-
 „ bers niet te willen laten afgaan. De Staa-
 „ ten van Holland ook aangewezen hebbende,
 „ dat zy, door de byzondere afdanking,
 „ alleenlyk gebragt waren op het waare aan-
 „ deel, welk zy, in de gemeene lasten, draa-
 „ gen moesten (h), liet men dezelve voortgang
 „ hebben, en het misnoegen der andere Gewes-
 „ ten verdween allengskens. De vermindering
 „ van

(g) Resol. Holl. 20 Decemb. 1668. bl. 72.

(h) Resol. Holl. 21 Decemb. 1668. bl. 81. AITZEMA VIe
 Deel, bl. 664.

van 's Lands Krygsmagt stelde de gemeene schatkist in zo veel beteren staat, dat men, onaan gezien de kostbaare oorlogen, sedert de Vrede met Spanje gevoerd, eerlang, byna twee millioenen oude schulden kon afleggen (i).

1668.

In den nazomer deezes jaars, was, in den Haage, gekomen *François Louis van Bonstetten*, den Staaten, uit den naam van het Kanton Bern in Zwitserland, twee- of drieduizend man aanbiedende, en hun te gelyk hoop geëvende, dat de Zwitserfche Kantons zig, veel ligt, begeeven zouden in het Verbond, tus sphen Groot-Britanje, Zweeden en de Staaten opgeregt. De inval des Konings van Frankryk in het Franche Comté nadt gelegenheid gegeven tot deeze opening, diergelyke, ook in Engeland, geschied was. De Staaten hoor denze gaarne, en schreeven 'er over aan de Regeering van Bern; en aan die der Zwitserfche Kantons in 't gemeen. Doch Bonstetten begeerde, dat men, van nu af aan, twee of drie vendels Zwitfers in dienst name: waarmede de algemeene Staaten zig, in deezen tyd van vrede, niet belasten wilde. Maar de Staaten van Holland beslooten, de aangeboden twee of drie vendels te betaalen, mids Bonstetten beloofde, te wege te zullen brengen, dat Zwitserland zig verbondt, om den Staaten, ten allen tyde, twee- of drieduizend man te laten werven; om de Akenfche Vrede te handhaaven, en om zig te be

Voorflag om eenige Zwitfers in Staaten dienst te laten treden.

gee

(i) WICQUEFORT by BRANDT de Ruijter, bl. 613.

1668.

geeven in het Verbond, tusfchen Groot-Britanje, Zweeden en deezen Staat, opgeregt. Doch ik vind niet dat deeze handeling eenig gevolg hadt ten deezen tyde. Ook verdroegen de Zwitfers zig, daarna, met Frankryk; waardoor de begeerte, om zig van hunne troepen te bedienen, merkelyk verflaauwde, hier te Lande; fchoon zyze den Staaten, van tyd tot tyd, bleeven aanbieden (*k*).

II.
Venetie
verzoekt
onder-
ftand te-
gen den
Grooten
Heer.

Den Grooten Heer, federt eenigen tyd, bezig zynde met het beleg van Kandia; nam de Staat van Venetie zyne toevlugt, onder anderen, tot de Vereenigde Gewesten, dezelve verzoekende, om eenigen onderftand in geld, zo men geene manfchap misfen kon, of zelden wilde. Doch de Staaten beriepen zig op Groot-Britanje, eerst willende afwagten, wat dit Ryk doen zou tegen de Turken, om zig daarnaar te voegen (*l*). En nademaal, uit Engeland, geen onderftand kwam, bleeven de Staaten ook agterlyk, in 't byftaan van Venetie. De Franschen alleen zonden eenen merkelyken onderftand naar Kandia. Doch de Plaats werdt, na een vierjaarig beleg, in Herftmaand des jaars 1669, by verdrag, den Turken overgegeven (*m*).

Gezant-
fchap
naar Kon-
ftantino-
pei.

Terwyl Kandia belegerd werdt, vonden de algemeene Staaten geraaden, wederom eenen Resident naar Konftantinopel te zenden,

(*k*) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 841, 841. AITZEMA VI. Deel, bl. 430, 587, 592, 605, 606. Holl. Merc. van 1669. bl. 146, van 1671. bl. 133.

(*l*) AITZEMA VI. Deel, bl. 428. 606, 607, 722.

(*m*) Holl. Merc. van 669. bl. 148.

den, tot onderhouding van vriendschap met de Ottomannische Porte, en tot bevordering van 't belang des Koophandels, in het Turksche Ryk, daar de handel met Venetie nu afgebroken was. *Justinus Coljers* trok, in Hooimaand, derwaards, rykelyk voorzien van geschenken, voor den Grooten Heer zelve, en voor de aanzienlyksten des Ryks. Ook slaagde hy zo wel in zynde handeling, dat hem alles, wat hy begeerde, werdt toegestaan (*n*).

1663.

De Afgevaardigden der Staaten te Brussel, die zo veel hadden toegebracht, tot het sluiten der Akenfche Vrede, bleeven nog eenigen tyd in Brabant, en bragten, aldaar, eerlang, te wege, dat het Reglement op de Grensfcheiding in Vlaanderen, reeds in 't jaar 1664 gemaakt, eindelyk, bekragtigd werdt (*o*). Ook bevorderden zy, dat de groote Raad te Mechelen, ten laastten, uitspraak deedt over het oud geschil tusfchen de Staaten en den Keurvorst van Brandenburg, wegens de zogenoemde Hoefyzerfche fchuld (*p*); welk geschil, in den jaare 1665, door partyen, aan deezen Raade verbleeven was (*q*). De Keurvorst moest, volgens deeze uitspraak, den Staaten betaalen honderdduizend *Pattakons* of Ryksdaalers, met zo veel Intrest en Intrest van Intrest, als 'er de Staaten van betaald hadden, en een half ten honderd voor-

't Reglement op de grensfcheiding van Vlaanderen wordt bekragtigd. Uitspraak over de Hoefyzerfche fchuld.

ZOU

(*n*) AITZEMA VI. Deel, bl. 638-651.

(*o*) Groot-Plakaatb. III. Deel, bl. 313.

(*p*) Secr. Refo'. Holl. 21 Maart 1669. III. Deel, bl. 16.

(*q*) Zie het voor. bl. 312.

1668. zou hy mogen korten de penningen, welken hy kon bewyzen, op rekening der gemelde schuld, betaald te hebben. De Staaten moesten hem, daarentegen, goeddoen alle de brand-schattingen, gelei en verlofgelden, welken zy, in de jaaren 1629, 1630, 1631 en 1636, in 't Land van Kleeve, hadden doen ligten. Om-trent eenige andere punten, beval het Hof na-der bewys in te leveren. De uitspraak geschied-de, op den vyfden van Zomermaand (r).

Over-
een-
komst
wegens
Ryn-
berk.

Met den Keurvorst van Keulen, nu verkoo-
ren tot Medehelper en vermoedelyken Op-
volger in 't Bisdom van Munster (s), waren
de Staaten, reeds in Wintermaand des voor-
leeden jaars, overeengekomen „ dat, zo lang
„ zyne Stad Rynberk Staatfche bezetting
„ inhebben zou, de Kerspelkerk aldaar zou
„ gebruikt worden door de Gereformeer-
„ den, die ook eene Kerk te Isfum zouden
„ mogen hebben; dat de Wethouderschap te
„ Rynberk, half uit Gereformeerden en half
„ uit Roomschen, bestaan zou, en verkoo-
„ ren worden door zulken, die daartoe by
„ Privilegien geregtigd waren, zonder dat
„ iemand anders zig daarmede zou mogen
„ moeijen: dat, eindelyk, de Landtol aan
„ den Keurvorst blyven zou, zonder dat de
„ Staatfche bezetting daarop of op eenige
„ andere zaaken, het burgerlyk bewind der
„ Stad betreffende, eenige indragt zou mogen
„ doen (t).”

De

(r) AITZEMA VI. Deel, bl. 885.

(s) AITZEMA VI. Deel, bl. 354.

(t) Zie AITZEMA VI. Deel, bl. 357.

De eisch der Ridder-Orde van Maltha, op de Staaten der Vereenigde Gewesten en op die van Holland in 't byzonder, werdt, eindelyk, vereiffend, by onderling Verdrag. *Reinier Kemping*, Gemagtigde van den Prinsê Kardinaal en Landgraave van Hefsen, als Meester der Orde in Duitschland, hadt, hiertoe, al van 't jaar 1639, gearbeid, zonder aan een einde van zaaken te hebben konnen geraaken. Doch de Graaf d'Estrades hadt de zaaken van Maltha den Staaten, uit den naam van den Koning van Frankryk, zo ernstelyk aanbevolen, dat die van Holland, eindelyk, beslooten, den Raadpensionaris de Witt te magtigen, om het oud geschil af te doen met Kemping. Ook waren zy, in Wintermaand des voorleeden jaars, verdraagen, op 't behaagen der wederzydsche Meesteren „ dat alle „ eifchen, welken de Ridder-Orde zou mogen hebben op eenige goederen, in Holland gelegen, en afhankelijk van de Kommanderye te Haarlem, dood en vernietigd „ verklaard zouden worden, onder de volgende voorwaarden: dat de Staaten van „ Holland, terstond na de bekragtiging van „ dit Verdrag, den Prinsê Kardinaal zouden „ doen betaalen honderdvvyftigduizend guldens eens; dat de Orde haar regt behouden zou op de goederen derzelve, in de „ andere Vereenigde Gewesten gelegen, en „ dat de Staaten van Holland hun best zouden doen, om door verdrag, of by wege „ van regte, der Orde, ook in deeze Gewesten, voldoening te bezorgen: dat, einde-

1668.

Verdrag
tuschen
de Staa-
ten van
Holland
en de
Ridder-
Orde van
Maltha.

1668. „lyk, dit Verdrag, niet bekrachtigd worden-
 „de, zou geagt worden als niet gemaakt.”
 Voorts, hadt de Witt aan *Jan Jakob, Baron van Palland*, Kommandeur en Ontvanger der Orde over Neder-Duischland, en aan den Heere Kemping, in vergoeding van een gedeelte hunner zwaare kosten, zesduizend guldens te saamen, en voor ieder een' gouden keten, ter waarde van duizend guldens, toegezeid (u). De Staaten stelden, terstond hierna, orde om de beloofde penningen in gereedheid te houden (v). Ook werdt het Verdrag, eerlang, behoorlyk bekrachtigd, door den Groot-Meester der Orde. Doch de postlooper, die deeze bekrachtiging herwaards brengen zou, beroofde de maale of het pakket, waarin dezelve beslooten was (w); zo dat het nog tot in Slagtm-aand des jaars 1669. aanliep, eer de wederzydsche bekrachtigingen werden uitgewisfeld (x). Midlerwyl, bleef Kemping, geholpen van d'Estrades, ook aanhouden by de algemeene Staaten, op het afdoen van 't gene de Orde van de andere Gewesten te vorderen hadt (y). Doch hier werdt de zaak nog slepende gehouden.

III. De Koning van Portugal liet, sedert eenige jaaren, niet na, van tyd tot tyd, aan te houden (z) op de herlevering van Kochin en Kananor, door de Oostindische Maatschappye.

(u) Resol. Holl. 9 Decemb 1667. bl. 36.

(v) Resol. Holl. 27 Jan. 1668. bl. 40.

(w) Resol. Holl. 24 July, 1668. bl. 42.

(x) Resol. Holl. 28 Nov. 1669. bl. 23.

(y) АИЗМА VI. Deel, bl. 871.

(z) АИЗМА V. Deel, bl. 1078.

pye, tegen den inhoud der Vrede van den jaare 1661, zo hy oordeelde, op zyne onderdaanen veroverd (a). Ten deezen einde, was, in Zomermaand des voorleeden jaars, herwaards gekomen *Don Francisco de Mello*. Doch van der Staaten zyde, werden ook klagten ingebracht tegen den Koning van Portugal, die agterlyk bleef in 't voldoen der penningen, by 't Verdrag van den jaare 1661, beloofd; den prys van 't Zout niet naar behooren regelde; de Nederlandfche Schepen in de havens van Portugal te lang ophieldt, en den ingezetenen der Vereenigde Gewesten geene voldoening bezorgde, wegens 't gene zy in Brazil te vorderen hadden. De Gezant beloofde, den Staaten, op dit alles, te zullen vergenoegen, zo men Kochin en Kananor wederom affondt (b). De Staaten van Holland, op zynen eisch raadpleegende, namen in bedenking, of men, Kochin en Kananor behoudende, den Koning van Portugal, daarentegen, niet zou behooren te ontfiaan van het opbrengen van zekere geldfommen, waartoe hy zig, by het jongfte Verdrag, verbonden hadt. Doch hierop werdt niets beflouten (c). Men handelde ook, geduuriglyk, met de Mello, zonder elkanderen te konnen verstaan. Ondertusfchen, was de Regeering in Portugal geheellyk veranderd. De Koning was genoodzaakt geweest, 't gebied van 't Ryk af te ftaan aan zynen Broeder, *Don Pedro*,

(a) Zie hier voor. XLIX. Boek, bl. 73.

(b) AITZEMA VI Deel, bl. 251-255.

(c) Secr. Refol. Hist. 26 Aug. 1667. II. Deel, bl. 581.

1668. *dro*, die alles, federt, op 's Konings naam, bestierde, (*d*), en, in Sprokkelmaand deezes jaars, vrede maakte met Spanje: waarop de Portugeezen zeer gesteld geweest waren. By deze Vrede, werdt Alfonso voor Koning van Portugal erkend (*e*). De Mello, daarna, een' keer naar Lisbon gedaan hebbende, om verslag te doen, kwam, in Lentemaand des jaars 1669, wederom in den Haage (*f*), en tradt toen, met den Raadpensionaris de Witt, in byzondere onderhandeling over een verdrag. Men kwam, eindelyk, overeen, in Hooimaand „ dat Kochin en Kananor blyven „ zouden in de magt der Staaten, en in handen der Nederlandfche Oostindifche Maatschappye, tot een onderpand voor de agterftallen, die Portugal den Staaten nog schuldig was, en die drie millioenen guldens beliepen. Dat Portugal een millioen guldens aan Zout te S. Ubes zou leveren, „ tegen vierhonderd en tagtig *rees* de * mooi of mudde, en de regten op dit Zout, tegen „ zevenhonderd *rees* de mooi, korten op het „ gene het Ryk den Staaten nog schuldig was. Dat men dit Zout, niet te gelyk; maar „ in den tyd van twintig jaaren zou ontvangen. Dat, geduurende dien tyd, aan geene andere uitheemschen, nog aan eenige „ byzondere ingezetenen der Vereenigde Gewesten, eenig Zout zou mogen geleverd „ verd

Verdrag
wegens
den
Zout-
handel te
S. Ubes.

* *muid*.

(*d*) AITZEMA VI. Deel, bl. 270-278. D'ESTRAD. Tom. VI. p. 207.

(*e*) AITZEMA VI. Deel, bl. 300, 365-376.

(*f*) Moll. Merc. van 1669. bl. 31.

„ verd worden , onder den prys van veer- 1669.
 „ tienhonderdentwintig rees de mooi. Dat
 „ het Verdrag van den jaare 1661, voortaan,
 „ in alle deelen, die, by dit Verdrag, niet
 „ veranderd of vernietigd waren, stiptelyk,
 „ zou onderhouden worden. Dat zyne Ko-
 „ ningklyke Hoogheid, de Regent van Por-
 „ tugal, zig, voor alle zyne onderzaaten, en
 „ de Staaten, voor de hunnen, met naame
 „ voor de Oost- en Westindifche Maatschap-
 „ pyen, tot de naarkominge van dit Verdrag,
 „ plegtiglyk, verbinden zouden (g).” De
 Engelfche Ambafadeur Temple hadt veel
 toegebracht, tot het fluiten van dit Verdrag
 (h), welk eerlang bekragtigd werdt (i): waar-
 na de Staaten orde ftelden, dat alle hunne
 onderzaaten, Zout te S. Ubes willende laa-
 den, zig, om verlof daartoe, zouden hebben
 te vervoegen by de Bewindhebbers der West-
 indifche Maatschappye deezer Landen, en
 aan dezelve, of aan den Gemagtigde der
 Staaten te S. Ubes, veertienhonderdentag-
 tig rees voor ieder mooi Zouts betalen (k).
 Sterk werdt deeze Zouthandel, federt, ge-
 dreeven, en bekwam de Westindifche Maat-
 fchappy, door middel van den zelve, eeni-
 ge vergoeding voor 't zwaar verlies van Brazil,
 welk haar egter, nimmer, naar behooren,
 geboet werdt.

Zy was, federt dit verlies, in zo deerlyk IV.
 een Verval
en

(g) Refol. Holl. 18 July 1660, bl. 6.

(h) TEMPLE Brieven, N. XLVII, bl. 345.

(i) Refol. Holl. 6 Decemb. 1661, bl. 45.

(k) Zie Groot Plakaatb. III, Deel, II, 1372.

1669. een verval geraakt, dat zy thans niet alleen
 ————— geene uitdeeling meer deedt, maar noch
 herstel- Hoofdfom noch Intrest betaalde van de pen-
 ling der ningen, welken men haar ter leen opgefchoo-
 Westin- ten hadt. Sommigen hadden, hierom, reeds
 difche in 't jaar 1667, voorgellaagen, dat men het
 Maat- Oktroi der Maatschappye, welk men hoop-
 fchap- te, tot het einde deezer eeuw, te doen ver-
 pye. lengen, met alle derzelve regten en bezit-
 tingen, te koop behoorde te veilen; om met
 het gene 'er voor gemaakt zou worden de
 fchulden der Maatschappye te voldoen. Doch
 de Bewindhebbers vonden te veel zwaarig-
 heid, in deezen voorflag. Ondertusfchen,
 waren zy niet in ftaat, om de honderddui-
 zend Ryksdaalers te voldoen, welken zy, vol-
 gens het Verdrag van den jaare 1667, der
 Zweedfche Afrikaanfche Maatschappye nog
 fchuldig waren (l). De algemeene Staaten
 waren, derhalve, tot het besluit gekomen,
 om deeze fomme, voor rekening der Maat-
 fchappye, te doen ligten tegen vier ten hon-
 derd, en de gereedfte middelen der Maat-
 fchappye, voor Hoofdfomme en Intrest, aan
 zig te doen verbinden (m). De handeling met
 Portugal gaf den Bewindhebbers, federt,
 gelegenheid, om hunnen Hoog-Mogendhe-
 den, in Hooimaand des voorleeden jaars,
 den deerlyken ftaat der Maatschappye te ver-
 toonen, met ernftig verzoek, dat haar, ne-
 vens de voldoening der agterffallige onder-
 stand-

(l) Notul. Zeel. 25 Novemb. 1667. bl. 126. AITZEMA VI.
 Deel. bl. 140. 157. 567. 569.

(m) AITZEMA VI. Deel, bl. 232. 233.

standgelden, bezorgd mogt worden, 't gene 1669.
haar, by 't Verdrag met Portugal van den
jaare 1661, beloofd was (n). De deelgenoo-
ten in de Maatschappye leverden een smeek-
schrift in, ten zelfden einde strekkende (o):
waarop, eindelyk, het Verdrag wegens den
Zouthandel gevolgd was. Doch de Maat-
schappye heeft, uit dit Verdrag, niet zo veel
voordeels kunnen trekken, dat zy, eenigs-
zins, op haar verhaal komen kon, Zy bleef
belast met eene schuld van zes millioenen gul-
dens, die zy onmogelyk kon afdoen. De Staa-
ten konden hierom niet goedvinden, haar
Oktroi, dat, met den eersten van Louwmaand,
des jaars 1672, ten einde liep, voor meer
dan agt maanden te verlengen. Diergelyke
verlenging geschiedde, sedert, nog twee
reizen. Doch in Herfstmaand des jaars 1674,
vonden de Staaten geraaden, de oude Maat-
schappye, gheellyk, te vernietigen, en eene
nieuwe op te regten, die Oktroi kreeg voor
vyfentwintig jaaren, ingaande met het jaar
1675. De schuld der oude Maatschappye
werdt op dertig ten honderd gewaardeerd,
en de Hoofdsommen der deelgenooten op
vyftien ten honderd. Van de verminderde
schuld der oude Maatschappye zou Intrest
betaald worden, welke men vinden zou, uit
het gene de nieuwe Maatschappye van de
oude overnam; uit het gene men nog van de
Kroone van Portugal te vorderen hadt, en
uit

(n) AITZEMA VI. Deel, bl. 569-572.

(o) AITZEMA VI. Deel, bl. 652.

1669.

uit de Rekognitie-gelden, die men, van tyd tot tyd, zou inkrygen voor 't vryftellen van den handel, binnen de paalen van 't Oktroi der Maatschappye. De deelgenooten moesten nog vier, en de schuldeifchers nog agt ten honderd voegen by hunne Hoofdfommen, waardoor de Maatschappy honderdentwintigduizend guldens in handen kreeg, die, nevens het gene de deelgenooten en schuldeifchers, daarenboven, te vorderen hadden, eene Hoofdfom van omtrent zeshonderd en dertigduizend guldens uitmaakten. De nieuwe Maatschappy kreeg, wyders, regt, om alleen te mogen handelen langs de Afrikaanfche kusten, van den Kreeftskeerkring af, tot op dertig graaden bezuiden de Evennagtslyn, en op alle de tufchen beide gelegen' Eilanden: voorts, aan de kust van Amerika, op Ifequebo en andere Plaatsen, met naame op het Eiland Curaçao. De Vaart op alle andere Plaatsen, gelegen binnen het Oktroi der oude Maatschappye, werdt nu voor alle ingezetenen van den Staat opengefteld, onder beding, dat de Oostindifche, of nieuwe Westindifche Maatschappy, bezit neemende van eenigen dier Plaatsen, de Vaart op dezelve alleen behouden zou, zo lang zy in dit bezit ware (*p*). De Westindifche Maatschappy, op deezen voet herfteld zynde, is, tot heden toe, in wezen gebleeven.

De

(*p*) Groot-Plakaatb. III. *Deel, II.* 1329, 1330, 1331, 1333, 1343.

De Vrede te Aken hadt de rust in de Nederlanden hersteld, en de Staaten verzuimden geene middelen, om dezelve te doen duuren. Vooral, hielden zy de hand aan het sterken van het drievoudig Verbond, de voorname of eenige oorzaak der Vrede. De Koning van Frankryk, daarentegen, zocht dit Verbond te breeken, en de Bondgenooten te verdeelen. 't Stak hem, vooral, in den krop, dat de Staaten hem, door middel van dit Verbond, genoodzaakt hadden, om zig met Spanje te verdraagen, zo hy zig geenens zwaaren oorlog op den hals hadt willen haalen, om welken te voeren, de Staaten, gelyk hem verzekerd was, en gelyk uit egte stukken af te neemen is (q), niet zouden hebben nagelaaten, geweldige geldfommen te besteeden (r). Ook hadt d'Estrades aan de Lionne geschreeven „ dat de Staaten, meer Mogendheden „ beweegende, om in het drievoudig Ver- „ bond te treden, gelyk zy van zins schee- „ nen, den band zo sterk maaken zouden, „ dat men dien niet wederom zou kunnen „ breeken (s).” Lodewyk de XIV. zocht, hierom, 't versterken van het drievoudig Verbond niet alleen te beletten; maar hy deedt zyn best, om één of meer Leden van dit Verbond tot zyne zyde over te haalen, waarin hy zo wel slaagde, dat de Staaten, eerlang, eer zy 't vermoeden konden, dit ge-

1669.

V.
De Staaten zoeken het drievoudig Verbond te sterken. De Koning van Frankryk tragt het te doen verbreeken.

(q) Secr. Resol. Holl. 26 Nov. 21 Dec. 1669. III. Deel, bl.

25, 34.

(r) D'ESTRADES Tom. VI. p. 414.

(s) D'ESTRADES Tom. VI. p. 444.

1669. wigtig Verbond geknakt en verbroken zagen, en zig ingewikkeld vonden in eenen zwaaren en gevaarlyken oorlog. 't Gene van de zyde van Frankryk gedaan werdt, tot bereiking van zulk een oogmerk, en op welk eene wyze 'er tegen aan gearbeid werdt, door de Staaten, maakt verre het voornaamste gedeelte uit van de geschiedenissen des tegenwoordigen tyds.

Hy zoekt de Staaten, te vergeefs, van het zelve af te trekken.

Lodewyk de XIV, de Bondgenooten zoekende van een te scheiden, wierp, al vroeg, het oog op de Staaten zelve. D'Estrades hadt hem in de gedagten gebragt, dat hy een nieuw en naauw Verbond met de Staaten zou kunnen sluiten, waarby men zig zou kunnen verbinden, om elkanderen te handhaaven in de tegenwoordige bezittingen, en waarby ook geregeld werdt het groeten der Fransche en Engelsche vlaggen, en 't wedergroeten der Staatsche, waarover men, sedert eenigen tyd, in Frankryk, gehandeld hadt, zonder elkanderen te hebben kunnen verstaan (t). Zulk een Verbond, en 't punt der vlagge inzonderheid zou, dagt hy, Groot-Britanje en de Staaten t'eenemaal verwyderen van elkanderen, zullende de Engelschen, nimmer, vredelyk, gedoogen, dat eens anders vlagge eene eer genoot, welke zy zig zelve, van regtswege, hielden toe te komen; noch besluiten, weder te groeten, op zulk eene wyze, als de Staaten vorderden, al ware 't schoon, dat zy, hieromtrent, eens waren geworden met Frank-

(t) DE WITT Brieven II, Deel, bl. 472, 473.

Frankryk (y). De Franfche Gezant, *Simon Arnaud de Pomponne*, die, in Lentemaand deezes jaars, in den Haage kwam (w), tradt dan in byzondere onderhandeling met den Raadpenfionaris de Witt, wien hy een afzonderlyk Verbond met Frankryk voorfloeg, welk, zeide hy, zou konnen dienen, om de agterdocht te verdryven, en het onderling goed vertrouwen te herftellen; mids men niet met Frankryk en te gelyk met andere Mogendheden verbonden floote; welk laafte hy hieldt te fryden met de eere zyns Meesters; en welk hem zo aanftootelyk voorkwam, dat het, voor eenen jongen, dapperen en magtigen Koning, niet te verdraagen was (x). Doch de Witt gaf hem zulk antwoord, dat hy ligtelyk befpeurde, dat de Staaten niet waren af te trekken van het drievoudig Verbond. Hoe de Raadpenfionaris, die gehouden werdt, door zyn byzonder belang, meer dan iemand, gedreeven te worden, om de Staaten naauw vereenigd te houden met Frankryk (y), hieromtrent; beftondt, kan men, uit dit zyn eigen fchryven, afneemen: „ Het
 „ voornaam uitwerkfel van het drievoudig
 „ Verbond zal, myns oordeels, wezen, dat,
 „ by zo verre, 't gene God verhoede, Frank-
 „ ryk wederom eenige nieuwe daadelykheid,
 „ met verbreekinge der Vrede, aan Spanje
 „ zou willen aandoen, de drie Staaten, ge-
 „ za-

Oordeel
 van de
 Witt, o-
 ver dit
 Ver-
 bond.

(y) D'ESTRADES *Tom. VI. p. 440, 444.*

(w) *Holl. Merc. van 't jaar 1669. bl. 30.*

(x) *TEMPLE Brieven N. XXIX bl. 191.*

(y) D'ESTRADES *Tom. VI. p. 444.*

1669 „ zamentlyk , zig * terftond , daartegen , met
 „ al hunne magt en vermogen , zullen kanten ,
 „ en zo , niet alleen de Kroon van Spanje , by
 „ haar regt en bezitting , maar ook zig zel-
 „ ven , voor eenen te ontzaglyken nabuur ,
 „ zullen bewaaren (z).” De Koning van Frank-
 ryk , derhalve , geene kans ziende , om de
 Staaten af te trekken van het drievoudig Ver-
 bond , hadt d'Estrades , reeds in Herftmaand
 des voorleeden jaars , uit zyn Gezantſchap in
 Holland , te rug geroepen (a) , en , midlerwyl ,
 Pompone naar Zweeden , en Colbert naar En-
 geland gezonden , om te beproeven , of hy ,
 aan deeze Hoven , met meer vrugt , zou kon-
 nen arbeiden.

Hande-
 ling des
 Konings
 van
 Frank-
 ryk , om
 Zweeden
 van het
 drievou-
 dig Ver-
 bond af
 te trek-
 ken.

Pompone was zeer gezien aan 't Zweedſche
 Hof , en deedt zulke voordeelige aanbiedin-
 gen , om Zweeden over te haalen tot een
 naauw Verbond met Frankryk , dat men zig
 verwonderde , dat hy niet terftond flaagde in
 zyne onderneeming. De Rykskanſelier , een
 aangehuwde Oom des minderjaarigen Ko-
 nings , was geheel op zyne zyde , hebbende ,
 zo men verzekerde , op ééne reize , over de
 zestigduizend guldens , tot een pillegaave ,
 ontvangen van den Koning van Frankryk (b) :
 en men was thans zo zeer om geld verlegen
 ten Hove , dat de aanbieding van eenen mer-
 kelyken onderftand , welke Pompone deedt ,
 in de tegenwoordige omftandigheden , groo-
 ten ingang ſcheen te moeten vinden. Hier
 kwam

(z) DE WITT Brieven II. Deel. bl. 575.

(a) D'ESTRADER Tom. VI. p. 455.

(b) DE WITT Brieven II. Deel. bl. 605g

kwam nog by, dat de onderstandgelden, by ¹⁶⁶⁹ het drievoudig Verbond, aan Zweeden beloofd, niet voldaan werden. Alles schein, derhalve, famen te loopen, om Zweeden af te trekken van dit Verbond. Twee redenen waren 'er egter, die, zo sommigen meenden, veel zouden toebrengen, om de Zweeden standvastig te doen blyven. De meeste Ryks Raaden waren van verstand, dat de grenzen des Ryks niet behoorden uitgezet te worden, en oordeelden, hierom, raadzaamer, zig verbonden te houden met eenen Staat, die den zelfden grondregel hieldt, dan met eenen, die hem van den eenen oorlog in den anderen zou inwikkelen, zonder hun daartoe zo veel onderstands by te zetten, dat zy zig niet, van tyd tot tyd, grooter' last op den hals haalden, tot nadeel der ingezetenen, en, als 't al ten beste slaagen mogt, tot aanwas van 't Koninklyk gezag, welk zy, ter gelegenheid van 's Konings minderjaargheid, liever befnoeijen dan verbreedten wilden. By deeze reden, kwam eene andere: men misgunde den Ryks-Kanselier 't gezag, welk hy zig aangemaatigd hadt, en welk geschaapen stondt toe te neemen, zo men zig verbonde met Frankryk. Zelfs wil men, dat de Ryks-Raaden, heimelyk, met hem overeenkwamen, dat het Ryk zig niet nader met Frankryk inlaaten zou (c). Ook deedt Pieter de Groot, Pensionaris van Amsterdam, en thans gewoonlyke Ambassadeur der Staaten aan 't Zweed

(c) DE WITT Brieven II. Deel, bl. 576, 577.

1669. Zweedsche Hof (*d*), zyn best, om de Ryks Grooten te bevestigen in deeze gedagten.

VI. Doch het niet voldoen der onderstandgelden, by het drievoudig Verbond, aan Zweeden beloofd, gaf gegronde reden, om te vreezen, dat dit Ryk, eindelyk, overgehaald zou worden, om het Verbond te verlaaten; weshalve de Staaten hunne poogingen verdubbelden, om den Zweeden, hieromtrent, genoeg te geeven. Zy handelden hierover aan 't Zweedsche Hof; in den Haage, met den Ridder Temple en den Zweedschen Gezant Appelboom, en aan 't Hof van Groot-Britanje. Doch om een regt begrip te hebben van de natuur deezer handeling: moeten wy de zaaken, van wat hooger, ophaalen.

Overeen-
een-
komst
wegens
het vol-
doen der
Onder-
standgel-
den, door
Spanje,
aan
Zwee-
den.

Wy hebben reeds, in 't voorbygaan, gemeld, dat Zweeden niet in 't drievoudig Verbond getreden was, zonder onderstandgelden te bedingen. Men was, eerst, eenen geruimen tyd, te Londen, in onderhandeling geweest: over 't begrooten deezer onderstandgelden (*e*), die, eindelyk, op driehonderdduizend Bankryksdaalers eens, en voorts op honderdentagtigduizend gelyke Ryksdaalers, alle drie maanden, tot het fluiten der Vrede tuschen Frankryk en Spanje toe, bepaald werden (*f*). Doch men vondt meer zwaarigheid, om Zweeden gerust te stellen, dat deeze penningen betaald zouden worden. De Graaf van

DC-

(*d*) AITZEMA VI. *Deel*, II. 906, 922.

(*e*) DE WITT Brieven IV *Deel*, bl. 714 enz. 741, 772.

(*f*) Secr. Resol. Holl. 17 May 1668. II. *Deel*, bl. 681.
AITZEMA VI. *Deel*, bl. 920.

Dona stondt 'er sterk op, dat Groot-Britanje en de Staaten zig, hiervoor, regelregt verbonden. De Engelschen en Staatschen be-
 weerden, daarentegen, dat Zweeden den onderstand van Spanje bedingen moest, onder borgtogt van Groot-Britanje en de Staaten. Doch dat zy den Graaf van Molina, Spaanschen Gezant in Engeland, en den Graaf van Dona, hierin hebben kunnen doen be-
 willigen, blykt niet duidelyk (g). Waarschynlyk is het, in tegendeel, dat de laatste zig alleen gehouden heeft aan Groot-Britanje en de Staaten. Doch deeze twee Mogendheden geenen zin hebbende, om zig, ten behoeve van Spanje, met het voldoen deezer onderstandgelden, te belasten; werdt 'er, door beider Gevolmagtigden, te Westminster, op den vyfentwintigsten van Gras-
 maand des voorleeden jaars, een afzonderlyk Verdrag getekend, waarby men verklaarde, Spanje geene hulp te zullen bewyzen tot bekoming der Vrede, noch dit Ryk voor de onderhoudinge der Vrede borg te zullen staan, zo 't de onderstandgelden, aan Zweeden beloofd, niet vooraf betaalde (h). De Vrede werdt zo kort hierop geflooten, dat deeze onderstandgelden niet meer dan vierhonderd en tagtigduizend Ryksdaalers in alles beliepen. De Spaanschen hielden, terstond hierna, aan, by Groot-Britanje en by de Staaten, op het tekenen der Akte, tot handhaavinge
 der

1669.

(g) Zie AFTZERMA VI. Deel. bl. 423.

(h) Secr. Resol. Holl. 17 May 1668. II. Deel, bl. 681.

DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 791.

1669. der Vrede. Doch men weigerde zulks, van de eene en de andere zyde, zo lang Spanje de onderftandgelden aan Zweeden niet voldeedt (*i*). De Spaanfchen klaagden, dat men hen dringen wilde, tot voldoening eener fchuld, die zy niet gemaakt hadden. Doch de Ambafadeurs Meerman en Boreel beweerden hiertegen, dat Molina in 't eerst wel zwaarigheid gemaakt hadt, om in den eifch van Zweeden te bewilligen; maar zig, toen 't op 't nypen kwam, hadt laaten overhaalen (*k*). Spanje bleef egter ongezind, om de Zweeden te voldoen: die, midlerwyl, by Groot-Britanje en by de Staaten, ernstig drongen op betaalinge (*l*). Beide deeze Mogendheden waren, eindelyk, op den vyfden van Wynmaand des jaars 1668, in den Haage, overeengekomen „ dat zy, om de Kroon van „ Spanje te fterker tot het opbrengen der „ onderftandpenningen te beweegen, beloo- „ ven zouden, haar te zullen handhaaven, „ in 't gene zy, in gevolge der Akenfche „ Vrede, bezat. Dat zy, wyders, van nu af „ aan, vastftellen zouden, door wat magt en „ middelen, zy deeze handhaavinge gefand „ zouden doen. Dat zy Zweeden zouden „ zoeken te beweegen, om alleenlyk een deel „ der beloofde penningen terftond, en het „ overige, op redelyke termynen, te ontvaan- „ gen, en dat men der laatstgemelde Kroo- „ ne, in geval de Vrede verbroken werdt,

» ee-

(*i*) TEMPLE Brieven N. XV. bl. 85.

(*k*) AITZEMA VI. Deel, bl. 423, 424.

(*l*) AITZEMA VI. Deel, bl. 927, 931.

1669.

„ eenen onderftand van zestigduizend Ryks-
 „ daalers ter maand, op goede verzekering,
 „ zou toezeggen, te betaalen, voor de helft,
 „ door hem, ten wiens behoefte de handhaa-
 „ ving der Vrede gefland gedaan werdt, en
 „ voor de wederhelft, door den Koning van
 „ Groot-Britanje en de Staaten der Veree-
 „ nigde Gewesten (m).” Doch Spanje bleef,
 ook na 't maaken van dit Ontwerp, ongene-
 gen om Zweeden te voldoen. Temple was
 van gedagten, dat, om een einde van zaaken
 te bekomen, Spanje, Groot-Britanje en de
 Staaten ieder een derde betaalen moesten.
 Doch hiertoe konden de Staaten niet verftaan
 (n). Ook gaf het vry wat agterdogt aan
 de Witt, dat Karel de II. fcheen te zullen
 kunnen befluiten, om zulk eene merkelyke fom
 te betaalen aan Zweeden, op eenen tyd, dat
 Frankryk fterk handelde aan 't Engelsche Hof
 (o). Doch de Koning van Groot-Britanje
 fchoot geen geld. Zweeden, eindelyk, ziende,
 dat 'er, van Karel den II. en van den Veree-
 nigden Staat, geene betaaling te wagten
 was, befloot zig te vergenoegen, met het gene
 men hadt konnen bedingen van Spanje (p),
 welk zig, in Bloei maand deezes jaars 1669,
 verbondt, om Zweeden, in zekere termynen,
 te betaalen, en den eerften termyn te vol-
 doen,

(m) Zie dit Project by AITZEMA VI. Deel, bl. 932. Verg. DE WITT Brieven II. Deel, bl. 607. IV. Deel, bl. 904.

(n) Temple Brieven N. IV. bl. 28, 29, 31. DE WITT Brieven II. Deel, bl. 583. IV. Deel, bl. 860, 868.

(o) TEMPLE Brieven N. V. bl. 36

(p) TEMPLE Brieven N. XVI. XXXII. XXXV. bl. 103, 213; 235.

1669. doen, zo dra Groot-Britanje, Zweeden en de Staaten de Akte, waarby deeze Mogendheden beloofden, de Akenfche Vrede te zullen handhaaven, zouden hebben overgeleyerd. Men hadt deeze Akte reeds opgefteld en getekend. Doch zy bleef in bewaaring van den Ridder Temple, tot dat Spanje gereed zou zyn, om den beloofden eerften termyn af te leggen (q). 't Werk van 't voldoen der onderftandgelden aan Zweeden kreeg hiermede eindelyk zyn beflag. De Zweedfche Gezanten in den Haage zогten, federt, te wege te brengen, dat Groot-Britanje en de Staaten zig verbonden, om den Koning, hunnen Meefter, in geval de Vrede gebroken werdt, maandyks, te onderfteunen met dertigduizend Ryksdaalers. De Spaanfchen hadden zig laaten verluiden, dat zy zig wilden verbinden, om 'er, in het genoemde geval, dertigduizend Ryksdaalers by te voegen. De eifch der Zweeden kwam volkomenlyk overeen met het Ontwerp van Wynmaand des voorleeden jaars. Doch Groot-Britanje, tegenwoordig, naar alle waarfchynlykheid, reeds diep gefcheept met Frankryk, toonde geen zin, om het drievoudig Verbond meer te fterken. De Staaten waren ook niet geneigd, om iet meer, ten behoeve van Spanje op te fchieten, ten ware hun, daarvoor, eenige Plaatsen in de Spaanfche Nederlanden werden verpand: doch hiertoe kon Spanje niet verftaan. De verdere voltrekking van het

(q) DE WITT Brieven, II. Deel, bl. 647.

het Ontwerp van Wynmaand bleef, derhalve, 1669.
 agter. Wyders, was 'er ook reeds een ont-
 werp gemaakt van de wyze, waarop men zig
 kanten zou, tegen hem, die de Vrede verbrak
 (r). Doch de koelheid van Karel den II. was
 oorzaak, dat ook dit Ontwerp niet voltrokken
 werd (s).

't Verdrag over 't voldoen der onderstand-
 gelden bevestigde Zweeden, voor eenen tyd,
 in het drievoudig Verbond. Pompone, die
 last gehad hadt, om deeze Kroon over te ha-
 len in de belangen van Frankryk, was, reeds
 voor eenigen tyd, onverrigter zaake, zo men
 digt, te rug gekeerd, en kwam, federt, de
 plaats van d'Estrades vervullen, in den Ha-
 ge. Maar Colbert, die naar Engeland afge-
 vaardigd was, scheen beter in zyne handeling
 geslaagd te zyn; schoon het merg van 't gene
 met hem beraamd was een diep geheim bleef.
 Men vernam zo dra in den Haage niet, dat
 hy te Londen aangekomen was, of men kreeg
 agterdogt, op het oogmerk zyner reize (t).
 Hy hadt vier of vyf maal met den Koning
 gesproken, in weinige dagen. Hy verzelde
 zyne Majesteit in de Kaatsbaan en op 't Land.
 Hy was, somtyds, een en twee uren lang,
 by Mevrouw *Castelmaine*, eene van 'sKo-
 nings Minnaresfen. Men bespeurde klaarlyk,
 aan de luiden, die hy meest bezogt, dat hy
 om

VII.
 Hande-
 ling van
 den Fran-
 schen Ge-
 zant Col-
 bert in
 Engeland.

(r) Secr. Refol. Holl. 6 Febr. 15 Maart 1670. III. Deel,
 bl. 40, 47.

(s) TEMPLE Brieven N XLIV. XLVI. bl. 323, 337. DE
 WITT Brieven II. Deel, bl. 613.

(t) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 850, 852. AITZEMA
 VI. Deel, bl. 430, 438.

1669. om wat anders overgekomen was, dan om zaaken van Koophandel, gelyk hy voorgaf. De Ambassadeur Boreel, by eenige voornaame Staatsdienaars, zoekende te verneemen, wat Colbert handelde, werdt, geduuriglyk, van dit ontwerp op een ander gebragt. Men zeide hem egter, in algemeene bewoordingen, dat de Koning de verbindtenissen, met Zweeden en de Staaten aangegaan, onverbreekelyk houden zou. Ook hieldt de Ambassadeur zig hiervan verzekerd, en schroomde niet, zulks herwaards over te schryven (u). Doch de tyd deedt haast zien, hoe zeer hy zig bedroog. De Heer Puffendorf ook, die, in deezen jaare, uit Frankryk, naar Zweeden, te rug reisde, verhaalde den Ridder Temple, in den Haage, dat een Fransch Staatsdinaar hem verzekerd hadt, dat het drievoudig Verbond geenen stand zou houden, en dat het Engelsche Hof reeds veranderd was van maatregels. Ook hadt de Maarschalk de Turenne hem, te Parys, eenen Brief getoond, door Colbert geschreeven, die, in den zelven, van de Engelsche Staatsdienaars spreekende, deeze woorden gebruikte: *ik heb hun, eindelyk, den gantschen rykdom van 's Konings mildheid doen gevoelen* (v). Woorden, die niet donkerlyk te kennen gaven, door welke middelen, Frankryk het Engelsche Hof gezogt hadt te winnen. Temple zelf gaf, in verscheiden' Brieven, welken hy, na de komst van Col-

(u) DE WITT Brieven IV, Deel, bl. 847, 848, 853, 854, 855, 856.

(v) P. A. SAMSON Hist. de Guis. III. Tom. I. p. 460-462
RAPIN Tom. LX. p. 200.

Colbert in Engeland, aan den Graave van Arlington en aan den Sekretaris Trevor schreef, te verstaan „dat hy vreesde, dat „het drievoudig Verbond, in 't jaar 1669, „niet zo bestendig zyn zou, als het, in 't jaar „1668, geweest was (w).” 't Schynt egter, uit het gene, in 't jaar 1670, voorviel, dat 'er, ten deezen tyde, nog niets met Colbert geflooten was. Zyne reis heeft, vermoedelyk, ten voornaamen deele, geftrekt, om den Koning te polfen, en om de voornaamste Staatsdienaars te winnen, door geschenken.

De Koning van Frankryk, niet verge- VIII.
noegd, dat hy 't Engesche Hof aan 't wag- Frankryk
gelen gebragt hadt, zegt ook eenige Duit- zoekt
sche Vorsten, en vooral den Keurvorst van eenige
Brandenburg, op zyne zyde te winnen. De Duitsehe
Staaten hadden hun best reeds gedaan, om Vorsten.
den Keurvorst te doen treden in het drie- met naa-
voudig Verbond; doch hy begeerde onder- me den
standgelden, over de begrooting van welken, Keur-
men 't niet eens worden kon. De Koning van vorst van
Groot-Britanje hadt den Ridder Gabriel Sil- Brandenburg
vius ook naar eenige Duitsehe Hoven (x), te winnen.
en onder anderen naar dat van Brandenburg Handel
gezonden; in schyn om dezelve te bewe- van Sil-
gen tot het aanvaarden van het drievoudig vius.
Verbond; doch inderdaad, om te ondertas-
ten, of zy eer tot de zyde van Frankryk, dan
tot die der Bondgenooten zouden over te haa-
len

(w) TEMPLE Brieven N. V. VII. M 37. 45.

(x) TEMPLE Brieven N. XXIV, XXV. M 147, 155.

1669. len zyn. Het Engelsche Hof vondt, naar 't fchynt, geraaden, zig hiervan naauwkeurig te doen onderregten, eer het zig nader verbonde met Frankryk, en Silvius, die hiertoe gebruikt werdt, en die, voorheen, in dienst van het Huis van Oranje geweest was (y), was zo gebeten op de Vereenigde Gewesten, dat hy, zo verzekerd werdt, al kort na 't sluiten der Bredasche Vrede, het Engelsche Hof gezogt hadt op te hiften, om de Staaten in te wikkelen in eenen oorlog met Frankryk, en zig, op deeze wyze, te wreeken, wegens den hoon, van hun ontvangen (z). Aan 't Hof van den Keurvorst, hieldt men Silvius voor „ dat de Koning, zyn Meester, naar men „ zeide, onlangs een byzonder Verdrag met „ Frankryk gemaakt hadt, en dat zyne Keur- „ vorstelyke Doorlugtigheid behoorde on- „ derregt te zyn van den inhoud van dit Ver- „ drag, en van de geheime punten van het „ drievoudig Verbond, eer hy zig, wegens „ het aanvaarden van dit Verbond, verklaa- „ ren kon.” Voorts begeerde men te wee- „ ten „ of Silvius volmagt hadt, om met den „ Keurvorst te sluiten?” De Engelsche Ge- „ zant antwoordde „ dat hy ook iet gehoord „ hadt van een Verdrag met Frankryk, doch „ dat hy 't voor een uitstrooifel der Fran- „ schen hieldt, die 't verspreidden, om dat „ zy 't gaarne zien zouden. Dat hy geen Af- „ schrift van het drievoudig Verbondt hadt „ me-

(y) Zie hier voor, bl. 215.

(z) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 518.

„medegebragt, om dat hy vertrouwde, dat 1669.
„het den Keurvorst uit den Haage zou toe-
„gezonden zyn. Dat hy, eindelyk, geenen
„last hadt, om met den Keurvorst te flui-
„ten; doch dat zulks, in den Haage, zou
„moeten geschieden.” Uit welk laatste ge-
deelte van Silvius antwoord, ligtelyk te be-
speuren was, dat hy legts gekomen was, om
den Keurvorst te polsen. Den *Graaf van*
Schwerin, die meest met hem handelde, over
’t gedrag van Spanje en van de Staaten
geklaagd hebbende, nam hy hieruit gelegen-
heid, om de Staaten van onregtvaardigheid
jegens den Keurvorst te beschuldigen; daar-
byvoegende, dat men zyner Doorlugtigheid
haast voldoening bezorgen zou, zo hy zig,
ten naauwste, verbinden wilde met den
Koning, zynen Meester. Doch de Keurvorst
liet zig niet verstrikken. Onder dit handelen,
deedt de Keurvorst ook, by zekere gelegen-
heid, zeggen „dat de Raadpensionaris de
„Witt hem altoos verdagt gehouden hadt,
„dat hy te veel ingenomen was, met zynen
„Neeve, den Prins van Oranje; doch dat
„hy nooit gedagt hadt, om hem groot te
„maaken, ten nadeele van den Vereenig-
„den Staat.” Waarop Silvius hernam, dat
de Koning, zyn Meester, ’t stuk even-
eens begreep, en begeerde, dat ’s Prin-
sen verheffing van de Staaten zelven kwa-
me. Silvius vertrok, eindelyk, van ’t Hof
van den Keurvorst, zonder aldaar veel te
hebben konnen ontdekken. Hy was ook
aan de Vorsten van Lunenburg en Hesen
ge-

1669. gezonden (a); daar hy, zo ik meen, niet beter slaagde.

en van
den Prin-
se van
Furstem-
berg, aan
't Hof
van Ber-
lyn.

Ten zelfden tyde, arbeidde Lodewyk de XIV. om de Duitſche Vorſten en den Keurvorſt van Brandenburg, in 't byzonder, te winnen, zig hiertoe bedienende van Prinſe Willem van Furftemberg, Broeder des Biſchops van Straatsburg: die den Aartsbiſchop van Keulen, den Biſchop van Munſter, en Ernst Augustus, Hertog van Brunſwyk-Lunenburg, en Biſchop van Osnabrug (b), eerlang, bewoog, om den Koning van Frankryk doortogt voor zyne troepen toe te ſtaan. Om-trent het einde deeſes jaars, begaf hy zig, met den titel van Afgevaardigde des Aartsbiſchops van Keulen, naar Berlyn, daar hy den Keurvorſt voorhieldt „ dat Frankryk en „ de Vereenigde Staaten zig ſterk begonden „ te wapenen; dat de Franſche Staatsdie- „ naars en de Koning van Frankryk zelf hem „ verzekerd hadden, dat men 't, met de toe- „ ruſtingen in Frankryk, niet op de Spaan- „ ſche, maar op de Vereenigde Nederlan- „ den gemunt hadt. Dat de Ryks-Vorſten „ hierom dienden te overleggen, of 'er ook „ kans ware, om deezen oorlog te voorko- „ men: en zo niet, of men zig onzydig zou „ kunnen houden, of party moeten kiezen: „ in welk laaſte geval, in bedenking kwa- „ me, aan welke zyde men zig zou behoo- „ ren te voegen. Dat de oorlog zo kort op

„ han-
(a) PUFFENDORF de Rebus Geſt. Frid. Wilh. Libr. XI. §.
3, 4. p. 581.

(b) *Voies Du MONT* Corps Diplom. Tom. VII. P. I. p. 150.

„ handen was, dat het onmogelyk schein, 1669:
 „ dien te beletten. Dat men, onzydig wil-
 „ lende blyven, een talryk Leger op de been
 „ zou moeten houden, 't welk niet zou kon-
 „ nen geschieden, zonder zwaare kosten,
 „ die de Vorsten niet konden draagen. Dat
 „ men, hierom, in de noodzaakelykheid ge-
 „ bragt was, om party te kiezen: 't welk best
 „ spoedig geschiedde, en ten minste niet
 „ moest verschooven worden, tot dat de
 „ vyandlykheden begonnen waren. Dat het
 „ den Keurvorst van Keulen, zynen Meester,
 „ onverschillig was, of men zig voegde aan
 „ de zyde van Frankryk, of aan die der Staa-
 „ ten; doch dat hy oordeelde, dat men de
 „ zyde behoorde te volgen, die door Groot-
 „ Britanje, gevolgd werdt, al ware 't schoon,
 „ dat deeze Kroon zig voegde aan de zwak-
 „ ste zyde, te weten, aan die der Staaten;
 „ om dat de beide Keurvorsten als dan zou-
 „ den kunnen geraaken aan 't bezit der Plaat-
 „ sen, die de Staaten nog van hun inhielden.
 „ Doch zo de Engelschen zig by Frankryk
 „ voegden, behoorde men ook deeze zyde
 „ te houden, alzo de Staaten, in zulk een
 „ geval, niet magtig genoeg zouden zyn,
 „ om zig zelve te beschermen, al werden
 „ ze ook, door alle de Duitfche Vorsten, on-
 „ dersteund, en te minder, om dat Zweeden
 „ zig ook by de Engelschen voegen zou.
 „ Maar in geval men zig voegden by Frank-
 „ ryk, zou men, om zig te dekken tegen de
 „ ontzaglyke nabuurschap van dat Ryk, be-
 „ dingen moeten, dat de Plaatfen, die op
 „ de

1659. „ de Staaten veroverd werden, terftond, den
 „ Bondgenooten in handen gefield zouden
 „ moeten worden; dat Frankryk het Leger
 „ der Bondgenooten zou moeten onderhou-
 „ den; die onder zig verdeelen zouden alles,
 „ wat zy zelve overmeesterden, behalve 't
 „ gene, ten hunnen opzigte, gelegen was
 „ aan de overzyde der Maaze, benevens 't
 „ gene de Staaten in Brabant en Vlaanderen
 „ bezaten, 't welk men den Koning van
 „ Frankryk zou moeten overlaaten, indien
 „ hy 't begeerde. Nog zou men van Frank-
 „ ryk bedingen moeten, dat de Staat der
 „ Vereenigde Gewesten niet vernietigd,
 „ maar nog fterker gemaakt werdt. Nader-
 „ hand, tredende tot byzonderer opening van
 „ het laafte gedeelte van deezen voorflag, ftel-
 „ de Furftemberg voor „ dat den Aartsbifchop
 „ van Keulen Utrecht; den Bifchop van
 „ Munfter Overyffel; den Keurvorft van
 „ Brandenburg Gelderland en Zutfen; den
 „ Huize van Brunswyk - Lunenburg Friesland;
 „ den Hertoge van Nicuwburch Groningen,
 „ en den Prinfe van Oranje, in gevolge der
 „ begeerte des Konings van Groot-Britanje,
 „ Holland en Zeeland zou behooren aanbedeeld
 „ te worden.”

De Keur-
 vorft
 houdt zig
 aan de
 zyde der
 Staaten.
 De Gemagtigden van den Keurvorft van
 Brandenburg feheenen zig, in de onderhan-
 delingen met den Prinfe van Furftemberg,
 meer toe te leggen om hem uit te hooren dan
 toe te vallen, en gaven hem, eindelyk, te
 verftaan „ dat de Keurvorft de Staaten ver-
 „ maaten zou, om Frankryk genoeg te
 gee-

„geeven, en zig, zo lang hy kon, buiten den oorlog zou zoeken te houden.” Doch Furstemberg, om hen verder uittelokken, verklaarde, rondelyk, dat de Keurvorst van Keulen zig by Frankryk dagt te voegen, en toonde twee Ontwerpen van Verbonden, welken de twee Keurvorsten, onderling en met den Koning van Frankryk, zouden konnen maaken. Doch de Keurvorst van Brandenburg was wel een weinig misnoegd op de Staaten; maar hy begreep zyn belang te wel, om mede te werken tot hun bederf. Hy wees dan alle verbindtenis van de hand (c), en zondt, in den aanvang des volgenden jaars, iemant naar Frankryk, die den Koning, uit zynen naam, van den oorlog zegt af te maanen, mids de Staaten hem redelyke voldoening gaven. Doch hy werdt, met algemeene woorden, opgehouden. Evenwel, vernam hy, te Parys, dat de oorlog zo spoedig niet te wagten was, als Furstemberg voorgegeven hadt (d).

Terwyl deeze handelingen duurden, waren de Staaten niet zonder bekommering, voor het verbreeken van het drievoudig Verbond, van de zyde van Groot-Britanje. Zy vonden den Ridder Temple, die, in Hooimaand des voorleeden jaars, als 's Konings gewoonlyke Gezant, herwaards gekomen was (e), koeler dan naar gewoonte, zo dikwils als 'er van dit

1669

IX.
Handeling met
Temple,
in den
Hange,

Ver-

(c) PUFFENDORF de Rebus Gest. Frid. Wilh. *Libr.* XI. §. 5, 6. p. 582, 583.(d) Idem *Libr.* XI. §. 7. p. 584.(e) AITZEMA VI. *Deel*, *bl.* 430, 437.

1669. Verbond gerept werd. Ook kwam 'er geen einde aan vericheiden' zaaken, welken men nog met Groot - Britanje te vereffenen hadt. Zy betroffen, voornaamlyk, het Verdrag van Zeevaart, en het geschil over Makasar en Suriname. En 't zal hier niet te onpas komen, dat wy eene korte schets geeven van 't gene, over deeze drie punten, in overweeging kwam, tusfchen de twee Mogendheden.

over eenige veranderingen, in het Verdrag van Zeevaart;

Temple hadt, reeds op 't einde des voorleeden jaars, voorgeslaagen, dat de Koning, zyn Meester, in het jongste Verdrag van Zeevaart, eenige veranderingen begeerde gemaakt te hebben, die voornaamlyk op Oostindie zagen. Hy vorderde „ dat de wederzydsche „ Zeebrieven van éenen inhoud waren, of „ liever, dat de Koophandel, zonder eenige „ verklaaringen, vryelyk gedreeven werd; „ dat de Engelschen vryelyk handelen mogten op zulke Plaatsen in de Indien, die niet „ belegerd of beslooten waren, zodanig, dat „ 'er alle vaart door beiet werd; ook op zulken, die, door de Nederlandsche Maatschappye, niet daadelyk bezeten werden; „ dat de wederzydsche Maatschappyen, vryelyk, langs de Stroomen, naar eene Handelsplaats vaaren mogten, alfchoon de eene of de andere Maatschappye eene Sterkte op zulke stroomen mogt gestigt hebben. Dat „ men geene Verdragen van Koophandel „ zou mogen maaken met de Indiaanen, „ waardoor men elkanderen den handel afsneedt; zullende de Maatschappye, die eerst „ overeengekomen was met de Indiaanen, geen

„ geen regt verkrygen tegen de Maatschappy, 1669.
 „ die 'er zig, naderhand, mede verdroeg;
 „ maar tegen de Indiaanen alleen. Dat, in
 „ geval van Oorlog, tusfchen eene der twee
 „ Maatschappyen en eenig volk in Indie, dit
 „ volk, door de andere Maatschappy, niet
 „ zou ondersteund worden. Dat de Vaartui-
 „ gen, voor eene der twee Maatschappyen,
 „ of voor eenig Indisch volk, met welk de
 „ eene Maatschappy verbonden en de andere
 „ niet in vyandschap was, handelende binnen
 „ de paalen van derzelyver Oktroi, na 't ver-
 „ toonen van een behoorlyk Paspoort, niet
 „ bezogt, gemoeid of opgehouden zouden
 „ worden (f).”

De meeste punten van deezen voorflag,
 zelfs zulken, waarby beide de Maatschap-
 pyen even zeer verbonden werden, of even
 groote vryheid bedongen, strekten eigenlyk
 alleen tot voordeel van de Engelschen; wier
 handel in de Indiën nog van klein belang was,
 waarom allerlei evengelykheid, in opzigt van
 denzelven, ten hunnen voordeele strekte, en
 ten nadeele der Nederlandfche Maatschap-
 pye (g) De Engelschen hadden byna geene
 Sterkte in de Indiën: de onzen zeer veelen.
 't Kon dan genoegzaam alleen ten voordeele
 van de Engelschen zyn, dat men zig, we-
 derzyds, verbondt, om elkanderen voorby
 de Sterkten, die de ftoomen flooten, naar
 hooger gelegen' Handelplaatfen te laten

VAA-

(f) Resol. Holl. 19 Decemb. 1668. bl. 60. AITZEMA VI.
 Deel, bl. 441.

(g) TEMPLE. Brieven, N. I. bl. 6.

1669.

vaaren. De onzen hadden veele Verdragen van Koophandel gemaakt met de Indifche volken; de Engelfchen weinigen: weshalve zy, door laater Verdragen, den onzen meer nadeels doen, dan van hun ontvangen konden (*h*). Evenwel, flonden de Staaten de meeste punten van Temples voorflag, gereedelyk, toe, midts dezelve allen, wederzyds, even verbindende gefield werden. Alleenlyk, bedongen zy, dat men, in geval van nader Verdrag met de Indiaanen, nadat eene der twee Maatfchappyen met dezelve verdraagen was, niet alleen regt behouden zou op de Indiaanen, maar ook op alle anderen, die de Indiaanen hielpen. Ook oordeelden ze, dat Paspoorten alleenlyk verbindende waren, voor de onderzaaten dier Mogendheid, uit wiens last de Paspoorten waren verleend. Maar het punt van de doorvaart, langs froomen, met Sterkten bezet, hielden zy niet alle billykheid te fryden, alzo zulke Sterkten, met geen ander oogmerk, gefigt en onderhouden werden, dan om zig te verzeeren van den handel langs de froomen (*i*). Temple fprak, hierover, meermaalen, met de Witt en van Beuningen; doch hy merkte klaarlyk, dat zy tot dit punt niet over te haalen waren (*k*). Men maakte dan, na veel handelens, een Ontwerp van de punten, waarover men eens was (*l*), die, zo ik meen,

fe-

(*h*) TEMPLE Brieven, N. X. bl. 67.

(*i*) Refol. Holl. 19 Decemb. 1668. bl. 62.

(*k*) TEMPLE Brieven, N. X. XIX, XX. XXX. bl. 64, 121,

127, 195.

(*l*) Secr. Refol. Holl. 12 April, 20 July 1663. bl. 67, 251.

federt, wederzyds, getekend werden.

Met de zaak van Makasfar, die gelegenheid gegeven hadt, tot het stellen van een punt in het nader Ontwerp op de Zeevaart, was het in deezer voege gelegen. De Nederlanders en Engelfchen dreeven beide handel in de Stad en het Koningkryk van Makasfar, gelegen op het Eiland Celebes, tusfchen Borneo en de Molukken. De Nederlandfche Maatfchappy ftondt in Verdrag van Koophandel met den Koning van Makasfar. Doch de onzen klaagden, van tyd tot tyd, overinbreuk op dit Verdrag. De Makasfaren voeren zelfs dikwils over naar de Molukken, en dreeven 'er handel in Speceryen, tegen 't ftreng en herhaald verbod der Maatfchappye, die deezen handel voor zig alleen behouden wilde. Men hielt de Engelfchen verdagt, dat zy de Makasfaren ophielden en onderfteunden. Doch, op 't einde des jaars 1666, was *Kornelis Speelman*, met dertien fchepen, gezonden van Batavia, om den Koning van Makasfar den oorlog aan te doen, daar hy een groot deel van 't volgende jaar mede doorbragt. Eindelyk, overwon hy hem geheellyk (*m*), en floot, in Slag maand des jaars 1667, een Verdrag met hem, waarby, onder anderen, bedongen werd, dat de Engelfchen, die, zegt het Verdrag, gehouden moesten worden, voor de aanftookers van 't verbreeken der voorige Verdragen, binnen zekeren tyd, met al hunnen aanhang,

1669.

over 't
verjaagen
des
Engel-
fchen uit
Makas-
far;

(*m*) Holl. Merc. van 1670. bl. 75-84.

1669. „ hang , uit Makasfar zouden moeten vertrek-
 „ ken, zonder 'er immer, wederom, 't zy om
 „ te handelen of om andere redenen, te wor-
 „ den toegelaaten (n).” Dit punt fliet den
 Engelfchen zeer. Temple kreeg last, om te
 wege te brengen, dat het vernietigd werdt.
 Doch de Witt en van Beuningen, met wien hy
 'er over handelde, beweerden uit eenen mond,
 dat het regt, welk de Maatschappy zig verkree-
 gen hadt, om alleen op Makasfar te handelen,
 de vrugt was van eenen kostbaaren en lang-
 duurigen oorlog, en zo ligt niet verwaarloosd
 moest worden. Evenwel, bragt Temple het,
 eindelyk, zo ver, dat men den Engelfchen
 wederom veroorloofde, in Makasfar te komen
 handelen (o).

over Sur-
 riname;

Maar over de zaak van Suriname viel meer
 te doen. De Engelfchen hadden, aan de Ri-
 vier van Suriname (1), eene Volkplanting
 aangelegd, nevens eene Sterkte, die hun,
 gedurende den jongften oorlog, in Lente-
 maand des jaars 1667, door *Abraham Kryns-
 zoon*, met drie fchepen, op bevel der Staa-
 ten van Zeeland, derwaards gezeild, ontwel-
 digd was. De ingezetenen, die den eed aan
 de Staaten van Zeeland wilden afleggen, blee-
 ven in 't bezit hunner goederen. Doch de
 Landeryen en goederen der weigerigen wer-
 den

(n) Zie Art. VI. van 't Verdr. in de Holl. Merc. van 1670.
 bl. 85.

(o) TEMPLE Brieven, N. XXXVII. XXXIX. XLII. XLIII.
 XLIV. bl. 252, 277, 305, 312, 319.

(1) Zie eene korte Beschryvinge van Suriname in
 de *Hollandsche Mercurius* van 't jaar 1670. bl. 55.

den verbeurd verklaard. De goederen van den Engelschen Bevelhebber, *William Byam*, werden tot buit, en de soldaaten tot krygsgevangenen gemaakt. Voorts, moesten de ingezetenen, terstond, honderdduizend ponden Suiker, ten behoeve der Staaten van Zeeland, opbrengen (p). De Sterkte, die den naam van *Zeelandia* kreeg, bleef onder bevel van den Kommandeur *Maurice de Rame* en den Vaandrig *Kolve*, die honderd en twintig man onder zig hadden. Doch 't leedt maar tot in Wynmaand des gemelden jaars, wanneer zy 'er wederom uit verjaagd werden. De Engelsche Bevelhebber, *John Hermans*, met zeven Oorlogschepen, twee Kitsen, eene lange Bark en twaalfhonderd man, afgezeild van Jamaica, vertoonde zig, op den dertiensten der gemelde maand, voor de Rivier van Suriname, welke hy, met eenige schepen, opvoer tot voor de Sterkte, die drie mylen van zee gelegen was. Op den zeventienden, begon hy de Sterkte te beschieten, die, terwyl men over een Verdrag in besprek was, veroverd werdt. De bezetting werdt toen naar de Barbados gevoerd, vanwaar de Generaal *William Willoughby*, die over deeze Volkplanting gebodt, zynen Zoon, *Henry*, terstond, naar Suriname zondt, om 'er wederom bezit van te neemen (q). Midlerwyl, was de Bredasche Vrede geslooten, en by het *seede* punt van dezelve beraamd, dat men,

we-

(p) Notul. Zeel. 22 Sept. 1667, bl. 138. Capitul. van 6 Maart 1667. MS. Zie ook Holl. Merc. van 't jaar 1667. bl. 41.

(q) De WITTE Brieven IV. Deel, bl. 642, 677.

1669. wederzyds , in 't bezit blyven zou van 't gene men , op den twintigften van Bloei maand des jaars 1667 , bezeten hadt. Nademaal nu niet getwyfeld kon worden , of de Zeeuwen waren , op dien tyd , in 't bezit van Suriname geweest , vorderden de Staaten , dat de Koning van Groot-Britanje hun deeze Volkplanting wederom inruimde. Hy toonde 'er zig terfondt bereid toe , tekenende , ten dien einde , in Sprokkel maand des jaars 1668 , een bevel aan Willoughby , welk den Staaten van Zeeland toegezonden werdt (r). Dit bevel vorderde de ontruiming der Volkplantinge , in zulk een' staat , als zy geweest was , wanneer men aldaar kennis kreege van de geflooten' Vrede ; 't welk voor eene geheele plondering van Suriname vreezen deedt (s). Ook stak de Zoon van Willoughby , zelfs na dat hem de Vredepunten en 's Konings bevel vertoond waren , een' Suikermolen in den brand , zonder zig te bereiden tot het ruimen der Vestinge , welke hy zelfs dreigde te zullen flegten , eer hy vertrok (t). Men liet niet na , hierover te klaagen aan den Koning , hem verzoekende , om nieuwen last aan Willoughby. Doch het Engelsche Hof verstondt nu , dat de ingezetenen van Suriname , Engelschen en anderen , vryheid hebben moesten , om met hunne goederen te vertrekken , werwaards zy wilden , mids vergoedende de schade , die zy , door plonderen en branden , den anderen

in

(r) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 640, 663.

(s) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 673.

(t) DE WITT Brieven IV. Deel, bl. 769.

ingezetenen hadden aangedaan (u). Ook 1669.
werdt dit, in eenen tweeden Brief des Konings, uitdrukkelyk aan Willougby bevolen (y). Ondertusfchen, hadden de Zeeuwen, die afgezonden waren, om bezit van de Volkplanting te neemen, zig meester gemaakt van den gewezen Engelifchen Bevelhebber, Jakob Bannister, die naar Vlifingen gevoerd, doch, op het eerfte verzoek van den Ridder Temple, op vrye voeten gefield werdt (w), fchoon men hem verdagt hielt, dat hy de Indiaanen van Suriname hadt opgehitst tegen de onzen. Willougby hielt zig nog niet aan de herhaalde bevelen des Konings; maar drong de Engelfchen, die liever blyven wilden, om de Volkplanting te verlaaten (x). Doch Temple beweerde, dat zy vrywillig moesten vertrekken, en, vorderde, dat het hun toegelaaten werdt door de Staaten: waarin men, eindelyk, bewilligde (y). De Staaten van Zeeland raakten, eerlang, in 't gerust bezit van Suriname; fchoon de algemeene Staaten beweerden, dat het allen ingezetenen van den Staat vryftaan moest, zig aldaar neder te zetten, en 'er op te handelen; zig voornaamlyk hierop grondende, dat de Volkplanting veroverd was met fchepen, uit de buitengewoone onderftandgelden der Gewesten, uit-

(u) AITZEMA VI. Deel, bl. 417, 425, 426.

(y) Zie AITZEMA VI Deel, bl. 427.

(w) AITZEMA VI. Deel, bl. 439, 440.

(x) Refol. Holl. 23 Febr. 1669. bl. 25.

(y) Refol. Holl. 28 May, 28 Sept. 21 Nov. 4 Dec. 1669. bl. 37, 40, 22, 33, 22 Maarz 1670. bl. 32. TEMPLE Briefven, N°. XXX. XXXIV. XXXIX. bl. 197, 242, 275.

1669. uitgerust, en bemand met Krygsvolk van den Staat, grootendeels zelfs niet staande ter betaalinge van Zeeland (z). Doch 't liep nog eenige jaaren aan, eer men zig, hieromtrent, met Zeeland verftondt.

over den
Schot-
fchen
Stapel, te
Veere.

Men hadt nog eene zaak van Koophandel te vereffenen met Temple, waarover ik niet vind, dat men volkomen eens werdt. Die van Holland maakten, omtrent deezen tyd, toeleg, om den Stapel der Schotfche waaren, die, van ouds, te Veere in Zeeland, geweest was, te verleggen naar Dordrecht: waarby de Prins van Oranje, als Markgraaf van Veere, jaarlyks, omtrent twaalfduizend guldens verliezen zou; waarom hy, by Temple en by den Koning van Groot-Britanje zelve, ernstelyk, aanhieldt, dat de Stapel te Veere blyven mogt (a). Doch ik weet niet, of zyn verzoek thans ingang vondt. De Maatschappy der Engelsche Koopluiden te Dordrecht, die zig, na 't eindigen des oorlogs, wederom dagt te herftellen, wenschte ook, gelyk eertyds, ontheeven te zyn van de gewoonlyke belasting van eene gulden op ieder stuk Laken, welk zy herwaards voerde. Temple arbeidde hiertoe by de Staaten, die, zo hy dagt, niet in staat waren, om de grove Lakens zo sterk en zo goed koop te laten maaken, als de Engelschen, en daarom, dien handel liever in hun Land zouden willen houden, dan zien dat dezelve verlegd werdt

naar

(z) Resol. Holl. 4 Aug. 1668. bl. 84. 28 Sept. 28 Novemb. 1669. bl. 40, 21, 22 blaart 1670. bl. 33. Notul Zeel. 21 July, 23 Aug. 1668 bl. 143, 178. 25 Jan. 1669. bl. 19.

(a) TEMPLE Brieven, N. I. XVI. XXX. bl. 15, 141, 204.

naar Vlaanderen, of Embden, of andere 1669.
 Plaatsen in Duitschland, werwaards men,
 van hier, de Engelsche Lakens plag te ver-
 zenden. Hy hoopte, hierom, dat hy de En-
 gelsche Maatschappy te Dordrecht zou kon-
 nen doen ontheffen van deeze belasting (b),
 Doch ik vind niet, dat hy in zyn oogmerk
 geslaagd zy.

Tusfchen de Staaten en den Keurvorst van X.
 Keulen, als Prins en Bisfchop van Luik, was, Verdrag
 federt eenigen tyd, verfchil gerezen, over met den
 de Heerlykheid en het Kasteel van *La Ro-* Prins en
chette, welk de eerften hielden voor een Bisfchop
 Leen van het Graaffchap Daalhem in het van Luik,
 Land van Overmaaze, terwyl de Keurvorst wegens
 beweerde, dat het van het Prinsdom van Luik l. a Ro-
 afhing (c): waarom hy 't onlangs, door Krygs- chette.
 volk hadt doen bezetten. Doch in Wynmaand
 deezes jaars, kwamen de twee Mogendhe-
 den, by voorraad, in den Haage, overeen,
 „ dat de vonniffen, door den Raad van Bra-
 „ bant, in den Haage, geweest, wegens
 „ *La Rochette*, zouden uitgevoerd worden,
 „ zonder dat de Staaten zig, daartoe, van
 „ Krygsvolk bedienen zouden; 't welk, zo
 „ 't vereifcht werdt, alleen door den Keur-
 „ vorst, gefchieden zou. Dat de beide Mo-
 „ gendheden elkanderen niet zouden floo-
 „ ren, in 't gerust bezit van 't gene zy van
 „ *La Rochette* bezaten, en dat de Keurvorst
 „ in 't byzonder zou blyven heffen de regten
 „ op

(b) TEMPLE Brieven, N. XVI. XXII. XXX. XXXI. bl. 97,
 159. 199. 203.

(c) Actol. Holl. 22 Sept. 1669. bl. 47.

165 . „ op de Myrstoffen, welken hem, tot hier-
 „ toe, opgebracht waren. Dat, eindelyk, La
 „ Rochette, terfcond, van Luikfche knegten
 „ ontledigd zou worden (*d*).” Doch alzo dit
 Verdrag flegts by voorraad geflooten was, en
 de Keurvorst, van zyne zyde, ook regt voor-
 wendde op de Heerlykheid van Lith, in de
 Meiry van 's Hertogenbosch, moest men tot
 nadere handeling komen. 't Liep aan tot in
 Oogstmaand des jaars 1671, eer men overeen-
 kwam, dat de Staaten van hunnen eisch op La
 Rochette, en de Keurvorst van den zynen op
 Lith zouden afstaan: waarmede de twist byge-
 legd werdt (*e*).

Hevige
 twist, on-
 der de
 Leden
 van Zee-
 land.

Onder de Leden van Zeeland, was, in den
 Herfst des voorleeden jaars, merkelyk ver-
 fchil ontftaan, over het afdanken van eenig
 Krygsvolk, beweerende Zierikzee en Goes,
 dat men drie vendels meer afdanken moest,
 dan de meerderheid kon goedvinden (*f*). De
 twist was zo hoog gelooopen, dat de twee Ste-
 den, eenen tyd lang, geene Afgevaardigden
 meer hadden willen zenden ter Staatsverga-
 deringe: waartoe Goes zig egter, eindelyk,
 overhaalen liet. Maar Zierikzee, fchoon be-
 fchreeven en bezonden door de overige Le-
 den, bleef agter (*g*). Ook hielt deeze Stad
 de penningen in, welken zy, ten dienfte der
 ge-

(*d*) Refol. Holl. 23 Novemb. 1669. bl. 18. Holl. Merc. van
 1669. bl. 157. Verv. op AITZEMA I. Boek, bl. 20, 49, 61.

(*e*) Refol. Holl. 13, 21 Aug. 1671. bl. 170, 197. Refol.
 Gener. Pen. 14 Aug. 1671.

(*f*) Noutl. Zeel. 15 Octob. 1668. H. 233.

(*g*) Noutl. Zeel. 10 Nov. 10, 17 Dec. 1668. bl. 247, 264;
 267. 31 Jan. 1669. bl. 26.

gemeene zaake, gehouden was, op te brengen. De staat van 's Lands geldmiddelen raakte, hierdoor, zo zeer in verwarring, dat de Staaten, by meerderheid van stemmen, beslooten, strenge en ongewoone middelen te gebruiken, om Zierikzee te doen buigen (h). De Kolonel *Theodorus van Vrybergen* werd, aan 't hoofd van zes vendelen knegten, uit Vlisfingen en Veere geligt, naar Schouwen gezonden. Hy hadt zes stukken geschuts by zig, en maakte zig, op den vierden van Sprokkelmaand, meester van Brouwershaven. Men stelde vast, dat hy naar Zierikzee komen zou, waarom men, in deeze Stad, terstond, de trom deedt roeren, waardgelders aannam, de burgery in 't geweer bragt, en 't geschut naar de wallen sleepte (i). Midlerwyl, hadt de Regeering, op 't eerste gerugt van het afzenden van Krygsvolk naar Schouwen, Afgevaardigden naar Middelburg geschikt, met last, om hiervan de oorzaak te verneemen. Men kwam, eerlang, overeen, dat Zierikzee zou belooven, de gemeene penningen niet langer te zullen ophouden, en de aangenomen' waardgelders te zullen afdanken, waarna het Krygsvolk bevel kreeg, om Brouwershaven te ruimen. De Stad Zierikzee zondt, nog voor 't einde van Sprokkelmaand, haare gewoonlyke Afgevaardigden ter Staatsvergaderinge, zig egter het regt voorbehoudende, om, wegens haare overige bezwaar-

1669.
Brouwershaven ingenomen.

(h) Notul. Zael. 1, 4 Febr. 1669. bl. 28, 31.
(i) Holl. Merc. yay 1669. bl. 12.

1659. nisen, in tyd en wyle, voldoening te vorderen (*k*). Sedert, werdt de rust, in Zeeland, hersteld.

XI. De toeneemende gerugten van oorloge, en het werven des Bisfchops van Munster, 't welk wederom voortging (*l*), deedt de Staaten ook bedagt zyn, om zig te wapenen. Doch men nam geene ernstige besluiten ten deezen einde, ter oorzaake van het verschil tusfchen de Gewesten, over de aanstelling van een Legerhoofd. Veelen wilden hiertoe den Prins van Oranje verheeven hebben: 't welk Holland en de Raadpenfionaris de Witt in 't byzonder nog tegenhielden, om dat de Gewesten nog niet bewilligen konden in zyn Ontwerp, om het Kapitein-Generaalfchap en het Stadhouderschap, voor altoos, van een te fcheiden. Het jaar 1669 en een gedeelte van het jaar 1670 verliep, derhalve, zonder dat men zig, hier te Lande, eenigszins begon in ftaat te fteilen, om de dreigende gevaaren af te keeren.

Verdere handeling van Furstemberg, aan 't Hof van Berlyn.

De Koning van Frankryk liet ondertusfchen, niet na, te arbeiden, om den Keurvorst van Brandenburg, ware 't mogelyk, te winnen. Furstemberg, die hem, allenthalve, de hand boodt, vertoonde den Keurvorst, „ dat de oorlog tegen de Vereenigde Gewesten vastelyk beslooten was in Frankryk; doch dat de Koning alleenlyk voorhadt, zig meester te maaken van de helft

„ van

(*k*) Notul. Zeel. 5, 6, 7, 11, 12, 15, 23 Febr. 1669. bl. 34, 36. 38, 44, 47, 54, 55.

(*l*) Holl. Merc. van 1669. bl. 12, 30.

„ van Maastricht ; van 't gene eertyds tot
 „ Brabant en Vlaanderen behoord hadt, en
 „ van eene of twee Steden aan den Ryn;
 „ welke Steden hy, egter, niet langer dan
 „ de oorlog duuren zou, dagt in te houden.
 „ Dat hy al 't overige voor zyne Bondgenoo-
 „ ten zou laten, welken hy de helft hunner
 „ kosten voldoen zou, mids zy 't betaalen
 „ der Krygsbevelhebberen geheel ten hun-
 „ nen laste namen.” De Keurvorst bedankte
 den Koning van Frankryk voor 't vertrou-
 wen, welk hy in hem stelde; doch gaf, te ge-
 lyk, te verstaan „ dat hy met de algemeene
 „ Staaten in een Verbond stondt, welk hem
 „ verhinderde, zig tegen hen te verklaaren;
 „ dat hy 't ook niet zou kunnen doen, zon-
 „ der zyn eigen Land, terstond, in 't uiter-
 „ ste gevaar te stellen, gemerkt de Staaten
 „ bezetting hadden in zyne sterkste Plaat-
 „ sen, uit welken zy hem veel nadeels zou-
 „ den kunnen doen, indien hy besloot, hun-
 „ ne zyde te verlaaten (m).” Zo duidelyk
 een antwoord sneedt den Koning van Frank-
 ryk de hoop byna af, om den Keurvorst te doen
 wisfelen van partye. Evenwel, liet hy niet
 na, hiertoe, nog in 't volgende jaar, aanzoek te
 doen. De Keurvorst, ondertusfchen, ten volle
 onderregt van Frankryks oogmerk, verzuim-
 de niet, den Staaten kennis te geeven van 't
 gene hem ter ooren gekomen was, te gelyk
 begeerende „ dat zy hem de oorzaaken van
 „ Frankryks misnoegen tegen hen openbaar-
 „ den.”

1670:

De Keur-
vorst van
Branden-
burg
waar-
schuwt
de Staa-
ten.

(m) PUFFENDORF de Rebus Gest. Frid. Willh. Lib. XI. §. 7, 8, 9, 10, 11. 2. 584, 585, 586, 587, 588.

1670. „den.” Voorts, riedt hy hun „zig met
 „Frankryk te verdraagen; alzo zy, dagt hy,
 „in geval van oorloge, geenen genoegzaa-
 „men onderftand van hunne Bondgenooten
 „zouden te wagten hebben. Van Zweeden
 „was, zyns oordeels, weinig te hoopen, on-
 „der eenen minderjaarigen Koning, en te
 „minder, om dat Spanje de onderftandgel-
 „den, aan deeze Kroone beloofd, nog niet
 „voldeedt. Eenige Duitfche Vorften, ”
 „waarfchynlyk de Keurvorst van Keulen en de
 „Bifchop van Munfter, ” waren, zeide hy, eer-
 „der vyanden dan vrienden van de Staaten.
 „Wat hem betrof, hy zou zyne verbindtenis-
 „fen naarkomen, doch hen daarmede niet kon-
 „nen beveiligen, tegen 't gevaar, welk hun
 „dreigde: waarom hy nogmaals herhaalde,
 „dat men Frankryk moest zoeken te verge-
 „noegen. Doch indien de zaaken tot een uiter-
 „fte kwamen, verwagte hy, dat de Staaten
 „zyn Land niet tot een tooneel des oorlogs
 „maaken zouden. Ook verzogt hy, dat ze,
 „eindelyk, hunne bezettingen, ten minften
 „uit eene of twee Kleeffche Steden, trekken
 „wilden (n).”

Hun ant- De Staaten, den Keurvorst voor zyne
 woord. waarfchuwing bedankende, zouden hierop
 geantwoord hebben „dat zy zig naauwlyks
 „verbeelden konden, dat Frankryk hun zocht
 „te beoorloogen, alzo zy 'er geene reden al-
 „toos toe gegeven hadden. Eerder dagten
 „zy,

(n) PUFFENDORF de Rebus Gest. Frid. Wilh. Livr. XI. §.
 14. p. 590.

„ zy , dat de toerusting en in Frankryk op 1670.
 „ Lotharingen , op het Franche Comté , of
 „ op de overige Spaanfche Nederlanden za-
 „ gen. Voorts, wisten ze van geene gefchil-
 „ len met de nabuuren, die niet, eerder door
 „ den weg van Regte dan door de wapenen,
 „ behoorden beflist te worden.” Wat zy op
 het verzoek om het inruimen van eene of twee
 Kleeffche Steden antwóórdden, vind ik niet
 aangetekend. Doch veelligt verwekte het ee-
 nige agterdogt in de Staaten, die niet onkun-
 dig zyn konden, dat de Keurvorst, door Frank-
 ryk, aangezocht werdt, en mogelyk vreesden,
 dat het herleveren deezer Steden den Keur-
 vorst eerder zou doen luisteren naar de voor-
 flagen der Franschen. En hierop ziet, ver-
 moedelyk, het zeggen van zekeren Historie-
 fchryver, dat de Witt aan alle de bedryven
 van den Keurvorst eene flinkfche uitlegging
 gaf (o).

De Koning van Frankryk, niet naar zyn
 genoegen geflaagd zynde aan het Hof van
 Berlyn, zocht de onderhandelingen met Groot-
 Britanje, die, in 't vooceeden jaar, begonnen
 waren, ten einde te brengen. Men meent dat
 Karel de II, omtrent deezen tyd vastgefteld
 hebbende, voortaan, onafhankelyker te re-
 geeren, dan hy tot hiertoe gedaan hadt, te
 ligter luisterde naar de voorflagen van Lo-
 dewyk den XIV, die hem eenen jaarlykfchen
 onderftand in geld aanbodt, zo hy het dric-
 voudig Verbond verlaaten, en zig met Frank-
 ryk met

XII.
 De Her-
 togin van
 Orleans
 haalt
 haaren
 Broeder,
 den Kon-
 ning van
 Groot-
 Britanje,
 over, tot
 een hei-
 melyk
 Verbond
 met

(o) PUFFENDORF *ubi supra.*

1670. ryk verbinden wilde (*p*). Om den Koning van Groot-Britanje geheellyk over te haalen in de belangen van Frankryk, bediende men zig van zyne Zuster, de Hertoginne van Orleans (*q*), die, Lodewyk den XIV, in Grasmaand deezes jaars, verzellende, op eene reize naar Duinkerken (*r*), zig, in fchyn, begeerig toonde, om haaren broeder te bezoeken, en verlof verwierf, om naar Douvres te mogen overfteeken. Hier hielt zy een mondgefprek met Koning Karel, dien zy, uit den naam des Konings van Frankryk, van onderftand in geld en manfchap verzekerde, waardoor hy in flaat zyn zou, om zig onafhankelyk te maaken van het Parlement, mids hy, van zyne zyde, alleenlyk trade in de maatregels, welken men, in Frankryk, genomen hadt, om den Vereenigden Gewesten den oorlog aan te doen. Men wil, dat de Koning geneigd geweest zou zyn, om de wapenen eerst te voeren tegen zyn eigen volk; doch dat de Hertogin hem voorhieldt, dat de Vereenigde Gewesten zig van zulk eene gelegenheid bedienen zouden, om hunnen Koophandel uit te breiden; waardoor zy magtiger zouden worden, terwyl Engeland, door eenen inlandfchen oorlog, verzwakt werdt. Zy oordeelde, hierom, dat men met de Vereenigde Gewesten beginnen moest, en eerst om Engeland denken, na dat deezen zouden te ondergebragt zyn. En de Koning ging geheel

(*p*) RAPIN *Tom. IX. p. 29.* BOLINGBROKES *Letters, Vol. I. p. 234.*

(*q*) DE CHOISY *Memoir. Tom. III. p. 60, 81, 155.*

(*r*) *Holl. Merc. van 1670. bl. 32. 49, 71.*

heel over in haar gevoelen. Zy keerde, terftond, wederom naar Parys, daar zy, kort hierna, fchielyk overleedt, niet zonder fterk vermoeden, dat zy, door haaren eigen man, den Hertoge van Orleans, vergiftigd was (s). De *Markgraaf van Bellefonds* werdt, terftond hierop, naar Engeland gezonden, als ware 't, om den Koning den rouw te beklaagen; doch voornaamlyk, om het Verdrag ten einde te brengen. De *Hertog van Buckingham* begaf zig, ten zelfden einde, naar Frankryk, daar men Karel den II. eene Vloot aanbodt, om zig onafhankelyk te maaken in zyn Ryk. Doch de Koning van Groot-Britanje vindt hierin te veel zwaarigheid; hoewel hy, zo sommigen meenen, zig naderhand beweegen liet, om het toe te ftaan. Maar Buckingham heeft aan iemant, die dit fchryft, verzekerd „ dat „ hy nimmer bewilligen wilde, om eene „ Fransche Vloot in de Engelsche havens te „ ontvangen, fchoon men hem, in Frankryk, „ veertigduizend ponden fterlings beloofde, „ zo hy 'er den Koning toe konde overhaalen.” Hy voegde 'er by „ dat de Graaf van „ Arlington den Koning eindelyk bewoogen, en zo hy vermoedde, het geld getrokken hadt.” Doch anderen hebben Buckingham verdagt gehouden. Wat 'er van zy, men kwam, naar fommiger verhaal, eerlang, overeen „ dat Karel de II. de „ Staaten ter zee beoorloogen zou, terwyl

Inhoud
van het
zelve.

(s) BURNET *Hist. of his own Time. Tom. I. p. 301.* LUD-
LOWS *Memoirs Vol. III. p. 185, 186.* TINDAL *Contin. of RA-
PIN Vol. I. [of XVI.] Introd. p. li. Not. (2).*

1670.

„ de Koning van Frankryk hun , met een
 „ magtig Leger , te lande , zou aantasten ; dat
 „ Frankryk den Koning van Groot Britanje ,
 „ met eene Vloot en met driehonderd en
 „ vyftigduizend ponden ſterlings in 't jaar ,
 „ zo lang de oorlog duurde , onderſteunen
 „ zou , en dat , in geval de Vereenigde Ge-
 „ westen te ondergebragt werden , Zeeland
 „ den Koning van Groot-Britanje , en al het
 „ overige den Koning van Frankryk zou aan-
 „ bedeeld worden : Holland alleenlyk uitge-
 „ nomen , welk men den Prinſe van Oranje
 „ zou afstaan , zo hy zig in dit Verbond be-
 „ geeven wilde (*t*).” De inhoud van het zelve
 bleef , ondertuſſchen , bedekt. Karel de II.
 hadt , onlangs , merkelyke verandering ge-
 maakt in zynen Raad , en zyne innigſte ge-
 heimen vertrouwd aan vyf Grooten , *Clifford* ,
Arlington , *Buckingham* , *Ashley* en *Lautherdale* ,
 die , naar de eerſte letters hunner naa-
 men , de *Cabal* of *aanhang* genoemd werden.
 In den agterraad van deezen vyf , waarby men
 en Koning en den Hertog van Jork voegen
 moet , werdt het Verdrag met Frankryk en
 de oorlog met de Vereenigde Gewesten
 beſlooten (*u*). Ook ſchryven ſommigen , dat 's
 Konings minnaares , de *Hertogin van Ports-*
mouth , uit Frankryk herkomſtig , zeer veel hadt
 toegebragt , om den Koning over te haalen in
 de Franſche belangen (*v*).

Onder- Doch hoe zeer de handel van het Franſche
 Hof,

(*t*) BURNET Hist. of his own Time. Vol. I. p. 303, 304.

(*u*) RAPIN Tom. IX. p. 200, 294, 295, 297.

(*v*) FEUQUIERES Memoir. Hiſtor. & Milit. Tom. I. p. 49.

Hof, in Engeland en elders, bedekt gehouden werdt; de Staaten konden niet nalaten te merken, dat 'er iet gewigtigs in til ware. Sommige Historiefchryvers hebben den Raadpenfionaris de Witt, onzes oordeels zonder genoegzaamen grond, befchuldigd, dat hy Frankryk te veel vertrouwde, en geen werks genoeg maakte, om, door geheime verftandhouding aan de Hoven van Parys en van Londen, te ontdekken, wat 'er omging. 't Is waar, dat hy, met de Franfche Gezanten, d'Estrades en Pompone, handelende, zig geliet, als of hy Frankryk niet verdagt hielt van eenig flinksch oogmerk tegen den Vereenigden Staat; doch het gedrag, welk hy, ten zelfden tyde, hielt, in de Vergadering van Holland; de brieven, welken hy aan zyne vertrouwdfte vrienden buitens Lands fchreef, en bovenal het bewerken van het drievoudig Verbond, waarin hy de voornaamfte hand gehad hadt, toonden, beter dan zyne gefprekken met de Franfche Gezanten, wat hy van Frankryk vreesde. Ook blykt, uit zyne Brieven, dat hy, al voor eenige jaaren, heimelyk verftand hielt, beide in Frankryk en in Engeland (w). 't Is, derhalve, gantsch niet te vermoeden, dat hy, in deezen gewigtigen tyd, daar hy Frankryk aan alle Hoven zag handelen; daar hy, uit Temple, merkte, dat men, aan 't Engelsche Hof, verflaauwde in den yver voor het drievoudig Verbond, en daar hy wist, wat den Staaten, uit het Hof

1670.
 —————
 zoek, of
 men, in
 den Haa-
 ge, ken-
 nis van
 Frank-
 ryks oog-
 merken
 hadt, of
 niet.

(w) DE WITT Brieven II, Deel, bl. 207, 216, 259.
 D d 3

1670. van Berlyn, aangediend ware, zyn werk niet gemaakt zou hebben, om naar te spooren, wat 'er, tusfchen Frankryk en Groot-Britanje, gehandeld werdt. 't Gedrag, welk hy en de Staaten zelve, ten deezen tyde, hielden, bewyst genoegzaam, dat men Frankryks oogmerk, geheel of ten deele, ontdekt hadt. Want terwyl Frankryk, in Engeland en elders, handelde, beflout men, op aanraadinge van de Witt eerst ter Vergaderinge van Hoiland, en daarna ter algemeene Staatsvergaderinge, tot het doen van verscheiden' bezendingen, die allen strekten, om Frankryks inzigten nader te ontdekken en tegen te gaan.

XIII.
Bezen-
ding naar
den
Keizer,

naar
Frank-
ryk,
naar En-
geland,
en naar
Spanje.

In 't voorleeden jaar, was Meester *Gerard Hamel Bruininks* reeds gezonden naar 't Hof van Weenen, met last om te onderzoeken, of aldaar iet, ten nadeele van den Staat, gehandeld werdt, en om de goede vriendschap en nabuurschap tusfchen het Duitfche Ryk en deezen Staat aan te kweeken en te bevestigen (x). Doch nu werdt Pieter de Groot, onlangs te rug geroepen uit Zweeden, en, in zyn afzyn, verkooren tot Pensionaris van Rotterdam (y), uit welk Ampt, fchreef de Witt, zyn Vader, Hugo de Groot, *voorheen, onfatfoenlyk uitgefchopt* was (z); gezonden naar Frankryk, als gewoonlyke Ambassadeur, in de plaats van den ouden Heere, Willem Boreel, die, te Parys, overleeden was. Doch sommigen merken aan, dat de
Groot

(x) Zie de Infr. in de Resol. Holl. 23 July 1669. bl. 37.

(y) Resol. Holl. 22 May 1669. bl. 19.

(z) DE WITT Brieven II. Deel, bl. 647.

Groot den Staat meer dienst zou hebben konnen doen in Zweeden, dan in Frankryk, daar men reeds maatregels genomen hadt met Engeland, om de Vereenigde Gewesten te beoorloogen (*a*). Koenraad van Beuningen, Oud - Burgemeester van Amsterdam, toog naar Engeland, en Hieronimus van Beverningk naar Spanje (*b*). Het voornaam oogmerk van alle deeze bezendingen was, het onheil, welk den Staat, van den kant van Frankryk en Engeland, gedreigd werdt, af te keeren: waaruit, klaarlyk blykt, dat men in den Haage, niet zo onkundig was van 't gene 'er broeide, als sommigen ons willen doen gelooven. De luiden, die naar Frankryk, Spanje en Engeland gingen, werden geteld onder de bekwaamsten en eerlyksten in de Vereenigde Gewesten. Ook waaren zy altoos groote voorstanders geweest van de maatregels, waaraan de Witt zig hieldt: hoewel sommigen verzekeren, dat van Beuningen en Beverningk, sedert eenigen tyd, meer genegen waren geworden, om den Prins van Oranje te bevorderen, dan zy voorheen geweest waren (*c*), en de Witt nog was. De benoeming van de Groot tot gewoonlyken Ambassadeur in Frankryk was den Raadpensionaris zeer naar den zin (*d*), hoopende hy, door middel van deezen, aan een Hof, daar des-

(*a*) WICQUEFORT Ambasad. Tom. I. p. 935.

(*b*) Zie zyne Infr. in de Secr. Resol. Holl. 3 Dec. 1670. III. Deel, bl. 79.

(*c*) Memoir. de GUCHE Livr. II. p. 228.

(*d*) DE WITT Brieven II. Deel, bl. 619.

1670.

deszelfs Vader, eertyds, zo hoog geagt was geweest, het welzyn van den Staat, zo hy 't begreep, te zullen kunnen bevorderen. Men hadt eenige moeite, om de Stad Rotterdam in 't vertrek van de Groot te doen bewilligen. Doch zy deedt het, eindelyk (e). Van Beuningen was, onder anderen, in 't byzonder, gelast, om den Koning van Groot-Britanje aan te moedigen en te beweegen, tot het sterken van het drievoudig Verbond (f): 't welk wel toonde, dat men blyk of vermoeden hadt, dat hy, in dit Verbond, verflauwde. Wyders, moest hy den Koning ook zoeken over te haalen, om in gemeenschap te oorloogen, tegen die van Algiers, Tunis en Tripoli (g). Doch de voorlaagen ten deezen einde strekten meest, om 's Konings oogmerken te ontdekken, en die der Staaten, welken zig, eerlang, ook ter zee begonden toe te rusten, te verbergen. De bezending van Beverningk naar Spanje diende om een nader Verbond met dit Ryk aan te gaan; doch zy hadt, eerst in 't volgende jaar, voortgang.

De Staaten be-
groeten den Ko-
ning van Frank-
ryk, door eenen buiten-
gewoo-

De Staaten hoopten, door toegeeving en eerbewys, Frankryk te doen veranderen van gedagten. Zy beslooten zelfs, den Heer van Wasfenaar, in buitengewoon Gezantschap, aan den Koning te zenden, terwyl deeze zig onthieldt in de Steden der Spaansche Nederlanden, welken hem, by de Akenfche Vrede, waren afgegaan. Zy deedden hem, met deeze

aan-

(e) Refol. Holl. 26 April, 1, 2 Aug. 1670. bl. 32, 63.

(f) Refol. Holl. 24 May 1670. bl. 123.

(g) Refol. Holl. 31 July 1670. bl. 52.

aanwinst, geluk wenschen, en hem verzekeren van de hooge agting, welke men hier hadt voor zyne vriendschap, die men, op allerlei wyzen, gezind was, te bewaaren. De Koning beantwoordde deeze beleefdheid, met heufche woorden; en de Heer van Wastenaar keerde, in Hooimaand, in den Haage, te rug (*h*).

1670.

nen Ambassadeur.

De Ambassadeur de Groot kwam, niet voor Oogstmaand, in Frankryk, en kreeg, in Slagtmaand, voor 't eerst, gehoor by den Koning (*i*), dien hy voorhieldt „ dat hy alleen gekomen was, om de oude vriendschap tusschen „ zyne Majesteit en de Staaten te onderhouden, en dat hy daartoe alle zyne zorgen „ aanwenden zou.” De Koning antwoordde „ dat de Staaten wel gedaan hadden, aan hem, „ tot zulk een einde, af te zenden; dat zyne „ overkomst dienen zou, om de zaaken in „ beteren staat te houden; doch dat hy „ wenschte, zo veele verzekering te hebben „ van de goede gezindheid der Staaten, als „ hy van de zyne hadt.” De Groot, daarna, met 's Konings Staatsdienaars in gesprek getreden, verklaarde „ dat de Staaten, zyne „ Meesters, bespeurd hebbende, dat zyne „ Majesteit enig misnoegen tegen hen hadt „ opgevat, hem belast hadden naar de oorzaak daarvan te vraagen, alzo zy niet vermoeden konden, dat de Koning kwalyk „ name, dat zy voor hunne veiligheid ge- „ zorgd

Handeling van de Groot in Frankryk.

(*h*) Refol. Holl. 26 April, 19 July 1670. bl. 34, 11.

(*i*) Holl. Merc. van 1670. bl. 112, 144.

1670. „zorgd hadden, door het sluiten van het
 „drievoudig Verbond. Dat hy, voor 't ove-
 „rige, hoopte, den Koning volkomen ge-
 „noegen te zullen kunnen geeven, en allen
 „argwaan tegen de Staaten te zullen doen
 „verdwynen.” Men antwoordde hem „dat
 „de Staaten maatregels volgden, welken
 „streedden met de billykheid, en met de
 „agting, welke zy den Koning schuldig
 „waren; dat zy hem zогten te versteeken van
 „het regt, welk hy, in het toekomende, op
 „de Spaansche Nederlanden zou kunnen ver-
 „krygen, uit eene ongegronde vrees voor
 „hunne eigene veiligheid; dat zy, eindelyk,
 „zig niet ontzagen, de gantsche Christen-
 „weerd op te hiffen, tegen zyne Maje-
 „steit (*k*).” Uit welk antwoord, bleek,
 waaruit het misnoegen van Frankryk, eigen-
 lyk, ontstaan was. De Groot hadt, reeds in
 Herfstmaand, geschreeven, dat men, aan 't
 Fransche Hof, een kwaad voorneemen hadt,
 tegen den Staat (*l*).

De Fran-
 schen
 vallen in
 Lotha-
 ringen.

Eenigen tyd te vooren, waren de Fran-
 schen in Lotharingen gevallen, en hadden
 zig meester gemaakt van Nancy (*m*). Dee-
 zen inval hadt zig de Hertog, door zyne
 nauwe verbindtenissen met Spanje, op den
 hals gehaald. De tyding daarvan veroorzaak-
 te merkelyke ontsteltenis in den Haage, daar
 men

(*k*) POPEENDORF de Reb. Gest. Frid. With. *Libr.* XI. §. 156
 p. 199.

(*l*) 1ste Pleidooi van Mr. S. VAN MIDDELGREST voor Mr.
 P. DE GROOT in 1676. *MS.*

(*m*) *Holl. Merc. van 1670. bl. 112, 133.*

men ongaarne hoorde, dat Frankryk sterker werd, naar den kant der Nederlanden. 't Is te vermoeden, dat men, van nu af, middelen beraamd zou hebben, om den voortgang der Fransche wapenen te stuiten. Doch de koelheid van Karel den II. was oorzaak, dat de Staaten, die ondertuschen, doot den Hertoge van Lotharingen, om onderstand aangezocht werden (*n*), geene hertige besluiten neemen konden. Van Beuningen arbeidde, midlerwyl, in Engeland, te vergeefs, om den Koning tot het naarkomen van het drievoudig Verbond op te wekken. Ook stelde hy, ten deezen tyde, vast, dat Karel de II. zig met Lodewyk den XIV. verstondt (*o*). En men werd, in den Haage, bevestigd in deeze gedagten, door het vertrek van den Ridder Temple, die, in Herfstmaand, t'huis ontbooden werd uit zyn Gezantschap. Temple hadt het drievoudig Verbond geslooten, en altoos verstaan, dat men 't behoorde te houden. De Koning en 'sKonings geheime Raad, thans andere maatregels genomen hebbende, oordeelden hem, derhalve, onbekwaam, om hun in den Haage langer te dienen (*p*). Zyn vertrek was een genoegzaam bewys van de omkeering van 't Engelsche Hof.

De verwagting van eenen kort aanstaanden oorlog hieldt, midlerwyl, de gedagten om den Prins van Oranje te bevorderen leven.

1670.

Temple
keert
naar En-
geland.

XIV.
De Prins
van
Oranje
krygt zit-
ting in

(*n*) *Holl. Me.c. van 1670. bl. 129.*

(*o*) *PUFFENDORF de Rebus Gestis Frid. Willh. Libr. XI. §. 12. p. 43.*

(*p*) *RAPIN Tom. IX. p. 298.*

1670. vendig, by veelen. De Staaten van Holland
 ——— zelveu scheenen hem eenige meerdere be-
 den Raad leefdheid te willen betoonen, en hadden hem,
 van Staa- in Wintermaand des vooriceden jaars, toe-
 te. gestaan de vrye jagt omtrent het Lusthuis
 Honsholredyk, die zyne voorzaaten plagten
 te hebben (g). Doch alzo zy nog by hun
 besluit bleeven, om het Kapitein-Generaal-
 schap en Stadhouderfchap van een gefcheiden
 te houden, en geene Stadhouders in den Raad
 van Staate te gedoogen, scheen 'er weinig
 kans, om den Prins te doen bekleeden met
 de waardigheden zyner voorouderen. In
 Zeeland, zou men ligtelyk beslooten hebben,
 om hem 't Stadhouderfchap op te draagen;
 doch hierdoor zou men hem, zo Hollands
 gevoelen goldt, en men wist wel, hoe zwaar
 het thans nog woog, voor altoos van het
 Kapitein-Generaalschap, waarin de klem
 van het Stadhouderfchap gelegen is, en van
 de zitting in den Raad van Staate hebben
 uitgeflooten. Men hadt ook reeds ondervon-
 den, hoe bezwaarlyk Holland zou te bewee-
 gen zyn, om den Prins tot Kapitein-Generaal
 te verklaaren; alzo zyne jeugd en onbedreevenheid,
 altoos, aangemerkt zouden worden, als wettige
 redenen, om hem niet aan 't hoofd van een Leger
 te stellen. De Staaten van Zeeland vonden,
 derhalve, geraaden, vooreerst, alleenlyk te wege
 te brengen, dat de Prins zitting kreege in den Raad
 van Staate. Hiervan was hy niet alleen niet uitgeflooten;
 maar de Staaten van Holland hadden hem

(g) Resol. Holl. 21 Decemb. 1669. bl. 99.

hem zelfs gefchikt, om in deezen Raad te zitten, zo dra de andere Gewesten bewilligd zouden hebben in hun befluit, om het Kapitein-Generaalfchap voor altoos afgefcheiden te houden van het Stadhouderfchap. Doch deeze bewilliging viel Zeeland, Friesland en Stad en Lande hard. Eindelyk, bezeffende, dat Holland, reeds voorlang, drie Gewesten overgehaald, en dus de meerderheid aan zyne zyde hadt, en dat de Prins, op den eerften trap geholpen zynde, te meer kans hebben zou, om hooger te klimmen, beflooten, eerst Zeeland (r), en toen de twee andere Gewesten, nevens Holland en de drie overigen, te bewilligen in den ontworpen voet van Harmonie of eenftemmigheid, volgens welke, het Kapitein-Generaalfchap en het Stadhouderfchap, voor altoos, afgefcheiden bleeven van elkanderen, en den Prinse zitting in den Raad van Staate vergund werdt (s). De Gewesten, welken 't belang des Prinzen van Oranje dus lang verdeeld gehouden hadt, nu wederom vereenigd zynde, raadpleegde men, terftond, over de wyze, op welke men den Prins ten Raade van Staate zou inleiden; over de plaats, welke hy aldaar zou bekleeden, en over de ftem, welke men 'er hem zou behooren te geeven. De Gemagtigden der Staaten van Holland oordeelden, ten opzichte van het eerfte punt „ dat de inleiding des „ Prinzen van Oranje in den Raad van Staate

1670.

Harmonie of Overeenftemming tusfchen de Gewesten.

„ ZOU

(r) Notul. Zeel. 13 July 1669. bl 96 TEMPLE Brieven, N. XXV. > LV. bl 158, 335.

(s) Refol. Holl. 25 Maart 1670. bl. 41.

1670.

„ zou kunnen gefchieden , door drie Afge-
„ vaardigden uit de algemeene Staatsverga-
„ deringe , gelyk de inleiding van Graave
„ Henrik van Nafau , naderhand Prinfe van
„ Oranje , in den jaare 1600 , gefchied was ,
„ of door éénen Afgevaardigde , gelyk , ten
„ aanzien van Prinfe Willem , Vader van
„ den tegenwoordigen Prinfe , in den jaare
„ 1638 , was gefchied , of op zulk eene an-
„ dere wyze , als men , met de andere Gewes-
„ ten , zou kunnen goedvinden te beraamen.”
Op het tweede punt verftonden ze „ dat men ,
„ wegneemende den armftoel , gefield aan
„ 't einde van de tafel , en te vooren gediend
„ hebbende , eerst voor den algemeenen Land-
„ voogd [Leicester] , en daarna voor den
„ Stadhouder van vyf of zes Gewesten , den
„ Prins zou kunnen plaatsfen in eenen van de
„ twee met fluweel bekleedde ftoelen , ftaan-
„ de aan dezelfde zyde van de tafel , daar de
„ ftoel van den voorzittenden Heere ftondt ,
„ en dus boven of aan de regterhand der
„ Afgevaardigden van Gelderland.” Wegens
het derde punt , begreepen ze „ dat men den
„ Prinfe alleen eene raadgeevende ftem be-
„ hoorde toe te ftaan , die , in 't opmaaken
„ van 't befluit , niet gerekend werdt om de
„ ftemmen der Raaden over te haalen of te
„ doen fteeken.” Doch hierop werdt by de
Vergadering , geen ander befluit genomen ,
dan dat men de zaak ter Generaliteit zou zoe-
ken te houden in haar geheel , tot dat 'er , by
de Leden van Holland , nader op beflooten
zou zyn. Maar Haarlem en Leiden deden
hier-

hierop aantekenen, de eerste Stad, dat zy, op 1670°
 deeze zaak, als zynde van groot gewigt, niet
 gestemd hadt; de andere, dat zy niet ver-
 stontd, dat de zaak ter Generaliteit langer op-
 gehouden zou worden, dan geduurende den
 loopenden tyd van het aanstaande ¶* affcheid ^{*reces.}
 der Vergadering van Holland (t). Wat laa-
 ter, namen de Staaten van Holland egter, o-
 ver de twee eerste punten, een besluit over-
 eenkomstig met het gevoelen der Gemagtig-
 den; doch omtrent het derde punt, stonden
 ze den Prins eene beslissende stem toe, ge-
 lyk de andere Raaden hadden, waaruit egter
 volgde, dat hy niet mogt stemmen, of zelfs
 tegenwoordig zyn, als 'er zaaken dienden,
 waarby iemant, hem, tot in den vierden
 graad ingeslooten, in den bloede, bestaande,
 belang hadt (u). Ook verstontd men, ter Verga-
 deringe van Holland, dat de Prins, verschy-
 nende ter Generaliteit, aldaar, in geene ande-
 re hoedanigheid, dan als Raad van Staate, zou
 toegelaaten worden, en zitten op eenen gely-
 ken Stoel, als waarop hy in den Raad van Staa-
 te zat (v). De algemeene Staaten, midlerwyl,
 op 't inleiden des Prins in den Raad van
 Staate, een besluit genomen hebbende, over-
 eenkomstig met dat van Holland, en hebbende
 bewilligd in het scheiden van het Kapitein-
 Generaalschap en het Stadhouderschap (w),
 werd

(t) Refol. Holl. 28 Maart 1670. bl. 61.

(u) Secr. Refol. Holl. 20 May 1670. III. Deel, bl. 76. Res.
 fol. Holl. 24 May 1670. bl. 115

(v) Refol. Holl. 4 Octob. 1670. bl. 73.

(w) Zie Groot-Plakaatb. III. Deel, bl. 54.

1670. werdt zyne Hoogheid, op den tweeden van Zomermaand, door drie Afgevaardigden der algemeene Staaten, ten Raade van Staate ingeleid (x). Sedert werdt hem, wegens het bekleeden der waardigheid van Raad van Staate, een jaargeld toegelegd, zo sommigen schryven, van vyftigduizend guldens (y): hoewel my, van elders, gebleeken is, dat Holland, nog lang hierna, tot geen hooger jaargeld dan van vyfentwintigduizend guldens verstaan wilde (z): onaangezien de andere Gewesten reeds in vyftigduizend guldens bewilligd, en Holland, ernstelyk, vermaand hadden, om zig met hen te voegen (a). De Heer van Gend, die 's Prinses Gouverneur geweest was, werdt, zo dra zyne Hoogheid zitting in den Raad van Staate genomen hadt, bedankt (b).

XV.
Raad-
pleegin-
gen op
het aan-
stellen
van eenen
Kapitein-
Generaal.

Eer men nog over 's Prinses zitting in den Raad van Staate beslooten hadt, werdt, ter Vergaderinge van Holland, voorgeslaagen, of 's Prinses zitting en stem niet behoorden op te houden, wanneer hy, t'eenigen tyde, tot eenen duurzaamen waardigheid, mogt bevorderd worden. Doch men verstondt, dat dit aan de vrye verkiezing der toekomende Leden behoorde gelaaten te worden. Ten zelfden tyde,

(x) Holl. Merc. van 1670. bl. 96.

(y) Holl. Merc. van 1670. bl. 123.

(z) Uit Aantek. van den Pension. VIVIEN 25. Febr. 1670. MS.

(a) Missive van hunne Hoog-Mog. aan hunne Ed. Genoot-Mogendh. van 6 Octob. 1671. Zie ook Resol. Holl. 15 April 1671. July 1671. bl. 11, 95. Resol. Gener. Joy. 23 July, 1671. 9 Octob. 1671.

(b) Resol. Holl. 26 July 1670. bl. 37.

de, verklaarden de Edelen en verscheiden' Steden „dat, in het verkiezen van eenen Kapitein-Generaal, of Hoofd over 't Leger van den Staat voor langer' tyd dan éenen veldtogt, niet zou konnen beslooten worden by overstemminge, maar alleen, by „vrywillige overgifte van alle de Leden.” Doch die van Amsterdam, gelast zynde zig niet te verklaaren op dit punt, dedden aantekenen „dat zy niet konden aanzien, dat „zodanig eene verklaring in der Staaten Registers te boek werdt gesteld; voor hunne magtigers, wyders, voorbehoudende „het regt, om daartegen zodanige verdere aantekening te doen, als zy, naar 't gewigt „en gevolg der zaake, zouden te raade worden.” Haarlem, Schoonhoven, Enkhuizen, Edam en Purmerende verklaarden zig ongelast. Doch van de Vroedschappen dezer vyf Steden en van Hoorn kwam, eerlang, schryvens aan de Vergadering van Holland van verschillenden inhoud. Haarlem hieldt de Verklaring voor aanstootelyk; doch deedt ze egter mede, uit inschikkelykheid. Schoonhoven en Hoorn voegden zig rondelyk by de andere Leden. Enkhuizen verklaarde zig, omtrent als Haarlem. Edam en Purmerende, wat ronder. Doch de meesten bedongen de spoedige inleiding van den-Prinse in den Raad van Staate (c), die ook terstond hierop volgde: alle welke byzonderheden wy hier te liever melden, om dat 'er uit blykt, dat

1670;

(c) Resol. Holl. 24 May 1670. bl. 116 *etc.*

1670. dat verscheiden' Hollandfche Steden, en Amsterdam zelf, meer en meer, begonnen te neigen, om den Prins van Oranje te bevoor-
 deren. Zo veel invloed hadt, naar 't fchynt, de vrees voor nieuw misnoegen met den Koning van Groot-Britanje, die men wel wist, dat zeer gezet was op de bevordering van zynen Neeve.

De Prins
 van O-
 ranje
 reist naar
 Enge-
 land.

Ook vertrok de Prins, in Slagtmaand (*d*), naar Engeland, met oogmerk, zo BURNET fchryft (*e*), om voldoening te vorderen van 't gene Karel de I. zynen Huize fchuldig gebleeven was, en te gelyk, om te beproeven, welke poogingen de Koning, zyn Oom, gezind zou zyn aan te wenden, om hem te bevoor-
 ren tot de waardigheden, door zyne Voorzaa-
 ten, voorheen, in den Vereenigden Staat bekleed. Dezelfde Historiefchryver voegt 'er by, uit 'sPrinfs eigen mond „ dat Karel „ de II. hem zegt afkeerig te maaken van „ den Hervormden Godsdienst, en finaak te „ geeven van den Roomfchen, welken de „ Koning zelf, heimelyk, toegedaan was: „ doch dat de Prins, geenen zin getoond „ hebbende in 'sKonings redenen, niet dan „ algemeene beloften verwierf, dat de fchuld, „ die de Prins kwam vorderen, afbetaald zou „ worden, en dat de Koning hem den Staa- „ ten zou aanpryzen, tot het bekomen der be- „ kende hooge waardigheden, zonder hem, „ tot dit laaftte einde, eenigen daadelyken „ by-

(*d*) Refol. Holl. 3 Octob. 1670. bl. 59, Holl. Merc. van 1670. bl. 39, 132.

(*e*) Hist. of his own Time, Vol. I. p. 273.

„byftand te willen toezeggen.” Of ’er, wyders, ook eenige poogingen gedaan zyn, om den Prins te trekken in het heimelyk Verbond tufchen Frankryk en Groot-Britanje, waarin men, gelyk wy boven (f) zagen, plaats voor hem fcheen te willen open houden, heeft onzes weetens, niemant aangetekend. De Prins keerde, in Sprokkelmaand des volgenden jaars, in Holland, te rug (g).

Hier, waren, in ’t voorjaar, wederom eenige Perfoonen in hegtenis geraakt, over verboden’ verftandhouding. De voornaamfte van deezen, *Abraham Keizer*, was eertyds in dienst geweest van den Resident Lieuwe van Aitzema, die, in den jaare 1669, overleeden was. Sedert, was hy geworden Onderklerk van de Klerken der Provincie van Friesland, in de Griffie der Generaliteit. Hy beleedt, gevat zynde „dat Aitzema, dagelyks, berigt plag te krygen van ’t gene „ter algemeene Staatsvergaderinge voorviel, al werdt het zelfs niet in de Registers gebragt, uit den mond van Bootsma, die, wegens Friesland, of uit dien van den Heere van Palland, die, wegens Overysfel, ter Generaliteit was afgevaardigd; en dat „hy, Keizer, en eenige andere Klerken hem voorzagen van alle Brieven en Stukken, „welken zy konden magtig worden.” Hy voegde hierby „dat Aitzema gewoon was, „briefwifeling en verftand te houden, met „bui-

XVI.
Eenige
Perfoonen in
den Haag
ge over
verboden’ ver-
ftand-
houding
geftraft.

(f) *Bladz.* 420.

(g) *Holl. Merc.* 1671. *bl.* 18, 12.

1670: „buitenlandfche Hoven, zelfs met Engeland en met den Bifchop van Munfter, ten tyde van den jongften oorlog (2), en met de Gezanten van Spanje, Zweeden en Brandenburg, hebbende hy zelfs zeker geheim befluit, wegens de verzamelplaats van 's Lands Vloote, naar Engeland willen overzenden: 't welk Keizer egter zeide voorkomen te hebben. Voorts, zou Aitzema, voor deeze briefwifeling geduurende den oorlog, tien- of elfduizend guldens in 't jaar getrokken hebben van het Engelfche Hof." Maar Keizer zelf hieldt verftand met Pompone, Ambafadeur van Frankryk, en met de Engelfchen; leverende hy de ftof, waaruit zekere *du Ha*, ook voorheen Klerk van Aitzema, de brieven opftelde. Ook verzorgde hy den Gezanten van Spanje, Zweeden en Deenemarke de gewigtigfte ftukken en befluiten van den Staat, welken hy bekomen kon, zig, om 'er affchriften van te krygen, bedienende van verfcheiden' Klerken der Generaliteit, twee van welken, *Jan Pesfer* en *Willem Hoppeveld*, met hem in hegtenis geraakt waren. Zy kreegen allen drie hun vonnis van 't Hof, op den tweeden van Bloei maand. Keizer werdt met het zwaard over 't hoofd geftraft, en ten eeuwigen dage gebannen. Hoppeveld ftondt te pronk, met een' brief op de borst, waarop *meineedig* gefchree-

(2) Uit THURLOE's *Papers*, blykt ook, dat hy, ten tyde van Kromwel, met Engeland, briefwifeling gehouden heeft.

schreeven was, en werdt ook, voor altoos, 1670 gebannen. Maar aan Pesfer werdt, slegts voor tien jaaren, het Land ontzeid. Keizers goederen werden verbeurd verklaard. De andere twee alleen in de kosten der Regtspleeginge verweezen (*h*). 't Was noodig, de verboden' verstandhouding met uitheemsche Mogendheden te stuiten en te straffen, vooral in eenen tyd, dat men voor oorloge bedugt was. Ten deezen einde, vonden de Staaten van Holland geraaden, een afschrift van Keizers bekentenisfe, waarin twee Afgevaardigden van Friesland en Overysfel geraakt waren, over te zenden aan de Staaten deezer twee Gewesten, om daarop zo veel agt te staan, als zy zouden vinden te behooren (*i*). Doch of hierop iet verders gevolgd zy, is my niet gebleeken.

Voor 't einde deezes jaars, verleenden de Staaten van Holland Oktroi aan de Stad Amsterdam, dat de penningen en 't ongemunt goud of zilver, berustende in de Wisfelbank, daar ter Stede, tot geryf van den Koophandel en om 't steigeren der Munte te voorkomen, in den jaare 1609, opgeregt: op geenerhande wyze, zouden mogen bekommerd of * beslaagen worden (*k*).

Den Griffier der algemeene Staaten, Nikolaas Ruisch, op den tweeden van Slagtaand, overleeden zynde, werdt Gaspar Fagel, Pensionaris van Haarlem, voorzien met dit

(*h*) Zie de Sentent. in de Holl. Merc. van 1670. ll. 39, 41, 45.

(*i*) Resol. Holl. 24 May 1670. bl. 122.

(*k*) Resol. Holl. 16 Dec. 1670. bl. 79.

1670. dit Ampt (l), op aanprijzinge der Staaten van Holland (m).

XVII.
Handel
van
Frank-
ryk in
Duitsch-
land.

De Koning van Frankryk was, op 't einde van dit en in 't begin des volgenden jaars, nog al bezig, om de Duitſche Vorſten op te ſtooken tegen de Staaten, waartoe de Prins van Furftemberg hem, by aanhoudinge, de hand boodt. Hy hadt den Keurvorſt van Keulen in zo verre gewonnen, dat deeze hem, eerlang, toeftondt, Krygsvolk byeen te trekken binnen zyn gebied. Ook hadt de Biſchop van Munſter een heimelyk Verbond gemaakt met Frankryk, ten nadeede der Staaten. Maar de Keurvorſt van Brandenburg, hoe zeer men by hem aanhieldt, liet zig niet van de zyde der Staaten aftrekken (n).

1671.

De Koop-
handel
der Ver-
eenigde
Gewes-
ten
wordt
bekom-
merd in
Frank-
ryk.

Den oorlog tegen de Vereenigde Gewes-
ten nu vastgeſteld zynde aan 't Franſche Hof,
haperde het ſlegts aan het uitvinden van
ſchynbaare redenen om het aanvaarden der
wapenen te billyken, voor 't oog der weereld.
Lodewyk de XIV. hadt, ſedert eenigen tyd,
de Koopmanſchappen, die uit deezen Staat
naar Frankryk gevoerd werden, of verboden,
of zo zwaar belast, dat 'er de Nederlandſche
Handelaars geen voordeel meer op zagen (o).
De Staaten hadden hierop beſlooten, eveneens
te werk te gaan, en de Waaren, die de Fran-
ſchen,

(l) Holl. Merc. van 1670. bl. 139.

(m) Refol. Holl. 9 Nov. 1670. bl. 9.

(n) PUFFENDORF de Rebus Geſt. Frid. Wilh. Libr. XI. §. 16. 17. 18. 20. 21. p. 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597.

(o) Zie VALKENIER Veiw. Europa, I. Deel, Bylaag. N. s. bl. 19.

fchen, hier, met het meeste voordeel, plagten te flyten, of zwaar te belasten, of geheellyk te verbieden. Nogtans, was 'er een geheel jaar verlopen, eer men tot dit gewigtig besluit hadt kunnen komen (p). Maar met den aanvang deezes jaars 1671, werdt de invoer van allerlei Brandewynen, by openbaaren Plakaate, verbooden: ook die van verscheiden Fransche geweeven' stoffen. Eenige anderen, waarvan de invoer nog vry stondt, werden met vyftig ten honderd op het inkomen belast. Op het honderd Fransch Zout, werdt eene belasting van twee honderd guldens gelegd. De vreemde Boter en Kaas werdt met vyfentwintig, de meeste vreemde Siroop met vyf ten honderd, op het inkomen, belast (q). Het Fransche Hof nam dit verbod en deeze belastingen ten hoogften euvel, en, ontleende 'er, naderhand, ééne der redenen uit, om den Staaten den oorlog aan te doen.

1671.

De Staaten verbieden den invoer der Brandewynen en andere Fransche Waaren;

Aan 't Engelsche Hof, van waar van Beuningen, in Wintermaand des voorleeden jaars, te rug gekeerd was (r), geliet men zig nog, als of men zig aan het drievoudig Verbond zou houden, terwyl men bezig was, om een Vloot toe te rusten, die tegen een der Leden van dit Verbond geschikt was. De Koning hadt, op 't einde des voorleeden jaars, het Parlement doen voorhouden „ dat Frank-

Toertus-
ting in
Engel-
land.

„ ryk

(p) Resol. Holl. 8 Febr. 26 April, 26 July, 13 Nov. 1670. bl. 25, 57, 31, 25.

(q) Zie Groot-Plakaatb. III. Deel, bl. 264, 263, 269, 1374. Holl. Merc. van 1670. bl. 148.

(r) Resol. Holl. 14 Febr. 1671. bl. 61. Holl. Merc. van 1670. bl. 148.

1671.

„ryk en de Staaten zig, te lande en ter zee,
 „begonden te wapenen; dat het hierom on-
 „geraaden schein, dat men, in Engeland,
 „stil zate; dat hy, derhalve, bevel gege-
 „ven hadt, om tegen de aanstaande Len-
 „te, eene Vloot in zee te brengen; te meer,
 „om dat hy zig, by verscheiden' Verdragen,
 „verplicht hadt, om zynen Bondgenooten,
 „des noods, met manfchap, te ondersteu-
 „nen. Dat, onder deeze Verdragen, byzon-
 „derlyk gerekend moesten worden het drie-
 „voudig Verbond, en nog een ander, ge-
 „maakt met de algemeene Staaten; die, zo
 „wel als verscheiden' anderen, zeer voor-
 „deelig waren voor het Ryk. Dat hy, hier-
 „om, verwagte, dat het Parlement hem,
 „met eene aanzienlyke fomme, tot onder-
 „houd der gemaakte Verbindtenisfen, on-
 „dersteunen zou." Uit welke aanspraak,
 men ziet, dat de Koning zyn oogmerk, om
 de Staaten te beoorloogen, nog bedekt wilde
 houden voor 't volk: welk, in 't algemeen,
 van gedagten was, dat het houden van het
 driefvoudig Verbond heilzaam was voor het
 Ryk. De Koning was hierom ook genood-
 zaakt, dit te ondersteunen, in de aanspraak,
 welke hy aan 't Parlement hadt laten doen,
 en die van zo veel kragt was, dat hem, eer-
 lang, twee millioen en vyfmaalhonderd dui-
 zend ponden sterlings, voor den dienst van
 het volgende jaar, werden toegestaan (s).
 Het Parlement besloot, te eerder, tot deezen
 mer-

(s) RAPIN *Tom. IX. p. 297, 298.*

merkelyken onderftand, om dat dezelve gehouden werdt, te zullen ftrekken tot handhaavinge van het drievoudig Verbond. Het Engelfche Hof zocht dit niet flegts de Staaten; maar de Engelfchen zelve te doen gelooven. Zelfs fcheen men, omtrent deezen tyd, in Engeland, te vermoeden, dat de Staaten van het drievoudig Verbond zouden afgaan. Doch zy dedden dit vermoeden, zo 't anders, waarlyk, by iemand plaats gehad heeft, wel haast verdwynen, door de aanbieding van een naauw verdedigend Verbond te willen fluiten met Koning Karel (t). Maar hun voorflag werdt niet aangenomen.

Midlerwyl hadden de Staaten, die beide Groot-Britanje en Frankryk verdagt begonnen te houden, reeds in 't voorleeden jaar, beflouten, hunne Zeemagt merkelyk te verfterken. Zy hadden toen alleenlyk eenige fcheepen, onder den Luitenant-Admiraal van Gend, in zee gehad, die, vereenigd met eene Engelfche Vloot, onder den Vice-Admiraal Allen, in Oogftmaand, flaags gewceft was, met zes Algierfche Roofſcheepen, welken, na een gevegt van vyf of zes glazen, by nagt, op ſtrand gejaagd, en, des anderendaags, veroverd en verbrand waren (u). Doch op 't einde des jaars, werdt, op den voorflag van Utrecht, ter algemeene Staatsvergaderinge, beflouten, nog zesendertig fcheepen van oorloge, nevens eenige branders en galjooten,

:671.

XVIII.
Van
Gend
helpt zes
Algier-
fche
ſcheepen
veroveren.

iii

(t) Notul. Zeel. 3 Maart 1671. bl. 51.

(u) Miſſive van den Luit. Adm. van Gend in de Holl. Merc. yan 1670. bl. 115.

1671. in zee te brengen^(v): waarvan de kosten op drie millioenen begroot werden ^(w). 't Liep aan, tot in Zomermaand deezes jaars, eer deeze Vloot, over welke de Ruit^{er} wederom het opperbevel kreeg, in staat geraakte, om zee te kunnen kiezen. Zy was geschikt, om, tusfchen de Maaze en Oostende, zo dicht aan den wal, als bekwaamlyk gefchieden kon, te kruisfen, en hadt last, om alle vyandykheden te myden, behoudens de agting van den Staat ^(x). De Vloot leedt, op deezen Zomertogt, veel, door geduurige stormwinden, met naame op den twee-entwintigften van Oogstmaand, twee dagen waarna, zy eene ontmoeting hadt, die veel gerugts maakte, en hierom naauwkeuriglyk verdient beschreeven te worden.

En En- Verscheiden' fchepen van 's Slands Vloote, op den vierentwintigften, na 't bedaaren van den storm, zes of zeven mylen van Westkapelle, ten anker leggende, terwyl het fchip van de Ruit^{er} op zyde lag en kregde; zag men een Engelsch Konings Jagt, de *Merlyns* genaamd, voerende eene Britannifche Vlag van de groote mast, van den kant der Maaze, afkomen, en koers zetten naar Engeland. Terwyl het dwars door 's Lands Vloote zeilde, begroette het den Generaal de Ruit^{er}, met eenige eerschooten; die, vermids zyn fchip op zyde lag, niet in staat was, om dee-

^(v) Holl. Merc. van 1670. bl. 147.

^(w) Refol. Holl. 2 Octob. 19, 20 Dec. 1670. bl. 55, 90.

^(x) Refol. Gener. Martis 2 July 1671. by BRANDT de Ruit^{er}, bl. 626.

deezee beleefdheid, spoedig genoeg, te beantwoorden. Doch de Luitenant-Admiraal van Gend groette, terftond, wederom met zeven fchooten. De Ruiters ook, zyn volk aanpresfende in 't kringen, voegde 'er, zo dra zyn fchip wederom regt lag, nog negen fchooten by, daar niet op geantwoord werdt. Midlerwyl, hadt het Jagt, terftond na dat van Gend gegroet hadt, tweemaal op deezen gefchooten met fcherp, om dat hy zyne vlag niet ftreek, en het topzeil niet vallen liet. Van Gend zondt hierop zynen Kapitein aan het Jagt, om reden van dit fchieten te vraagen. De Kapitein van het Jagt antwoordde, dat hy de Gemaalin van den Ridder Temple inhadt, en begeerde, dat men voor hem ftreeke. Van Gend voer, hierop, zelfs aan boord van 't Jagt, om Mevrouw Temple te begroeten, te gelyk, den Engelfchen Kapitein aandienende „dat hy, zonder uitdrukkelyk „ bevel, op onze eigen' kust, en voor een „ enkel Konings Jagt, niet zou hebben mogen ftryken; doch zo zyne Majesteit van „ Groot-Britanje oordeelde, dat hem dit „ van regtswege toekwame, moest dit gefchil, tuffchen hem en de Staaten, beflagt „ worden.” De Ruiters en de andere bevelhebbers der Vloote verftonden toen ook, dat men, leggende, niet in de Britannifche zee, maar op onze eigen' kust, ongehouden was, te ftryken. Maar dit voorval werdt, in Engeland, gebruikt, om de gemoeden op te hitfen tegen de Staaten. Men ftrooide uit, dat van Gend verklaard hadt, uitdrukkelyken

1671.

Misnoegen hieruit ontftaan.

1671. ken last te hebben, om, noch voor den Koning van Engeland, noch voor eenigen Koning ter weerd, te ftryken. Men riep, dat de ftandaard der Koningklyke Hoogheid veragt, en dat het regt der vlagge, hoogmoediglyk, gefchonden werdt; dat alle regtſchaapen' Engelfchen zig deezen hoon hadden aan te trekken, en dat enkele ſchepen niet ſlegts, maar gantſche Vlooten, voor een enkel Konings Schip of Jagt, gehouden waren te ftryken. De Ambaſſadeur Boreel zelf ſchreef aan de Staaten, dat de weigering van Van Gend, by 't Hof en by 't volk in Engeland, zeer zwaar gewoogen werdt. Zelfs vernam men, dat de Koning iemand naar den Haage zenden zou, om wegens 't gebeurde voldoening te eifchen (y). Ondertuſſchen, melden ſommigen, dat het Jagt de Merlyn, voor zyn vertrek uit Engeland, bevel ontvangen hadt van de Admiraliteit, om de Vloot der Staaten op te zoeken, en, door ſchieten met ſcherp, tot ftryken te noodzaaken (z). 't Welk, zo men 't aanneemt, duidelyk bewyſt, dat de Engelfchen thans gefchil zogten met de Staaten. Ook werdt het voorgevallene met de Merlyn, naderhand, ééne der redenen, waarmede de Koning van Groot-Britanje zyne oorlogsverklaaring tegen de Staaten zegt te billyken. 's Lands Vloot hielt nog zee, tot omtrent het einde van Herftmaand, wan-

neer

(y) Secr. Refol. Holl. 30 July 1671. III. Deel, bl. 133. Refol. Holl. 3 Oöob. 1671. bl. 94. BRANDT de RUITER, *Wie* 631-6,6

(z) RAPIN *Tom. IX. p. 307.*

neer het stormagtig weder, waarvan zy egter, ten deezen tyde, kleine schade leedt, haar noodzaakte, in 's Lands havens in te vallen (a). 1671.

Onaangezien het misnoegen, welk men, in Engeland, toonde, over 't weigeren van 't fryken, schieen de Ambassadeur Boreel nog voor geen Vredebreuk te vreezen, schryvende, van tyd tot tyd, herwaards, dat de Koning hem verzekerde, dat hy by het drievoudig Verbond volharden zou, en de Staaten, zelfs tegen Frankryk, bystaan, zo dit Ryk hun den oorlog aandeedt (b). Karel de II. geeft voor, by het drievoudig Verbond te willen volharden.

Doch men vreesde, in den Haage, het ergste: en men bereidde zig, om, tegen 't volgende voorjaar, eene aanzienlyke Vloot in zee te brengen, waarvan de kosten, in agt maanden tyds, omtrent agt millioenen guldens (3) belooopen zouden (c). Te lande, stelde men zig ook eenigszins in staat; doch niet met zo veel yver, als de tyds gelegenheid vorderde, ter oorzaake van het verschil onder de Gewesten: welker sommigen tot geene werving verstaan wilden, ten ware men den Prins van Oranje aanstelde tot Kapitein-Generaal, volgens eenen voorslag van Gelderland (d): waartoe anderen, inzonderheid Holland, nog niet te beweegen waren. Zy be-

XIX.
Raadpleegingen op het aanstellen van een Legerhoofd.

(a) BRANDT de Ruiters, bl. 637.

(b) Zie BRANDT de Ruiters, bl. 638.

(c) BRANDT de Ruiters, bl. 639.

(d) Resol. Holl. 5 Decemb. 1671. bl. 39.

(3) Juist 7893970 guldens. Uit geschreeven' Aantekeningen van deezen tyd.

1671. beriepen zig, onder anderen, op het eenpaarig besluit der Gewesten, in Bloei maand des voorleeden jaars, genomen (e), waarby vastgesteld was, dat men niet spreekē zou van den Prins van Oranje tot Kapitein-Generaal te verkiezen, voor hy den ouderdom van volle twee-entwintig jaaren bereikt zou hebben: 't welk eerst in Slagt maand des jaars 1672 zyn zou. Doch sommigen bragten in bedenking, dat men, veelligt, door 't verheffen van den Prinse, den Koning van Groot-Britanje, zynen Oom, zou winnen: 't welk hun reden genoeg schein, om van het voorige besluit af te wyken. De Raadpensionaris de Witt, ziende verscheiden' van de voornaamste Leden van Holland neigen, om den Prins verder te bevorderen, verstondt, zo veelen meenden, laat genoeg, dat hy 't niet langer zou konnen tegenhouden. Hy besloot dan, alleenlyk zorg te draagen, dat de magt van den Kapitein- en Admiraal-Generaal, door Instructien, bepaald werdt, en dat het Stadhouderschap, volgens de voorige Besluiten, voor altoos gescheiden bleeven van het Kapitein- en Admiraalschap-Generaal. Doch alzo wy gelegenheid gehad hebben, om veele egte aantekeningen en stukken, betreffende 't gehandelde over dit gewigtig ontwerp, te zien, en te onderzoeken, vertrouwen we den opmerkenden dienst te zullen doen, zo wy, hier, een eenigszins uitvoerig verslag geeven van 't gene, omtrent de verkiezing van den Prinse

Inzigtē van den Raadpensionaris de Witt op dit stuk.

(e) Zie Groot-Plakzaatb. III. Deel, II. 54.

fe van Oranje tot Kapitein-Generaal, ter Vergaderinge van Holland, merkwaardigs, is voorgevallen. 1671.

De Staaten van dit Gewest, op den vyfden van Wintermaand, eenigen uit hunne Vergadering gemagtigd hebbende, om te overleggen, op wat wyze, het werk van den oorlog, waarmede de Staat schein gedreigd te worden, behoorde te worden bestierd; hadden deezen geoordeeld „dat men, wederom, gelyk voorheen, het opperbeleid der „Krygszaaken behoorde op te draagen aan „eenige Afgevaardigden te velde; dat men „de opengevallen' hooge Krygsampten, terstond, behoorde te begeeven, de oude Regementen te herstellen, den Neder-Rhyn en Yssel te sterken, eene schans op te werpen by Roveen, eenige kundige luiden naar de Grenssteden te zenden, om de bevelhebbers te dienen van goeden raad, en, terstond, te treden tot het ontwerpen van eene Instructie voor eenen Kapitein-Generaal, in welke, behoorlyk opzigt genomen werdt op de verzekering van 's Lands vryheid en veiligheid, en waarin ook begreepen waren de voorwaarden, vervat in de Akte van * Overeenstemming onder de Gewesten van den eenentwintigsten van Bloei maand laatstleeden, voornaamlyk den afstand van het Stadhouderschap betreffende.” De Leden, deezen voorslag der Gemagtigden overgenomen hebbende (f), raad-

Voorslag eeniger Gemagtigden van Holland op het werk van den oorlog.

* Harmonie.

(f) Resol. Holl. 9 Decemb. 1671 bl. 60.

1671. raadpleegden, midlerwyl, onderling en met de Gekommitteerde Raaden, op 't gewigtigste gedeelte van den zelve. De Gekommitteerde Raaden, verzogt om hun gevoelen vooraf te zeggen, verklaarden, op het punt van de aanstellingen eens Legerhoofds, by monde van den Raadpensionaris de Witt, „ dat 'er zwaare tyden voor den Staat op „ handen waren; dat de magtigste Vorsten „ van Europa den Staat met oorlog dreigden; „ dat men, tot nog toe, geene vrienden hadt; „ dat het Land klein, en zwaar belast was, „ beloopende de lasten van Holland alleen, „ in oorlogstyd, tusfchen de twintig en der- „ tig millioenen, in 't jaar; dat men, hierom, „ bedagt moest zyn op het aanstellen van zulk „ een Hoofd over 't Krygsvolk, welk den an- „ deren Gewesten aangenaam zyn, en dezelve „ tot het rykelyk draagen in de gemeene „ lasten beweegen mogt; welk ook aan 't volk „ behaagde, en den meesten luister gawe aan „ de Krygsmagt van den Staat. Dat zy, Ge- „ kommitteerde Raaden, hierom, oordeelden, „ dat men den Prins van Oranje, die, binnen „ eenige maanden, twee-entwintig jaaren „ zyn zou, behoorde aan te stellen tot Kapi- „ tein-Generaal. Dat men Maurits wel aan 't „ hoofd gesteld hadt, toen hy maar agttien „ jaaren oud was. Dat de Prins van Condé, „ nog jonger zynde, een Leger hadt gebooden. Dat de Harmonie wel vorderde, dat „ de Prins twee-entwintig jaaren oud moest „ zyn; doch dat alle Résolutien stilzwygens „ onderstelden, dat het uitvoeren derzelve „ niet

De Gekommitteerde Raaden oordeelen, dat men den Prins van Oranje tot Kapi- tein-Generaal behoort aan te stellen.

1671
niet met den welstand des Vaderlands
streefde. Dat het gemeen belang nu de
aanstelling van den Prinsse vorderde, al-
zo men hoop hadt, om Engeland hier-
door aan de hand te doen komen, en te
beweegen, om te volharden by het Ver-
bond; 't welk alleen magtig was, het on-
heil, dat den Landen dreigde, af te wee-
ren. Dat 's Lands zaaken wanhoopig ston-
den, al bleef Engeland maar onzijdig;
alzo men zig, door het onderhouden van
zwaare Legers, binnen weinige jaaren,
in den grond bederven zou. Dat men,
Engeland op zyne zyde hebbende, niet te
vreezen hadt van Frankryk. Dat de groote
zaak hierom was, Engeland te win-
nen. Dat men hiervan, hoe eer hoe beter,
zyn werk maaken moest, om dat dit
Ryk, iets ondernomen hebbende ten
nadeele van den Staat, daarna, bezwaarly-
ker zou te beweegen zyn, tot het nee-
men van andere maatregels. Dat men,
hierom, niet alleen den Prins tot Kapi-
tein - Generaal behoorde te verheffen;
maar ook eene bezending te doen naar
Engeland, en den Koning, door eenen
Ambassadeur, die hem aangenaam was,
omtrent de vlagge, den Schotfchen Stapel en
de zaaken van Oostindie, voorflaggen laten
doen, welken hem, insgelyks, be-
haagden. Dat men, in de Instructie voor
den Kapitein Generaal, egter zorg moest
draagen, dat hy de wapenen van den Staat
niet misbruikte, en met alles zo veel spoed

1671. „maaken, als mogelyk ware.” De Edelen
 waren 't, in alles, eens met de Gekommit-
 teerde Raaden. Maar Dordrecht verstonde
 het anders, beweerende „ dat men niet af-
 wyken mogt van de genomen' besluiten,
 en, derhalve, niet spreken, om den Prins
 Kapitein-Generaal te maaken, eer hy twee-
 entwintig jaaren bereikt hadt. Dat de Prins
 den Predikanten en 't gemeen aangenaam
 was, erkende men; doch deeze aange-
 naamheid gaf geen geld, en zou 't eene
 jammerlyke regeering zyn, daar men naar
 de Predikanten zou willen luisteren. Dat
 men niet wankelen moest, maar standvaste-
 lyk blyven by de genomen' besluiten. Dat
 men Engeland niet winnen zou, door 't be-
 vorderen van den Prinse En al gebeurde
 dit schoon; moest men daarom slaaven
 worden? Dat men op geene uitheemsche
 aanpryzingen rekenen; maar den Prins,
 ondertusfchen, als Lid van den Raad van
 Staate, eene eerlyke wedde toeleggen
 moest.” Haarlem stemde met de Gekom-
 mitteerde Raaden. Delft zeide, dat het ge-
 voelen der Stad bekend was. Leiden en
 Amsterdam waren 't ook met de Gekommit-
 teerde Raaden eens. Gouda wilde zig aan
 de Akte van Harmonie houden; maar den
 Prins egter eene beter waardigheid dan die
 van Kapitein-Generaal opdraagen. Rotter-
 dam stonde stil op eene omstandigheid, be-
 treffende de wedde van den Prinse, waar-
 van sommigen, meende men, ontydig ge-
 sproken hadden; zonder dat ik vind, hoe
 zig

Gedag-
 ten der
 Leden
 van Hof-
 land
 hierop.

zig deeze Stad, over 's Prinsfen bevordering verklaarde. Alkmaar stemde met Gouda. Hoorn verklaarde zig niet. Enkhuizen hieldt het met de Edelen en met Leiden. De andere Leden schynen, by deeze raadpleeging, niet tegenwoordig geweest te zyn. 't Bleek, midlerwyl, klaar genoeg, dat de meeste Leden neigden, om den Prins te bevorderen. Men twyfelde niet, of de overigen zouden zig, eerlang, voegen: waarom beslooten werdt, terstondt, aan het ontwerpen eener Instructie voor den aanstaanden Kapitein-Generaal te arbeiden (g).

De Leden der Vergaderinge, hiertoe gemagtigd, verschilden, in 't eerst, over 't inzicht, welk men, in het ontwerpen eener Instructie, behoorde te hebben. Allen waren ze 't wel eens met de Gekommitteerde Raaden, dat men zorgen moest, dat hy, wien men de wapenen in handen stelde, dezelve niet keerde tegen 't Vaderland. Doch Amsterdam wilde over de Instructie raadpleegen, zonder opzigt te hebben op enigen byzonderen Persoon, om zo veel te beter te kunnen waaken voor de vryheid. Leiden begreep, daarentegen „ dat men, over eene Instructie raadpleegende, moest raadpleegen over „ eene Instructie voor den Prins van Oranje, „ op wien de voorbehoedfels, welken men „ in de Instructie moest brengen, behoorden „ te zien. Dat 'er tweeërlei gevoelen in 't „ Land was, willende sommigen den Prins „ ver-

1671.

Merr raadpleegt op het ontwerpen eener Instructie voor den Kapitein-Generaal.

(g) Besoigne 3 Decemb. 1671. ante prandium MS.

1671.

Punten,
door de
Gekom-
mitteer-
de Raa-
den op-
gegeven.

» verwerpen, en anderen hem als den eeni-
 » gen behouder van het Vaderland hebben
 » aangezien. Dat men tusfchen deeze twee
 » klippen doorgaan moest, en niet te veel,
 » noch te weinig van den Prinsfe verwag-
 » ten (*h*).” Voorts, tradt men tot het nazien
 » en onderzoeken van alles, wat, voorheen,
 » by de aanstelling van eenen Kapitein - Gene-
 » raal, in agt genomen was: ook van de ont-
 » werpen, voor eenige jaaren, door Holland,
 » gemaakt, op de aanstelling van een Provin-
 » ciaal Overhoofd over 't Krygsvolk, en van
 » 't geene verder, in dit stuk, eenig licht gee-
 » ven kon: waarmede verfcheiden' dagen ge-
 » flecten werden (*i*). De Gekommitteerde
 » Raaden van beide de Kwartieren ontwier-
 » pen, eerlang, eenige punten, die, in de In-
 » ftruftie, zouden moeten komen, en op dee-
 » zen zin uitliepen: 1. „ dat de Kapitein-Ge-
 » neraal geen Stadhouder zou mogen zyn
 » van eenige Provincie, en derhalve ner-
 » gens de Wet beftellen, nog ampten be-
 » geeven. 2. dat hy geene Patenten zou gee-
 » ven; maar dat men zig, in 't geeven der
 » Patenten, houden zou aan de Resolutie
 » van den zesden van Zomermaand des jaars
 » 1651 (*k*). 3. Dat hy in geenen dienst of
 » eed van eenige uitheemfche Mogendheid
 » zou mogen zyn, de Leenmans eed en
 » dien der Ridderorde van den Koufband
 » egter uitgenomen. 4. Dat hy zig niet zou
 » „ moei-

(*h*) Befeigne 12 Decemb. 1671. ante prandium MS

(*i*) Befeigne 17, 18, 21 Dec. 1671. 11 Jan. 1672. MS.

(*k*) Zie XII. Deel, bl. 186.

„moeijen met den Godsdienst, Regeering, 16712
 „Regtsoefening, of Geldmiddelen: ook niet
 „met gefchillen onder de Gewesten, ten
 „ware hy daartoe verzogt werdt. 5. Dat
 „hy, buiten last der byzondere Staaten,
 „geen gezag zou oefenen in eenig Gewest,
 „of omtrent eenige Leden, Steden, Re-
 „genten of ingezetenen van het zelve. 6.
 „Dat hy, onder de Afgevaardigden te vel-
 „de, ftaan zou.” Omtrent deeze zes pun-
 ten, waren 't de Gekommitteerde Raaden
 allen eens; doch daar was een *zevende*, waar-
 omtrent zy verschilden. Die van 't Noor-
 derkwartier begreepen, dat men den Prins,
 flegts voor éénen veldtogt, behoorde aan
 te ftellen. Die van 't Zuiderkwartier waren
 't hierover oneens, meenende fommigen,
 dat men hem voor zyn leeven, anderen dat
 men hem flegts voor éénen veldtogt verkie-
 zen moest. En omtrent dit laafte punt,
 waren de Leden ook verdeeld. De Edelen,
 Haarlem, Leiden en Enkhuizen wilden den
 Prins, voor zyn leeven; Dordrecht, Delft,
 Rotterdam en Hoorn flegts voor éénen veld-
 togt aangefield hebben. De eerften bedien-
 den zig, tot ftaaving van hun gevoelen,
 voornaamlyk, van deeze redenen; „ dat al-
 „le waardigheden voor het leeven, of tot
 „kennelyk wederzeggen toe, plagten be-
 „geven te worden. Dat zulks de Ampten,
 „met meer yver en lust, deede bekleeden.
 „Dat een Kapitein-Generaal, voor zyn
 „leeven aangefield wordende, meer agting
 „hadt onder 't Krygsvolk. Dat men den

Verschif
 onder de
 Leden, of
 men den
 Prins
 voor zyn
 leeven,
 of voor
 éénen
 veldtogt,
 behoorde
 aan te
 ftellen.

Redenen
 voor de
 eerfte
 meening;

1671.

„ anderen Gewesten, welken men, in de
 „ Akte van Overeenstemming, zulke merk-
 „ waardige punten afgedongen hadt, het
 „ genoeg behoorde te geeven van den
 „ Kapitein-Generaal, voor 't leeven, aan
 „ te stellen. Dat de gemelde Akte van gee-
 „ ne bepaaing sprak, en dat de Gewesten
 „ zig aan dezelve niet gehouden zouden re-
 „ kenen, zo men ze bepaalen wilde. Dat,
 „ by het eeuwig Edict, genoegzaam ge-
 „ zorgd was voor de vryheid. Dat men den
 „ Prins Stadhouder zou kunnen maaken,
 „ wanneer hy niet te velde was, indien hy
 „ maar voor éenen veldtogt tot Kapitein-
 „ Generaal aangesteld geweest was. Dat,
 „ voorheen, de vryheid gevaar liep, toen
 „ de Kapitein Generaal te gelyk Stadhou-
 „ der was, waarvoor men nu niet te vree-
 „ zen hadt; vooral niet, als hy, by zyne
 „ Instruktie, zo bepaald werdt, als de Ge-
 „ kommitteerde Raaden hadden voorgeslaa-
 „ gen. Dat men, den Prins tot wederop-
 „ zeggens toe aanstellende, hem van zyne
 „ waardigheid zou kunnen verlaaten, in ge-
 „ val hy zig, door Huwelyk, verbonde met
 „ 's Lands vyanden; hoewel 't ook niet on-
 „ gemeen ware, dat de naaste vrienden el-
 „ kanderen den oorlog aandeeden. Dat,
 „ eindelyk, de vrede eerder te wagten was,
 „ wanneer de Prins, door dezelve, niet
 „ ontzet werdt van zyne waardigheid; daar
 „ hy tot oorlog neigen zou, wanneer zyn
 „ aanzien aan tyden van oorlog bepaald was.”

Redenen Doch zy, die den Prins, slegts voor éenen veld-

veldtogt, tot Kapitein-Generaal wilden aangesteld hebben, beriepen zig, hiertegen, op verscheiden' voorgaande Staatsbesluiten, inhoudende, dat men nimmer een Overhoofd over 't Krygsvolk stellen zou, dan voor éénen veldtogt. Zy voegden 'er by, „ dat het zorgelyk ware iemand de wapenen, voor altoos, te betrouwen. Dat zulk een Overhoofd altyd op oorlog gesteld was, al vorderde het belang van den Staat, „ dat men vrede maakte. Dat hy het Krygsvolk zou willen aanhouden, en dus 's Lands geldmiddelen *den rug in ryden*. Dat een altoosduurend hoofd over de Legers gevaarlyk voor de vryheid was, gelyk de bevinding geleerd hadt. Dat de oude Batavieren geene aanblyvende Legerhoofden plagten te kiezen (1). Dat zulke Legerhoofden de vrede te ligt konden sluiten, en de wapenen misbruiken. Dat de andere Gewesten zouden vergenoegd zyn, dat de Prins in den Raad van Staate was. Dat zy hem geen' Stadhouder zouden maaken, voor hy twee-entwintig jaaren was, op dat zy hem niet van 't Kapitein-Generaalschap zouden mogen versteeken. Dat zy 't, veelligt, daarna zouden doen, als hy geen Kapitein-Generaal werdt; doch dat men dan, hierover, eerst behoorde te raadpleegen, hem nu alleenlyk aanstellende voor éénen veldtogt.” Andere Leden deden voorflagen, die tusschen beide

1671.
—
voor de
tweede
meening.

Sommige
Leden
gaan tus-
gin-

(1) Zie I. Deel, bl. 33.

1671. gingen. Amsterdam, meest neigende om den Prins, voor zyn leeven, te verkiezen, dagt egter, dat men hem last, by voorraad, en tot wederopzeggens toe, zou kunnen geeven. Gouda begreep het, zo als Amsterdam; doch voegde 'er by, dat, men 's Prinzen *Commissie*, by elken veldtogt, behoorde te vernieuwen. Alkmaar verstondt het, als Gouda (*m*). 't Ontwerp der Instructie voor den Kapitein-Generaal, sedert, goedgekeurd zynde, ter Vergaderinge van Holland, werdt ter algemeene Staatsvergaderinge overgeleverd (*n*), daar men, by raade van den Raad van Staate, eerlang, een Ontwerp maakte, welk, in de voornaamste opzigten, overeenkwam met dat van Holland (*o*). Men ontwierp ook eenen voet, om den Prins op te draagen de magt, om de Krygsampten, te veldje openvallende, te begeeven. 't Groot verschil bleef alleen, of men hem voor altoos of voor éénen veldtogt zou aanstellen. Zes Gewesten en verscheiden' Leden van Holland waren van het eerste, eenige andere Leden van Holland van het tweede gevoelen. En de twist hierover was oorzaak, dat men, over de aantelling van den Prinse, waarvan verscheiden' andere gewigtige zaaken afhingen, tot geen besluit konen kon.

Men
komt tot
geen be-
sluit.

XX. De raadpleegingen over 't verheffen van den Prinse tot Kapitein-Generaal maakten, bit-

(*m*) Besoigne 21 Decemb. 1671. *MS.*

(*n*) Resol. Holl. 23 Decemb. 1671 bl. 90.

(*o*) Resol. Gener. Mart. 5 Jan. 1672.

binnen en buitens Lands, veel gerugts, en, 1671.
 veelligt, werden ze, door den Raadpensionaris de Witt, te langer draagende gehouden, om te beproeven, of zy ook eenigen invloed hebben zouden, op de Hoven van Frankryk en van Groot-Britanje. Wy hebben, uit deeze raadpleegingen zelve, reeds gezien, dat men Karel den II. beoogde te winnen, door het bevorderen van zynen Neeve (p). Ook schreef Boreel, omtrent deezen tyd, hoe hem van een' voornaam' Engelsch' Staatsdienaar verzekerd ware, dat het veel goeds zou doen, zo de Staaten eene aangename bevordering deden, die zy, volgens de orde der Regeeringe, doen konden (q):" waarmede hy, ongetwyfeld, zag, op de aanstelling van den Prinse tot Kapitein-Generaal. Doch zo aangenaam als 's Prinse bevordering in Engeland schein te zullen wezen, zo onaangenaam moest zy, dagt men, in Frankryk zyn, en dit, mischien, den Koning beweegen, om een weinig aan de hand te komen. Maar het Fransche Hof, zig van Karel den II. verzekerd hebbende, schroomde de verheffing van den Prinse van Oranje niet meer, en kreunde zig luttel aan de behoudenis der tegenwoordige Regeering. 't Welk wy, om Frankryks inzigten nader open te leggen, der moeite waardig agten, hier, een weinig omstandiger, voor te draagen.

Wy

(p) *Voyez aussi RABIN Tom. IX. p. 316, 317.*(q) *Misive van den Ambassadeur, J. BOREEL in dato 3 Jan. 1672. MS.*

1671. Wy hebben, in 't voorgaande gedeelte
 ———— deezer Historie, dikwils, aangemerkt, hoe
 Oorzaak van Frank-ryks verandering van in-zicht, op de be-voorde-ring van den Prin-
 Lodewyk de XIV. het van zyn belang re-
 kende, dat de Raadpensionaris de Witt in 't
 bewind, en de Stadhoudellooze Regeering
 in wezen bleeven. Hy vreesde, gelyk de
 Witt, dat de Prins, naauw vermaagfchapt
 met Groot-Britanje, de Vereenigde Gewes-
 ten te afhankelijkker maaken mogt van dit
 Ryk, wanneer hy 'er 't hoog bewind, in
 zaaken van oorloge en Regeeringe, in han-
 den kreeg (r). Hieruit ontftondt de oorlogs-
 verklaaring tegen Groot-Britanje; hoe wei-
 nig nadeels 'er ook door mogt toegebracht
 zyn aan de Engelschen. Uit deeze oorzaak,
 was ook, te vooren al, Pradel afgezonden,
 om de Staaten by te staan tegen den Bis-
 fchop van Munster; waarop, eerlang, de
 Vrede met den Bisfchop en met den Koning
 van Groot-Britanje gevolgd was, die den
 Staat der tegenwoordige Regeeringe, aan
 't wankelen gebragt door den oorlog, we-
 derom bevestigd hadt. Doch het drievou-
 dig Verbond, welk hierop volgde, en Lode-
 wyk den XIV. noodzaakte, tot het teke-
 nen der Vrede met Spanje, vervreemde
 hem t'eenemaal, van den Raadpensionaris
 de Witt en van de Staaten; en deedt hem,
 eerlang, het besluit neemen, om hun den
 oorlog aan te doen. Hy voorzag, ongetwy-
 feld, wel, dat hieruit de omkeering der te-
 genwoordige Regeeringe, het bederf van den

(r) Zie hier voor, bl. 133, 152, 177, 189, 203.

den Raadpensionaris, en de verheffing van den Prins van Oranje te wagten was; doch hiervan voorſpelde hy zig geen nadeel, zo hy Karel den II. vooraf in zyne belangen kon overhaalen, waarvan hy terſtond zyn werk maakte, en 't welk hem, eerlang, gelukte. Hy bragt zig, vermoedelyk, te binnen, 't gene hem, al voor lang, door d'Eſtrades geſchreven was „ dat Frankryk zig „ niet te zeer kanten moest tegen de verheffing van den Prins van Oranje; die, „ zeide hy, verſtand en verdienſten hadt, „ zeer * bedekt was, en niets verzuimde, „ om zyne oogmerken te bereiken (s); om „ dat hy bedugt was, dat men hem, by verandering van tyden, bezwaarlyk in de belangen van Frankryk zou kunnen overhaalen.” Waarby de Gezant gevoegd hadt, dat de Koning den Prins aan zig behoorde te verbinden; houdende hy zig verzekerd, dat de Prins, zo verſtandig, ſtaatzugtig en geneigd ten oorloge als hy was, niet zou kunnen nalaaten, zig naauw vereenigd te houden met zyne Majesteit. Het onderſteunen van de Witt zou, dagt hy, den Koning geen voordeel meer kunnen doen - - ; maar zo de Prins van Oranje herſteld was in de waardigheden zynner voorzaaten, zou hy zig wel haast zo veele vrienden weeten te maaken, dat de Staaten beſluiten zouden, den Koning te helpen tegen Spanje. Zyn belang lag hier-

* *disſimulere*

16.

22 in 2

(s) D'ESTRADES Tom. IV. p. 245.

3671. „ in , konnende hy nimmer opklimmen tot
 „ het aanzien , welk zyne voorouders bereikt
 „ hadden , zo lang de Staaten niet waren in-
 „ gewikkeld in eenen oorlog te lande (*t*). ”
 Om zulke en diergelyke redenen , heeft de
 Koning van Frankryk , naar 't ſchynt , geoor-
 deeld , dat hy , met Groot-Britanje verbon-
 den zynde , niets te dugten hadt van de ver-
 heffing des Prinſen van Oranje , ſchoon de-
 zelfve ligtelyk zou konnen ſtrekken tot vermin-
 dering van 't gezag van de Witt en van eenige
 anderen , aan welken hy zig thans weinig
 liet gelegen zyn. Ook vindt men niet , dat
 hy eenige aanmerking gemaakt hebbe , op 't
 gene hem van de raadpleegingen op de aan-
 ſtelling van den Prinſe mogt ter ooren geko-
 men zyn.

XXI.
 Verdere
 verwyde-
 ring tus-
 ſchen
 Frankryk
 en de
 Staaten.

De Ambaſfadeur de Groot ontdekte haast
 zo veel van de inzigten van 't Franſche Hof,
 dat hy , reeds in Slagmaand , herwaards
 ſchreef „ dat de oogmerken konden veran-
 deren ; maar dat de haat onverzettelyk
 „ was ; dat de Koning van Engeland oor-
 „ zaak van al 't kwaad was , als hebbende
 „ de party verlaaten ; dat Frankryk , hei-
 „ melyk , verbonden was met Engeland , om
 „ eene Vloot van veertig ſchepen te voe-
 „ gen by zestig Engeliſchen , en dat de Ko-
 „ ning nog bleef arbeiden , om andere Mo-
 „ gendheden op te hitſen tegen de Staaten ,
 „ of te beweegen tot onzydigheid (*u*). ”
 De

(*t*) D'ESTRADES *Tom. V. p. 380, 381.*

(*u*) *Zie BRANDT de Ruiter, bl. 630. WICQUEFORT Ambaſſadeur*
Tom. II. p. 411.

De verwydering tusſchen Frankryk en de Staaten nam toe, ſedert dat de Koning, 1671.
voortvaarende met het verzwaaen der be-
laſtingen op de Nederlaandsche Waaren, de
Staaten gedrongen hadt, om, by Plakaat,
den tweeden van Slagtmaand gedagtekend,
den invoer der Franſche koele wynen, azy-
nen, kanafaffen, papieren en kaſtanje te
verbieden (y). Dit verbod verwekte nieuw
misnoegen, in Frankryk. Men ſchroomde
niet, ten Hove, te zeggen „ dat het geen
„ Gemeenebest voegde, tegen zo groot een
„ Koning op te ſtaan:” hoewel ſommigen
genoeg te kennen gaven, dat ze de Vloot der
Staaten vreesden, hebbende zy wel honderd-
duiſend man noodig, om hunne kusten te
beveiligen tegen eene landing. En deeze aan-
merking hadt Frankryk, voornaamlyk, be-
woogen, om zig met Engeland te verbinden.
Voor de Landmagt der Staaten, waren
de Franſchen geheel niet bekommerd,
en ſchreef de Groot „ dat men, aan 't Fran-
„ ſche Hof, beter dan hier te Lande, wist,
„ hoe ſlegt het, op de grenzen, geſteld ware
„ (w).” Ik weet niet, of Frankryk, ten
deezen tyde, of wat vroeger, in dit zelfde
jaar, den voorſlag deedt, waarvan de Groot
gewaagt, in eenen zyner brieven. De Fran-
ſchen begeerden, naamelyk, dat de Staaten
Spanje, door eene overgifte van gelyke
waarde, bewoogen, tot het afſtaan van Ype-
ren

(y) Groot-Plakaatb. III. Deel, bl. 272.

(w) Miſſiven van P. DE GROOT van 8 en 11 Jan. 1672.
Zie ook BRANDT de Ruiters, bl. 638.

1671. ren aan Frankryk, waardoor, zeiden ze, de oorlog zou kunnen voorkomen worden. De Groot gaf de Witt, terstond, kennis van deezen voorslag; doch deeze zou denzelven in den wind geslaagen hebben (x).

XXII.
De Staaten
schryven
eenen
beleefden
Brief
aan den
Koning
van
Frankryk.

De algemeene Staaten, geen twyffel meer staande aan de waarheid van 't gene hun, van alle kanten, aangaande Frankryks oogmerken, ter ooren kwam, lieten, op den tienden van Wintermaand, eenen beleefden Brief aan den Koning afgaan, waarin zy, vooraf erkend hebbende, hoe zeer zy, van ouds, in de Koningen van Frankryk gehouden geweest waren, verklaarden „ dat het „ moeylik viel, geloof te slaan aan de ge- „ rugten, die hun, dagelyks, voorkwamen, „ dat zyne Majesteit zig tegen hen toerustte „ ten sryde; dat zy, zig zelve naauw- „ keuriglyk onderzocht hebbende, niet kon- „ den vinden, dat zy den Koning eenige „ billyke oorzaak van misnoegen gegeven „ hadden; dat zy, hierom, te minder den- „ ken konden, dat de regtvaardigheid, die „ zyne bedryven bestiet, zou kunnen ge- „ hengen, dat hy de wapenen opname tegen „ zyne oudste en getrouwste Bondgenooten, „ zonder vooraf bekend te maaken, over „ welke zaaken, hy voldoening begeerde. „ 't Was 'er zo ver van af, dat zy hem eeni- „ ge stof van ongenoegen zouden willen „ geeven, dat zy zig, in tegendeel, sfipte- „ lyk,

(x) Lettre de Mr. DE GROOT, de Cologne du 24 Octobre 1673.

”lyk, meenden gehouden te hebben aan het
”Verbond van den jaare 1662, en over- 1671.
”boodig waren, te beteren, ’t gene, zy door
”onvoorzigtigheid, zouden mogen te kort
”gekomen zyn. Zy erkenden wel, dat men,
”sedert eenigen tyd, niet al te wel over-
”eengekomen was, in ’t stuk van zeevaart
”en koophandel; doch dit was hun zeer leed
”geweest, en zy waren bereidwillig, om
”nog alles te doen, wat in hun vermogen
”was, om deeze zwaarigheden weg te nee-
”men, en den Koning te overtuigen van
”de zugt, welke zy hadden, om hem, de eer
”en agting op te draagen, welke men zy-
”ner grootheid schuldig was; om hem, in
”’t stuk van den Koophandel, alle voldoe-
”ning te geeven, welke hy van zyne beste
”en toegenegenste Bondgenooten zou
”kunnen verwagten, en om zyne belangen
”aan te kleeven, zo ver zulks, buiten be-
”nadeeling hunner andere Bondgenooten,
”zou kunnen geschieden. Zonder dan ’s Ko-
”nings toerusting, te water en te lande,
”te kunnen regtvaardigen, durfden zy, ron-
”delyk, verklaaren, dat zy zig niet wapen-
”den, om iemand te beledigen, maar ge-
”drongen, door den uiterften nood, en door
”de onvermydelyke verpligting, om hun-
”nen staat en onderzaaten te beschutten;
”van zins, om zig, terstond, met vreugde,
”te ontwapenen, wanneer men hen verlost
”van de ongerustheid, in hen veroor-
”zaakt, door de wapenen, die hun, van
”alle kanten, scheenen te dreigen.” Ten
be-

1671. befluite, verklaarden ze „ dat zy den Ambas-
 „ fateur de Groot gelast hadden, zyner Ma-
 „ jesteit hunne meening, in een byzonder
 „ gehoor, voor te draagen, met byvoeging
 „ van alles, wat dienen kon, om den Koning
 „ te overtuigen van de opregtheid hunner oog-
 „ merken (y).”

XXIII.
 Gesprek
 van den
 Ambasfa-
 deur de
 Groot
 met Le
 Tellier.
 1672.

De Groot, deezen brief ontvangen heb-
 bende, verzogt gehoor by den Koning, welk
 hem, tegen den vierden van Louwmaand
 des jaars 1672, werdt toegezeid. Voor-
 af hadt hy een byzonder gesprek met *Le Tel-
 lier*, waarin hy ophaalde, welk eene naau-
 we gemeenschap, oudtyds, tusfchen Frank-
 ryk en den Vereenigden Staat geweest was;
 zonder te verzwynen, welke diensten de
 Staaten, weleer, ten tyde van Henrik den
 IV, en by andere gelegenheden, aan Frank-
 ryk gedaan hadden; tevens te kennen gee-
 vende, hoe jammer het zyn zou, dat dit
 goed verftand nu verbroken werdt. *Le Tel-
 lier* antwoordde „ dat de Koning zig, van
 „ zyne zyde, altoos ftipt aan de Verdragen
 „ gehouden, en nimmer oorlog tegen de
 „ Staaten verklaard hadt; doch dat hy niet
 „ kon zeggen, wat 's Konings oogmerk, in
 „ 't vervolg, zou mogen zyn.” De Groot
 vertoonde hem, hierop „ welke nadeelige
 „ gevolgen de oorlog voor Frankryk heb-
 „ ben zou; hoe 'er bederf van landen en lui-
 „ den, en verloop van koophandel en hand-
 „ werken uit te wagten ftondt; van welk
 „ laat-

(y) Zie Holl. Merc. van 1671. bl. 174.

„laatste, zelfs na 't sluiten der Vrede, geen 1672
 „volkomen herstel te hoopen was, zullende
 „veele handwerksluiden, eens vertrokken
 „zynde, zekerlyk nimmer wederkeeren.”
 Hy voegde 'er by „ dat de Koning ook
 „vyanden en afgunstigen vinden zou, vooral
 „als zyn Leger ver van de hand was.” Le
 Tellier hernam „ dat zyne Majesteit, vol-
 „gens een Verbond van den jaare 1669 (z),
 „verplicht was, den Keurvorst van Keulen by
 „te staan.” Op het overige, kon hy niet
 antwoorden, maar nam aan, van alls verflag
 te doen (a).

Den bestemden tyd tot het gehoor geko- XXIV.
 men zynde, liet de Groot zig, ter oorzaa- Aan-
 ke zyner onpasfelykheid, of om dat hy kwa- spraak
 lyk ter gang was, met eenen draagstoel, naar van de
 S. Germain brengen, daar hy, drie Kamers Groot
 doorgestaan zynde, den Koning, alleen, in aan den
 een binnenvretrek, aantrof, hem den brief Koning
 der Staaten overleverde, en aansprak, van
 overeenkomstig met den last der Staaten, en Frank-
 met den inhoud des briefs. Onder anderen, ryk.
 zeide hy „ dat men de Staaten niet erger
 „behoorde te handelen dan misdaadigen,
 „welken men niet gewoon was te
 „straffen, dan na dat men ze gehoord hadt.
 „Dat men, zonder degen te trekken, zonder
 „krygsvolk te waagen, bloed te storten
 „of geld te spillen, voldoening zou kon-
 „nen

(z) *Voiez DU MONT Corps Diplom. Tom. VII. P. I. p. 103.*

(a) *Misfiven van den Ambasad. P. DE GROOT van 8 Jaquary 1672. MSS.*

1672. „nen hebben, en dat hy zyner Majesteit
 „den roem gaarne gunnen zou van Europa
 „in vrede te hebben bewaard.” Toen hy uit-
 „hadt, antwoordde de Koning, met een ver-
 „ontwaardigend gelaat „ dat hy geenen brief
 „behoefde, die door alle Hoven gewandeld
 „hadt, hebbende hy daarvan reeds een af-
 „schrift in zynen zak; en dat hy zig gewa-
 „pend hadt, om dat de Staaten zig hadden
 „gewapend.” De Groot hervatte „ dat men
 „bereid was zig te ontwapenen, zo men 't
 „gerust doen kon, en zelfs de Plakaaten, op
 „den Koophandel uitgegaan, wederom in-
 „trekken wilde.” Waarop de Koning ant-
 „woordde „ dat hy bezig was met het verza-
 „melen zyner troepen, en met het uitrus-
 „ten zyner Vloote, en ondertusfchen zulk
 „een besluit neemen zou, als met zyn be-
 „lang en met zynen roem best overeen-
 „kwame.” 't Gesprek eindigde hiermede.
 De Koning zondt de Groot, federt, een ant-
 „woord toe op den brief der Staaten (b),
 „welk, den zesden van Louwmaand, gedag-
 „tekend, en van deezen inhoud was: „ 't Was
 „hem aangenaam geweest, dat de Staaten
 „erkenden, in verfcheiden' gelegenheden,
 „van de Koningen, zyne voorzaaten, be-
 „gunstig geweest te zyn; doch hy hadt wel
 „gewenscht, dat zy 't voorgevallene, fe-
 „dert zyne komst tot de kroon, niet mog-
 „ten vergeten hebben; wanneer zy van hun
 „gedrag te hemwaards zo gunstig niet zou-
 „den

Brief des
 Konings
 aan de
 Staaten.

(b) Misfiven van den Ambafad. P. DE GROOT van 8 Ja-
 nuary 1672. 8188.

„ den hebben kunnen oordeelen, als zy nu
„ deden. Ten minste, zouden zig heb- 1672.
„ ben herinnerd, dat zy niet altyd de trouw
„ bewaard hadden, welke zy hunnen ou-
„ den Bondgenoot, die hun, in hunnen nood,
„ zo gereedelyk, bygestaan hadt, schuldig
„ waren. Veelligt, zouden hun dan ook de
„ nieuwigheden in den Koophandel, inge-
„ voerd sedert den jaare 1662, niet zo on-
„ schuldig toefchynen, als tegenwoordig.
„ Zo zy erkenden, gelyk zy voorgaven te
„ gelooven, dat de regtvaardigheid zyne
„ daaden bestierde, behoefden zyne wape-
„ nen hen niet ongerust te maaken. Hy
„ stontd toe, dat hy zyne krygsmagt, te lan-
„ de en ter zee, versterkt hadt, om dat hy
„ gezien hadt, dat zy de hunne vermeerder-
„ den; om dat zy hunne Vloot hadden ge-
„ zonden op zyne kusten, en om dat zy, aan
„ alle Hoven, woelden, om verbindtenissen
„ tegen hem te wege te brengen. Hierin
„ hadt hy alleenlyk voldaan aan de regels
„ der voorzigtigheid, en der zorge voor de
„ bescherming zynen onderdaanen. Hy moest
„ 'er zelfs byvoegen, dat hy, met werven,
„ dagt voort te gaan, en zo dra hy zyne
„ Krygsmagt gesteld hadt in dien staat, waar-
„ toe hy ze dagt te brengen, zou hy ze ge-
„ bruiken, zo als hy oordeelde, zynen *glo-*
„ *rie* of roem meest te betaamen: waarvan
„ hy aan niemant rekenschap schuldig was.
„ Ondertusfchen, beloofde hy zig 's Hemels
„ zegen over zyne regtvaardige voornee-
„ mens, die, vertrouwde hy, goedgekeurd

1672. „zouden worden van alle zulke Mogend-
 „heden, die zig niet, reeds voor lang, door
 „de Staaten, hadden laaten voorinneemen
 „tegen het Franfche Hof. Dit antwoord
 „hadt hy willen geeven op hunnen Brief,
 „die egter minder voor hem gefchreeven
 „was, dan voor andere Vorften, aan welker
 „Hoven dezelve gelezen was, eer hy dien
 „hadt konnen ontvangen (c).” Uit dit fchry-
 ven, was ligtelyk te merken, dat men den
 oorlog voor onvermydelyk hadt te houden,
 ten ware de Staaten, gelyk de Groot fchreef,
 zig in zulk een' flaat wisten te ftellen, dat 's
 Konings toeleg bezwaarlyker was uit te voeren
 (d): waartoe zig nog weinig gelegenheid
 opdeedt.

XXV.
 De Staa-
 ten flui-
 ten eene
 overeen-
 komst
 met
 Spanje.

De Staaten hadden, tot nog toe, met gee-
 ne Mogendheid, een verdedigend Verbond
 konnen fluiten, dan met Spanje: waartoe
 Beverningk, die, in den aanvang des voorlee-
 den jaars, derwaards vertrokken, en, in
 Oogstmaand laatstleeden, te rug gekeerd was
 (e), den weg bereid hadt. De Regeering van
 Spanje zondt, ten zelfden tyde, herwaards
Don Manuel Francisko de Lira, die, op den
 zeventienden van Wintermaand, in den Haa-
 ge, eene overeenkomst floot met de Staaten,
 waarby de twee Mogendheden zig verbon-
 den, elkanderen, met al hunne magt, te zul-
 len byftaan, zo eene van beide, door Frank-
 ryk,

(c) Zie Hoil. Merc. van 1671. bl. 175.

(d) Miffive van P. DE GROOT van 8 Jan. 1672. MS.

(e) Holl. Merc. van 1671. bl. 23, 125.

ryk, mogt worden aangetast (*f*). In Sprokkelmaand deezes jaars, wanneer de gemelde overeenkomst, die zeer geheim bleef (*g*), reeds bekrachtigd was, beloofde men, geene Vrede of Bestand te zullen maaken met Frankryk, dan met gemeene bewilliging (*h*). De Spaansche Nederlanden waren zeer in hunnen schik, met deeze overeenkomst. Men was, aldaar, binnen weinig jaaren, tweemaal van Landvoogd gewisfeld. De Markgraaf van Kastel-Rodrigo was, in den jaare 1668, opgevolgd, door *Don Inasko Melchior Fernandes de Velasko* en *Touar*, Konstabel van Kastilie, die op de jagt zynde, door de Koninginne, tot Landvoogd verkooren, en, terstond, in zyn jagtgewaad, en zonder ander gevolg dan hy by zig hadt, herwaards gezonden was (*i*). Doch in 't jaar 1670, kwam *Don Joan Domingo de Zuniga*, Graaf van *Monterei* en *Fueutes*, zyne plaats bekleeden (*k*). En deeze heeft, zo lang hy Landvoogd was, de zyde der Staaten, standvastelyk, aangekleefd.

1672.
 Wisse-
 ling van
 Land-
 voog-
 den, in de
 Spaan-
 sche Ne-
 derlan-
 den.

De Koning van Frankryk hadt zyne uiterste poogingen aangewend, om Spanje tot een verdedigend Verbond of tot stilzitten te beweegen, zendende derwaards eenen buitengewoonen Gezant, die den Koning eene ver-
 gul-

(*f*) *Voiez* DU MONT Corps Dipl. Tom. VII. P. I. p. 155.

(*g*) Holl. Merc. van 1671. bl. 177.

(*h*) Resol. Holl. 4, 5 Maart 1672 bl. 7. *Voiez* aussi DU MONT Corps Diplom. Tom. VII. P. I. p. 162.

(*i*) *TEMPLER Brieven* N. I. bl. 15.

(*k*) Holl. Merc. van 1670 bl. 106.

1672. gulde Koets, met agt witte muilezels, en der Koninginne een uurwerk schonk; en beloofde, dat Groot-Britanje zig verbinden zou, dat de Spaansche Nederlanden niet zouden aangetast worden. Doch men hadt, in Spanje, geene ooren naar Frankryks voorflagen (l).

XXVI.
Verbond
tusfchen
Frankryk
en Zwee-
den.

In Zweeden, slaagde de Koning beter. Pompone, die dit Ryk en de Staatsdienaars kende, was, voor eenigen tyd, wederom derwaards gezonden. En men vernam, hier te Lande, in den aanvang deezes jaars, dat hy de Zweeden bewoogen hadt, om een jaar lang onzydig te blyven, mids daar voor eenen onderftand van tweehonderdduizend Ryksdaalers genietende (m). Doch deeze tyding was ongegrond. Vaster gaat het, dat 'er, op den veertienden van Grasmaand deezes jaars, onaangezien, de tegenkating van eenige Ryks-raaden (n), te Stokholm, een verdedigend Verbond, voor den tyd van tien jaaren geflooten werdt, tusfchen Lodewyk den XIV. en Karel den XI, welk, voornaamlyk, voorgegeven werdt, te ftrekken tot handhaavinge der Westfaalsche Vrede van den jaare 1648. Zweeden beloofde, by dit Verbond, een Leger op de been te zullen houden, waartoe Frankryk, jaarlyks, zeshonderdduizend Ryksdaalers verfchaffen zou.

Doch

(l) *Misfive van den Ambafad. VALKENIER van 23 Decemb. 1671. MS.*

(m) *Misfive van den Ambafad. DE GROOT van 8 January 1672. MS.*

(n) *Foiez Recherch. fur les Allianc. entre la France & la Suede. p. 65.*

Doch by 't Verdrag, welk weinig byzonders behelsde, waren wel zeventien geheime punten gevoegd, die meer opmerking verdienden: „ De beide Koningen verbonden „ zig, elkanderen te zullen helpen, zo de „ Keizer, of eenig Duitsch Vorst een' van „ hun, tegen den inhoud der Westfaalsche „ Vrede, op den bodem des Ryks, be- „ stondt te beoorloogen. Zo, in 't byzon- „ der, de Keizer, of eenige Duitfche Mo- „ gendheid, de Staaten der Vereenigde Ge- „ westen tegen Frankryk hielpe, en daar- „ door de rust des Duitfchen Ryks ftoorde; „ zou Zweeden zig hiertegen, eerst op eene „ minzaame wyze, en, daarna, door de „ wapenen, verzetten. Zo Frankryk zig „ genoodzaakt mogt vinden, om de Steden, „ in 't Duitfche Ryk gelegen, en tegenwoor- „ dig bezet door de Staaten, aan te tasten, „ zou Zweeden de Heeren deezer Plaatsen „ zoeken te beweegen, om den Franfchen „ geenen tegenstand te doen, en het tegen- „ deel houden, voor eene Vredereuk in 't „ Ryk.” Schoon de Koning van Zweeden voorgaf, te denken, dat de Staaten der Vereenigde Gewesten hem dit Verbond, alleen gemaakt, om de rust in 't Ryk te bewaaren, niet kwalyk zouden kunnen neemen; onderfelde men nogtans „ dat dit anders zou „ kunnen uitvallen; in welk geval, Frankryk „ Zweeden byftand beloofde, zo anders dit „ Ryk, door de Staaten, mogt beledigd worden. Doch het Verbond zou, zo ver het „ opzigt hadt op de onlusten, die, ter gele-

1672.

Geheime
punten
van het
zelve.

1672. „genheid van den oorlog tusſchen Frankryk en
 „de Staaten, in het Duiſche Ryk, zouden
 „mogen verwekt worden, niet langer duuren
 „dan drie jaaren (o).” De inhoud van het
 zelve beweest ten volle, dat de Staaten geen
 voordeel altoos, en vermoedelyk nadeel te
 wagten hadden van Zweeden, in den oorlog
 met Frankryk.

XXVII. Maar Groot-Britanje, ſchoon 't al veel eer-
 der de zyde der Staaten verlaaten hadt, ſcheen,
 Karel de II. zendt Downing herwaards. gelyk de Groot, uit Parys, ſchreef (p), hen
 te willen ophouden, tot dat de Franſchen in
 de Vereenigde Geweſten zouden gevallen zyn.
 Ten dien einde, was de Ridder Downing
 herwaards gezonden (q), om de plaats
 van Temple te vervullen. Hy kwam, in 't
 begin van Louwmaand, in den Haage, voor-
 geevende, volkomenlyk gezind te zyn, „om
 „de verſchillen, ten beſte, te helpen by-
 „leggen, en water in den wyn, geen' wyn
 „in het water te zullen doen; alzo hy,
 „uit zig zelve, niet ſcherp was, maar, te
 „vooren, de taal zyns Meesters hadt moeten
 „ſpreken (r).” Doch deeze zagte toon
 duurde niet lang. Op den twaalfden, klaag-
 de hy, by geſchriſte „dat 's Konings ſchip,
 „de Merlyn, in Oogſtmaand laatſtleeden,
 „een Oorlogſchip ontmoet hadt, welk
 „niet hadt willen ſtryken, en, drie dagen
 „daar-

Zyne
 klagte
 over van
 Gend.

(o) *Volez Du MONT CORNS Dipl. Tom. VII. P. I. p. 166.*

(p) *Miſſive van den Ambaſſad. DE GROOT van 11 January 1672. MSS.*

(q) *Holl. Merc. van 1671. bl. 185.*

(r) *Uit Aantek. van de Penſion. VIVIEN en Hop. MSS.*

„ daarna , een ander , welk , insgelyks , ge- 1672.
 „ weigerd hadt , het topzeil te laten vallen.
 „ Dat van Gend , hierop , aan boord van de
 „ Merlyn gekomen was , en verklaard hadt ,
 „ geen last tot stryken te hebben ; maar dat ,
 „ daarover , in den Haage , gehandeld moest
 „ worden . Dat hy hiertoe afgezonden was ;
 „ dat de Koning oordeelde , dat men hem
 „ hooglyk beledigd , en , tegen de oude ge-
 „ woonte en het negentiende Lid der Bre-
 „ dafche Vrede , gezondigd hadt ; dat hy ,
 „ deswege , spoedige en volkomen' voldoe-
 „ ning begeerde , waarna hy nu vyf maan-
 „ den , vergeefs , gewagt hadt . Dat alle de
 „ Nederlandfche fchepen behoorden te ftry-
 „ ken voor die van Groot-Britanje , en daar-
 „ door 's Konings opperst gezag over de zee
 „ erkennen ; en dat van Gend , voorbeelde-
 „ lyk , geftraft moest worden , om anderen
 „ af te fchrikken van diergelyk een wange-
 „ drag (s).” De Staaten benoemden , ter- Men
 „ ftond , Gemagtigden , om nader te handelen handelt
 met Downing ; die , federt , zynen eisch , in met hem,
 een tweede Gefchrift , herhaalde . In de on- over 'r
 derhandeling met de Gemagtigden , beweerd- stuk der
 de hy „ dat het Regt der Vlagge niet fteun- Vlagge.
 „ de op het Bredafche Verdrag , maar , van
 „ overoude tyden af , bezeten was , door de
 „ Koningen van Engeland ; dat het een punt
 „ van regt was , niet van eerbewys ; alzo
 „ eerbewys altoos wedereerbewys vorder-
 „ de .

(s) Memorie van den Ambafad. Downing van 1672.
 1672. MS.

1672. „de, welk hier niet te pas kwam.” De Gemagtigden der Staaten hierop aanmerkende „dat zy nog minder wilden, nog meer behoeften te doen, dan by het negentiende Lid der Bredasche Vrede bepaald, en voor „deezzen gebruikelijk geweest was,” antwoordde Downing „dat hy niet gekomen was „om te twisten, en zig met geene school- „sche redekavelingen behelpen kon.” Men hervatte „dat de Staaten slijpte bevelen hadden gegeven aan alle de Admiralen, om „zig te houden aan het negentiende punt „der Bredasche Vrede. Dat dit punt niet „sprak van het slyken van geheele Vlooten, „voor een enkel schip of jagt. Dat men, „volgens het zelve, slyken moest, *op zulk „eene wyze, als, in voorgaande tyden, gebrui- „kelyk geweest was* Dat de Staaten overboodig waren, om te onderzoeken, wat van „ouds gebruikelijk was geweest, en, zo „men bevondt, dat geheele Vlooten voor „een enkel schip gestreken hadden, zoudenze erkennen, dat het nog behoorde te „geschieden, en niets liever zien, dan dat, „op dit stuk, een vast reglement beraamd „werdt. Dat men te vrede was, alle eerbewys te toonen; doch hoopte, dat ’er „niets nieuws gevergd zou worden.” Voorts merkte men ook aan, tegen ’t gene de Engelschen, somtyds, dreeven „dat de Britanische zee, in welke men slyken wilde, „zig niet verder strekte dan het Kanaal, „geenszins tot in de Noordzee, noch op onze kusten.” Onder dit handelen, dat ettelijke

lyke dagen duurde (*t*), zonder dat men elkanderen verstaan kon, leverde Downing, op den derden van Sprokkelmaand, een derde Geschrift over, waarin hy klaagde, dat men hem ophieldt met antwoorden, daarby voegende „ dat hy, 'sdaags te vooren, last „ gekreegen hadt, om te rug te keeren, en „ om een paspoort verzogt. Nogtans wilde „ hy goed verstand zoeken te houden met de „ Staaten.”

1672.

Downing
krygt
last, om
te ver-
trekken.

De reden, waarom men Downing, van wege de Staaten, nog niet geantwoord hadt, was, dat de Gemagtigden niet eens waren, wat men hem behoorde te antwoorden. Be-
verningk floeg voor, dat men zou aanbieden overal te stryken voor de Engelschen, mids 'er, van hunne zyde, wederom gegroet werdt. Doch de anderen meenden niet, dat men zig hiermede te vrede zou houden in Engeland (*u*). Eindelyk, zeide de Witt, in de Vergadering van Holland „ dat hy, des „ nagts, peinzende op 't stuk der Vlagge, in „ aanmerking genomen hadt, hoe men 't ge- „ meen in Engeland eenen indruk zou zoe- „ ken te geeven, dat de Koning den Staaten „ geen en oorlog aandeedt, ten gevalle der „ Franschen, maar om 't regt der Vlagge; „ dat hy, om den Engelschen dit voorwend- „ sel te beneemen, den Koning wilde voor- „ slaan, dat hunne Hoog-Mogendheden, op „ den

De Staa-
ten be-
sluiten
veel toe
te gee-
ven, om-
trent het
punt der
Vlagge.

(*t*) Secr. Resol. Holl. 2, 4 Febr. 1672. III. Deel, II. 217, 223. Secr. Resol. Gener. Merc. 3 Febr. 1672.

(*u*) Dit Aanteeken. van den Pensinar. VIVIAN van 3 Febr. 1672. MS.

1672. „den grondslag eener redelyke vriendschap ;
 „en mids zyne Majesteit , in gevolge van
 „het vyfde Lid des drievoudigen Verbonds ,
 „den Staaten byftonde tegen Frankryk ,
 „vrywilliglyk aanboden en toefonden ,
 „dat zo wel hunne gantsche Vloot als
 „enkele fchepen , voor een enkel Oorlogs-
 „fchip , voerende 's Konings Vlagge , ftry-
 „ken zou , mids het enkelyk gefchiedde , om
 „alle eere aan zo groot een' Monarch en
 „Bondgenoot te betoonen , en dat daaruit
 „geen bewys , ten nadeele der vrye vaart ,
 „ontleend wierdt.” De Vergadering van
 Holland bewilligde in het doen van deezen
 voorflag ; doch Downing wilde dien niet aan-
 neemen , voorgeevende , dat dezelve te laat
 kwam , en dat hy last hadt , om te vertrek-
 ken (y). Ook nam hy , kort hierop , zyn
 affcheid.

Downing
 staat hun-
 ne aan-
 bieding
 af, en
 vertrekt.

XXVIII. De Staaten handelden , ondertusfchen , door
 Hande Boreel , met den Koning van Groot-Britanje ,
 ling van hem verzoekende , om den onderftand , be-
 Boreel, loofd hy het drievoudig Verbond , uit hoof-
 met den de van welk Verbond , fchoon eerst van de
 Koning Engelfche zyde voorgeslaagen , zy nu , door
 van Frankryk , met oorlog gedreigd werden.
 Groot- Doch Karel de II. hadt geene ooren naar dit
 Britanje. verzoek. Hy toonde zig , in tegendeel , ten
 hoogfte misnoegd op de Staaten , om dat zy
 't punt der Vlagge zo lang onafgedaan lieten ,
 en nog over eene andere zaak [hy zag op
 de

(y) Refol. Holl. 12 Febr. 1672. bl. 37. en uit Aanteeken-
 van de Perfonar. VIVIEN en HOP van 4 Febr. 1672. MSS.
 BRANT de Kauer, bl. 640, 641.

de verheffing van den Prins van Oranje tot Kapitein - Generaal] handelden , zonder te befluiten ; waardoor zy , zcide hy , der partyfchap gelegenheid gaven , om dezelve , tegen 't gevoelen van zes Gewesten en van de meeste Leden van Holland , tegen te gaan (w). De Ambafadeur Boreel fchreef , hierop , aan de Staaten „ dat de zaak van den „ Prins en van de Vlagge , ten fpoedigfte , „ behoorde afgedaan te worden ; dat men , „ den Prins bevorderende , den Koning ; en „ 't regt der Vlagge erkennende , den Koning , den geheimen Raad en 't gantsche „ volk groot genoeg geven , en mogelyk „ den oorlog voorkomen zou (x).” Hoewel , ten zelfden tyde , uit Frankryk , herwaards berigt werdt , dat de oorlog in Engeland vast ftondt , al ware 't fchoon , dat men hier den Prins van Oranje tot Kapitein - Generaal aanftelde (y). Ook fchreef Boreel , kort hierna , dat het Verdrag tufchen Frankryk en Groot - Britanje geflooten en bekragtigd , en dat het Franfche geld , welk , in gevolge van het zelve , betaald moest worden , reeds in Engeland aangekomen was (z). De voorflag , dien Downing niet hadt willen aanneemen , werdt , federt , door Boreel , aan den Koning gedaan , daar hy , infgelyks , van de hand

1672.

(w) Miffive van den Ambafad. BOREEL van 26 January 1672. MS.

(x) Miffive van den Ambafad. BOREEL van 29 January 1672. MS.

(y) Miffive van een' Correesp. te Parys van 29 Jan. 1672. MS.

(z) Miffive von den Ambafad. BOREEL van 30 January 1672. MS.

1672. hand geweest werdt, begeerende den Koning niet, dat zyn volstrekt regt van Opperheerschappye over de zee, in t allerminst, in twyfel werdt getrokken. Voorts, toonde hy zig misnoegd, over eene bezending des *Heeren van Montbas* naar Parys, met last, zo hy zeide, om den Koning van Frankryk open kaart aan te bieden. Doch Boreel verzekerde hem, dat de reis van Montbas zulk een oogmerk niet hadt. Nog klaagde de Koning, dat men hem, door schampere Schilderyen, Gedenkpenningen en Schriften, ongefraft, gehoond hadt, in de Vereenigde Gewesten (a). Hy zag, hiermede, op het geschilderd afbeeldsel van den Oud-Burgemeester Kornelis de Witt, waarby 't gebeurde te Chattam vertoond werdt, en welk men, op 't Stadhuis, te Dordrecht, te pronk gehangen hadt. Ook was 'er een Gedenkpenning gemunt op de Bredasche Vrede, die, insgelyks, 't werk van Chattam vertoonde, en hierom den Engelschen geweldiglyk stiet. Doch de stempel van deezen penning werdt, op hoog bevel, ingetrokken en vernietigd. 't Boek van *Joannes Lydius*, Predikant te Dordrecht, *Belgium gloriosum* of 't *Verheerlykt Nederland* genoemd, hadt den Engelschen ook mishaagd. Nog willen eenigen, dat zy, onder den naam van *Pilaaren*, afkeurden zeker gedigt van den beroemden Vondel op de Bredasche Vrede, genaamd *Vreepilaar der vrye*

Klagren
der En-
gelschen,
over
schampe-
re Schil-
deryen,
Gedenk-
pennin-
gen en
Schrif-
ten.

(a) *Misiven van den Ambasad. BOREEL van. 5, 6, 16 Febr. 1672. MS2.*

vrye Nederlanden, waarin 't werk van Chattam ook was afgechetst (b); hoewel anderen meenen, dat het Engelsch woord *Pillars*, welk men voor *Pilaaren* neemt, oudtyds, ook de opschriften, op de keerzyde der penningen, betekend heeft (c). Eindelyk, ftiet het den Koning, dat men 't fchip de *Royale Charles*, tot fchimp van Groot-Britanje, voor elk ten toon liet leggen. Boreel deedt zyn best, om den Koning genoegten te geeven, op alle deeze klagten. Zelfs gaf hy hem hoop, dat de Staaten van Gend zouden ftraffen (d); hoewel Holland hiertoe gantsch ongeneïgd was. Doch men bevondt, wel haast, dat de zaaken te verre verloopen waren.

De Ambafadeur Boreel alleen, dien fomigen afmaalen, als onbedreeven in de ftrecken der Engelfche Staatsdienaaren (e), fcheeden den moed nog niet geheellyk op te geeven. Op den twaalfden en zestienden van Sprokelmaand, fchreef hy herwaards „ dat de „ zaaken met Groot-Britanje, zyns erag- „ tens, nog wel te vinden zouden zyn, zo „ men den Koning volkomen voldeede in „ 't punt der Vlagge, en den Prins van „ Oranje, zonder fchroom of aarzeling, be- „ vorderde: zynde het belang van Engeland „ gelegen in de behoudenis der Vrede (f).”
Ook

Boreel meent, dat 'er nog kans is, tot behoudenis der Vrede.

(b) BRANDT de Ruyter, bl. 610, 641, 642.

(c) LE CLERC Nederl. Gefchied. VI. Leel. bl. 161.

(d) Misfivē van den Amb. BOREEL van 10 Febr. 1672. MSS.

(e) WICQUEFORT Ambafad. Tom. II. p. 17.

(f) Misfiven van den Ambafad. BOREEL van 12 en 16 Febr. 1672. MSS.

1672. Ook volgde, kort op het ontvangen van dit fchryven, de aanftelling van zyne Hoogheid tot Kapitein-Generaal. Doch 't zal niet ondienftig zyn, dat wy een weinig te rug treden, om te zien, wat 'er, eer 't hiertoe kwam, over dit gewigtig ftuk, gehandeld werdt, in den Haage.

XXIX. Wy hebben, te vooren, verhaald, hoe de Gewesten, eindelyk, allen eens geworden waren, om den Prins van Oranje te bevorderen tot Kapitein-Generaal, en hoe 'er alleenlyk nog gefchil bleef, of men hem, voor zyn leeven, of voor den aanftaanden veldtogt, zou aanftellen: neigende zes Gewesten en verſcheiden' of de meeste Leden van Holland voor het eerfte, en eenige andere Leden van Holland, voor het laafte. De Witt hieldt het met deezen, en men meent, dat hy 't, eerlang, zo ver wist te brengen, dat men, by 't nader raadpleegen op de Inſtructie en Commiſſie, ter Vergaderinge van Holland, beſloot, om den Prins, alleenlyk voor den aanftaanden veldtogt, Kapitein-Generaal te maaken. Zeker is 't, ten minfte, dat 'er zulk een beſluit genomen werdt (g), 't zy dan door de Witt bewerkt, of niet. Doch de algemeene Staaten hadden 'er zo weinig behaagen in, dat zy, hangende de raadpleegingen over dit ftuk, eenen brief zonden aan de Staaten van Holland, die toen zeer geheim gehouden werdt, en daarom by niemand der Hiftoriefchryveren

Befluit der handeling over de aanftelling des Prinſen van Oranje tot Kapitein-Generaal.

Merkwaardige brief der algemeene Staaten aan de Staa-

(g) Refol. Holl. 9, 13, 19 Jan. 1672. bl. 25, 42, 73.

ren gemeld wordt. Hy liep op deezen zin: 1672.
 „'s Lands gevaarlyken toestand de Gewes-
 „ten hebbende doen denken op middelen, ten van
 „om het dreigend kwaad te weeren, had- Holland.
 „den, federt eenigen tyd, gearbeid, om
 „Verbindtenisfen met Koningen en Vor-
 „ften te maaken, en bewilligd in de ver-
 „meerdering der krygsmagt, te water en te
 „lande; doch naardemaal de Verbindtenis-
 „fen met uitheemschen weinig helpen kon-
 „den, zo lang de Staat, inwendig verdeeld
 „ware, en 't verzamelen van Krygsvolk van
 „geene nuttigheid kon zyn, zo men 'er
 „geen Hoofd over stelde; zo haddenze, al
 „voor lang, ernstelyk gedagt, over de bes-
 „te wyze, om eenen Kapitein-Generaal aan
 „te stellen. Na ryp beraad, hadden zes
 „Gewesten beslooten, dat men den Prins
 „van Oranje tot Kapitein-Generaal behoor-
 „de te kiezen. Hierdoor zou, dagtenze,
 „de eendragt in den Staat konnen hersteld
 „worden; die, wel altoos, maar vooral in
 „tyden van oorloge, ten hoogste noodzaa-
 „kelyk was. Hierdoor, werdt ook voldaan
 „aan het ontwerp van * Overeenstemming * Har-
 „van den jaare 1670, en 't bewind over monie.
 „den oorlog gescheiden van 't bewind over
 „de Regeeringe; uit de samenvoeging van
 „welken, den Landen, eertyds, zwaare on-
 „lusten waren overgekomen. Hierdoor,
 „werdt het Krygsvolk, van ouds zeer ge-
 „negen tot het Huis van Oranje, genoeg
 „gegeeven; 't welk van veel gewigt moest
 „gerekend worden, in tyden van oorloge,
 „XIII. DEEL. H h „wan-

1672.

„ wanneer oude en ervaaren', doch onbe-
„ minde Legerhoofden, dikwils, niets had-
„ den kunnen uitregten; daar men, in te-
„ gendeel, van beminde Bevelhebbers goe-
„ de vrugten getrokken hadt. Waarby nog
„ kwam, dat den Staat thans veel gelegen
„ was aan de vriendschap des Konings van
„ Groot-Britanje, welke men niet beter
„ scheen te zullen kunnen winnen, dan door
„ de bevordering van den Prinse, zynen
„ Neeve; zynde 'er reden, om te besluiten,
„ dat de genoemde Koning den Prins, en
„ den roem, by hem te verwerven, door
„ het beschermen deezer Landen, veel eer
„ zou helpen handhaaven, dan te kort doen.
„ Ook hadt men, uit Engeland en van el-
„ ders, reeds berigt, dat 'sPrinsfen bevor-
„ dering geschaapen stondt van nuttigen in-
„ vloed te zyn aan het Engelsche Hof. De
„ aanstelling van den Prinse dan zo heilzaam
„ zynde voor den Staat, hielden zy onge-
„ raaden, daar mede te toeven. Nu was men
„ eensgezind; verandering van tyden zou
„ ligtelyk wederom oneenigheid verwekken
„ kunnen, wanneer 'sPrinsfen bevordering
„ zo ligt niet vallen zou. Men moest dan
„ den tegenwoordigen tyd waarneemen, en
„ eenige kleine zwaarigheden voorby zien.
„ Kleine zwaarigheden, om dat de zes Ge-
„ westen nu eens waren met Holland, om het
„ Kapitein-Generaalschap en het Stadhou-
„ derschap van een gescheiden te houden;
„ om dat men den Prins maar eenige maan-
„ den vroeger bevorderen wilde, dan eenige

„ Le-

„ Leden van Holland ; en om dat eenige Le-
 „ den nu toch den Prins voor den tegen-
 „ woordigen Veldtogt verkiezen wilden ,
 „ dien men , in Slagtmaand aanstaande , voor-
 „ hadt te verkiezen voor zyn leeven . Geene
 „ reden was 'er , derhalve , om , door eene
 „ aanstelling voor deezen veldtogt alleen ,
 „ agterdogt te verwekken , by 't gemeen ,
 „ by de Staaten der andere Gewesten , en by
 „ den Prinse en deszelfs hooge maagfchap ;
 „ als of men voorhadt , na 't eindigen van
 „ deezen veldtogt , niet meer van eene ver-
 „ kiezing tot Kapitein-Generaal te reppen ,
 „ vooral niet , als men hoop hadt op vrede .
 „ Te vooren , hadden die van Holland im-
 „ mers geraadpleegd op de aanstelling van
 „ eenen Kapitein - Generaal , tot kennelyk
 „ wederzeggen toe , en nu hadt men 't punt
 „ van beraad , in zo verre , veranderd , dat
 „ men alleen sprak , om den Prins voor den
 „ aanstaanden veldtogt aan te stellen . Zy
 „ werden , derhalve , op 't vriendelykst , ver-
 „ zocht , te willen samenstemmen met de an-
 „ dere Gewesten , en den Prins tot Kapitein-
 „ en Admiraal - Generaal helpen aanstellen ,
 „ op de Commisfie , door de Afgevaardigden
 „ der algemeene Staaten , ontworpen . De
 „ Gewesten , die dit verzogten , stonden meest
 „ bloot voor den oorlog , die den Staat in 't
 „ gemeen overkwam , meest om de welvaart ,
 „ met welke Holland gezegend was . Hol-
 „ land behoorde , derhalve , aan die Gewes-
 „ ten , ten minste , te gunnen eenen Kapi-
 „ tein - Generaal , die hun aangenaam was ,

1672 „ en dien men toch voorgenomen hadt , hun ,
 „ na eenige maanden verloops , toe te staan.
 „ Zy zouden op zulk eene kleine zaak zo ernstig
 „ niet dringen , dreef 'er hen 't gevaar der
 „ ryden niet toe , en zagen zy niet te gemoet ,
 „ dat de aanstelling , voor den aanstaanden
 „ veldtogt alleen , geene toestemming vinden
 „ zou by de Gewesten. Zy leefden , derhalve ,
 „ in de vaste hoope , dat Holland zig by
 „ hen zou voegen , en door eene eenpaarige
 „ aanstelling van den Prins tot Kapitein- en
 „ Admiraal-Generaal , de Landzaaten in 't
 „ gemeen verblyden , en de kwalykgezinden
 „ beschaamd maaken (h).”

XXX.
 Commissien en
 Instructien voor
 den Kapitein- en
 Admiraal-Generaal
 ontworpen.

Doch deeze brief vindt kleinen ingang. De Staaten van Holland bleeven by hun gevoelen. De andere Gewesten , overtuigd dat men , zig houdende aan de *Harmomie* , niemand eenen Kapitein-Generaal mogt opdringen , vonden zig met de zaak verlegen (i). Men zeide , daarbenevens , dat de Prins geen Kapitein-Generaal voor éenen veldtogt zou willen zyn : 't welk eenige Steden , met naame Leiden , Gouda en Enkhuizen , een weinig aan 't wankelen bragt (k). De Gemagtigden der algemeene Staaten , om de verschillende begrippen te vereenigen , ontwierpen , eindelijk , twee Commissien , eene voor den Kapitein- , en eene voor den Admiraal-Generaal ,

(h) Misliv. van hunne Hoog-Mogendh. aan hunne Ed. Gr. Mog. van 19 Jan. 1672.

(i) Resol. Gener. Jov. 27 Dec. 1671. Mart. 5 Jov. 14 Lune 25 Jan. 1672.

(k) Oitz Aantek. van den Pension. VIVIEN van 4 , 18 February 1672. MS.

raal , volgens welken , hy , na 't eindigen van den togt te Lande of ter zee , zig het opperbevel over de Land- en Zeemagt van den Staat niet zou mogen onderwinden , zonder , daartoe , op nieuws , van de Staaten gemagtigd en gelast te zyn. Ook hadden zy twee Instructien ontworpen , volgens welken de Kapitein- en Admiraal-Generaal „ geen Stadhouder zyn mogt , noch zig moeijen met de „ begeevening van Ampten van Regeeringe , „ noch van Krygsampten , staande ter begeevening der Staaten , en buiten 't Leger openvallende. Ook werdt hem het geeven van „ patenten , op den eed , verbooden. Hy „ mogt niet in dienst of eed zyn van eenige „ uitheemsche Mogendheid , zig niet moeijen „ met zaaken van Godsdienst , Regeering , „ Regtsoefening of geldmiddelen ; noch met „ zaaken , de Bondgenooten in 't byzonder „ betreffende , en binnen derzelve byzonder „ gebied voorvallende. Voorts , moest hy „ zig schikken naar het gevoelen der Afgevaardigden te Velde , of op de Vloote , „ in welker Vergaderingen hy tegenwoordig „ zyn mogt , en zyn gevoelen vooraf uiten. Hy mogt , eindelyk , als Admiraal-Generaal , geene Instructien geeven aan de „ Opperbevelhebbers over 's Lands Vloote (1).” Deeze Ontwerpen , ter algemeene Staatsvergaderinge , gelezen zynde (m) ,
 ver-

(1) Zie Groot-Plakaath. III. Deel, bl. 112 enz. Refol. H. II. 10, 23 Febr. 1672, bl. 48, 75. Nouv. Zeel. 9 Maars 1672. bl. 11. en bl. 40-44, 48-82.

(m) Refol. Gener. Merc. 24 Febr. 1672.

1672. verklaarden Gelderland, Zeeland, Friesland en Stad en Lande, den Prins van Oranje, volgens dezelve, te verkiezen tot Kapitein en Admiraal-Generaal. Utrecht en Overysel verklaarden daartoe mede bereid te zyn, mids 't met eenpaarigheid gefchieden kon.

De Prins van Oranje wordt Kapitein-Generaal voor den aanstaanden veldtogt. Doch Holland zeide, nog niet gereed te zyn tot de verkiezing; van nu af aan. De algemeene Staaten, geene kans ziende, om die van Holland tot andere gedagten te brengen, beslooten, derhalve, den Prins alleen voor den aanstaanden veldtogt tot Kapitein-Generaal aan te stellen, op eene Instruëtie, die, na genoeg met het Hollandsch ontwerp, hiervoor (n), te boek gesteld, overeenkwam, en waarin, beslooten werd, geene verandering te maaken, dan met eenpaarige bewilliging der Bondgenooten (o). De Prins deed den eed op deeze Instruëtie, en ontving zyne Commissie tot het Kapitein-Generaalschap, op den vyfentwintigsten van Sprokkelmaand. Terstond hierna, stelden de Staaten van Holland, op den voorgang der Edelen, vast, den Prins tot Kapitein- en Admiraal-Generaal te verkiezen, zo dra hy tweeëntwintig jaaren bereikt zou hebben (p). 't Mag, hierom, met te meer reden, vreemd schynen, dat de Staaten van Holland niet in 't gevoelen der andere Gewesten hebben be-
willigd, en den Prins, nevens hen, van nu af
aan,

(n) *Bladz. 452.*

(o) *Groot-Plakaatb. III. Deel, bl 117.*

(p) *Vit Aantek. der Penflm. Vivien en Her van 26 Febr., en 1 Maart 1672. MSS.*

aan, verkooren; ten ware zy 't hebben nage-
laaten, om zyne wedde, als Admiraal-Generaal,
nog eenige maanden, te spaaren; of om hem,
voor deeze reize, nog geen gezag te geeven
over de Vloote, die van goede Admiraals
voorzien was; of, om zig stipt te houden
aan de genomen' besluiten. Omtrent de
wedde van den Prinse als Kapitein-Generaal,
lees ik, in geschreeven' Aantekeningen van
deezen tyd (*q*), dat zy, voor 't Bestand, op
vierenzestigduizend, en onder en na 't Be-
stand, op honderdentwintigduizend guldens
gesteld geweest was; doch Holland wilde zyner
Hoogheid nu niet boven agtduizend guldens
ter maand, zo lang de veldtogt duurde, toe-
gelegd hebben (*r*). De Prins van Oranje, het
Kapitein-Generaalschap aanvaardende, terwyl
hy zitting behieldt in den Raad van Staate,
deedt, midlerwyl, de tweede trede tot zyne
bevordering, die, na verloop van weinige
maanden, volkomen werdt. Doch 't verhaal
van 't gene tot deeze merkwaardige verande-
ring aanleiding gaf, spaaren wy tot het vol-
gende Boek.

1672.

(*q*) Uit Aantek. van den Penſion. VIVIEN van 5 Maart en
2 April 1672. MS.

(*r*) Resol. Holl. 8 April 1672. W. 40.

BERIGT VOOR DEN BINDER.

WILLEM FREDRIK, Prins van Nassau,
te plaatsen tegen over Bladz. 98

JACOB, BAANDERHEER *van en tot*
WASSENAAR, Heer van Obdam,
Luitenant-Admiraal-Generaal van Hol-
land. 144

EGBERT MEEUWSZON KORTE-
NAAR, Luitenant-Admiraal van Hol-
land. 146

ABRAHAM VAN DER HULST, Vice-
Admiraal van Holland en Westfriesland. 206

KORNELIS EVERTSEN, Luitenant-
Admiraal van Zeeland. 206

JAN EVERTSEN, Luitenant-Admiraal
van Zeeland. 210

MR. JOHAN MEERMAN, Burgemees-
ter en Raad der Stad Leiden, extra-
ordinaris Ambassadeur van den Staat in
Engeland. 278

Aftekening der Schilderye, ter eere van
Kornelis de Witt, Ruwaard van Put-
ten, geplaatst op 't Stadhuis, te Dor-
drecht. 478